

Piotr Apostoł

w Nowym Testamencie

Ks. Marek Karczewski

Piotr Apostoł

w Nowym Testamencie

Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego
Olsztyn 2020

Recenzent

ks. prof. UAM dr hab. Paweł Podeszwa

Redaktor

Hanna Królikowska

Projekt okładki

.....

DTP

Bożena Chmielewska

ISBN

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Wydział Teologii

ul. Kard. Stanisława Hozjusza 15, 11-041 Olsztyn

e-mail: sekretariat.teologia@uwm.edu.pl

<http://uwm.edu.pl/wt>

Druk

Zakład Poligraficzny Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie

ul. Heweliusza 3, 10-957 Olsztyn

Spis treści

Wprowadzenie.....	8
1. Szymon Piotr – informacje biograficzne.....	12
1.1. Imię	12
1.2. Pochodzenie	13
1.3. Rodzina	14
1.4. Dom Piotra w Kafarnaum	14
1.5. Stan społeczny i praca.....	16
1.6. Znaczenie Piotra w gronie Apostołów	17
1.7. Piotr i Rzym	19
1.8. Grób	22
2. Apostoł Piotr w Listach Pawłowych	23
2.1. Piotr w Liście do Galatów.....	23
2.1.1. Spotkanie z Kefasem w Jerozolimie (Ga 1,18).....	24
2.1.2. Jakub, Kefas i Jan (Ga 2,7-9).....	25
2.1.3. Spór z Kefasem w Antiochii (Ga 2,11-14).....	26
2.2. Piotr w 1. Liście do Koryntian	28
2.2.1. Stronnictwo Kefasa (1 Kor 1,12; 3,22)	29
2.2.2. Kefas i niewiasta-siostra (1 Kor 9,5)	31
2.2.3. Kefas jako świadek Zmartwychwstania (1 Kor 15,5).....	32
2.3. Podsumowanie	34
3. Piotr w Ewangelii według św. Marka	35
3.1. Powołanie Szymona (Mk 1,16-20)	35
3.2. Uzdrawienie teściowej Piotra (Mk 1,29-31).....	37
3.3. Szymon i inni (Mk 1,36).....	37

3.4. Wybór Dwunastu (Mk 3,13-19).....	38
3.5. Piotr i córka Jaira (Mk 5,35-43).....	40
3.6. Wyznanie Piotra (Mk 8,27-30).....	41
3.7. Upomnienie Piotra (Mk 8,31-33).....	42
3.8. Piotr na Górze Przemienienia (Mk 9,2-13).....	43
3.9. Pytanie o nagrodę (Mk 10,28-31).....	45
3.10. Piotr i drzewo figowe (Mk 11,21).....	46
3.11. Pytanie o Jerozolimę (Mk 13,1-4).....	46
3.12. Zapowiedź zaparcia się Piotra (Mk 14,27-31).....	47
3.13. Piotr w Getsemani (Mk 14,32-42).....	48
3.14. Zaparcie się Piotra (Mk 14,53-54.66-72).....	49
3.15. Piotr i Zmartwychwstanie (Mk 16,7).....	51
3.16. Podsumowanie.....	52
4. Piotr w Ewangelii według św. Mateusza	54
4.1. Piotr kroczący po jeziorze (Mt 14,28-31).....	54
4.2. Pytanie Piotra (Mt 15,15).....	56
4.3. Wyznanie Piotra pod Cezareą Filipową (Mt 16,13-20).....	57
4.4. Piotr i podatek świątynny (Mt 17,24-27).....	61
4.5. Piotr i przebaczenie (Mt 18,21-22).....	63
4.6. Piotr w Mateuszowej interpretacji Ewangelii według św. Marka....	64
4.7. Podsumowanie.....	65
5. Piotr w Dziale Łukasowym.....	66
5.1. Piotr w Ewangelii według św. Łukasza.....	66
5.1.1. Powołanie Piotra (Łk 5,1-11).....	67
5.1.2. Piotr umacniający wiarę (Łk 22,31-34).....	69
5.1.3. Piotr i świadectwo uczniów z drogi do Emaus (Łk 24,34)....	71
5.2. Piotr w Dziejach Apostolskich.....	72
5.2.1. Piotr w Wieczerniku (Dz 1,12-26).....	73
5.2.2. Wystąpienie Piotra w dniu Pięćdziesiątnicy (Dz 2,14-41).....	75
5.2.3. Uzdrowienie chromego i mowa Piotra (Dz 3,1-11.12-26).....	76
5.2.4. Piotr i Jan przed Sanhedrynem (Dz 4,1-22).....	78
5.2.5. Piotr, Ananiasz i Safira (Dz 5,1-11).....	79
5.2.6. Uzdrowienia w Jerozolimie (Dz 5,12-16).....	82
5.2.7. Piotr i Apostołowie przed Sanhedrynem (Dz 5,17-42).....	83
5.2.8. Piotr i Jan w Samarii (Dz 8,14-25).....	84
5.2.9. Uzdrowienie Eneasza (Dz 9,32-35).....	86

5.2.10. Wskrzeszenie Tabity (Dz 9,36-43).....	87
5.2.11. Piotr i Korneliusz (Dz 10,1-11,18).....	89
5.2.12. Piotr uwięziony przez Heroda Agryppę (Dz 12,1-23)	95
5.2.13. Piotr na tzw. soborze jerozolimskim (Dz 15,1-35)	98
5.3. Podsumowanie	101
6. Piotr w Ewangelii według św. Jana	103
6.1. Piotr w Księdze Znaków	104
6.1.1. Powołanie Piotra (J 1,40-42).....	104
6.1.2. Wyznanie Piotra w Kafarnaum (J 6,68-69).....	106
6.2. Piotr w Księdze Chwały.....	109
6.2.1. Piotr i umycie nóg (J 13,1-20)	110
6.2.2. Piotr i ujawnienie zdrajcy (J 13,21-30).....	111
6.2.3. Dialog Piotra z Jezusem (J 13,36-38)	113
6.2.4. Piotr w ogrodzie (J 18,1-11).....	114
6.2.5. Zaparcie się Piotra (J 18,12-18.25-27).....	115
6.2.6. Piotr i „umiłowany uczeń” przy pustym grobie Jezusa (J 20,1-10)	119
6.3. Piotr w dodatku uzupełniającym (J 21,1-25)	121
6.3.1. Cudowny połów w Galilei (J 21,1-14).....	122
6.3.2. Przekazanie władzy pasterskiej (J 21,15-19)	124
6.3.3. Piotr wobec losu „umiłowanego ucznia” (J 21,20-23).....	130
6.4. Podsumowanie	132
7. Piotr i 1. List św. Piotra	133
8. Piotr i 2. List św. Piotra	139
Zakończenie	141
Wykaz skrótów	146
Bibliografia	148
Sommario.....	158

Wprowadzenie

W świadomości sporej części wyznawców chrześcijaństwa Piotr Apostoł jest nie tylko postacią z przeszłości. Nie chodzi tu jedynie o postrzeganie go jako jednego z wielkich świętych chrześcijańskich. ~~Nie chodzi również o kontekst debaty teologicznej na temat rozumienia posługi papieża.~~ Wielu chrześcijan, rozważając teksty Nowego Testamentu związane z Piotrem, dostrzega w nich treści ponadczasowe. Biblijny obraz rybaka z Betsaidy, Apostoła Jezusa Chrystusa, intryguje i inspiruje. Oczywiście, mówiąc o Piotrze, nie da się uniknąć pytań o jego znaczenie w kontekście kolegium apostołskiego i całej wspólnoty kościelnej. Nowy Testament nie mówi wprost o następach Piotra. Wiadomo jednak, że jego misja była i jest kontynuowana. Teksty odnoszące się do Piotra przez wielu są traktowane jako fundament trwania jego posługi w historii chrześcijaństwa. Stąd konieczność ciągłego powracania do źródeł biblijnych w debacie apologetycznej czy ekumenicznej. W katolickiej dyskusji wewnątrzkościelnej warto odczytywać teksty biblijne jako rzucające światło na tożsamość i funkcje urzędu papieskiego. Piotr dzisiejszych czasów wypełnia tę samą misję, którą sam Jezus zlecił Piotrowi w czasach biblijnych. Wydaje się zatem, że związane z Piotrem teksty biblijne zachowują swe wyjątkowe i fundamentalne znaczenie. Dlatego podjęto próbę prezentacji autorskiego ich opracowania¹. Postać Szymona Piotra stała się już przedmiotem wielu wartościowych opracowań naukowych². Aktualne

¹ Autor opracowania jest biblistą, licencjatem nauk biblijnych, doktorem habilitowanym w zakresie teologii biblijnej, profesorem Wydziału Teologii UWM w Olsztynie; <https://orcid.org/0000-0001-9435-3832>.

² M.in. O. Cullmann, *Petrus. Jünger, Apostel, Märtyrer. Das historische und theologische Petrusproblem*, Zürich–Stuttgart 1952; S. Cipriani, R.E. Brown, K.P. Dornfield, J. Reumann, *Peter in the New Testament*, Minneapolis–New York 1973; F. Messner, *Petrus und Paulus. Pole der Einheit. Eine Hilfe für Kirche*, Freiburg–Basel–Wien 1976; R. Pesch, *Simon – Petrus. Geschichte und geschichtliche Bedeutung des ersten Jünger Jesu Christi*, Stuttgart 1980; C.C. Caragounis,

opracowanie zawiera owoce lektury biblijno-teologicznej wybranych tekstów Nowego Testamentu.

Podczas analiz bazowano na synchronicznym podejściu do tekstu biblijnego. Oznacza to, że podstawę stanowi ostateczna wersja tekstu biblijnego. Kwestie historii redakcji danego dzieła biblijnego, historii zastosowanych form literackich, porównania o charakterze historyczno-religijnym mają znaczenie uzupełniające. Respektowanie szeroko pojętego oryginalnego kontekstu księgi biblijnej, z jej oryginalną teologią, stanowi bazę dalszych poszukiwań, związanych z uzyskaniem biblijnego obrazu Piotra Apostoła.

Starano się uwzględnić najnowsze efekty dyskusji naukowej na temat tej postaci biblijnej. Ze względu na szeroki zakres tematu podjęto próbę jego zaprezentowania w sposób maksymalnie zwarty, aby uzyskać całościowy i jednocześnie bardzo syntetyczny obraz zagadnienia. W publikacji nie ma szczegółowych rozważań o charakterze egzegetycznym. Cel główny prezentowanego studium stanowi bowiem uzyskanie zróżnicowanego, a jednocześnie komplementarnego obrazu Piotra w świetle teologii biblijnej Nowego Testamentu.

W publikacji zachowano układ typowy w opracowaniach monograficznych. Obok wstępu i zakończenia oraz wykazu skrótów, bibliografii i streszczenia w języku obcym w opracowaniu zawarto osiem rozdziałów.

Rozdział pierwszy ma charakter wprowadzający. Przedstawiono w nim podstawowe informacje biograficzne na temat Szymona Piotra, zawarte Nowym Testamencie i w źródłach wczesnochrześcijańskich. Odwołano się także do badań archeologicznych, ikonograficznych oraz hipotez o charakterze historycznym. Prezentacja ta ma ułatwić uchwycenie oryginalnych rysów

Peter and the Rock, BZNW 58, Berlin–New York 1990; K. Romaniuk, *Św. Piotr. Życie i dzieło*, Katowice 1995; P. Dschulnigg, *Petrus im Neuen Testament*, Stuttgart 1996; C.P. Thiede, *Simon Peter*, Exeter 1999; T.J. Wiadra, *Peter in the Gospels. Pattern, Personality and Relationship*, Tübingen 2000; M. Grant, *Święty Piotr*, Warszawa 2001; R. Pesch, *Die biblischen Grundlagen des Primats*, Freiburg in Breisgau 2001; L. Doering, *Schwerpunkte und Tendenzen der neueren Petrus-Forschung*, BTZ 19 (2002), s. 203–223; J. Gnilka, *Piotr i Rzym. Obraz Piotra w pierwszych dwóch wiekach*, Kraków 2002; A. Malina, *Dobra nowina nieupiększona. Obraz Piotra w Ewangelii Marka*, CT 74/1 (2004), s. 21–38; M. Mazzeo, *Pietro – roccia della Chiesa*, Milano 2004; M. Hengel, *Der unterschätzte Petrus. Zwei Studien*, Tübingen 2006; B. Blaine, *Peter in the Gospel of John: The Making of an Authentic Disciple*, SBL Academia Biblica 27, Atlanta 2007; S. Cipriani, *Św. Piotr Apostoł*, Kraków 2008; M. Bockmuehl, *The Remembered Peter in Ancient Reception and Modern Debate*, WUNT 262, Mohr Siebeck, Tübingen 2010; tenże, *Simon Peter in Scripture and Memory. The New Testament Apostle in the Early Church*, Grand Rapids 2012; F. Mickiewicz, *Działalność misjonarska św. Piotra poza Palestyną w świetle literatury nowotestamentowej*, CT 89/3 (2019), s. 85–109.

biblijno-teologicznych obrazu Piotra, właściwych poszczególnym tradycjom teologicznym Nowego Testamentu.

W rozdziale drugim omówiono obraz Piotra zawarty w Listach św. Pawła Apostoła. Kefas/Piotr występuje w Ga 1,18; 2,7-9.11-14 oraz w 1 Kor 1,12; 3,22; 9,5; 15,5.

W trzecim rozdziale dokonano analizy tekstów Ewangelii według św. Marka, związanych z Piotrem Apostołem. Obraz Piotra tworzą Mk 1,16-20.29-31.36; 3,13-19; 5,35-43; 8,27-30.31-33; 9,2-13; 10,28-31; 11,21; 13,1-4; 14,27-31.32-42.53-54.66-72; 16,7. Omówiono zatem wszystkie teksty dotyczące Piotra zawarte w Mk. Zgodnie z powszechnie przyjmowanym poglądem właśnie Mk jest najstarszą Ewangelią, do której m.in. nawiązywali pozostali synoptycy.

W rozdziale czwartym dokonano przede wszystkim analizy tekstów własnych Ewangelii według św. Mateusza związanych z Piotrem Apostołem. Należą do nich Mt 14,25-31; 15,15; 16,13-20; 17,24-27; 18,21-22. Ponadto w ostatnim paragrafie omówiono teksty wspólne z Mk, które w Mt nabierają nowego znaczenia.

W piątym rozdziale omówiono znaczenie Piotra w Dziele Łukasowym. Dzieło to obejmuje Ewangelię według św. Łukasza i Dzieje Apostolskie oraz tworzy wspólną płaszczyznę teologiczno-biblijną. W paragrafie dedykowanym Łk przeanalizowano teksty własne tej Ewangelii. Należą do nich: Łk 5,1-11; 22,31-34; 24,34. W paragrafie poświęconym Dz omówiono wszystkie teksty, w którym pojawia się Piotr. Są to: Dz 1,12-26; 2,11-41; 3,1-11.12-26; 4,1-22; 5,1-11.17-42; 8,14-25; 9,32-35.36-43; 10,1-11,18; 12,1-35; 15,1-35.

W rozdziale szóstym poddano analizie teksty związane z Piotrem, zawarte w Ewangelii według św. Jana. Zwrócono uwagę na zróżnicowany kontekst literacki i teologiczny. W Księdze Znaków Piotr pojawia się w: J 1,40-42 i 6,68-69. W Księdze Chwały natomiast o Apostole jest mowa w: 13,1-20.21-30.36-38; 18,1-11.12-18.25-27; 20,1-10. W kontekście tzw. dodatku uzupełniającego (J 21,1-25) o Piotrze napisano w J 21,1-14.15-19.20-23.

W rozdziale siódmym omówiono znaczenie Piotra Apostoła w świetle przypisywanego mu 1. Listu św. Piotra. Poruszono kwestie związku 1 P z działalnością misyjną Piotra oraz znaczeniem Kościoła w Rzymie. Przypisanie listu św. Piotrowi świadczy o jego roli we wczesnym chrześcijaństwie.

W ostatnim, ósmym rozdziale poruszono temat związku Piotra Apostoła z 2. Listem św. Piotra. Pismo to uchodzi za bardzo późne i różne od 1 P. Powiązanie go z Piotrem nie jest jednak przypadkowe.

W zakończeniu zawarto syntezę treści teologicznych, typowe dla poszczególnych pismach nowotestamentowych.

Książa adresowana jest przede wszystkim do osób, które poszukują syntetycznych opracowań, dedykowanych postaci Piotra Apostoła w świetle tekstów nowotestamentowych. Należy wrazić nadzieję, że okaże się ono pomocne dla teologów różnych dyscyplin i specjalizacji, dla podejmujących studia teologiczne i animatorów biblijnych. Należy życzyć Czytelnikowi, aby spotkanie z Piotrem, obecnym na kartach Nowego Testamentu, stało się wydarzeniem ubogacającym i inspirującym do osobistych poszukiwań i refleksji.

1.

Szymon Piotr – informacje biograficzne

1.1. Imię

Imię Szymon, inaczej Symeon, w czasach biblijnych należało do popularnych imion hebrajskich (hbr. שִׁמְעוֹן; J 1,42: Σίμων; Dz 15,14: Συμεών; 2 Pt 1,1: Συμεὼν Πέτρος). Imię Szymon w odniesieniu do Apostoła Piotra stosowane jest w większości tekstów Nowego Testamentu¹. Kompletny nowotestamentowy zestaw imion Apostoła został umieszczony w J 1,42. Teksty Ewangelii są zgodne co do faktu, że imię Szymona zostało zmienione na Piotr, choć wiążą to z różnymi okolicznościami (J 1,42; por. Mk 3,16; Mt 16,17-18). Zmiana imienia nie była przypadkowa i miała zawsze głębszy sens (zob. Rdz 17,5; 32,29 itd.)².

O wiele częściej niż imię Szymon występuje w Nowym Testamencie imię Piotr³. Greckie Πέτρος (Petros) jest wersją grecką aramejskiego terminu Kefa (כֶּפֶא) – „kamień, skała”, które w transliteracji greckiej i wersji męskiej brzmi Κηφᾶς (Kefas). Πέτρος jest męskim odpowiednikiem greckiego Πέτρα⁴.

Imię Kefas preferował św. Paweł, który tylko raz w Ga 2,7-8 użył imienia Piotr (zob. 1 Kor 1,12; 3,22; 9,5; 15,5; Ga 1,18; 2,9.11.14).

Zestawienie Szymon Piotr było typowe dla J i rzadko pojawiało się w innych pismach nowotestamentowych (J 1,40; 6,68; 13,6.8.9.24.36.37; 18,10; 21,2.3.7.11.15; Mt 16,16; Łk 5,8). Również typowe dla J było określenie Szymon Jana /Jony⁵ (Σίμων Ἰωάννου: trzy razy w 21,15-17). Imię Szymon, syn Jana, wystąpiło tylko raz (J 1,42). W kontekście Mt 16,17 Jezus użył imienia

¹ 50 razy w Nowym Testamencie: Mk – 7 razy; Mt – 5 razy; Łk – 12 razy; J – 22 razy; Dz – 4.

² S. Cipriani, Św. Piotr Apostoł, s. 27-30.

³ 154 razy.

⁴ J.A. Fitzmyer, *Aramaic Kepha and Peter's name in New Testament*, Cambridge 1979, s. 121-132.

⁵ W J określenie Szymon Jony pojawia się jedynie w kodeksach bizantyjskich i syryjskich w kontekście J 21,15-17, M. Karczewski, *Piotr jako pasterz w J 21,15-19*, SNT PAN 10 (2015), s. 33.

– Σίμων Βαριωνᾶ – „Szymon Barjona”, czyli formy aramejskiej „Szymon syn Jony”. Sugeruje się niekiedy, że termin „Barjona” to w rzeczywistości przydomek, który określa kogoś, kto jest anarchiczny, buntowniczy⁶.

1.2. Pochodzenie

Nie wiadomo, kiedy urodził się Piotr, prawdopodobnie było to na początku I w. Wiadomo, że ojciec Szymona Piotra nosił imię Jan⁷. Piotr posiadał rodzeństwo. Udział w spotkaniu Szymona Piotra z Jezusem miał jego brat Andrzej (zob. J 1,35-42). Miejsce urodzenia stanowiła prawdopodobnie Betsaida. Podobnie jak Filip także Andrzej i Piotr pochodzili z Betsaidy (Mt 11,21; Mk 6,45; 8,22; Łk 9,10; 10,13; J 1,44; 12,21). Była to pierwotnie osada rybacka, następnie także hellenistyczna miejscowość handlowa na północy Jeziora Genezaret⁸, na wschodnim brzegu rzeki Jordan. Wpływy hellenistyczne zdają się potwierdzać także greckie imiona Apostołów pochodzących z Betsaidy⁹. Sama nazwa „Betsaida” może oznaczać tyle co „wioska rybacka” (Mk 6,45; 8,22; Mt 11,21-22; Łk 9,10; 10,13; J 12,21). W Mk 8,23.26 napisano o wsi (κώμη), natomiast w Mt 11,20; J 1,44 o mieście (πόλις). Nie ma całkowitej zgodności, co do identyfikacji tego miejsca¹⁰. Proponowane są dwa rozwiązania: Bestaida to nieistniejąca wioska (Al Aradż) niedaleko Kafarnaum bezpośrednio nad Jeziolem Genezaret lub miasteczko Julias o lokalnym znaczeniu administracyjnym. W drugim przypadku była to stolica toparchii, małego okręgu administracyjnego w tetrarchii Filipa, zmodernizowana w roku 2 przed Chr. i na cześć córki lub Liwii – Julii, żony Augusta, nosząca nazwę „Julia”. Betsaida-Julia (lub Julias)¹¹ w roku 31 stała się miastem. Należała do obszaru Gaulanitis, choć potocznie wiązano ją z Galileą¹². Inna nazwa

⁶ S. Cipriani, *Św. Piotr Apostoł*, s. 33.

⁷ W historii egzegezy istnieje także pogląd, że ojciec Piotra nosił rzadkie imię Jona, podobnie jak prorok Jonasz, ale autor J zastąpił je imieniem Jan. Tak twierdził np. J. Jeremias, zob. J. Gnilka, *Piotr i Rzym*, s. 21 przypis 5.

⁸ Inne nazwy to Morze Galilejskie (Mk 1,16) lub Morze Kinnereth (Lb 34,11; Joz 13,27).

⁹ J. Gnilka, *Piotr i Rzym*, s. 22.

¹⁰ S. Cipriani, *Św. Piotr Apostoł*, s. 30; J. Gnilka (*Piotr i Rzym*, s. 23) skłaniał się ku opinii, że Betsaida Piotra to współczesne wzgórze Et-Tell.

¹¹ Filip zarządził Itureą, Gaulanitis i Trachonitis w latach od 4 przed Chr. do 34 po Chr. Dzięki korzystnemu położeniu niedaleko brodu na Jordanie i w pobliżu Via Maris Filip cenił sobie Bestaidę – Julię. Tutaj też zmarł i został pochowany w grobowcu, który wystawił sobie za życia, zob. Józef Flawiusz, *Dawne dzieje*, s. 18,108.

¹² R. Pesch, *Simon – Petrus*, s. 10.

Betsaidy używana w pismach rabinistycznych to Sajdan¹³. Miejsce to uchodziło za obfitujące w ryby.

1.3. Rodzina

Evangelista Marek opisał wizytę Jezusa w domu Piotra i uzdrowienie jego teściowej, która leżała w gorączce (Mk 1,29-31; por. Mt 8,14-16; Łk 4,38-41). Jest oczywiste zatem, że Piotr był żonaty, choć w tekstach natchnionych nie ma żadnej bezpośredniej wzmianki o jego żonie. Możliwe więc, że Piotr był wdowcem, co tłumaczyłoby posługę teściowej w jego domu¹⁴. Niekiedy z żoną Piotra wiąże się tekst z 1 Kor 9,5, w którym Paweł wspominał o kobietach towarzyszących Apostołom, w tym Piotrowi¹⁵. Należy jednak zauważyć, że tekst Pawła może odnosić się zarówno do kobiet chrześcijańskich, które wspomagały działania misyjne, jak i żon towarzyszących w pracy misyjnej. Przypuszcza się, że małżeństwo mogło być jednym z powodów zamieszkania w Kafarnaum¹⁶. Temat żony Piotra pojawił się dopiero w pismach apokryficznych, podobnie jak kwestia jego dzieci. Od wieków V/VI w Rzymie 30 marca oddawano cześć Petroneli Dziewicy, kojarzonej z córką Piotra Apostoła¹⁷. Klemens Aleksandryjski i Orygenes w tekście mówiącym o opuszczeniu dzieci w Mk 10,29 widzieli także konsekwentne podążanie za Jezusem¹⁸. Tekst ten miał dotyczyć także Piotra.

1.4. Dom Piotra w Kafarnaum

Nazwę miejscowości tłumaczono jako „wieś Nahuma” (Kefar Nahum). Kafarnaum¹⁹ leżało w odległości około czterech kilometrów na zachód od ujścia Jordanu do Jeziora Genezalet na jego zachodnio-północnym brzegu. Było to miasteczko typowo rybackie. Ponadto mieszkańcy zajmowali się także uprawą roli. W pobliżu miasta znajdują się do dziś istniejące bogate w siar-

¹³ J. Gnilka, *Piotr i Rzym*, s. 24.

¹⁴ Niekiedy jednak wyraża się wątpliwości, co do tego faktu wskazując na związek usługiwania z uzdrowieniem teściowej. Jej usługiwanie potwierdzało skuteczność cudu, zob. J. Gnilka, *Piotr i Rzym*, s. 46.

¹⁵ Tak uważa np. J. Gnilka, *Piotr i Rzym*, s. 47.

¹⁶ Zob. W. Klausnitzer, *Der Primat des Bischofs von Rom: Entwicklung, Dogma, Ökumenische Zukunft*, Freiburg 2004, s. 74-75.

¹⁷ S. Cipriani, *Św. Piotr Apostoł*, s. 33.

¹⁸ Zob. W. Klausnitzer, *Der Primat*, s. 75.

¹⁹ S. De Luca, *Capernaum*, w: *The Oxford Encyclopedia of the Bible and Archaeology*, vol. 1, New York 2013, s. 168-180.

kę ciepłe źródła, które spływają do jeziora i przynęcają ryby²⁰. Istotną rolę odgrywał także handel, ponieważ miejscowość leżała praktycznie przy Via Maris, ważnym szlaku handlowym łączącym Afrykę Północną i kraje Lewantu, a lokalnie Galileę i Damaszek. Miasto posiadało urząd celny (Mt 9,9)²¹. W czasach nowotestamentowych Kafarnaum podlegało władzy tetrarchy Heroda Antypasa. W mieście stacjonował także oddział żołnierzy rzymskich pod dowództwem setnika. W czasach rzymskich miejscowość rozrosła się, rozciągając się na przestrzeni trzech kilometrów linii brzegowej i osiągnęło liczbę około 1000 mieszkańców²². W odróżnieniu od Betsaidy, która była osadą o silnych wpływach hellenistycznych, Kafarnaum zamieszkiwała głównie ludność żydowska, mocno przywiązana do swoich tradycji²³.

Dom Piotra należał do sporych jak na ówczesne czasy i liczył 45,5 m² (7x6,5m)²⁴. Był wkomponowany w istniejący w Kafarnaum układ zabudowań w formie insulae, posiadających wspólne dziedzińce²⁵. Mógł liczyć jedno lub dwa pomieszczenia. Potwierdzono archeologicznie pewną nieregularność w zabudowie, o której wspominał Marek w opisie uzdrowienia paralityka. Chodzi o dodatkowe miejsce przed drzwiami, które również było pełne ludzi (Mk 2,226). W tym czasie domy w Kafarnaum budowano z czarnych kamieni bazaltowych układanych na sucho, a płaskie dachy miały lekką konstrukcję (zob. 2 Krl 19,26; Iz 37,27)²⁷. Zasadniczo tworzyły ją belkowanie oraz strop z wysuszonej trawy lub trzciny. S. De Luca wspominał także o zachowanych na podwórku śladach paleniska oraz pozostałościach schodów prowadzących

²⁰ Aktualnie miejscowość Tabgha, J. Gnilka, *Piotr i Rzym*, s. 28.

²¹ S. De Luca, *Capernaum*, s. 170.

²² Pierwotnie było to ok. 500 m, zob. S. De Luca, *Capernaum*, s. 169.

²³ R. Pesch, *Simon – Petrus*, s. 12.

²⁴ Został odnaleziony dzięki pracom archeologicznym franciszkanów z Kustodii Ziemi Świętej, prowadzonych od lat 30. XX w. Teren franciszkanie kupili w 1894 r. Szczególne zasługi związane są z pracami o. Virgilio Corbo i o. S. Loffredy. Udało się ustalić położenie domu, w którym mieszkał Piotr oraz objąć opieką ważne pozostałości archeologiczne, zob. V. Corbo, *La casa di S. Pietro ritrovata a Cafarnao*, BibOr 9 (1959), s. 87-94; tenże, *The House of Saint Peter at Capernaum. A Preliminary Report of the First Two Campaigns of Excavations, April 16-June 19, Sept. 12-Nov. 26, 1968*, Jerusalem 21972; S. Loffreda, *Cafarnao*, vol. II: *La Ceramica*, Jerozolima 1974; S. De Luca, *Capernaum*, s. 176-177.

²⁵ S. De Luca, *Capernaum*, s. 176.

²⁶ Piszący wiedział, że przed drzwiami znajduje się „coś” (τὰ), co właściwie ułatwiało dostęp, dodatkowe miejsce. Mury domu Piotra były nierówne, dotyczyło to także głównego wejścia, zob. dokładna mapa pozostałości po domu Piotra wraz z odpowiednim wyjaśnieniem na stronie <http://www.sbf.custodia.org/default.asp?id=1123> (dostęp 4.05.2020).

²⁷ J. Gnilka, *Piotr i Rzym*, s. 31.

na wyższą kondygnację²⁸. Według opisu Marka, mężczyźni, którzy przynieśli paralytyka do domu Piotra, nie mogąc wejść przez drzwi rozebrali fragment dachu, aby spuścić łoże, na którym leżał chory (Mk 2,1-12).

W domu Piotra zamieszkał Jezus po opuszczeniu Nazaretu (Mk 2,1-2; Mt 4,12-17; por. Iz 8,23). Sama miejscowość zajmuje ważne miejsce w narracjach ewangelicznych o działalności Jezusa (Mt 11,23). Właśnie w Kafarnaum Jezus powołał do grona swoich uczniów Szymona, Andrzeja, Jakuba i Jana oraz celnika Mateusza. Tutaj też dokonał wielu cudów. Nie zawsze był tu jednak dobrze przyjmowany (Mt 11,23). Istotną rolę w narracji biblijnej na temat cudów w Kafarnaum odgrywała synagoga. Możliwe, że synagoga z czasów Jezusa stała w tym samym miejscu, w którym znajdują się współczesne pozostałości po synagodze z wieków III/IV²⁹. W synagodze w Kafarnaum Jezus uzdrowił opętanego (Mk 1,21-28) i człowieka z uschlą ręką (3,1-10). W tej synagodze Jezus nauczał (J 6,59). Jezus wskrzesił córkę przełożonego synagogi Jaira (Mk 5,21-43) oraz uzdrowił sługę setnika z Kafarnaum, który jest przedstawiany jako jej współbudowniczy (Mt 8,5-13; Łk 7,5).

Warto wspomnieć, że dom Piotra po jego śmierci stał się dość szybko celem pielgrzymek i miejscem kultu³⁰. Świadczą o tym m.in. liczne pozostałości w postaci naściennych napisów w językach aramejskim, syryjskim i greckim oraz pozostałości po oktagonalnym kościele z czasów bizantyjskich (V w.). Został on prawdopodobnie zniszczony w wyniku najazdu perskiego w roku 614 lub w czasie trzęsienia ziemi w roku 749. Aktualnie nad pozostałościami archeologicznymi na betonowych palach zawieszony jest kościół katolicki w kształcie łodzi rybackiej, wybudowany w 1990 r.³¹ Pozostałości domu Piotra są zabezpieczone i widoczne z góry przez podłogę świątyni.

1.5. Stan społeczny i praca

Szymon Piotr i jego brat Andrzej byli rybakami (Mk 1,16). Prawdopodobnie pracowali samodzielnie, od czasu do czasu wynajmując pomocników³². Praca rybaka wymagała sporych umiejętności i zainwestowania odpowiednich środków w zakup lub produkcję łodzi, różnych rodzajów sieci oraz całej-

²⁸ S. De Luca, *Capernaum*, s. 176.

²⁹ J. Glinka, *Piotr i Rzym*, s. 29-30.

³⁰ Z tego powodu bywa nazywany pierwszym kościołem chrześcijańskim w Palestynie. O pielgrzymkach do tego miejsca wspominali Egeria w swoim *Itinerarium* (381-384) oraz Antonin z Piacenzy (570), zob. J. Murphy-O'Connor, *Przewodnik po Ziemi Świętej*, Warszawa 2001, s. 408.

³¹ S. De Luca, *Capernaum*, s. 176.

³² J. Murphy-O'Connor, *Przewodnik po Ziemi Świętej*, s. 25.

go oprządkowania (Mk 1,16; Łk 5,2.5; Mt 13,47; 17,27 itd.). Odkrycie łodzi z Ginosar niedaleko Magdali potwierdziło wiele detali na temat możliwej konstrukcji typowej łodzi rybackiej z przełomu I w. przed i po Chr. (por. Mk 4,38). Spora wielkość Jeziora Genezaret sprawiała, że nazywano je Morzem Galilejskim bądź Morzem Kinnereth³³. Położenie Jeziora Genezaret powodowało, że burze na tym akwenie do tej pory bywają groźne dla żeglarzy³⁴. Samodzielny rybak nie był jednak osobą z pełnych nizin społecznych i pod względem materialnym mógł osiągnąć poziom życia rzemieślnika. Można zatem przypuszczać, że Piotr był osobą o przeciętnym statusie majątkowym, nie był jednak osobą biedną. Prawdopodobnie oprócz przygotowania zawodowego, które Piotr mógł otrzymać od ojca, uczęszczając do synagogi uzyskał stosowne wykształcenie religijne. Jednak nie mógł się równać z uczonymi w Piśmie, gdyż w oczach elit uchodził za prostego wieśniaka. Piotr nie miał przygotowania retorycznego, koniecznego do wygłaszania mów publicznych (Dz 4,13). Jego grupa społeczna nie odgrywała żadnej ważnej roli politycznej.

1.6. Znaczenie Piotra w gronie Apostołów

Relacje o powołaniu Szymona przez Jezusa znajdują się we wszystkich ewangeliach, choć jest ono przedstawione w różny sposób. Według Mk 1,16-20 i Mt 4,18-20 Szymon został powołany nad Jeziorem Genezaret razem ze swoim bratem Andrzejem. Niewiele wskazuje na to, że Szymon, podobnie jak Andrzej (J 1,35-37.40), należał wcześniej do bezpośredniego grona uczniów Jana Chrzciciela³⁵ lub innej szczególnej grupy³⁶. U Łk 5,1-11 powołanie Szymona związane było z obfitym połowem ryb. Natomiast według J 1,35-42 właśnie Andrzej doprowadził do spotkania Szymona z Jezusem, który powołuje go

³³ Jezioro posiada kształt owalny, 21 km długości z pn. na pd. oraz w najszerszym miejscu 12 km szerokości ze wsch. na zach. Przeciętna głębokość w czasach NT to ok. 42-48 m. Jezioro znajduje się w Rowie Jordanu, stanowiącym fragment wielkiego rowu tektonicznego, w depresji ok. 208 m. p.p.m. Nazwa Kinnereth nawiązuje do kształtu jeziora podobnego do harfy. Natomiast nazwy Jezioro Genezaret czy Jezioro Tyberiadzkie pochodzą od nazw miejscowości leżących na jego brzegu. Zob. S. Freyne, *Jezioro Galilejskie*, w: SWB, s. 260-261.

³⁴ Położenie w niecce tektonicznej, nagrzewanie się tafli wody oraz wiejące na osi pn.–pd. wiatry miały wpływ na oryginalny mikroklimat jeziora.

³⁵ Prawdopodobnie Piotr nie był bezpośrednio uczniem Jana Chrzciciela, choć zapewne o nim słyszał, zob. W. Klausnitzer, *Der Primat*, s. 75. Za możliwą pośrednią jego przynależnością do grona uczniów Janowych opowiadają się R. Pesch, *Simon – Petrus*, s. 15; S. Cipriani, *Św. Piotr Apostoł*, s. 36-38.

³⁶ Rozważa się związki Szymona Piotra z ruchem zelotów lub esseńczykami, W. Klausnitzer, *Der Primat*, s. 75.

i zmienia mu imię. Oczywiście każda z tych relacji wpisana jest w oryginalne tło teologiczne poszczególnych ewangelii³⁷. Jezus sam wybierał kogo chciał, zupełnie odwrotnie niż w przypadku uczniów rabinów, którzy wyszukiwali sobie odpowiedniego nauczyciela³⁸. Kluczowe znaczenie zdaje się mieć odpowiedź na wezwanie Jezusa „Pójdźcie za mną”, które przyjęte przez Szymona i w sposób dynamiczny, stopniowo, stało się zasadą całego jego życia (por. 1 Krl 19,19-21; 2 Krl 6,19 LXX). Rybak Szymon był także rybakiem ludzi (Łk 5,10). Szymon należał do najwcześniej powołanych. Był członkiem grona Dwunastu, czyli ścisłego grona najbliższych uczniów Jezusa. Należy zauważyć, że samo pojęcie „uczeń” jest nieostre i zależnie od konkretnej ewangelii może dotyczyć nie tylko Dwunastu, ale również szerokiego grona uczniów, w tym również kobiet (Mk 15,40; Łk 8,2)³⁹. Podstawowym obowiązkiem Dwunastu było trwanie przy Jezusie. W przypadku dwunastu Apostołów liczba dwanaście ma istotne znaczenie symboliczne (zob. Ap 21,14)⁴⁰. Piotr nie tylko należał do grona Dwunastu, ale także odgrywał w nim ważną rolę (Mt 10,2-4). We wszystkich zawartych w NT listach imion Dwunastu Piotr występuje na pierwszym miejscu (Mk 3,16-19; Mt 10,1-16; Dz 1,13; zob. J 21,2; Dz 6,5; 13,1). Wykazy te potwierdzają, że przepowiadanie Ewangelii zaistniało w historii dzięki Dwunastu⁴¹. Jest oczywiste, że Piotr, Jan i Jakub zaliczali się do filarów wspólnoty apostoelskiej (Ga 2,2-8). Byli oni obecni przy Jezusie w momentach szczególnych, takich jak wskrzeszenie córki Jaira (Mk 5,37; Łk 8,49-52), przemienienie Jezusa (Mk 9,2; Mt 17,1-13; Łk 9,28-36), czuwanie w Gestsemani (Mk 14,33-42; Mt 26,37-46). Wielokrotnie Piotr występował jako przedstawiciel Dwunastu (lub Jedenastu). W ich imieniu zwracał się do Jezusa (Mk 10,28; Mt 19,27; 18,21-22; Łk 18,28; J 13,21-30). Wypowiedzi Jezusa na temat Szymona – Skąły (Mt 16,13-10), Szymona – wezwanego do utwierdzenia w wierze swoich braci (Łk 22,31) oraz przekazanie władzy pasterskiej (J 21,15-17) zdają się jednoznacznie wskazywać, że w gronie Dwunastu Szymon Piotr odgrywał wyjątkową rolę⁴². Piotr był związany z Jezusem w sposób szczególny (Mt 26,33). W opisach nowotestamentowych uderza słabość charakteru Piotra, która ujawniała się

³⁷ Zob. J. Gnilka, *Piotr i Rzym*, s. 35-42.

³⁸ Tamże, s. 35.

³⁹ J. Gnilka (tamże, s. 48) podkreślał, że w Ewangeliach dostrzegalna jest wyraźna tendencja „do poszerzenia kręgu uczniów poza grono Dwunastu”.

⁴⁰ Grupa Dwunastu symbolizuje prawo Jezusa do całego Izraela, zapowiedź eschatologicznego zbawienia Izraela oraz protoplastów eschatologicznego ludu, tamże, s. 50.

⁴¹ Tamże, s. 53.

⁴² M. Bockmuehl, *Simon Peter*, s. 25-26.

w różnych momentach wędrówki z Jezusem (Mk 14,22-23; Mt 16,21-23; 18,21-22; J 13,2-11). Piotr nie zawsze rozumiał Jezusa, nie potrafił zaakceptować Jego woli (zob. Mk 8,32b). W sposób najbardziej dramatyczny grzeszność Piotra dostrzegalna jest w ewangelicznych opisach męki Chrystusa, kiedy zaparł się on Mistrza (Mk 14,26-31.66-72; Mt 26,33-35. 69-75; Łk 22,54-62; J 18,15-27)⁴³. Pomimo to, pozostawał on zawsze uczniem Jezusa. Był jednym z pierwszych Apostołów, którzy spotkali Zmartwychwstałego Chrystusa (1 Kor 15,3-5; Łk 23,34).

Po zmartwychwstaniu Jezusa Piotr odgrywał główną rolę, kierując całą wspólnotą jerozolimską (Dz 1-12; 15,6-29; Ga 1,18)⁴⁴. Początkowo zwrócił się jedynie do Żydów (zob. Dz 9,32-43). Przełomowe znaczenie w jego podejściu do pogan miało spotkanie z Korneliuszem w Cezarei Nadmorskiej (Dz 10,1-48). Nie oznaczało to jednak, że Piotr od razu przyjmował pozycję Pawła, który nie widział potrzeby narzucania nie-Żydom Prawa Mojżeszowego⁴⁵. Niełatwo również było Piotrowi i pozostałym Jedenastu zaakceptować pojawienie się kolejnego Apostoła, który nie należał wprost do ich grona – Pawła. Wspólnie jednak próbowano rozwiązać rodzące się wówczas problemy (Dz 15; Ga 2,1-10). Następnie Piotr przebywał jakiś czas w Antiochii Syryjskiej (Ga 2,11). Szymon Piotr odegrał ważną rolę w ustaleniu ram współpracy z Pawłem Apostołem. Paweł uznawał bowiem autorytet Piotra, pierwszego z Dwunastu, choć nie zawsze z nim zgadzał się (Ga 2,7-8.11-12). Możliwe, że osoby związane z Piotrem działały w Koryncie (1 Kor 1,12; 3,22)⁴⁶.

1.7. Piotr i Rzym

Według tradycji chrześcijańskiej Piotr przebywał także w Rzymie, gdzie poniósł śmierć męczeńską w czasie prześladowań chrześcijan za panowania cesarza Nerona (ok. 67 r.). Pośrednie zapowiedzi męczeńskiej śmierci Piotra pojawiały się w różnych tekstach nowotestamentowych (Łk 22,33; J 13,36; 21,19¹ Pt 5,1 itd.). Hieronim pisał o dwudziestu pięciu latach działalności Piotra w stolicy imperium (lata 42–67), jednak rzeczywisty początek

⁴³ Zgodność wszystkich Ewangelistów, co do faktu wyparcia się przez Piotra Jezusa wskazuje na historyczność tego wydarzenia, W. Klausnitzer, *Der Primat*, s.77.

⁴⁴ J. Gnilka, *Piotr i Rzym*, s. 93. Po śmierci Jakuba Większego istotną rolę odgrywał tu Jakub, brat Pański.

⁴⁵ Jak przyjąć do wspólnoty wierzących okupantów Izraela – Rzymian lub wrogo nastawionych do Żydów Samarytan? Zob. Dz 8,14.

⁴⁶ Przypuszcza się niekiedy, że również Piotr przebywał w Koryncie, W. Klausnitzer, *Der Primat*, s.77.

wspólnoty chrześcijańskiej w Rzymie jest nieznany⁴⁷. Pośrednie świadectwo zawarł w biografiach dwunastu pierwszych cesarzy rzymskich Swetoniusz z około 120 r. (zob. *Vita Claudii* 25,4; por. Dz 18,2)⁴⁸. Można zatem przypuszczać, że pod koniec lat 40. I w. w Rzymie istniała wspólnota o charakterze judeochrześcijańskim⁴⁹. Potwierdza to Rz 16,3-16, zawierający listę znanych mu członków wspólnoty rzymskiej, do których kierował pozdrowienia. Zastanawia fakt, że nie ma wśród nich Piotra, choć można to wytłumaczyć istniejącymi wówczas okolicznościami historycznymi. Możliwe, że z powodu edyktu cesarza Klaudiusza Piotra w Rzymie nie było⁵⁰. Przypuszcza się także, że Piotr przybył do stolicy imperium w 56 r. i pozostał do momentu męczeńskiej śmierci⁵¹. Jako pośrednią możliwą wskazówkę pobytu Szymona Piotra w Rzymie przyjmowano także podsumowanie opisu jego cudownego uwolnienia z więzienia (Dz 12,5-17). W Dz 12,17 po spotkaniu z chrześcijanami w domu Marii, matki Jana, udał się gdzie indziej, a więc do Rzymu, ewentualnie do Antiochii⁵². Podobnie w związku z Rzymem rozumiano słowa zakończenia z 1 Pt 5,13, w których Piotr przekazał pozdrowienia z Babilonu. Symboliczne określenie Rzymu jako Babilonu wiąże się ze zniszczeniem świątyni jerozolimskiej w 70 r.⁵³ oraz prześladowaniem chrześcijan (zob. Ap 17-18)⁵⁴. Tekst 1 Pt 5,13 uważa się niekiedy za główne świadectwo biblijne, wskazujące na obecność Piotra w Rzymie⁵⁵.

Świadectwa o pobycie i męczeństwie Piotra znaleźć można w pismach niekanonicznych. W 1. Liście Klemensa Rzymskiego do Koryntian 5-6 (I/II w.) napisano o świadkach wiary, którzy potwierdzili ją własnym życiem. Wspomina się także Piotra i Pawła jako ofiary prześladowań Nerona,

⁴⁷ W. Klausnitzer, *Der Primat*, s. 129-130.

⁴⁸ *De Vita XII Caesarum C. Suetonii Tranquilli*, wyd. Loeb Classical Library, online http://penelope.uchicago.edu/Thayer/L/Roman/Texts/Suetonius/12Caesars/Claudius*.html (dostęp 8.06.2020).

⁴⁹ Na temat znaczenia miasta w kontekście powstającego chrześcijaństwa zob. *Rome in the Bible and Early Church*, red. P. Oakes, Grand Rapids 2002.

⁵⁰ W. Klausnitzer, *Der Primat*, s. 132.

⁵¹ W. Rakocy, *Lata pobytu Apostoła Piotra w Rzymie (rys historyczny)*, w: *Opoka Kościoła Chrystusowego. Bibliści KUL w 25. rocznicę pontyfikatu Jana Pawła II*, red. S. Szymik, H. Ordon, Lublin 2004, s. 158-159.

⁵² Szerzej na temat możliwych kierunków podróży Piotra zob. F. Mickiewicz, *Działalność misjonarska*, s. 85-109.

⁵³ L. Doering, *Gottes Volk. Die Adressaten als "Israel" im Ersten Petrusbrief*, w: *Bedrängnis und Identität: Studien zu Situation, Kommunikation und Theologie des 1. Petrusbriefes*, red. D. du Toit, BZNW 200, Berlin–Boston 2013, s. 81.

⁵⁴ Wśród chrześcijan panowało przekonanie, że Babilon upadnie i wkrótce nastąpi paruzja, zob. J. Gnłka, *Piotr i Rzym*, s. 132.

⁵⁵ W. Klausnitzer, *Der Primat*, s. 133-134.

nie podając jednak miejsca męczeństwa, choć najprawdopodobniej chodzi o Rzym⁵⁶. Podobnie w Liście Ignacego Antiocheńskiego do Rzymian 4,1-3 (ok. 110 r.) znaleźć można ślady tradycji o męczeństwie Piotra i Pawła oraz ich związku z Rzymem. Wskazówki znaleźć można również w literaturze apokryficznej z II w. W apokryficznej księdze *Wniebowzięcie Izajasza* wspomniano prześladowania z czasów Nerona. Podobnie temat męczeństwa Piotra w Rzymie pojawił się w *Apokalipsie Piotra* (poł. II w.). W późniejszych *Dziejach Piotra* 37-41 napisano o odpowiedzialności Nerona za śmierć Piotra oraz ukrzyżowaniu go głową w dół na jego własną prośbę. Temat ukrzyżowania Piotra pojawił się także w komentarzu Tertuliana do J 21,18. Wskazuje się także na przytoczony przez Euzebiusza z Cezarei⁵⁷ list Dionizosa, biskupa Koryntu do Rzymu (ok. 170 r.). Wspomniano w nim o działalności Piotra i Pawła w Rzymie, którą rozpoczęli w Koryncie i zakończyli śmiercią męczeńską w tym samym czasie⁵⁸. Temat męczeństwa Piotra i Pawła pojawia się w komentarzu do Księgi Rodzaju⁵⁹. Orygenes opisał pracę apostolską Piotra wśród diaspory żydowskiej w Poncie, Galacji, Bitynii, Kapadocji. W końcu dotarł on do Rzymu, gdzie został ukrzyżowany głową w dół.

Od przełomu wieków II i III pogląd o męczeństwie Piotra w Rzymie był ogólnie przyjęty w całym ówczesnym Kościele chrześcijańskim⁶⁰.

Wątpliwości pojawiły się o wiele później i były związane bezpośrednio z polemiką o charakterze wyznaniowym⁶¹. Aktualnie w sprawie historyczności pobytu i męczeństwa Piotra w Rzymie istnieje ogólnie przyjęty konsensus większości historyków⁶².

⁵⁶ J. Gnilk (Piotr i Rzym, s. 137) podał dwa argumenty: wśród ofiar prześladowań wymieniani są tylko męczennicy rzymscy oraz odniesienie do Rzymu jako miejsca męczeństwa wynika z kontekstu listu.

⁵⁷ Euzebiusz z Cezarei, *Historia kościelna*, 2,25,5; 3,1,2.

⁵⁸ Piotr i Paweł to najwięksi męczennicy rzymscy, zob. F. Bisconti, *L'origine dell'iconografia di Pietro i Paolo*, w: *Pietro e Paolo. Il loro rapporto con Roma nelle testimonianze antiche*, red. P. Grech, *Studia Ephemeridis Augustianum* 74, Roma 2001, s. 393-401.

⁵⁹ Euzebiusz z Cezarei, *Historia kościelna*, 2,25,5-6.

⁶⁰ Zob. O. Zwierlein, *Petrus in Rom: Die literarischen Zeugnisse. Mit einer kritischen Edition der Martyrien des Petrus und Paulus auf neuer handschriftlicher Grundlage*, Untersuchungen zur antiken Literatur und Geschichte 96, Berlin-New York 2009.

⁶¹ Fakt, że w Biblii nie ma nic o pobycie Piotra w Rzymie przywoływali najpierw waldensi. M. Luter zajął w tej sprawie pozycję neutralną. W kontekście debaty naukowej w wiekach XVII-XX negowanie pobytu Piotra w Rzymie było klasycznym poglądem historyków protestanckich, W. Klausnitzer, *Der Primat*, s. 131.

⁶² Tamże, s. 131.

1.8. Grób

Kwestia miejsca pochówku św. Piotra budzi ciągle dyskusje. Podstawowy problem stanowi brak źródeł starożytnych, które wskazywałyby jak i gdzie zostało pochowane ciało Apostoła. Wiadomo, że Rzymianie postępowali z ciałami skazańców różnie⁶³. Ciała ukrzyżowanych chrześcijan palono niekiedy na krzyżach, a ich popioły wrzucano do rzeki. Kiedy indziej wrzucano je do grobów masowych. Prowadzone prace archeologiczne, świadectwa przytaczane przez Euzebiusza z Cezarei⁶⁴ oraz historia lokalnego kultu św. Piotra i Pawła pozwalają przypuszczać, że w lokalnej wspólnocie chrześcijańskiej zachowano pamięć o grobie Piotra⁶⁵. Możliwe, że ciała Piotra i Pawła po pierwotnym umieszczeniu w oddzielnych grobach przez jakiś czas były złożone w katakumbach przy Via Appia, w miejscu późniejszej bazyliki św. Piotra i Pawła (dzisiaj św. Sebastiana). Być może powód ukrycia stanowiły prześladowania za cesarza Waleriana (258). Pojawia się pytanie, czy istnieje jakiś związek między przeniesieniem ciał a datą liturgicznej uroczystości św. Piotra i Pawła? Czy kości znalezione we wnętrzu muru graffitów i napis odczytywany „Piotr jest tutaj” wskazują na ostateczne miejsce pochówku Apostoła? J. Gnilka przytoczył różne możliwości wyjaśnienia kwestii pochówku św. Piotra⁶⁶:

1. Piotr został pochowany w nieznanym dziś miejscu, a w późniejszym czasie jego ciało zostało przeniesione na **wzgórze watykańskie**, na miejsce męczeństwa;
2. Piotr został pochowany na **wzgórzu watykańskim**. W czasie prześladowań za cesarza Waleriana jego ciało lub głowa zostały przeniesione do katakumb na Via Appia, a następnie z powrotem na Watykan;
3. Piotr został pochowany w miejscu swojego męczeństwa na wzgórzu watykańskim, być może w grobie masowym;
4. Piotr został pochowany w nieznanym miejscu. Upamiętniono miejsce jego męczeństwa.

Pomijając szczegółowe debaty na ten temat, jest oczywiste, że zarówno poza Rzymem, jak i w samej wspólnocie rzymskiej istniało przeświadczenie, że Piotr poniósł śmierć męczeńską właśnie w tym mieście i tu został pochowany. Pamięć utrwalono także w kulcie Piotra Apostoła i związanych z nim miejscach, które poświadczają jego męczeńską śmierć w stolicy imperium.

⁶³ J. Gnilka, *Piotr i Rzym*, s. 147.

⁶⁴ Euzebiusz z Cezarei (*Historia kościelna*, 2,25, 1-7; 3,31,3-4) przytoczył świadectwa Gaiusa, członka wspólnoty rzymskiej z czasów papieża Zefiryna (198-217).

⁶⁵ Szeroko na temat wypowiedział się J. Gnilka, *Piotr i Rzym*, s. 147-165.

⁶⁶ Tamże, s. 164.

2. Apostoł Piotr w Listach Pawłowych

Listy św. Pawła należą do najstarszych nowotestamentowych tekstów, w których pojawił się Piotr. Na określenie jego osoby Paweł stosował prawie zawsze imię Kefas. Temat Kefasa/Piotra pojawił się w dwóch listach, w Ga oraz w 1 Kor.

2.1. Piotr w Liście do Galatów

Galacja stanowi integralną część Azji Mniejszej, która od początku była terenem pracy misyjnej zarówno Pawła, jak i pozostałych głosicieli Dobrej Nowiny. Misja utworzenia wspólnot chrześcijańskich w Galacji (Ga 1,2) dokonała się prawdopodobnie w czasie pierwszej podróży misyjnej Apostoła w latach 45–48¹. Tekst Ga powstał najprawdopodobniej po zakończeniu tej podróży, a przed tzw. Soborem Jerozolimskim (Dz 15,6-21), ponieważ brak w nim wyraźnych odniesień do jego ustaleń. Możliwe, że Ga powstał już w 48 r. Niekiedy sugeruje się późniejszą datę jego powstania, wiążąc go z trzecią podróżą misyjną (Dz 18,23-21,17). Jako miejsce powstania wskazuje się Efez (lata 54–56) lub Macedonię (57 r.)². Do głównych problemów Kościoła w Galacji należały spory wokół relacji do Prawa oraz zwyczajów żydowskich. Judeochrześcijanie domagali się bowiem przestrzegania Prawa, zachowania obrzezania i respektowania innych zwyczajów (Ga 4,10.21; 5,2-4; 6,12). W kontekście pojawiły się odniesienia do Piotra. Podobnie jak w 1 Kor w relacji do Piotra Paweł używał przede wszystkim imienia Kefas. Wyjątek stanowi Ga 1,8 gdzie użyto imienia Piotr. Paweł opisał swe kontakty z Piotrem/Kefasem w trzech miejscach listu (1,18; 2,7-9.11-14). Pogląd Pawła, aby nie wiązać chrześcijan pochodzenia nieżydowskiego obowiązkiem

¹ M. Bockmuehl, *Simon Peter*, s. 92.

² W. Klausnitzer, *Der Primat*, s. 85.

przestrzegania Prawa, musiał zostać potwierdzony przez autorytety związane z Kościołem Jerozolimskim. Paweł bowiem został powołany w inny sposób niż Dwunastu. Sam Apostoł był tego w pełni świadom i szukał bezwzględnie uznania autentyczności swoich działań misyjnych (Ga 1,17). Jednocześnie jednak nie zgadzał się z panującymi w Jerozolimie poglądami, dotyczącymi obowiązku przestrzegania Prawa przez chrześcijan nawróconych z pogaństwa. Paweł sam był Żydem i miał doskonałe wykształcenie religijne (Ga 1,13-14). Stał jednak na stanowisku, że przyjęcie wiary w Jezusa Chrystusa zmienia całkowicie optykę i uwalnia od więzów starego Prawa (Ga 1,11-12.15-16). Zawarta w liście relacja na temat kontaktów z Piotrem i innymi autorytetami ma stanowić kolejny argument przeciw judeochrześcijanom. Wszystkie teksty Ga mówiące o Kefasie/Piotrze należą do tzw. autobiograficznej części listu, obejmującej 1,11-2,21³.

2.1.1. Spotkanie z Kefasem w Jerozolimie (Ga 1,18)

Cel pobytu w Jerozolimie, o którym Paweł wspominał w Ga 1,18-19, wydaje się być konkretny i wiąże się z dalszą narracją zawartą w liście⁴. Chodzi o prezentację własnej osoby i prawdopodobnie uzyskanie akceptacji prowadzonych działań ze strony Piotra (w. 18: ἵστορησαί⁵ Κηφᾶν – dosł. „aby poznać Kefasem”). Tekst nie podaje jednak, na czym polegały rozmowy⁶. Jest oczywiste, że piętnastodniowy pobyt w gościnie u Piotra w Jerozolimie Paweł traktował jako ważny argument w obronie własnego autorytetu apostoelskiego. Spotkanie z Piotrem stanowiło ważny moment w potwierdzeniu nawrócenia gorliwego prześladowcy chrześcijan, którym był Paweł (w. 13). Od początku budował on więź z Piotrem i pozostałymi Apostołami, nie chciał być ich konkurentem, uznał ich posłannictwo.

W świetle Ga 1,18-24 jest oczywiste, że spotkanie Pawła z Piotrem było ważne nie tylko dla Pawła, ale także dla wspólnot chrześcijańskich, szczególnie w Judei (w. 21). Poza Kefasem, Paweł wspominał jedynie Jakuba, brata Pańskiego, którego zaliczał do grona Apostołów (w. 19). Temat współpracy ze środowiskiem jerozolimskim pojawił się także w kolejnym tekście w Ga 2,1-10. Według 1 Kor 15,5a Kefas był pierwszym Apostołem – świadkiem Zmartwychwstania. Sugeruje się niekiedy, że poznanie Piotra przez

³ A. Vanhoye, *La Lettera ai Galati*, Roma 1992, s. 7. Ponadto autor wyróżnił w liście część doktrynalną (3,1-5,12) oraz część zawierającą wskazania praktyczne (5,13-6,10).

⁴ Tamże, s. 11.

⁵ WB, kol.776 sugerował znaczenie „odwiedzić w celu zapoznania”.

⁶ J. Gnilka (*Piotr i Rzym*, s. 98-99) przestrzegał przed nadinterpretacją i wskazał na ogólny charakter informacji.

Pawła mogło wiązać się także z chęcią poznania szczegółów z życia Jezusa aż do wydarzeń paschalnych⁷.

2.1.2. Jakub, Kefas i Jan (Ga 2,7-9)

W Ga 2,1 Paweł wspominał swoje kolejne spotkanie z zarządzającymi wspólnotą jerozolimską (por. Dz 15,1). Odbył się czternaście lat po pierwszym spotkaniu z Piotrem. Paweł szukał potwierdzenia, co do prawidłowości swoich działań misyjnych wśród pogan (Ga 2,2; Rz 1,5). Towarzyszyli mu Barnaba i Tytus, który jako nie-Żyd był nieobrzezany (Ga 2,1.3; zob. 2 Kor 2,13; 7,6; 8,23; Tt 1,4). Konsekwencją dyskusji na temat warunków włączenia nawróconych pogan do Kościoła było ustalenie, że za misję wśród nich odpowiada Paweł. Natomiast za misję nawrócenia z judaizmu odpowiedzialny miał być Piotr (Ga 2,7-9)⁸. Paweł podkreślał, że Jakub, Kefas i Jan, uważani za filary⁹, podali jemu i Barnabie prawą rękę na znak wspólnoty i ustalonego podziału zadań (2,9-10). Relacja ta, podobnie jak poprzednia, przygotowuje opis trzeciego spotkania, które związane było ze sporem z Piotrem¹⁰. Poza zrozumiałym tokiem wyводу Pawła w interpretowanym tekście występują dwa problemy dotyczące osoby Piotra. Są to zamiana imion oraz kolejność imion w triadzie filarów Kościoła. W tekście 2,7-9 Paweł używał dwóch imion Piotra (w. 7-8) oraz Kefasa (w. 9). Trudno wyjaśnić, dlaczego autor Ga stosował obok siebie dwa różne imiona tej samej osoby. Sugeruje się czasem, że w przypadku użycia imienia Piotra chodzi o jakąś formę spisane porozumienia, które było znane we wspólnotach kościelnych, zawierającego właśnie tę formę imienia¹¹. W 2,9 wymienia się Jakuba, Kefasa i Jana jako trzy filary Kościoła. Jest to jedyny tekst w Nowym Testamencie, w którym Piotr/Kefas występował na drugim, a nie na pierwszym miejscu. W ocenie niektórych teologów protestanckich fakt ten świadczy o utracie autorytetu przez Piotra¹². Sugeruje się również, że Paweł z rozmysłem wymieniał Jakuba jako pierwszego, ponieważ właśnie judeochrześcijanie z Jerozolimy, czy ludzie Jakuba, byli jego głównymi oponentami w kwestii pogan. Jeżeli Jakub zgodził się na niezależność Pawła w misji do pogan, wkraczanie w jego

⁷ M. Bockmuehl, *Simon Peter*, s. 92-93.

⁸ Nie oznacza to, że Piotr działał tylko w Palestynie. Paweł sugerował działanie Piotra także wśród Żydów w diasporze, F. Mickiewicz, *Działalność misjonarska*, s. 94-95.

⁹ Porównanie do filarów rozwinął J. Gnilka, *Pierwsi chrześcijanie. Źródła i początki Kościoła*, Kraków 2004, s. 370-371.

¹⁰ A. Vanhoye, *La Lettera ai Galati*, s. 13.

¹¹ W. Klausnitzer, *Der Primat*, s. 85.

¹² Tamże, s. 86.

kompetencje „falszywych braci” – judeochrześcijan (w. 4) nie ma podstaw. Jakub, brat Pański, był uważany za głównego przedstawiciela opcji judeochrześcijańskiej¹³. Pozycja Jakuba, brata Pańskiego, jako biskupa Jerozolimy była bardzo silna. Być może było to związane z kompromisowym podejściem Piotra do misji wśród pogan (por. Dz 10,1-11,18). Znaczenie Jakuba, brata Pańskiego, w dyskusji na temat miejsca nawróconych pogan widoczne jest w opisie tzw. Soboru Jerozolimskiego (Dz 15,13-21).

Jak wskazują wcześniej przytoczone teksty nie zmienia to faktu, że Paweł nie uważał Piotra za mniej ważnego od Jakuba i w rzeczywistości właśnie Piotra uznał za odpowiedzialnego za misję wśród Żydów. Podstawowy temat stanowiło dążenie Pawła do zaakceptowania jego działań apostolskich w kontekście funkcjonowania rozszerzającego się chrześcijaństwa. Piotr był jedną z osób, która miała tu wyjątkowy autorytet.

2.1.3. Spór z Kefasem w Antiochii (Ga 2,11-14)

Trzeci, najbardziej znany tekst, opisujący spotkanie Pawła z Piotrem, znajduje się w Ga 2,11-14. Dotyczy on przede wszystkim zachowania Kefasa. Według Pawła było ono błędne i nie do przyjęcia. Spotkanie dokonało się w Antiochii, gdzie istniała pierwsza wieloetniczna wspólnota chrześcijańska poza Palestyną. Jej powstanie związane było z prześladowaniami chrześcijan jerozolimskich i działalnością apostolską Barnaby. Według Dz 11,19-29 Kościół w Antiochii był pierwszym, którego członkami byli także poganie¹⁴. Wspólnota w Antiochii stanowiła centrum chrześcijańskie i misyjne. Tutaj Paweł i Barnaba byli u siebie i stąd wyruszyli do pracy misyjnej (Dz 13,1-3; 18,22c). Tu właśnie przybył także Kefas (Ga 2,11)¹⁵. W czasie spotkania Paweł wszedł z nim w otwarty spór. Publiczne wystąpienie Pawła przeciw Piotrowi nie zostało odnotowane w żadnym innym tekście Nowego Testamentu. W opinii Pawła otwarty charakter wystąpienia przeciwko Piotrowi był konieczny ze względu na jego nieszczerze zachowanie wobec nawróconych z pogaństwa. Paweł zarzucał Piotrowi, że początkowo zachowywał się tak, jak należy spożywając z nimi posiłki, jednak po przybyciu osób z otoczenia Jakuba zaczął usuwać się i ich unikać (w. 12; por. Dz 11,3). Miał to czy-

¹³ M. Karczewski, *El nombre „Jacob-Santiago” en el contexto literario y teológico del Nuevo Testamento*, FT XX (2019), s. 156-158.

¹⁴ M. Karczewski, *Wieloetniczny charakter nowotestamentowej wspólnoty chrześcijańskiej w Antiochii Syryjskiej*, w: *Christo et Ecclesiae Patriae et Scientiae. 15-lecie Wydziału Teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie*, red. J. Guzowski, Olsztyn 2015, s. 47-62.

¹⁵ Szeroko na temat możliwych okoliczności pobytu Piotra w Antiochii Syryjskiej pisał F. Mickiewicz, *Działalność misjonarska*, s. 92-98.

nić ze strachu. O podobną postawę Paweł oskarżał także Barnabę i innych chrześcijan pochodzenia żydowskiego (Ga 2,13). Ostatecznie Paweł zarzucił Kefasowi podwójne standardy zachowania (w. 14b)¹⁶.

Zarzut Pawła dotyczył zatem nieszczerej postawy Piotra wobec chrześcijan nawróconych z pogaństwa. Klucz stanowi zrozumienie wyrażenia ὑπέστανεν¹⁷ – „wycofywał się” (w. 12). Uważa się niekiedy, że chodzi tu o wycofywanie się Piotra ze wcześniejszych zobowiązań wobec chrześcijan nieobrzezanych (por. w. 14b). Niekiedy sugeruje się, że odmawianie udziału w organizowanych przez nich posiłkach miało podwójne znaczenie. Wspólne posiłki stanowiły nie tylko wspólnotę stołu, ale także wspólnotę eucharystyczną¹⁸. Oznaczałoby to zatem jakąś formę głębszego podziału wewnątrz wspólnoty antiocheńskiej. Jednak usuwanie się i trzymanie z dala może oznaczać również ukrywanie własnych poglądów na temat chrześcijan nieobrzezanych wobec wysłanników z Jerozolimy (por. Ga 2,8-9). Nie musiało wcale oznaczać unikania udziału w Eucharystii, sprawowanej razem z nie-Żydami¹⁹. Warto pamiętać, że w żadnym z wcześniej przytoczonych opisów spotkania z Piotrem, nie występował on jako ich przeciwnik lub zwolennik bezwzględnego przyjmowania przez nich przepisów Prawa. Być może zatem rację miał Tertulian uważając, że zarzut Pawła nie miał charakteru doktrynalnego, a dotyczył jedynie chwilowego zachowania Piotra²⁰.

Wyjaśnienie tzw. sporu antiocheńskiego nie jest łatwe. Od czasów Reformacji interpretacja Ga 2,11-14 nabrała jeszcze bardziej znaczenia doktrynalnego, dotyczącego znaczenia Piotra w czasach apostołskich²¹. Warto jednak pamiętać, że w sporze Pawła z Piotrem, o którym nikt więcej nie wspominał, tak naprawdę nie chodzi o Piotra, ale o przekonanie odbiorców listu do przyjęcia odpowiedniej postawy wobec chrześcijan nie-Żydów²². Temat główny stanowiła kwestia uwolnienia Kościoła od przestrzegania obowiązków Prawa

¹⁶ Inny tekst Ga, w którym występuje się przeciw praktykom przyjmowania zwyczajów żydowskich, znajduje się w Ga 5,3. M. Bockmuehl (*Simon Peter*, s. 95) zauważa jednak, że Galacjanie nie byli przeciwni zachowywaniu Prawa (zob. Ga 3,23-29).

¹⁷ WB, kol. 1688 wskazał na znaczenie strony czynnej „wycofać się”. W stronie medialnej także jako „wycofywać się, wstydić się, tchórzliwie przemilczeć”, zob. Dz 20,20.27; Hbr 10,38.

¹⁸ Zob. H. Ordon, *Autorytet św. Piotra w świetle tzw. konfliktu antiocheńskiego (Ga 2,11-14)*, w: *Opoka Kościoła Chrystusowego*, s. 137-138.

¹⁹ W. Klausnitzer, *Der Primat*, s. 88.

²⁰ Tertulian, *De praescriptione haereticorum*, XXIII, 1-3, http://www.tertullian.org/latin/de_praescriptione_haereticorum.htm (dostęp 3.05.2020).

²¹ Zob. B. Lohse, *Luthers Theologie in ihrer historischen Entwicklung und ihrem systematischen Zusammenhang*, Göttingen 1995, s. 80; W. Klausnitzer, *Der Primat*, s. 49-66.

²² Zob. M. Bockmuehl, *Simon Peter*, s. 94.

Starego Przymierza (Ga 2,15-21)²³. Zatem Paweł poszedł dalej, wzywając także tych, którzy są etnicznymi Żydami do oparcia swojego życia nie na wyuczonych przepisach i praktykach, ale na wierze w Jezusa Chrystusa. Wiara w Chrystusa, Ukrzyżowanego i Zmartwychwstałego czyni bowiem z każdego chrześcijanina niezależnie od pochodzenia – nowego człowieka, wolnego od Prawa i zjednoczonego z Tym, który wyzwala z grzechu (w. 19-20). Kwestia relacji do chrześcijan nie-Żydów nie dotyczyła zatem jedynie spraw formalnych, ale wiązała się z absolutnie chrystocentrycznym charakterem chrześcijaństwa. Postawa Piotra miała tu istotne znaczenie z powodu autorytetu, którym cieszył się w pierwotnym Kościele. Jego działanie mogło mieć charakter wzorcowy²⁴.

Spór, o którym wspominał Paweł, mógł mieć charakter rozłamu²⁵. Prezentowana emocjonalna ocena postawy Piotra nie była wolna od subiektywizmu. Istniała bowiem obawa o to, jak skończy się spotkanie dwóch światów w Antiochii – chrześcijan żyjących od pokoleń w kulturze i religii judaizmu oraz tych, którzy niewiele o nich wiedzieli. Wzmianka o Barnabie (w. 13b), osobie zasłużonej w działaniach misyjnych, wskazuje, że także on odczuwał potrzebę stopniowego zbliżenia tych dwóch grup. Emocje Pawła pasują do jego obrazu psychologicznego. Nie pisał nic o reakcji Piotra. Wiadomo jednak, że mimo kontrowersji do rozłamu nie doszło²⁶. Znaleziono zatem rozwiązanie, które miało na celu jedność Kościoła chrześcijańskiego. Ostatecznie zatem wszystko skończyło się pozytywnie.

2.2. Piotr w 1. Liście do Koryntian

1 Kor powstał w czasie pobytu Pawła w Efezie na początku lat 50. (Dz 18,1-18; 1 Kor 16,8). Portowe i bogate miasto Korynt²⁷ mogło liczyć około stu tysięcy mieszkańców. Pierwsi chrześcijanie rekrutowali się zarówno spośród miejscowych Greków, jak i licznych kolonistów rzymskich i Żydów. Wspólnota chrześcijańska w Koryncie stanowiła swoiste „trudne dziecko” Pawła Apostoła. Wśród wielu problemów, z którymi zmagał się Kościół

²³ A. Vanhoye, *La Lettera ai Galati*, s. 25-26.

²⁴ Zob. P. Melczewski, *Niewłaściwe postępowanie Piotra w Antiochii (Ga 2,14)*, RBL 58 (2005), s. 276.

²⁵ J. Gnilka, *Piotr i Rzym*, s. 117-125.

²⁶ Zob. F. Mickiewicz, *Działalność misjonarska*, s. 97-98.

²⁷ Obszerne wprowadzenie, dotyczące kwestii geograficznych, historii, infrastruktury, funkcjonowania gospodarczego miasta oraz początku istniejącej tu wspólnoty chrześcijańskiej zob. M. Rosik, *Pierwszy List do Koryntian*, NKB NT VII, Częstochowa 2009, s. 29-51.

koryncki były podziały, niemoralność, błędy doktrynalne. Część chrześcijan korynckich czuła się związana z Pawłem, oczekując od niego odpowiedzi na dręczące ich pytania. W kontekście 1 Kor czterokrotnie Paweł użył imienia Kefas (1,12; 3,22; 9,5; 15,5). Nie ma wątpliwości, że chodziło o Apostoła Piotra (por. Ga 1,18; 2,9.11; Mt 16,18; J 1,42). Aramejska wersja imienia Piotr występowała w różnych częściach listu i w różnych bezpośrednich kontekstach. Relacja Pawła do Piotra tworzyła jeden z istotnych wymiarów jego apostołatu²⁸. W 1 Kor można wyróżnić kilka części, które związane są motywami jego powstania²⁹. W pierwszej części Paweł odniósł się do problemu istniejących w Kościele korynckim stronnictw (1,10-4,21). Część druga została poświęcona niemoralnemu prowadzeniu się chrześcijan korynckich (5,1-6,20). Następnie omówiono zagadnienia, o które Koryntianie pytali Pawła, pisząc do niego własny list (7,1-14,40). Paweł odniósł się do nich kolejno, stosując formę wprowadzenia *περί δὲ* – „zaś o/na temat” (7,1; 8,1; 12,1). Ostatnią część stanowiły teksty, związane z tematem Zmartwychwstania (15,1-58). List zamyka rozbudowane zakończenie (16,1-24).

Paweł odniósł się do Kefasa w trzech głównych kontekstach 1 Kor: w części dedykowanej podziałom (1-4), w kontekście rozważania na temat pracy apostołskiej (9,1-27) oraz w części poświęconej tematyce Zmartwychwstania (15,1-58).

2.2.1. Stronnictwo Kefasa (1 Kor 1,12; 3,22)

Nie do końca zidentyfikowana grupa informatorów Pawła, określana jako „ludzie Chloe”, donosiła mu o istniejących we wspólnocie korynckiej podziałach (1 Kor 1,11: *ὕπὸ τῶν Χλόης* – dosł. „tych Chloe”³⁰). Ich podstawą było przyznawanie się do różnych założycieli i autorytetów, a konsekwencji tworzenie odrębnych stronnictw: „Myślę o tym, co każdy z was mówi: Ja jestem Pawła, a ja Apollosa, ja jestem Kefasa, a ja Chrystusa” (1,12: *ἐγὼ δὲ Κηφᾶ* – dosł. „ja zaś Kefasa”). Sytuacja była na tyle poważna, że Paweł mówił o *σχίσματα*³¹, czyli o podziałach (1 Kor 1,10; por. 1 Kor 11,18; 12,25;

²⁸ Zob. M. Karrer, *Petrus in paulinischen Gemeindekreis*, ZNW 80 (1989), s. 210-231; E. Lohse, *Petrus und Paulus*, w: *Das Neue Testament als Urkunde des Evangeliums: Exegetische Studien zur Theologie des Neuen Testaments* 3, FRLANT 192, Göttingen 2000, s. 144-159.

²⁹ M. Rosik (*Pierwszy List do Koryntian*, s. 56-61) wyróżnił dziewięć części listu oraz wstęp i zakończenie.

³⁰ Paweł odniósł się do osób związanych z tym imieniem. Uważa się niekiedy, że chodzi o chrześcijankę, poganę lub osobę, która zajmowała się handlem. Samo imię oznacza „jasna, blondynka”, zob. M. Rosik, *Pierwszy List do Koryntian*, s. 118-119.

³¹ WB, kol. 1590-1591.

J 7,43; 9,16; 10,19). Obok Pawła, który jest jednym z założycieli wspólnoty w Koryncie, wymienia się Apollosa. Był on judeochrześcijaninem z Aleksandrii, początkowo zwolennikiem poglądów Jana Chrzciciela, a następnie gorliwym głosicielem chrześcijaństwa (zob. Dz 18,24-28)³². Wymienia się również Kefasa, czyli Piotra. Nie ma pewności czy Piotr rzeczywiście działał misyjnie w Koryncie, czy może działali tu tylko jego wysłannicy³³. Niekiedy sugeruje się, że istnienie w Koryncie stronnictwa Piotra mogło być reakcją na powstały wcześniej spór między zwolennikami Pawła i Apollosa. Opinia ta jest jednak bardzo hipotetyczna³⁴. Odniesienie do frakcji Chrystusa brzmi dość osobliwie i może być rozumiane na dwa sposoby: jako przyjmowanie poprawnej pozycji chrześcijańskiej, czyli trwania w Chrystusie niezależnie od założyciela lub jako fikcja, czyli intencjonalne postawienie akcentu na absurdalność podziału (zob. 1,13a)³⁵. W ten sposób Paweł nie zagłębiał się w meritum sporu i podkreślał chrystocentryzm wyznawanej wiary³⁶. Prawdziwym Zbawicielem, który powołał Koryntian do wiary, jest dla niego tylko i wyłącznie Jezus Chrystus. Passus w 1 Kor 1,18-31 stanowi komentarz³⁷ do szkodliwej sytuacji wewnętrznych podziałów we wspólnocie koryntkiej. Mentalność, która jak wydaje się panowała w Koryncie, była typowa dla wielu miast greckich. Doskonała retoryka, argumentacja, zróżnicowanie poglądów, poszukiwanie nowych, ekskluzywnych grup cechowała Koryntian (zob. Dz 17,16-34). Paweł strofował pośrednio partię swoich domniemanych zwolenników (1 Kor 1,14-15.17). Stawiał także na jednym poziomie wszystkich głoszących Ewangelię oraz wierzących (2,6.10.11)³⁸.

Temat właściwego rozumienia posługi apostolskiej Paweł rozwijał także w rozdz. 3-4³⁹. W nawiązaniu do kwestii podziału koncentrował się bardziej na kontrowersji między zwolennikami Apollosa i swoimi (3,6). Paweł nie

³² Na temat relacji między uczniami Jana Chrzciciela a Kościołem pierwotnym zob. F. Mickiewicz, *Świadkowie Jezusa. Świadkowie zbawczego posłannictwa oraz mesjańskiej i boskiej godności Jezusa w pismach św. Łukasza i św. Jana*, Ząbki 2003, s. 97-100.

³³ F. Mickiewicz (*Działalność misjonarska*, s. 103-109) sugerował, że Piotr przebywał osobiście w Koryncie w czasie swojej podróży do Rzymu.

³⁴ W. Klausnitzer, *Der Primat*, s. 78-79.

³⁵ H.-J. Klauck, *1 Korintherbrief*, Würzburg 1987, s. 22.

³⁶ Stawiane pytania retoryczne wskazują na absurdalny charakter podziałów, M. Rosik, *Pierwszy List do Koryntian*, s. 120.

³⁷ C.K. Barrett (*La Prima Lettera ai Corinti*, Bologna 1979, s. 70) wskazał na podobieństwa do stylu homilii judaistycznych.

³⁸ Wobec Koryntian Paweł okazał się cierpliwym nauczycielem, zob. M. Karczewski, „*Chciałbym, abyście wszyscy mówili językami...*” (1 Kor 14,5). *Św. Paweł jako apostoł w świetle 1 Kor 12-14*, *ŚSHT* 42,1 (2009), s. 27-38.

³⁹ Zob. F. Mickiewicz, *Świadkowie Jezusa*, s. 238-250.

polemizował jednak z Apollosem, ale kontynuował dyskurs na temat teocentryzmu i chrystocentryzmu rzeczywistej działalności apostołskiej i misjonarskiej. Prawdziwy fundament stanowił jedynie Jezus Chrystus (3,11: θεμέλιον). W opinii niektórych egzegetów akcentowanie, że Chrystus jest fundamentem, może zawierać podtekst polemiczny wobec Mateuszowej tradycji o Piotrze-Skale (por. Mt 16,18)⁴⁰. Wydaje się jednak, że jest to pogląd na wyrost. Raczej Paweł wskazywał na poprawny kontekst teologiczny wiary chrześcijańskiej. W rozważaniu na temat szkodliwości podziałów perspektywę tę poszerzał o nawiązanie do istotnych dla Koryntian kwestii pneumatologicznych (zob. 1 Kor 12,1). Mówiąc o tym, że wierzący są „świątynią Boga, w której mieszka Duch Święty” (3,16; por. 6,19), Paweł uświadamiał Koryntianom, że nie muszą oni należeć do żadnego stronnictwa, ponieważ tak naprawdę należą do Boga. Pośrednio wiązał temat podziałów z 1 Kor 1-3 z problemem napięcia między charyzmatykami i resztą wspólnoty (1 Kor 12-14). Podkreślenie potrzeby mądrości, przejawiającej się we właściwym traktowaniu własnego ciała, stanowiło wstęp i przygotowanie do podjęcia tematu prostytucji, w której uczestniczyli niektórzy z wierzących (zob. 5,1-13; 6,12-20).

W myśl nauczania Pawła wierzący Koryntianie powinni stosować inną logikę, wolną od względów ludzkich. Paweł, Apollos czy Kefas zostali im dani w celu doprowadzenia ich do Chrystusa, a przez Chrystusa do Boga (3,22-23). Paweł przedstawiał chrześcijanom z Koryntu argumentację, w myśl której uleganie podziałom jest dowodem poważnej niedojrzałości w wierze. Jedność powinna być zachowywana nie ze względu na autorytet ludzki, ale ze względu na Boga. Nie wydaje się zatem, żeby Kefas w bezpośredni sposób był odpowiedzialny za istniejące we wspólnocie napięcia. Natomiast podziały mogli tworzyć jego zwolennicy, którzy pomijali fundamentalne znaczenie Jezusa Chrystusa w funkcjonowaniu Kościoła.

2.2.2. Kefas i niewiasta-siostra (1 Kor 9,5)

Tekst 1 Kor 9 zawiera Pawłową charakterystykę posługi apostołskiej (por. 2 Kor 1,12-6,13). Paweł miał świadomość, że jego apostołat był przez niektórych kwestionowany (1 Kor 9,2). Pomimo to był przekonany, że efekty jego działalności apostołskiej potwierdzały go i pozwalały na korzystanie z praw przysługujących Apostołom. Należało do nich prawo do wsparcia materialnego wierzących (9,9). W tym kontekście Paweł mówił o prawie

⁴⁰ Zob. P. Vielhauer, *Paulus und die Kephaspartei in Korinth*, NTS 21 (1975), s. 341-351. Inaczej M. Rosik, *Pierwszy List do Koryntian*, s. 184.

do podróżowania wraz z siostrą – chrześcijanką lub żoną. Sens pytania: μή οὐκ ἔχομεν ἐξουσίαν ἀδελφὴν γυναῖκα περιάγειν ὥς καὶ οἱ λοιποὶ ἀπόστολοι καὶ οἱ ἀδελφοὶ τοῦ κυρίου καὶ Κηφᾶς – „czy nie mamy prawa wziąć ze sobą siostry-niewiasty podobnie jak i inni Apostołowie, bracia Pańscy i Kefas?” (9,5) jest niejednoznaczny⁴¹. Możliwe są zasadniczo dwa rozwiązania. W tradycyjnej egzegezie katolickiej, nie negując faktu małżeństw Apostołów, wskazuje się na świadectwa ewangeliczne, w świetle których ich żony nie brały udziału w działaniach apostołskich. Wspierała je natomiast grupa kobiet, które towarzyszyły Jezusowi i Dwunastu (zob. Łk 8,1-3). W egzegezie protestanckiej oraz w opinii niektórych współczesnych egzegetów katolickich chodzi po prostu o prawo podróżowania wraz z małżonką⁴². Słabą stroną tej interpretacji jest brak innych tekstów biblijnych potwierdzających taką praktykę. Jednak w opinii większości egzegetów zastosowane przez Pawła sformułowanie formalnie dopuszcza obie interpretacje⁴³. Niezależnie od przyjętych rozwiązań każde z nich dotyczy nie tylko Apostołów i braci Pańskich, ale także Kefasa.

Niewątpliwie przykład Kefasa miał tu istotne znaczenie nie tylko dla Pawła, ale stanowił także argument dla Koryntian. Jeżeli Piotr podróżował z żoną, to także inni mają takie prawo. Jeżeli wspierały go chrześcijanki, to także inni zajmujący się głoszeniem Ewangelii powinni mieć taką możliwość. Odwołanie do Kefasa może sugerować, że był on znany Koryntianom. Oznaczało ono także, że praktyka Kefasa stanowiła wzór. Jest zatem oczywiste, że według Pawła Kefas odgrywał w pierwotnym Kościele istotną rolę.

2.2.3. Kefas jako świadek Zmartwychwstania (1 Kor 15,5)

Tekst 1 Kor 15,3-5 uchodzi za najstarsze świadectwo wiary pierwotnego Kościoła w Zmartwychwstanie Chrystusa oraz zawiera najstarszy chrześcijański komentarz dotyczący tego wydarzenia⁴⁴. Tło fragmentu stanowi 1 Kor 15,1-58 oraz jego bogata treść teologiczna⁴⁵. Bezpośredni kontekst stanowi 1 Kor 15,1-11, w którym można wyróżnić cztery części⁴⁶: przypomnienie

⁴¹ W tłumaczeniach polskich: Biblia Tysiąclecia – „niewiasta-siostra”; Biblia Paulistów – „siostra”. W jednym i drugim przekładzie wskazuje się możliwość tłumaczenia tekstu oryginalnego jako odniesienia do relacji małżeńskiej.

⁴² C.K. Barrett (*La Prima Lettera ai Corinti*, s. 254) wskazał na możliwość uczestnictwa w działaniach apostołskich małżonki, która jest jednocześnie chrześcijanką.

⁴³ M. Rosik, *Pierwszy List do Koryntian*, s. 297.

⁴⁴ W. Klausnitzer, *Der Primat*, s. 80-81.

⁴⁵ Zob. M. Rosik, *Rysy eschatologicznego Królestwa Bożego w Pawłowej nauce o zmartwychwstaniu (1 Kor 15,1-58)*, w: *Ewangelia o królestwie*, red. A. Paciorek, A. Czaja, A. Tronina, Scripturae Lumen 1, Lublin 2009, s. 247-264.

⁴⁶ M. Rosik, *Pierwszy List do Koryntian*, s. 471-472.

Ewangelii (w. 1-2), formułę kerygmatyczną i chrystofanie (w. 3-7), osobiste świadectwo autora (w. 8-10) oraz konkluzję (w. 11). Wyznanie wiary w odkupieńczą śmierć i Zmartwychwstanie Chrystusa w 1 Kor 15,3-7 stanowi część tradycji apostoelskiej, którą Paweł przejął⁴⁷. Zawiera ono trzy prawdy dotyczące Chrystusa, zapowiedziane przez pisma Starego Przymierza (por. Iz 53,5-6.11-12; Oz 6,2; Łk 24,44-45). Są to: śmierć Chrystusa za grzechy, Jego złożenie do grobu oraz Zmartwychwstanie trzeciego dnia (w. 3b-4). Akcentuje się jednak rzeczywistość Zmartwychwstania Chrystusa. Pośród wybranych świadków tego wydarzenia Paweł wymieniał samego siebie. Sama rzeczywistość widzenia Zmartwychwstałego jest wyrażana w stronie biernej (w. 5.6.7.8; ὤφθην – dosł. „dał się widzieć, ukazał się”). W ten sposób podkreśla się charakter wizji jako niezależnej od woli widzącego. Ponadto forma bierna może być interpretowana jako *passivum theologicum*, wskazujące na realizację woli Boga. Czterokrotne użycie ὤφθην sugeruje także, że co do istoty doświadczenie wizji poszczególnych świadków Zmartwychwstania nie różniło się. Lista świadków, którzy jej doświadczyli obejmuje pewne osoby i grupy o istotnym znaczeniu. Należeli do nich Kefas, Dwunastu, pięciuset braci równocześnie, Jakub, wszyscy Apostołowie oraz Paweł (w. 5-8). Paweł podkreślał następstwo czasowe chrystofanii (w. 5b: εἶτα; 6a: ἔπειτα; 7a: ἔπειτα; 7b: εἶτα; 8a: ἔσχατον). Jezus dał się widzieć Kefasowi, a potem Dwunastu i następnie pozostałym. Jest to jedyne odniesienie do Dwunastu w listach Pawła. Jako pojedyncze osoby wymienione są tu Kefas, Jakub i sam Paweł. Według Apostoła Pawła pierwszym, który doświadczył wizji Chrystusa Zmartwychwstałego był Kefas (w. 5a)⁴⁸. Był on uważany zatem za pierwszego, głównego świadka Zmartwychwstania. Wskazuje się na zbieżność między formułą wyznania wiary w 1 Kor 15,3-5 oraz Mk 16,7⁴⁹. Pierwsza pozycja Piotra w 1 Kor 15,5 nie jest przypadkowa i jest zgodna z tradycją paschalną Łukasza Ewangelisty (Łk 24,12.34)⁵⁰. Oczywiście Piotr był pierwszym mężczyzną – świadkiem Zmartwychwstania. W rzeczywistości bowiem wszystkie Ewangelie synoptyczne podkreślają, że pierwszymi świadkami była grupa kobiet (zob. Mk 16,1-8; Mt 28,1-8; Łk 24,1-11). Ewangelista

⁴⁷ C.K. Barrett, *La Prima Lettera ai Corinti*, s. 417-418.

⁴⁸ Szerzej na ten temat zob. W.T. Kessler, *Peter as the First Witness of the Risen Lord: An Historical and Theological Investigation*, Tesi Gregoriana Serie Teologia 37, Rome 1998.

⁴⁹ O zakorzenieniu kerygmatu z 1 Kor 15,3-5 w Mk 16,7 zob. J. Gnilka, *Teologia Nowego Testamentu*, Kraków 2002, s. 189-191.

⁵⁰ Zob. M. Rosik, *Pierwszy List do Koryntian*, s. 478-479.

Jan mówił o chrystofanii Marii Magdaleny (J 20,1-18)⁵¹. Jednak ich relacje o pustym grobie nie zostały przyjęte⁵². W świetle przepisów judaizmu dopiero potwierdzenie przez mężczyzn miało wagę świadectwa⁵³. Potwierdzenie przez Piotra miało dodatkowo znaczenie uwierzytelnienia dokonanego przez pierwszego z Apostołów. Z tego powodu tekst 1 Kor 15,5 w kontekście Listów Pawłowych bywa traktowany jako najważniejsze świadectwo dotyczące prymatu Piotra⁵⁴.

2.3. Podsumowanie

Przedstawiony w Listach Pawła wizerunek teologiczny Piotra wiąże się z początkiem działalności apostołowskiej Pawła. W większości tekstów używał on imienia Kefas, wskazując na moment powołania Szymona przez Jezusa oraz prawdopodobnie podkreślając jego znaczenie w Kościele jerozolimskim. Dla Pawła Kefas/Piotr był jednym z najważniejszych przedstawicieli kolegium apostołowskiego, z którego zdaniem należy się liczyć. Jest oczywiste, że akceptacja działań misyjnych Pawła przez Jakuba, Kefasa i Jana była dla Apostoła Pogan ważna. Piotr był postrzegany jako lider misji wśród Żydów. Antiocheński spór z Piotrem świadczył o wielkim zaangażowaniu Pawła w prowadzone przez siebie dzieło oraz złożonym procesie powstawania wspólnot wieloetnicznych i budowaniu jedności Kościoła. Jedność ta była ważna dla Pawła, o czym świadczą teksty 1 Kor. Wynika z nich, że działania misyjne Piotra lub jego współpracowników obejmowały także obszary odległe. Paweł postrzegał swój apostołat jako równy jakościowo z apostołatem Piotra i innych Apostołów. Jednocześnie jego świadectwo potwierdza starożytną tradycję o spotkaniu Zmartwychwstałego z Kefasem oraz pozostałymi Apostołami. Kefas był dla Pawła wiarygodnym i jednym z pierwszych świadków Zmartwychwstania.

⁵¹ Maria Magdalena została posłana do Apostołów („apostola apostolorum”; J 20,17-18), a nie na zewnątrz wspólnoty, zob. A. Nalewaj, *Funkcje kobiet w Ewangelii według świętego Jana*, Olsztyn 2017, s. 202-203.

⁵² W kontekście debaty naukowej na temat wiarygodności wizji kobiet z perspektywy ich konstrukcji psychicznej przyjmowano skrajne opinie, negujące ich wiarygodność lub odrzucające fakt, że mogły być one pierwszymi odbiorczyniami prawdy o Zmartwychwstaniu, zob. G. Lüdemann, *Die Auferstehung Jesu. Historie – Erfahrung – Theologie*, Göttingen–Stuttgart 1994, s. 175-178.

⁵³ W. Klausnitzer, *Der Primat* s. 81-82.

⁵⁴ Tamże, s. 82.

3.

Piotr w Ewangelii według św. Marka

Ewangelia według św. Marka uważana jest niekiedy za efekt znajomości jej autora z samym Piotrem¹. Marek siedmiokrotnie użył imienia Szymon (1,16.16.29.30.36; 3,16; 14,37). W 3,16 Szymon otrzymał dodatkowe imię – Piotr. Od tej pory do końca Ewangelii dziewiętnastokrotnie stosuje się imię Piotr (3,16; 5,37; 8,29.32.33; 9,2.5; 10,28; 11,21; 13,3; 14,29.33.37.54.66.67.70.72; 16,7). Wyjątek stanowi tekst Mk 14,37, w którym wystąpiło zarówno imię Piotr, jak i Szymon. Piotr pojawił się w piętnastu scenach, z których jedenaście tworzy typową tradycję o Piotrze (1,16-20.28-31.36; 3,13-19; 8,27-30.31-33; 10,28; 11,21; 14,29-31.53-72; 16,7), natomiast cztery następne dotyczą Piotra w grupie trzech Piotr – Jakub – Jan lub czterech Piotr – Jakub – Jan – Andrzej (5,21-43; 9,20-10; 13,3; 14,32-42)².

3.1. Powołanie Szymona (Mk 1,16-20)

Opis powołania pierwszych uczniów w Mk 1,16-20 zawiera dwie części (zob. Mt 4,18-22). W Mk 1,16-18 omówiono powołanie Szymona i Andrzeja, natomiast w w. 19-20 – powołanie Jakuba i Jana.

Według Mk Szymon został powołany jako pierwszy z Apostołów³. Razem z nim Apostołem stał się jego brat Andrzej (1,16-18). Bezpośrednio po powołaniu Szymona i Andrzeja następuje krótki opis powołania Jakuba i Jana, synów Zebedeusza (1,19-20). Informacja o miejscu wydarzenia jest dość ogólna – gdzieś obok Jeziora Galilejskiego (w. 16). Na uwagę zasługuje fakt, że w. 16 opisał Szymona i brata Szymona, Andrzeja, natomiast w przypadku drugiej

¹ Zob. H. Langkammer, *Ewangelia według św. Marka*, Lublin 2004, s. 11-15; A. Malina, *Dobra nowina nieupiększona*, s. 21-38.

² Inaczej W. Klausnitzer, *Der Primat*, s. 96-97.

³ Zob. M. Bockmuehl, *Simon Peter*, s. 23-24. Zob. S. Hareźga, *Powołanie Jezusowych uczniów w świetle tekstu Mk 1,16-20*, RTK 51 (2004) z. 1, s. 45-55.

dwójki w w. 19 pojawiło się także imię ojca Jakuba i Jana – Zebedeusza. Inicjatywa powołania należy do Jezusa. Jezus jest przedstawiony jako ten, który sam szedł do przyszłych Apostołów (w. 16a; 19a). Samo spotkanie poprzedziło stwierdzenie autora Mk, że Jezus zobaczył najpierw Szymona i Andrzeja (w. 16). Po włączeniu ich do grona uczniów udał się dalej. Idąc, zobaczył także Jakuba i Jana. Powołani zostali wyróżnieni przez Jezusa, ponieważ to On ich zobaczył i wybrał (por. Mk 2,14)⁴.

Autor wskazuje na konkretne zajęcia, które w momencie spotkania z Jezusem wykonywali bracia. Szymon i Andrzej dokonywali właśnie połowu, natomiast Jakub i Jan czyścili sieci. Słowa Jezusa, skierowane bezpośrednio do przyszłych uczniów, pojawiły się jedynie w kontekście powołania Szymona i Andrzeja: δεῦτε ὀπίσω μου, καὶ ποιήσω ὑμᾶς γενέσθαι ἁλιεῖς ἀνθρώπων – dosł. „dalej/hej za Mną, a mam zamiar sprawić, że staniecie się rybakami ludzi” (Mk 1,17)⁵. Przysłówek δεῦτε⁶ ma charakter skierowanego do konkretnych osób zawołania (zob. Mt 4,19; por. Mk 6,31; 12,7; Mt 22,4; 25,34). Wskazanie ὀπίσω μου – „za Mną” – podkreśla dynamikę podążania za Mistrzem oraz konieczność zachowania pozycji za Nim (por. 1 Krl 19,19-21; 2 Krl 6,19 LXX). Przyjęcie wezwania umożliwi realizację nowej formy działania – bycia rybakami ludzi. Jest to oczywista aluzja do rozpoczynającej się działalności apostołskiej. Powołanie rybaków Szymona i Andrzeja oraz Jakuba i Jana stanowiło początek pewnej drogi, na której mieli iść za Jezusem. Wezwanie zostało podjęte w trybie natychmiastowym. Szymon i Piotr pozostawili sieci i poszli za Jezusem. Autor Mk podkreśla: εὐθὺς⁷ [...] ἠκολούθησαν αὐτῷ – dosł. „natychmiast/zaraz poszli za Nim” (w. 18). W przypadku powołania Jakuba i Jana mówi się o ich natychmiastowym pozostawieniu przez nich ojca i współpracowników (w. 20).

Tekst Mk 1,16-20 dostarcza ważnych informacji o Szymonie. Był on jednym z uczniów Jezusa, których On sam sobie wybrał. Jego pozycja jest uprzywilejowana. Według Mk jest on pierwszym Apostołem powołanym przez Jezusa. Wraz ze swoim bratem zostali zaproszeni do postępowania za Jezusem, czyli traktowania Go jako Mistrza. Powołanie Szymona miało zatem wymiar chrystocentryczny. Miało też taką samą jakość jak powołanie Andrzeja, Jakuba, Jana i pozostałych uczniów Jezusa. Stanowiło ono punkt zwrotny w jego życiu, początek nowej drogi.

⁴ A. Malina, *Ewangelia według świętego Marka. Rozdziały 1,1-8,6*, NKB NT II/1, Częstochowa 2013, s. 124.

⁵ Na odsłonięcie zamiaru (koniunktywus deliberacji) wskazał A. Malina, *Ewangelia według świętego Marka*, s. 124.

⁶ WB, kol. 353-354.

⁷ WB, kol. 649-650; 41 razy w Mk.

3.2. Uzdrawienie teściowej Piotra (Mk 1,29-31)

Po raz kolejny Piotr pojawił się w kontekście drugiego cudu dokonanego przez Jezusa (Mk 1,29-31; por. Mt 8,14-17; Łk 4,38-41). Akcja działa się w Kafarnaum⁸ (por. Mk 1,21). Pierwszy cud dokonał się w synagodze i polegał na uwolnieniu opętanego (1,23-28). Drugi dotyczył uzdrowienia teściowej Szymona, mieszkającej w domu Szymona i Andrzeja (w. 29-30). Teściowa gorączkowała i musiała pozostać w łóżku. Dotyk ręki Jezusa uzdrowił ją (w. 31)⁹. Cud wypędzenia złego ducha (w. 26-28) oraz uzdrowienie w domu Piotra i Andrzeja spowodowało, że budynek był oblegany przez potrzebujących uzdrowienia (zob. 1,32-34; 2,1-12). Świadcami uzdrowienia w domu Szymona byli on sam, Jakub, Jan i Andrzej.

Opowiadanie w 1,29-30 zawiera elementy typowe w narracji Mk¹⁰: przemieszczanie się Jezusa razem z uczniami, pobyt w domu, opis choroby i uzdrowienie, reakcja uzdrowionej. Nie wiadomo, co było przyczyną gorączki (por. Dz 28,8). Wiadomo, że Jezus dokonał uzdrowienia własną mocą. Obecni w domu Piotra uczniowie byli jego świadkami (por. Mk 2,1-12).

Mk ujawnia pewne szczegóły z życia Szymona. Mianowicie to, że miał teściową oraz mieszkał z bratem Andrzejem. Nie ma zatem wątpliwości, że na jakimś etapie życia Szymon był żonaty. Znajomość z Jezusem zmieniła życie Piotra. Wpłynęła jednak dobroczynnie na jego najbliższych. Jezus udzielał pomocy uczniom. Dom Piotra stał się miejscem cudu, potwierdzającego boskie posłannictwo Jezusa. Przy tym domu i w nim samym dokonywały się kolejne liczne uzdrowienia i uwolnienia spod władzy złych duchów (1,32-34; 2,1-12). Szymon należał zatem do pierwszych świadków cudów, których dokonywał Jezus od początku swej działalności.

3.3. Szymon i inni (Mk 1,36)

Tekst Mk 1,36 należy do perykopy 1,35-39. Według w. 35 po pracowitym wieczorze (w. 32-34) wczesnym rankiem Jezus udał się na pustkowie, aby się modlić. Szymon i „ci, którzy [byli] z nim” udali się za Nim i w końcu Go znaleźli (w. 36-37a). Nie chodziło im jednak o dołączenie do modlitwy,

⁸ Zob. M. Wilk, *Jeden dzień Jezusa w Kafarnaum? Analiza struktury literackiej i interpretacja Mk 1,21-2,12*, w: *Radość Słowa. Przekład i interpretacja Biblii*, red. R. Pindel, E. Wieczorek, Kraków 2011, s. 123-140.

⁹ Dotyk sprawił cud, zob. H. Langkammer, *Ewangelia według św. Marka*, s. 35.

¹⁰ A. Malina, *Ewangelia według świętego Marka*, s. 138.

ale przekazanie informacji, że wiele osób Go poszukuje (w. 37b). Informacja „wszyscy Cię szukają” odnosi się do sytuacji z Kafarnaum. Jednak Jezus podjął decyzję, aby razem z nimi udać się do innych miejscowości, tam nauczać i uzdrawiać (w. 38-39). Z kontekstu opowiadania wynika, że Apostołowie nie rozumieli Jezusa, ograniczając teren i wymiar Jego misji (w. 36)¹¹. Podobnie myślał Piotr, który próbował narzucić Jezusowi własną wizję Jego posłannictwa¹². Jednak już samo udanie się Jezusa na miejsce pustynne sugeruje, że nawet jego uczniowie nie mogli Go traktować jako swej własności. Jezus pozostaje kimś więcej niż cudotwórcą i uzdrowicielem.

Sens Mk 1,36 jest istotny w Markowej tradycji o Szymonie Piotrze. Szymon i towarzysze poszukiwali Jezusa z własnej inicjatywy Jezusa z własnej inicjatywy, widząc wielu potrzebujących Jego pomocy. Jezus jednak sam wybierał, gdzie nauczać i komu pomóc. Jest to pierwsza wzmianka o Szymonie, przedstawicielu pozostałych uczniów. Decyzja Jezusa, aby udać się dalej dotyczyła także powołanych uczniów. Oddalali się coraz bardziej od swojego rodzimego środowiska. Również Szymon musiał pozostawić bliskie sobie Kafarnaum i pójść za Jezusem. Jest to również pierwszy krok w procesie korygowania wyobrażeń Szymona o posłannictwie Jezusa i swoim własnym. Proces ten zakończy się dopiero po Zmartwychwstaniu Jezusa.

3.4. Wybór Dwunstu (Mk 3,13-19)

W Mk 3,13-19 zawarty jest opis ustanowienia Dwunastu (por. Mt 10,1-4; Łk 6,12-16; Dz 1,13). Miejszem akcji była bliżej nieokreślona góra. Choć bezimienna, wpisała się w typową w Biblii symbolikę góry jako strefy odosobnienia od ludzi i bliskości Boga¹³. Ewangelista podkreślił, że Jezus przywołał do siebie tych, których chciał, a oni przyszli do Niego (w. 13). Wybór do grona Dwunastu był zatem prerogatywą Jezusa (por. Wj 18,25 LXX; 1 Sm 12,6 LXX). Wezwani jednak musieli ten wybór zaakceptować. W w. 14a zawarto formułę ustanowienia – ἐποίησεν δώδεκα – dosł. „uczynił Dwunastu”. Sama liczba ma w kontekście biblijnym ważne znaczenie symboliczne. Odnosi się przede wszystkim do dwunastu synów Jakuba, patriarchów biblijnego Izraela. Na zasadzie analogii Jezus powołał Dwunastu, którzy dali początek ludowi Nowego Przymierza¹⁴. Jedni i drudzy odgrywali istotną rolę

¹¹ Tamże, s. 149.

¹² D. Kotecki, *Jezus wychowuje swoich uczniów w Mk 1,35-39*, VV 21 (2012), s. 115-116.

¹³ WB, kol. 1179-1180.

¹⁴ T. Holtz, *δώδεκα*, w: EWNT, I, kol. 874-880.

w biblijnej historii zbawienia. Symboliczne określenie nie oznacza tu zatem tylko konkretnej liczby, ale szczególną założoną przez Jezusa instytucję¹⁵. Grono Dwunastu to wyjątkowa grupa Jego najbliższych współpracowników (por. Mt 19,29; Łk 22,28-30). Następnie Mk wskazał na cele ustanowienia. Wyrażają je dwa podrzędnie złożone zdania celowe wprowadzone przez podwójne *ἵνα* – „aby, w celu”. Pierwsze wskazuje na bycie z Jezusem (w. 14b: *ἵνα ὧσιν μετ’ αὐτοῦ* – „by byli z Nim”). Zdanie drugie podkreśla ich posłannictwo obejmujące przepowiadanie (w. 14c: *ἵνα ἀποστέλλῃ αὐτοὺς κηρύσσειν* – dosł. „by wysłać ich na głoszenie”) oraz wyrzucanie złych duchów (w. 15: *ἔχειν ἐξουσίαν ἐκβάλλειν τὰ δαιμόνια* – dosł. „posiadać władzę wyrzucać demony”). Po określeniu podstawowych zadań Dwunastu Mk przytoczył ich listę (w. 16b-19). Jako pierwszego wymienił Szymona, któremu Jezus nadał imię Piotr (w. 16b; por. Łk 6,13.14). Poszerzenie imienia dotyczyło Jakuba¹⁶, syna Zebedeusza oraz jego brata Jana, którym Jezus dodał imię Boanerges czyli „synowie gromu” (Mk 3,17). W kontekście Mk Dwunastu odgrywało wyjątkową rolę. Towarzyszyli Jezusowi, byli przy Nim zawsze obecni, oddalali się od Niego tylko w określonych momentach (Mk 4,10; 6,7-11.12.45-52; 9,35; 10,32-34; 11,1-10; 14,13-16).

W przypadku Piotra i pierwszych uczniów ustanowienie Dwunastu wiązało się z opisem ich powołania w Mk 1,16-20¹⁷. W 3,13-19 powołanie to osadzono w szerszym kontekście misji, którą dokładniej zdefiniowano. Obraz Piotra zawarty w omawianym tekście Mk miał dwa podstawowe wymiary. Po pierwsze: Piotr był jednym z Dwunastu. Podobnie jak oni został wybrany przez Jezusa i odpowiedział na Jego wezwanie. Cele jego przynależności do grona Dwunastu według Mk 3,14-15 były identyczne jak pozostałych członków kolegium. Perspektywę drugą wyznaczała pierwsza pozycja na liście wybranych oraz zmiana imienia. Piotr został intencjonalnie wyróżniony¹⁸. Jego brat Andrzej został wymieniony dopiero po synach Zebedeusza, którzy razem z Piotrem tworzyli specjalną grupę Apostołów (zob. 5,37; 9,2; 14,33). Wprawdzie zmiana imienia dotyczyła także Jakuba i Jana (w. 17), jednak skutki tych zmian są zupełnie odmienne. O ile bowiem w przypadku określenie „synowie gromu” mamy do czynienia z jednostkowym użyciem przydomka, o tyle w przypadku Szymona – imię Piotr prawie całkowicie

¹⁵ A. Malina, *Ewangelia według świętego Marka*, s. 228.

¹⁶ Zob. M. Karczewski, *El nombre „Jacob-Santiago”*, s. 154-155.

¹⁷ Szerzej na ten temat zob. K. Stock, *Boten aus dem Mit Ihm sein. Das Verhältnis zwischen Jesus und den Zwölf nach Markus*, Rom 1975, s. 40-50.

¹⁸ H. Langkammer (*Ewangelia według św. Marka*, s. 43) widział w Piotrze uosobienie nowego ludu Bożego.

zastępowało używane dotychczas (z wyjątkiem 14,37). Imię Piotr oznaczało nowe i trwałe zadanie, które powinien podjąć zarówno wobec pozostałych Apostołów, jak i we wspólnocie Kościoła (por. Mt 3,16; 16,17-18)¹⁹.

3.5. Piotr i córka Jaira (Mk 5,35-43)

W opowiadaniu o wskrzeszeniu przez Jezusa córki Jaira Piotr, Jakub i Jan zostali przedstawieni jako naoczni świadkowie cudu (Mk 5,21-24.35-43; por. Mt 9,18-19.23-26; Łk 8,40-42.49-56). Wydarzenie to poprzedził opis uzdrowienia opętanego w krainie Gerazeńczyków (Mk 5,1-20).

Epizod wskrzeszenia córki Jaira został przedstawiony w dwóch etapach: a) w. 21-24 i b) w. 35-43. Po powrocie Jezusa z drugiej strony jeziora (w. 21) nastąpiło krótkie, ale dramatyczne spotkanie Jezusa z Jairem, jednym z przełożonych synagogi w Kafaranum (w. 22a-23). Na jego prośbę Jezus udał się z nim do jego domu, aby uzdrowić ciężko chorą córkę. W czasie między początkiem opowiadania a wiadomością o jej śmierci Mk umieścił opis spotkania z kobietą cierpiącą na krwotok (Mk 5,25-34; por. Mt 9,20-22; Łk 8,43-48). Cud uzdrowienia kobiety poprzedziło to, co stało się później. Pomimo różnic w detalach, wszyscy synoptycy zastosowali koncentryczny układ opowiadań: A – Jair (lub przełożony synagogi) u Jezusa; B – uzdrowienie kobiety chorej na upływ krwi; A' – Jezus w domu Jaira (lub przełożonego synagogi)²⁰.

Podczas drogi z Jezusem Jair został poinformowany, że jego konająca córka zmarła (w. 35). Jezus nie przerwał jednak wędrówki do jego domu, zachęcając go do wiary (w. 36). Nie pozwolił także iść ze sobą nikomu spośród uczniów poza Piotrem, Jakubem i Janem (w. 37; por. 31). Wskrzeszeniu towarzyszyła kontrastująca reakcja zebranych w domu żałoby na słowa Jezusa, który zwrócił im uwagę, że dziecko nie umarło (w. 39-40a). W samym cudzie uczestniczyli jedynie Jair, jego żona oraz Piotr, Jakub i Jan (w. 40b). Razem z rodzicami należeli oni zatem do bezpośrednich świadków wskrzeszenia (w. 41-42). Jezus zobowiązywał ich także, aby nie rozpowiadali o tym wydarzeniu (w. 43). Nakaz nakarmienia dziecka wskazuje, że rzeczywiście powróciło ono do życia (por. Łk 24,41-43). Wskrzeszenie córki Jaira stanowi kolejny ważny etap w odkrywaniu prawdziwej tożsamości Jezusa. Jest On Synem Bożym, który może uwolnić od i śmierci.

¹⁹ A. Malina, *Ewangelia według świętego Marka*, s. 236.

²⁰ O tzw. *sandwich technique* typowej w narracji Mk pisał A. Malina, *Ewangelia według świętego Marka*, s. 345-346.

W opowiadaniu o wskrzeszeniu córki Jaira Jezus sam wybrał trzech Apostołów spośród innych, którzy z Nim byli. Ich obecność miała potwierdzić prawdziwość wydarzenia (por. Pwt 19,15)²¹. Byli to jednak Apostołowie wybrani na szczególnych świadków. Jako pierwszy z nich wymieniony został Piotr. Potwierdza to znaczenie Piotra w ich gronie. Należał on do uprzywilejowanych świadków i uczestników wybranych, szczególnych wydarzeń z życia Jezusa, objawiających prawdę o Jego posłannictwie.

3.6. Wyznanie Piotra (Mk 8,27-30)

Wyznanie wiary Piotra w Mk 8,27-30 zostało rozbudowane w Mt 16,13-20 (por. Łk 9,18-22). Obydwa teksty odgrywają szczególną rolę w perspektywie biblijnej i teologicznej charakterystyki jego funkcji. Przesłanie zawarte w tekście Mk, mimo że nie jest tak bogate jak wspomniany fragment Mt, wyraźnie dotyczy wyjątkowej pozycji Piotra w gronie uczniów²².

Dokładne miejsce wydarzenia zawartego w Mk 8,27-30 nie jest znane. Autor wskazał na bliżej nieokreślone wioski w pobliżu Cezarei Filipowej. Wzmianka o tej miejscowości sugerowała kontekst pogranicza Palestyny i praktykowane tu kultury pogańskie²³. W czasie drogi Jezus zadał uczniom dwa pytania. Pierwsze dotyczyło opinii ludzi na temat Jego tożsamości: τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι – dosł. „co mówią ludzie, kim jestem?” (w. 27b). Uczniowie przytaczali trzy wersje wypowiedzi: za Jana Chrzciciela, Eliasza lub któregoś z proroków (w. 28). Pytanie drugie skierowane było bezpośrednio do uczniów: ὑμεῖς δὲ τίνα με λέγετε εἶναι – dosł. „wy zaś co mówicie, kim jestem” (w. 29b). Odpowiedzi udzielił jedynie Piotr: σὺ εἶ ὁ χριστός – „Ty jesteś Mesjaszem” (w. 29c; por. Iz 9,6-7; 11,1-10; Ps 2 itd.). Skutek wypowiedzi stanowił zakaz rozprowadzania o tym fakcie, skierowany przez Jezusa do wszystkich uczniów (w. 30).

Wyznanie Piotra dotyczyło zatem tożsamości i misji Jezusa²⁴. Według niego było to posłannictwo zupełnie wyjątkowe. Prawdopodobnie przekonanie o mesjańskiej godności Jezusa zrodziło się w świadomości Piotra pod wpływem Jego cudów i nauczania. Była to jednak wypowiedź bardzo odważna i szczerza, świadcząca o charakterze osobistej relacji Piotra do Jezusa. W kon-

²¹ H. Langkammer, *Ewangelia według św. Marka*, s. 62.

²² D.J. Harrington, *Ewangelia według świętego Marka*, s. 1010.

²³ C.S. Keener, *Komentarz historyczno-kulturowy do Nowego Testamentu*, Warszawa 2000, s. 99.

²⁴ H. Langkammer (*Ewangelia według św. Marka*, s. 86) podkreślał, że do tej pory prawdę o tożsamości Jezusa wyznawał „głos z nieba” i demony.

tekście zapowiedzi męki Mesjasza Piotr musiał skorygować własną koncepcję (8,31-32). Wyznanie to zostało poddane próbie w kontekście kryzysu, który Piotr przeżył podczas męki Jezusa²⁵.

W powyższym tekście biblijnym Piotr wypowiadał się jako jedyny, choć pytanie Jezusa skierowane było do wszystkich. Możliwe, że jego wypowiedź można traktować jako pogląd Dwunastu²⁶. Odpowiedź Piotra różniła się zasadniczo od popularnych opinii na temat Jezusa, krążących poza gronem Jego uczniów. Nominalnie w wypowiedzi Piotra uchwycona została jedna z najważniejszych prawd chrystologicznych (Mk 1,1). W wersji Mk Jezus pozostawił jednak wyznanie Piotra bez bezpośredniego komentarza.

3.7. Upomnienie Piotra (Mk 8,31-33)

Pytanie zadane w drodze zdaje się podkreślać dynamiczny charakter bycia uczniem Jezusa (w. 27). Dynamika ta dotyczyła także Piotra i jego rozumienia pojęcia „mesjasz” (w. 29b). Ilustruje ją Mk 8,32-33. Kontekst najbliższy stanowił tu tekst 8,31-33, określany jako pierwsza z trzech zawartych w Mk zapowiedzi męki i zmartwychwstania Jezusa (zob. 9,30-32; 10,32-34). W zapowiedziach tych słowo-klucz stanowi forma czasownikowa δεῖ²⁷ – „należy, powinno, musi” (por. Mk 9,11-13; 14,31; Mt 26,54; Łk 24,25). Podkreśla ona konieczność Paschy Jezusa jako wypełnienia planu Bożego. Elementy wspólne zapowiedzi męki stanowią cierpienie, odrzucenie, gwałtowna śmierć i Zmartwychwstanie po trzech dniach. Otwartość zapowiedzi tragicznych wydarzeń musiała szokować uczniów, dlatego Piotr zaczął na boku upominać Jezusa (w. 32b). Reakcja Jezusa była ostra. Mk pisał, że ὁ δὲ ἐπιστραφεὶς καὶ ἰδὼν τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ἐπετίμησεν²⁸ Πέτρον – dosł. „obróciwszy się patrząc na swoich uczniów upomniął/zgromił Piotra” (w. 33a; por. 4,39; 10,13). Autor podkreślił wyjątkowość chwili. Upomnienie Piotra miało znaczenie dla całej wspólnoty uczniów. Ewangelista przytoczył słowa Jezusa: ὑπάγε ὀπίσω μου, σατανᾶ, ὅτι οὐ φρονεῖς τὰ τοῦ θεοῦ ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων – dosł. „odejdz za mnie, szatanie, ponieważ nie myślisz o sprawach Boskich, ale ludzkich” (w. 33b). Warto podkreślić, że nie mówi się o jakimkolwiek oddaleniu się, ale dosłownie o „odejściu za mnie” (w. 33b: ὑπάγε ὀπίσω μου). Pozycja ta pojawiła się już w Mk 1,17 w momencie powołania Szymona i Andrzeja. Chodziło

²⁵ J. Gnilka, *Piotr i Rzym*, s. 67-68.

²⁶ D.J. Harrington, *Ewangelia według świętego Marka*, s. 1010.

²⁷ W. Popkes, *ΕΠΙΣΤΡΑΦΗ*: EWNT, I, kol. 668-671.

²⁸ WB, kol. 614 akcentował znaczenie uniknięcia lub zakończenia działania.

zatem o zachowanie właściwej relacji ucznia wobec Nauczyciela²⁹. Warto zauważyć, że po każdej z trzech zapowiedzi męki była scena, która wskazuje na niezrozumienie przez uczniów słów Jezusa. Po pierwszej zapowiedzi była to zupełnie nietrafiona reakcja Piotra (w. 32). W przypadku drugiej – sprzeczka między uczniami, który z nich jest najważniejszy (9,34). Po ostatniej nastąpiła żenująca prośba Jakuba i Jana o miejsca po prawej i lewej stronie Jezusa w Jego królestwie (10,35-41).

Piotrowa interpretacja posłannictwa Mesjasza okazała się zupełnie rozbieżna z misją, którą wypełniał Jezus. Upomnienie Piotra stanowiło wprowadzenie do nauczania Jezusa na temat znaczenia krzyża oraz znaczenia świadectwa w życiu chrześcijańskim (w. 34-37). Określenie „szatan” brzmi bardzo radykalnie. W kontekście biblijnym szatan jest bowiem przeciwnikiem Boga i Jego planu zbawienia. Naleganie Piotra na Jezusa, aby zmienił plany jest podobne do kuszenia ze strony szatana³⁰. Według Mk 8,31-33 Piotr został skarcony za próbę manipulowania Jezusem. Był on jednym z całego grona uczniów, którzy nie rozumieli w czym uczestniczą³¹. Ostre słowa Jezusa kontrastowały z poprzedzającym je wyznaniem Piotra, dotyczącym Jego mesjańskiego posłannictwa (zob. 8,29). Powrót na pierwotne miejsce powołanego, czyli „za” Jezusa była właściwą drogą ucznia. Jezus wskazywał, że właściwą postawą Piotra i pozostałych uczniów jest postępowanie za Nim i niezajmowanie Jego miejsca.

3.8. Piotr na Górze Przemienienia (Mk 9,2-13)

Po wyznaniu Piotra pod Cezareą Filipową (8,27-30) jak również po ostrym skarceniu jego niezrozumienia zapowiedzi męki i Zmartwychwstania Jezusa (8,31-33) Apostoł pojawił się w 9,2-13, w kontekście relacji o Jego przemienieniu (9,2-8; por. Mt 17,1-8; Łk 9,28-36). Podobnie jak w opowiadaniu o wskrzeszeniu córki Jaira (Mk 5,37), uczestniczyli w nim Piotr, Jakub i Jan. Ewangelista podkreślił, że Jezus zabrał ich ze sobą na wysoką górę (Mk 9,2). Osobne wprowadzenie Apostołów (κατ' ἰδίαν μόνους – dosł. „każdego osobno”) było tajemnicze i wystąpiło jeszcze w tekście paralelnym w Mt 17,1. Być może od początku podkreślało się wyjątkowy charakter wydarzenia oraz zamiar Jezusa, aby wyłącznie wybrani świadkowie osobiście w nim uczestniczyli. Jezus przemienił się wobec nich (w. 3; por. Flp 2,6). Mk wskazał

²⁹ Zob. C.S. Keener, *Komentarz historyczno-kulturowy*, s. 99.

³⁰ WB, kol. 1490 podkreślał, że Piotr działał podobnie jak kusiciel.

³¹ H. Langkammer, *Ewangelia według św. Marka*, s. 87.

na niezwykle wygląd przemienionego Jezusa, którego szaty stały się lśniąco białe (por. 16,3; por. Łk 9,29b)³². Razem z Nim ukazali się Eliaz i Mojżesz (w. 4). Wobec niezwyklego charakteru wydarzenia Piotr przemówił do Jezusa: ῥαββί, καλόν ἐστὶν ἡμᾶς ὧδε εἶναι, καὶ ποιήσωμεν τρεῖς σκηνάς, σοὶ μίαν καὶ Μωϋσεῖ μίαν καὶ Ἡλίας μίαν – dosł. „Nauczycielu, dobrze jest nam tu być, więc uczynimy trzy namioty, Tobie jeden i Mojżeszowi jeden i Eliazowi jeden” (w. 5). Jego słowa oddają wyjątkowość wydarzenia. Zastosowane formy liczby mnogiej sugerują, że Piotr występował w imieniu pozostałych Apostołów. Określenie „Nauczycielu” było typowe w wersji Mk (por. Mt 17,4 – „Panie”; Łk 9,33 – „Mistrzu”). Propozycję postawienia trzech namiotów może rozpatrywać z różnych perspektyw. Po pierwsze może wiązać się z próbą przedłużenia doświadczenia chwili, która była dla obecnych Apostołów czymś wyjątkowym³³. Ponadto symbol namiotu przywołuje obecność Boga w Namiocie Spotkania (por. Kpł 23,39-43; J 1,14; Ap 12,12; 21,3;). Ustawienie trzech namiotów świadczyło o umieszczeniu na wspólnej płaszczyźnie Jezusa, Mojżesza i Eliasza. Kolejność przedstawicieli Starego Przymierza w wypowiedzi Piotra była odwrotna niż w ich prezentacji w Mk 9,4. Ewangelista skomentował jego słowa jako efekt stresu, który przeżywał wobec zjawiska, w którym uczestniczyli Apostołowie (w. 6). Poza ewidentnymi oznakami obecności Bożej, związanymi z przemienionym wyglądem Jezusa oraz obecnością Mojżesza i Eliasza, w w. 7 dodano kolejny. Był to obłok (νεφέλη³⁴ – „obłok, chmura”), z którego Bóg osobiście przemówił (por. Wj 13,22; 16,10; 19,9.16; 24,15.18; Kpł 16,2; Lb 11,26; Dz 1,9; Ap 14,14). Do Piotra, Jakuba i Jana skierowany został głos Boży proklamujący, że Jezus jest Synem Bożym (Mk 9,7). Zastosowanie podwójnego rodzajnika określonego wskazuje na wyjątkową więź z Bogiem (ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός – dosł. „ten Syn mój, ten umiłowany”). Nakaz ἀκούετε αὐτοῦ – „słuchajcie Jego” wyraża posłannictwo Jezusa, który działał jako Syn Boga, i wezwanie do posłuszeństwa Jego słowom (w. 7b). Po zakończeniu chrystofanii Apostołowie znów zostali sami z Jezusem (w. 8). W 9,9-13 zawarty jest komentarz do wydarzenia. Tekst opowiadał o schodzeniu z góry i powrocie do pozostałych uczniów (w. 9a.14). Jezus nakazał Apostołom zachować tajemnicę na temat tego, co widzieli aż do momentu zmartwychwstania (w. 9). Marek wspominał

³² Mt 17,2 przedstawił twarz Jezusa jaśniejącą jak słońce i odzienie białe jak światło. Łk 9,29 opisał odmienienie twarzy i białe lśniące szaty. H. Langkammer (*Ewangelia według św. Marka*, s. 89) wskazała na związek symboliki światła z kontekstem zmartwychwstania. Zob. 1 Kor 15,43; 2 Kor 5,4; Dz 1,10; Ap 3,4; 4,4; 7,9.

³³ D.J. Harrington, *Ewangelia według świętego Marka*, s. 1011.

³⁴ WB, kol. 1086. Podobnie w Łk 9,34. U Mt 17,5 wspomniano o obłoku świetlanym.

o rozmowie uczniów na temat znaczenia wyrażenia „powstać z martwych” (w. 10). Piotr, Jakub i Jan pytali także Jezusa o pogląd uczonych w Piśmie, dotyczący przyjścia Eliasza. Jezus wyjaśnił im, że Eliasza już przyszedł (w. 13).

Według Mk w czasie przemienienia byli obecni tylko wybrani Apostołowie, czyli Piotr, Jakub i Jan. Oni także zostali odbiorcami proklamacji o Bożym Synostwie Jezusa. Spośród Apostołów jedynie Piotr reagował na to, co się działo. Jego propozycja zbudowania trzech namiotów świadczy o tym, że uznał on wyjątkową godność Jezusa podobną do Mojżesza i Eliasza. Jednak przemienienie Jezusa, symbol obłoku i słowa Boga wskazywały jednoznacznie, że Jezus jest nie tylko Mesjaszem (por. 8,29), ale przede wszystkim Synem Boga. Piotr był uprzywilejowanym świadkiem wyjątkowego objawienia, w którym uczestniczyli tylko nieliczni uczniowie. Apostołowie przekonali się o wyjątkowości Jezusa i mogli ją związać z głoszoną przez Niego prawdą o Zmartwychwstaniu. Prawda ta jednak przekraczała ich możliwości intelektualne.

3.9. Pytanie o nagrodę (Mk 10,28-31)

Tekst Mk 10,28, w którym napisano o Piotrze, ~~pojawił się~~ w opisie spotkania Jezusa z bogatym człowiekiem, który pragnie osiągnąć życie wieczne w 10,17-31. Kontekst bezpośredni ~~stanowiło~~ pytanie postawione przez Piotra Jezusowi oraz Jego odpowiedź (w. 28-31; por. Mt 19,27-30; Łk 18,29-30).

Pytanie Piotra skierowane było do Jezusa w imieniu grona uczniów: ἰδοὺ ἡμεῖς ἀφῆκαμεν πάντα καὶ ἠκολούθηκαμέν σοι – „oto my opuściliśmy wszystko i poszliśmy za Tobą” (w. 28b). Było ono proste i bezpośrednie – dotyczyło zapłaty za podążanie za Jezusem. Odpowiedź Jezusa przyjęła formę uroczystej obietnicy dla tych, którzy z powodu Jego i Ewangelii opuścili dom, braci, siostry, matkę, ojca, dzieci i pola (w. 29). W tym czasie, w czasie prześladowań otrzymają oni stokroć więcej tych dóbr, a w przyszłości życie wieczne (w. 30). Rozbudowaną formę obietnicy ~~przedstawił~~ natomiast Mt 19,28-29³⁵. Treść w. 31, poza ogólnym pouczeniem, stanowiła prawdopodobnie skierowaną do uczniów zachętę, aby nie skupiać się na obecnej stracie (por. Mt 19,30; 20,16; Łk 13,30)³⁶.

W perspektywie Mk Piotr, podobnie jak pozostali uczniowie, idąc za Jezusem musieli zmienić swój styl życia. Jezus obiecywał im doświadczenie

³⁵ Podkreślono kontekst eschatologiczny nagrody, udział w królowaniu Chrystusa, zwielokrotnioną wobec straty ziemskiej nagrodę i życie wieczne.

³⁶ D.J. Harrington, *Ewangelia według świętego Marka*, s. 1016.

braterskiej pomocy wierzących w Niego i eschatologiczną nagrodę życia wiecznego. Piotr występował tu jako przedstawiciel wszystkich uczniów. Miał on odwagę postawić pytanie, które prawdopodobnie nurtowało uczniów w kontekście krytyki bogactwa (por. 10,23-26). Pytanie Piotra było szczere i adekwatne do jego intencji całkowitego poświęcenia się Jezusowi.

3.10. Piotr i drzewo figowe (Mk 11,21)

Kolejna wzmianka o Piotrze pojawiła się w kontekście działalności Jezusa w Jerozolimie i okolicach w czasie poprzedzającym Jego mękę i Zmartwychwstanie (Mk 11-13). Kontekst bliższy stanowiło nauczanie Jezusa na temat wiary i skuteczności modlitwy (11,20-25). Tłem był przykład drzewa figowego (w. 13,21: ἡ συκῆ³⁷). Ze względu na walory smakowe swoich owoców drzewo figowe należało do najbardziej cenionych drzew owocowych³⁸. Jako nieurodajne zostało ono przeklęte przez Jezusa (Mk 11,12-14; por. Mt 21,18-22; Łk 13,6-9). Następnego dnia drzewo uschło (Mk 11,20). Piotr zauważywszy to, zwrócił się do Jezusa przypominając fakt przeklęcia figowca (w. 21). Zwracając się do Jezusa Piotr użył aramejskiego tytułu „rabbi” (רַבִּי) – „Nauczycielu” (w. 21b). Wyjaśnienie Jezusa dotyczyło znaczenia wiary w modlitwie (w. 22-24) oraz przebaczenia winowajcom przed modlitwą (w. 25). Drzewo figowe było symbolem biblijnego Izraela, który stał się bezpłodny (por. Jr 18,1-12).

Piotr zwrócił się do Jezusa jako swojego Nauczyciela. Sam szukał u Jezusa interpretacji wydarzeń, związanych z Jego działaniem. Interwencja Piotra spowodowała, że Jezus skomentował wydarzenie, kierując swoje nauczanie do wszystkich uczniów. Dotyczyło ono siły modlitwy pełnej wiary.

3.11. Pytanie o Jerozolimę (Mk 13,1-4)

Fragment Mk 13,1-4 stanowił wstęp do tzw. mowy eschatologicznej w Mk 13,1-37, należącej do najbardziej charakterystycznych tekstów Mk³⁹. Akcja przebiegała kolejno w dwóch miejscach (por. Mt 24,1-3; Łk 21,5-7). Najpierw, przy wychodzeniu ze świątyni jerozolimskiej jeden z uczniów zwrócił się do Jezusa, wyrażając się z podziwem o jej pięknie (w. 1b). Jezus zapowiedział wówczas całkowity jej upadek (Mk 13,2; por. Mk 14,57-58;

³⁷ WB, kol. 1549.

³⁸ Por. Iz 34,3; Mk 13,18; Mt 24,32; Łk 13,6; 21,29; J 1,48.50; Jk 3,12; Ap 6,13.

³⁹ A. Malina, *Evangelia świętego Marka*, s. 47-48.

15,29; Mt 26,61; J 2,19; Dz 6,14). W Mk 13,3-4 nastąpił ciąg dalszy. Mk podkreślił, że Jezus siedział na Górze Oliwnej, naprzeciw świątyni (w. 3a). Wówczas Piotr, Jakub, Jan i Andrzej zwrócili się do Jezusa z pytaniem o okoliczności zapowiadanego zniszczenia (w. 3b-4)⁴⁰. Odpowiedź Jezusa objęła cały tekst Mk 13,5-37. Dotyczył jednak wszystkich uczniów Jezusa (w. 37)⁴¹. Zapowiedź zburzenia najświętszego miejsca judaizmu w odbiorze uczniów musiała brzmieć wyjątkowo dramatycznie⁴². Trwa nierozstrzygnięty spór czy tekst Mk 13 powstał przed, czy po roku 70. W tym roku bowiem wojska rzymskie zniszczyły świątynię jerozolimską. Świątynia ta była wyjątkowym miejscem dla wszystkich Żydów, także dla Jezusa i Apostołów. Stąd ukryta dramaturgia całej sytuacji. Podkreślała ją także pozycja Jezusa naprzeciw świątyni na Górze Oliwnej (por. Za 14,4).

Epizod ten jest niekiedy łączony z tekstami o trzech filarach, czyli Piotrze, Jakubie i Janie. Tu jednak wspomina się również o Andrzeju. Byli to więc uczniowie, którzy zostali powołani jako pierwsi (1,16-20). Piotr należał do wybranego grona uczniów, którzy zwrócili się z pytaniem dotyczącym zburzenia świątyni. Uzyskali odpowiedź o znaczeniu uniwersalnym, dotyczącym całego pierwotnego Kościoła.

3.12. Zapowiedź zaparcia się Piotra (Mk 14,27-31)

Bezpośrednio po opisie ostatniej wieczerzy (Mk 14,12-26) nastąpiła zapowiedź zaparcia się Piotra (14,27-31; por. Mt 26,30-35; Łk 22,31-34.36). Dokonała się ona podczas drogi z wieczernika do Getsemani na Górze Oliwnej (w. 26.32). Uczestnikami byli Jezus i Dwunastu (w. 17). Relacja Mk zawierała dwa elementy: a) zapowiedź Jezusa, że Apostołowie zwątpią wobec nadchodzących wydarzeń (w. 27; por. Za 13,7) i spotkają Go w Galilei po Jego zmartwychwstaniu (w. 28) oraz b) dialog Piotra z Jezusem (w. 29-30a). Według Mk reakcja pozostałych Dwunastu była podobna do Piotra (w. 30b). Na zapowiedź zgorszenia, które dotknie uczniów Jezusa wraz z Jego aresztowaniem, Piotr reagował zdecydowanie: *εἰ καὶ πάντες σκανδαλισθήσονται, ἀλλ' οὐκ ἐγώ* – dosł. „jeśliby i wszyscy zwątpili, ale nie ja” (w. 29b). Piotr odrzucał zatem zdecydowanie ewentualność, aby tak samo jak inni zwątpił.

⁴⁰ U pozostałych synoptyków wspomniano ogólnie o pytaniu uczniów (Mt 24,1.3) lub niektórych uczniów (Łk 21,5a). H. Langkammer (*Ewangelia według św. Marka*, s. 114-115) sugerował, że uczniowie mieli na myśli czas paruzji. Jednakże motyw zburzenia świątyni jest obcy judaistycznej koncepcji końca dziejów.

⁴¹ A. Malina, *Ewangelia świętego Marka*, s. 48.

⁴² Zob. C.S. Keener, *Komentarz historyczno-kulturowy*, s. 110-111.

W ten sposób sprzeciwiał się słowom Jezusa i przedstawiał własną wersję przyszłych wydarzeń. Riposta Jezusa skierowana bezpośrednio do Piotra miała walor pewności i dotyczy najbliższych godzin (w. 30). Jezus wskazywał na precyzyjny moment, potwierdzony przez dwukrotne pianie koguta, jako granicę czasową trzykrotnego zaparcia się Piotra (w. 30b)⁴³. Piotr jednak nie przyjmował zapowiedzi Jezusa i zapewniał, że nawet za cenę własnej śmierci nie wyprze się Go. Podobnie inni zapewniali o swojej wierności (w. 31).

Kluczowy termin, który dotyczy zarówno Piotra, jak i pozostałych uczniów to *σκανδαλίζω*⁴⁴. W Nowym Testamencie oznacza on utratę wiary, odmowę, odrzucenie Boga, Jego przykazań i zbawienia. Zastosowana w Mk 14,26.29 forma pasywna wskazuje na odrzucenie Jezusa, zgorszenie Jego osobą, utratę wiary w Niego (por. Mt 26,31; J 16,1)⁴⁵.

Zachowanie Piotra w momencie zapowiedzi jego przyszłego upadku *wskazywało*, że mimo ostrego upomnienia, które otrzymał w Mk 8,33, nie godził się on ze słowami Jezusa. Zapewnienie Piotra o nierealności odstąpienia od Jezusa w czasie próby było związane z jego subiektywnym przekonaniem, że stać go na więcej niż pozostałych Apostołów. Chociaż gorące obietnice Piotra miały świadczyć o sile jego związku z Jezusem, w praktyce były dowodem jego pychy. Nawet po bezpośredniej zapowiedzi Jezusa, dotyczącej zachowania jego osoby, Piotr nie przyjął ich, zapewniając o swojej niezachwianej wierności. Utrata wiary w Jezusa, która w kontekście wydarzeń paschalnych dotknęła Piotra i pozostałych uczniów, miała jednak charakter przejściowy. W Mk 14,27-28 Jezus przewidział zarówno nadchodzący kryzys, jak i odrodzenie wiary uczniów po swoim Zmartwychwstaniu.

3.13. Piotr w Getsemani (Mk 14,32-42)

Po raz kolejny Piotr pojawił się w Mk 14,32-42 (por. Mt 26,36-46; Łk 22,39-46). Wybrani uczniowie, Piotr, Jakub i Jan byli przy Jezusie w czasie Jego modlitwy w Getsemani. Ewangelista *sugerował*, że obecni byli z Nim także inni uczniowie (Mk 14,32), którzy pozostali w oddali (por. w. 50-51). Tylko trzech wybrani byli bliżej (w. 33), choć także w pewnej odległości (w. 35). Wezwanie Jezusa, aby zostać i czuwać z Nim w czasie Jego szczególnej

⁴³ C.S. Keener (*Komentarz historyczno-kulturowy*, s. 115) wskazał na różnice w pianiu kogutów, które dostrzegały straża miejskie. Rozpocynało się ok. godz. 12.30 w nocy, następne było ok. 1.30.

⁴⁴ H. Giesen, *σκανδαλίζω*, w: EWNT, III, kol. 592-594.

⁴⁵ Tamże, s. 592.

modlitwy, skierowane było do Piotra, Jakuba i Jana (w. 34.37.38.40-42). Pomimo dramaturgii wydarzeń, wybrani Apostołowie nie byli w stanie czuwać⁴⁶. Jezus upominał ich i trzykrotnie wzywał do czuwania (w. 38.39.41). Pierwsze słowa upomnienia kierowane były jednak do Piotra. Jezus zwracał się do niego z wyrzutem: Σίμων, καθεύδεις; οὐκ ἴσχυσας μίαν ὥραν γρηγορῆσαι – „Szymonie, śpisz? Nie mogłeś jednej godziny czuwać” (w. 37b). Użycie pierwszego imienia może wskazywać na długą znajomość i zażyłość Jezusa z Piotrem (por. 14,31)⁴⁷. Wyrzut był pełen bólu nie tylko z powodu wyjątkowych okoliczności, które nadchodzą, ale także z powodu bezmyślności i słabości Apostołów.

Podobnie, jak w pozostałych tekstach związanych z Piotrem, Jakubem i Janem – zachowano tę samą kolejność wymienionych imion. Wybrani Apostołowie zostali oddzieleni od pozostałych uczniów. Piotr potraktowano jako osobę, od której można więcej wymagać. Użycie imienia „Szymon” wskazuje na osobisty związek Jezusa z Piotrem, sięgający początku ich wspólnej drogi. Pomimo to brak czujności ~~stawił~~ go w jednym szeregu z pozostałymi uczestnikami ostatniej modlitwy Jezusa. Piotr nie był w stanie zrozumieć sensu wydarzeń, których był uczestnikiem. Podobnie jak pozostali uczniowie, także trzej wybrani, nie ~~rozumieli~~ tego, co działo się w Getsemani.

3.14. Zaparcie się Piotra (Mk 14,53-54.66-72)

Zapewnienia Piotra o niezachwianej wierności wobec Mistrza okazały się bezwartościowe (Mk 14,29). Piotr publicznie zaparł się Jezusa (Mk 14,53-54;66-72; por. Mt 26,69-72; Łk 22,54-62; J 18,15-27). Podobnie jak w pozostałych Ewangeliiach opowiadanie o zaparciu się Piotra jest rozdzielone przez przesłuchanie Jezusa przed jednym z arcykapłanów (w. 56-65)⁴⁸. Etap pierwszy opowiadania ~~stanowiło~~ podążanie za aresztowanym Jezusem aż na dziedziniec najwyższego kapłana (w. 53-54). Wmieszany w grupę służby Piotr grzał się przy ognisku. Nie wymienia się innych uczniów, którzy

⁴⁶ C.S. Keener (*Komentarz historyczno-kulturowy*, s. 115) wskazał, że mogło to być ok. godz. 22-23.00. Była to zasadniczo późna pora poza świętem Paschy, kiedy tak długo rozważano tajemnice Bożego odkupienia.

⁴⁷ H. Langkammer (*Ewangelia według św. Marka*, s. 132) zwrócił uwagę na niekonsekwencję Piotra wobec wcześniejszych zapowiedzi o oddaniu Jezusowi.

⁴⁸ U Mt 26,57.59-68 Jezus przesłuchiwany był u Kajfasza. Według Łk 22,54.66-71 przesłuchanie odbywało się w domu najwyższego kapłana. Natomiast w J 18,13.19-23 napisano o przesłuchaniu przed Annaszem i wspomniano o zaprowadzeniu Jezusa do Kajfasza, nie podając jednak żadnych szczegółów.

opuścili Go w momencie aresztowania (por. w. 50). Jedyne Piotr podążył za Jezusem. Sformułowanie Mk było jednak bardzo wymowne: Πέτρος ἀπὸ μακρόθεν ἠκολούθησεν – „Piotr podążał za Nim z daleka”. Zastosowany w tekście czasownik wyraża także bycie uczniem, postępowanie za Jezusem (Mk 1,16-17; por. 8,32; 10,28). Jednak Piotr szedł jakby w oddali, zachowując bezpieczny dystans. Jego podążanie za Jezusem traciło charakter bycia uczniem na rzecz bycia widzem, obserwatorem.

Etap drugi ~~stanowił~~ właściwy opis zaparcia się Piotra (Mk 14,66-72). ~~Rozpoczął~~ się on od serii trzech kłopotliwych stwierdzeń, których autorami były osoby znajdujące się na dziedzińcu (w. 67-70). Wszystkie ~~dotyczyły~~ przynależności Piotra do grona uczniów Jezusa: a) καὶ σὺ μετὰ τοῦ Ναζαρηνοῦ ἦσθα τοῦ Ἰησοῦ – dosł. „byłeś z Nazarejczykiem Jezusem” (w. 67b); b) οὗτος ἐξ αὐτῶν ἐστίν – dosł. „to jest jeden z nich” (w. 69b); c) ἀληθῶς ἐξ αὐτῶν εἶ, καὶ γὰρ Γαλιλαῖος εἶ – „rzeczywiście jesteś jednym z nich, jesteś przecież Galilejczykiem (w. 70b)⁴⁹” (w. 67-70). Wszystkie opinie, w kontekście odbywającego się przesłuchania Jezusa, ~~miały~~ walor kontrastujący wobec odbywającego się na zewnątrz oskarżenia Piotra. Apostoł najpierw energicznie udał, że nie wie o czym się mówi: οὔτε⁵⁰ οἶδα οὔτε ἐπίσταμαι σὺ τί λέγεις – dosł. „ani [nie] wiem, ani [nie] rozumiem, co mówisz” (w. 68). Następnie zanegował, że należy do grona uczniów Jezusa (w. 69-70a). W końcu w sposób zdecydowany zaprzeczył: οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον τοῦτον ὃν λέγετε – dosł. „nie znam człowieka, o którym mówicie” (w. 71). Dostrzec można zatem pogłębiającą się desperację Piotra, aby „uwolnić się” od związku z Jezusem. Wspólną płaszczyznę ~~stanowiła~~ kwestia bycia z Jezusem, która w momencie krytycznym ma walor niebezpiecznego zarzutu. Za pierwszym razem Piotr zaprzeczał, że był kiedyś z Jezusem. W drugim przypadku negował, że należy do grupy Jego uczniów. W trzecim zaś w imię uwolnienia się od Jezusa wyparł się także swojego związku z Galileą. W przypadku tym Piotr określał Jezusa jako obcego sobie człowieka, czym przekreślał własne uroczyste wyznanie o Jego mesjańskim posłannictwie (por. Mk 8,27-30) Ko- gut piał po pierwszym i ostatnim zaparciu się Jezusa. Jego pianie wskazuje na słabość Piotra (zob. Mk 14,29)⁵¹. Po zaparciu się Jezusa Piotr ἐπιβαλὼν

⁴⁹ Zastosowany termin Γαλιλαῖος sugerował, że obecni zauważyli inny sposób mówienia Piotra, być może jakieś naleciałości regionalne albo elementy dialektologiczne wyczuwalne przez mieszkańców Judei i Jerozolimy, zob. C.S. Keener, *Komentarz historyczno-kulturowy*, s. 118; H. Langkammer, *Ewangelia według św. Marka*, s. 136.

⁵⁰ Konstrukcja podwójna podkreślała mocne stwierdzenie wykluczające, zob. WB, kol. 1205. Por. Mk 12,25; Mt 6,20; Łk 12,24; 1 Kor 3,7.

⁵¹ H. Langkammer, *Ewangelia według św. Marka*, s. 130.

ἐκλαiven – dosł. „wybuchając płakał” (w. 71c). Świadczyło to wielkim żalu i silnych emocjach.

Opis zaparcia się Piotra ~~pojawili~~ się we wszystkich Ewangeliiach kanonicznych. Według Mk Piotr coraz bardziej oddalał się od Mistrza. Szczególnie dramatycznie brzmiało ostatnie wyparcie się Jezusa, kiedy z całą mocą przekonywał rozmówców, że Go nie zna. Zważywszy na historię powołania Piotra, jego pierwszeństwo w kolegium Dwunastu oraz liczne wydarzenia, w czasie których towarzyszył Jezusowi, wyparcie się Go stanowiło formę publicznego wyrzeknięcia się. Elementy pozytywne ~~stanowiły~~ sama obecność Piotra w pobliżu Jezusa oraz wyrażający żal płacz.

3.15. Piotr i Zmartwychwstanie (Mk 16,7)

Imię Piotra ~~pojawili~~ się również w opisie pustego grobu Jezusa po Jego Zmartwychwstaniu. Kontekst bezpośredni ~~tworzył~~ opis wydarzeń paschalnych (Mk 16,1-8⁵²; por. Mt 28,1-10; Łk 24,1-11; J 20,1-10). Do otwartego grobu weszły Maria Magdalena, Maria, matka Jakuba i Salome (Mk 16,1.5a). W wersji Mk prawdę o Zmartwychwstaniu Jezusa proklamował ubrany w białą szatę młodzieniec (w 5b-7). Skierowana do nich wypowiedź anioła miała dwa człony: proklamację Zmartwychwstania Jezusa (w. 6) oraz nakaz przekazywania uczniom i Piotrowi wiadomości o przyszłym spotkaniu ze Zmartwychwstałym w Galilei (w. 7).

Strach, który ogarnął kobiety na widok otwartego i pustego grobu, a następnie na widok posłańca, podkreśla realizm wydarzenia (w. 4-5). W proklamacji dotyczącej Zmartwychwstania anioł najpierw uspokajał zaskoczone i przestraszone kobiety: μή ἐκθαμβεῖσθε⁵³ – dosł. „nie przerażajcie się” (w. 6a). Sama treść orędzia posłańca dotyczyła Jezusa Ukrzyżowanego, który zmartwychwstał (w. 6bcd). Puste miejsce po Jego złożonym ciele było dowodem, na który wskazywał anioł (w. 6d). Posłaniec dał zadanie kobietom, aby zanieśli jego słowa do uczniów i Piotra: ἀλλ’ ὑπάγετε εἰπατε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ καὶ τῷ Πέτρῳ – dosł. „lecz odejdźcie, powiedzcie uczniom Jego i Piotrowi” (w. 7a). Nakaz skierowany do kobiet zawierał zapowiedź realizacji zapowiedzianego spotkania Zmartwychwstałego i uczniów w Galilei (w. 7b;

⁵² Kwestia zakończeń Mk jest skomplikowana ze względu na ich warianty w najstarszych manuskryptach. W opinii niektórych komentatorów autentyczny tekst kończył się w Mk 16,8. Przyjmuje się także rozwiązania pośrednie (por. Mk 16,9-20). Kwestie te omawiają H. Langkammer (*Ewangelia według św. Marka*, s. 153-157) i A. Malina (*Ewangelia świętego Marka*, s. 27-28).

⁵³ WB, kol. 484. Termin bardzo rzadki w NT. Chodziło o szczególny, nagły atak strachu spowodowany przez zaskakującą sytuację.

por. 14,28; Mt 28,7.10). Wynika z niego także, że Piotr i Apostołowie znajdowali się jeszcze w Jerozolimie⁵⁴. Spotkanie w Galilei jest postrzegane jako ostatni etap w ziemskiej drodze Jezusa ze wspólnotą uczniów. Autor podkreślał, że mimo słów anioła, kobiety nic nie powiedziały o wizji, ponieważ bały się⁵⁵. W w. 8, inaczej niż w w. 6a, zastosowano termin tradycyjnie związany ze strachem (ἐφοβοῦντο⁵⁶).

Podobnie jak w pozostałych opowiadaniach paschalnych, o Zmartwychwstaniu Jezusa nie dowiedzieli się najpierw ani Piotr, ani Apostołowie, ale związane z grupą uczniów Jezusa kobiety. Na uwagę zasługuje fakt, że anioł mówił oddzielnie o uczniach Jezusa oraz o Piotrze. Potwierdza to odrębność Piotra i jego znaczenie w gronie uczniów Jezusa. Jezus spełnił swoją zapowiedź spotkania się z uczniami w Galilei, choć w odróżnieniu od Mt 28,16 w narracji Mk 16,9-20 nic o tym nie napisano. Doświadczenie przez Piotra prawdy o Zmartwychwstaniu Jezusa oraz spotkanie z Nim w Galilei miało być ukoronowaniem jego drogi, która również tam rozpoczęła się (por. Mk 1,16-20)⁵⁷. Piotr i Apostołowie byli uczniami Jezusa Zmartwychwstałego.

3.16. Podsumowanie

Obraz Szymona Piotra w Mk stanowił fragment większej teologicznej całości. Pomimo różnych kontekstów, w których Mk umieścił Piotra, wydaje się, że zachowano nieprzerwanie dwie perspektywy. Pierwszą tworzyła relacja Piotra do Jezusa. Natomiast druga wiązała się z pozycją i rolą Piotra w gronie uczniów Jezusa.

Piotr został wybrany przez Jezusa. Odpowiedział na wezwanie Mistrza. Idąc za Jezusem, stopniowo oddalał się od swoich stron ojczystych, towarzysząc Mu w Jego drodze do Jerozolimy. Jezus traktował Piotra jako osobę sobie bliską. Także Piotr, mimo szacunku, którym darzył Jezusa, miał pewną łatwość zadawania Mu pytań, a nawet podejmowania z Nim sporu. Dla Jezusa Piotr był uczniem, który, podobnie jak pozostali, podlegał stopniowej formacji. Wydaje się jednak, że Jezus oczekiwał od Piotra więcej i zaliczał go do uczniów o pierwszorzędnym znaczeniu. O wyjątkowej zaplanowanej

⁵⁴ H. Langkammer, *Ewangelia według św. Marka*, s. 151.

⁵⁵ Szerzej na ten temat zob. D. Kotecki, *Lęk kobiet przed Zmartwychwstałym (Mk 16,8). Kłopotliwe zakończenie Ewangelii wg św. Marka*, *Teologia i Człowiek* 11 (2008), s. 65-84.

⁵⁶ φοβέω/ φοβέομαι, zob. WB, kol. 1719-1721.

⁵⁷ D. Kotecki, „Powołanie pierwszych uczniów” (Mk 1,16-20) i „Nakaz powiedzenia Piotrowi” (Mk 16,7) jako początek i koniec formacji uczniów w Ewangelii według św. Marka, *Theologica Thoruniensia* 2 (2001), s. 33-39.

przez Jezusa misji świadczy zmiana imienia z Szymon na Piotr. Nie znaczy to jednak, że Piotr był doskonalszy od pozostałych uczniów, albo Jezus w jakiś sposób go faworyzował. Relacja Piotra do Jezusa ~~jest~~ pełna szacunku i oddania. Jednocześnie jednak od początku musiał korygować własne wyobrażenia o posłannictwie i zadaniach Jezusa. Wszelkie próby narzucania Mu własnych koncepcji wypełnienia misji Mesjasza i Syna Bożego nie powiodły się. Jezus pozostaje Mistrzem a Piotr uczniem. Należy także przyznać, że spory, które podejmował Piotr z Jezusem, wyrażały chęć ochrony Jego życia i zapewnienia Mu bezpieczeństwa. Moment krytyczny, w który więź łącząca Piotra z Jezusem została wystawiona na próbę, stanowiło jego wyparcie się. Ostatecznie została ona przezwyciężona przez uznanie własnej słabości i żal.

We wspólnocie uczniów Piotr odgrywał istotną rolę. Był jednym z pierwszych powołanych przez Jezusa, pierwszym z Dwunastu i pierwszym z Trzech. Dokonana przez Jezusa zmiana imienia miała wymiar eklezjologiczny. Szymon stał się Piotrem dla dobra Kościoła. Jego postępowanie miało stanowić ma wzór dla innych. Tym niemniej nie dostrzega się dystansu między Piotrem i resztą wierzących. Piotr występował w imieniu Dwunastu. Piotr przybliżał Jezusowi problemy uczniów. Pomimo to pozostawał dla Kościoła wzorem, jak radzić sobie z własnymi ograniczeniami, brakiem zrozumienia nauki Jezusa, a nawet chwilowym odejściem od Niego⁵⁸. Nie ma jednak ani jednej wzmianki o tym, aby Piotr występował przeciw współuczniom lub w jakikolwiek sposób się ponad nich wywyższał. Marek nakreślił rzetelny obraz psychologiczny osobowości Piotra. Była to osoba szczerza, zaangażowana, oddana Jezusowi całym sercem. Jednocześnie nie był on człowiekiem idealnym. Cechował go porywczy temperament i odwaga, która okazywała się być niestała.

Szymon stawał się stopniowo Piotrem. Realizował zatem misję, którą Jezus zlecił Mu dla dobra Kościoła. Wartość tej misji związana była zatem z nieustannym ukierunkowaniem na jej prawdziwego Inicjatora.

⁵⁸ Trudno zgodzić się ze stwierdzeniem, że w momencie aresztowania pozostali uczniowie „tylko” uciekli, podczas, gdy Piotr zapał się Jezusa. Tak twierdził W. Klausnitzer (*Der Primat*, s. 99). Pobył Piotra na dziedzińcu arcykapłana był oczywistym, choć ryzykownym aktem odwagi, na który pozostali uczniowie nie było stać.

4.

Piotr w Ewangelii według św. Mateusza

W Ewangelii według św. Mateusza w odniesieniu do Szymona Piotra użyto różnych imion. Czterokrotnie został opisany jako Szymon (4,18; 10,2; 16,17; 17,25). W kontekście 16,16 pojawiło się imię Szymon Piotr, a w 16,17 dodatkowe uściślenie – Barjona. Ponadto dwadzieścia dwa razy zastosowano imię Piotr (4,18; 8,14; 10,2; 14,28; 15,15; 16,18.22; 17,1.4.24; 18,21; 19,17; 26,33; 35.37.40.58.69.73.75). W odniesieniu do Piotra Mt bazował w większości na tradycji zawartej w Mk¹. Do materiału własnego w Mt zalicza się: 14,28-31; 15,15; 16,17-19; 17,24-31; 18,21-22². Spośród tych tekstów największe znaczenie doktrynalne ma Mt 16,17-19. Poniżej omówiono teksty, które tworzą Mateuszową tradycję o Piotrze. W ostatnim punkcie zestawiono teksty wspólne z Mk, w których w wersji Mt zauważalne są elementy oryginalne.

4.1. Piotr kroczący po jeziorze (Mt 14,28-31)

Kontekst bezpośredni tworzy opis ukazania się Jezusa kroczącego po tafli jeziora (14,22-33; por. Mk 6,45-52; J 6,16-21). Opis poprzedzono relacją z pierwszego rozmnożenia chleba (Mt 14,13-31). Bezpośrednio po nim nastąpiła wzmianka o uzdrowieniach w Genenezaret (14,34-36). W opisie 14,22-33 dostrzec można trzy główne etapy: a) Jezus był na brzegu, zaś uczniowie w łodzi (w. 22-24), b) Jezus kroczył po jeziorze, uczniowie reagowali (w. 25-31) i c) Jezus i uczniowie byli razem w łodzi (w. 32-33). Punkt odniesienia stanowią zatem uczniowie. Jezus nakazał im, aby bez Niego udali się łodzią na drugi brzeg jeziora (w. 22.34). Podczas, gdy oni płynęli, Jezus modlił się samotnie na górze (w. 23). W w. 24 Mateusz napisał o trudnych warunkach,

¹ W. Klausnitzer, *Der Primat*, s. 99.

² M. Bockmuehl, *Simon Peter*, s. 67-68.

w których odbywała się podróż. Stanowiły je znaczne oddalenie od brzegu, przeciwny, powodujące silne fale wiatr oraz ciemność³. Wszystko to powodowało, że uczniowie nie mogli spodziewać się Jezusa w pobliżu łodzi. Jezus jednak przyszedł o czwartej straży nocnej czyli między trzecią a szóstą rano. Autor napisał, że ἦλθεν πρὸς αὐτοὺς περιπατῶν ἐπὶ τὴν θάλασσαν – dosł. „przyszedł do nich przechadzając się po jeziorze” (w. 25b). Na widok tego zjawiska uczniowie przestraszyli się, sądząc że jest to zjawa (w. 26a). Mt podkreślił, że krzyczeli ze strachu (w. 26b). W reakcji Jezus uspokoił ich mówiąc: θαρσεῖτε⁴, ἐγὼ εἰμὶ· μὴ φοβεῖσθε – dosł. „mieście odwagę, Ja jestem, nie bójcie się” (w. 27; por. Mk 6,50; J 16,33). Piotr był pierwszym z uczestników zdarzenia, który nawiązał z Nim dialog. Jego prośba była nietypowa: κύριε, εἰ σὺ εἶ, κέλευσόν με ἔλθειν πρὸς σε ἐπὶ τὰ ὕδατα – dosł. „Panie, jeśli Ty jesteś, poleć mi przyjść do Ciebie po wodach” (Mt 14,28b). Początkowo udało się mu panować nad falami, jednak przestraszony z powodu silnego wiatru zaczął tonąć i wołać o ratunek (w. 29-30). Wołanie Piotra brzmiało: κύριε, σῶσόν⁵ με – dosł. „Panie, uratuj mnie” (w. 30b). Natychmiast uzyskał pomoc Jezusa, który podał mu rękę. Jednak Jezus wyrzucił mu małą wiarę: ὀλιγόπιστε⁶, εἰς τί ἐδίστασας – dosł. „niedowiarku/małej wiary, przez co zwątpieś?” (w. 31b; por. Zob. Mt 6,30; 8,26; 16,8; Łk 12,28). Ostatni etap odbył się w łodzi, w której razem z Piotrem znalazł się Jezus po udzieleniu pomocy (Mt 14,31-32). Po wejściu Jezusa wiatr ucichł, co stało się powodem hołdu uczniów (προσεκύνησαν αὐτῷ)⁷ oraz wyznania wiary w Jezusa (w. 33). Wyznanie: ἀληθῶς θεοῦ υἱὸς εἶ – dosł. „prawdziwie Boga Synem jesteś” (w. 33b) stanowiło kulminację całej perykopy⁸. Według uczniów Jezus był równy Bogu, który panował na odmętach wód i tym, co one symbolizowały⁹. Sposób tej dominacji, przechadzanie się po wodzie, oznaczało, że była ona pełna i nieograniczona (por. Rdz 1,2.9-10; Ps 104,24-26)¹⁰. Do boskiej godności Jezusa nawiązano także w Jego autoprezentacji – „Ja jestem” w w. 27

³ Lokalizacja jeziora oraz jego depresyjny charakter powoduje, że stanowi ono akwen z silnymi burzami i wiatrami trudny do żeglugi. Ciemność stanowiła dodatkowe utrudnienie. Zob. C.S. Keener, *Komentarz historyczno-kulturowy*, s. 42.

⁴ WB, kol. 715.

⁵ WB, kol. 1591-1593. Termin ma szeroką gamę znaczeń, takich jak „zachować, uratować, udać się, osiągnąć zbawienie, pozwolić się uratować, wyjść obronną ręką itp.”

⁶ WB, kol. 1142.

⁷ Upadając na twarz uczniowie wykonali gest, zarezerwowany jedynie dla czci oddawanej Bogu.

⁸ Z. Żywica, *Kościół Jezusa a judaizm i poganie według ewangelisty Mateusza. Teologia narracyjna*, Olsztyn 2006, s. 88-90.

⁹ C.S. Keener, *Komentarz historyczno-kulturowy*, s. 43.

¹⁰ Por. WB, kol. 1308-1309.

(por. Wj 3,14; Pwt 32,39; Iz 41,1). Wyznanie wiary uczniów w łodzi poprzedzało słynne wyznanie wiary Piotra pod Cezareą Filipową w Mt 16,17-19. Zawołanie „Panie” (Mt 14,28b.30b) w kontekście Mt stosowano prawie zawsze jako aklamację lub inwokację¹¹. Tu wyrażało relację między Piotrem i Jezusem. Wezwanie o pomoc stanowiło wzór skierowanej do Syna Bożego modlitwy.

Pośród uczniów, o których napisano w Mt 14,22-32 imiennie wymieniono jedynie Piotra. Oznacza to, że odgrywał on w ich wspólnocie szczególną rolę. Zachowanie Piotra było wyjątkowe z różnych przyczyn. Po pierwsze, Piotr próbował iść śladem Jezusa i panować nad niestałym, chaotycznym, niebezpiecznym żywiołem. Oznaczało to, że pragnął on rzeczywiście zawsze i wszędzie iść śladem Jezusa (por. Mt 4,19). Nikt inny z uczniów nie podjął takiej próby. Moment przełomowy stanowiło wyjście z łodzi. Początkowo Piotrowi udało się panować nad odmętami. Ostatecznie odważna próba Piotra nie powiodła. Piotr zaczął tonąć, ponieważ okoliczności okazały się potężniejsze niż zaufanie wobec słowa Jezusa. Określenie „małej wiary” dotyczyło Piotra, ale cała sytuacja stanowi bogaty w przesłanie teologiczne przykład. Piotr, ufając słowu Jezusa, był w stanie dominować chaotyczne i niebezpieczne siły natury. Jednak nawet w momencie kryzysu, mimo strachu, został uratowany. Piotr nie utonął, ponieważ zwrócił się do Jezusa, szukając w Nim ratunku. W perspektywie Mt wiara jest poddawana próbom, ale jeżeli jest ukierunkowana chrystocentrycznie, ma szansę właściwie rozwijać się i dojrzewać. Dotyczyło to również wiary Piotra.

4.2. Pytanie Piotra (Mt 15,15)

Po raz kolejny Piotr pojawił się w Mt 15,15. W kontekście nauczania Jezusa na temat prawdziwej nieczystości (15,10-20; Mk 7,14-23) Piotr zwrócił się do Jezusa z prośbą o wyjaśnienie jego znaczenia. Szerszy kontekst wypowiedzi **tworzyła** polemika z przedstawicielami Synagogi w Mt 15,1-9 (por. Mk 7,1-13). Zarzucali oni uczniom Jezusa lekceważenie przepisów, dotyczących czystości rytualnej (Mt 15,2). Jezus polemizował z interpretacją nieczystości, do której odwoływali się faryzeusze i uczeni w Piśmie¹² (por. Iz 29,13). Odpowiadając, stanął niejako w obronie swoich uczniów. W Mt 15,10-20 rozwinął temat prawdziwej nieczystości. Odbiorcy tworzyli dwa

¹¹ J. Gnilk, *Teologia Nowego Testamentu*, s. 243-244.

¹² Temat znaczenia uczonych w Piśmie w kontekście Mk z odniesieniami do innych tekstów synoptycznych opisał A. Malina, *Gli scribi nel Vangelo di Marco*, Katowice 2002, s. 35-48.

kręgi. Pierwszy stanowił tłum (w. 10-11). W w. 12 do Jezusa zbliżyli się Jego uczniowie (por. w. 2), odnosząc się do polemiki Jezusa z faryzeuszami. Ostatecznie do Jezusa w imieniu uczniów zwrócił się Piotr (w. 15; por. 13,10.36). Jezus, zarzucając im brak zrozumienia, wskazywał na prawdziwe źródła nieczystości (w. 16-20).

Piotr i uczniowie, z powodu swojej relacji z Jezusem, byli traktowani przez elity judaizmu jako Żydzi „niewierni”. Nie znaczyło to, że zawsze rozumieli o czym mówił ich Mistrz. Mt podkreślał trudności uczniów we właściwym zrozumieniu argumentacji Jezusa. Piotr występował jako przedstawiciel uczniów i wyraziciel własnych i nurtujących ich wątpliwości. Jezus przedstawiany w Mt jako nowy Mojżesz interpretował Prawo we właściwy sposób (por. Mt 5-7). Żydzi, Piotr i uczniowie jeżeli zamierzali iść za Jezusem, powinni przyjąć Jego interpretację. Scena miała jasne przesłanie eklezjologiczne i katechetyczne w kontekście funkcjonowania wczesnochrześcijańskich wspólnot z udziałem nawróconych Żydów¹³. Także Piotr musiał przejść proces wykluczenia z Synagogi w imię wierności nauczaniu Jezusa.

4.3. Wyznanie Piotra pod Cezareą Filipową (Mt 16,13-20)

Mateuszowa relacja na temat wyznania Piotra pod Cezareą Filipową w Mt 16,13-20 należy do najważniejszych tekstów, dotyczących jego funkcji w pierwotnym Kościele. Tekst Mt 16,17-19 stanowił część materiału własnego tej Ewangelii¹⁴ i uchodzi za jedno z podstawowych świadectw prymatu Piotra¹⁵. Kontekst bliższy Mt 16,17-19 tworzył opis rozmowy Jezusa z uczniami na temat Jego tożsamości, odbytej w okolicach Cezarei Filipowej¹⁶ (Mt 16,13-20). Tekst Mt 16,13-20 był rozwinięciem Mk 8,27-30 (por. Łk 9,18-21).

Tekst Mt 16,13-20 zawierał przemyślaną strukturę wewnętrzną¹⁷. Wyróżnić można w niej trzy główne części:

- a) dwa pytania Jezusa i dwie odpowiedzi uczniów (w. 13-16);
- b) słowa Jezusa skierowane do Piotra (w. 17-19);
- c) nakaz końcowy skierowany do uczniów (w. 20).

¹³ Z. Żywica (*Kościół Jezusa*, s. 92-93) rozwinął ten temat, wskazując na kontekst historyczno-religijny powstania Mt.

¹⁴ J. Gnilka, *Piotr i Rzym*, s. 179.

¹⁵ W. Klausnitzer, *Der Primat*, s. 100.

¹⁶ Zob. komentarz do Mk 8,29.

¹⁷ Na temat struktury literackiej zob. J. Gnilka, *Das Matthäusevangelium*, Freiburg–Basel–Wien 2000, II, s. 57-59; U. Luz, *Das Evangelium nach Matthäus*, II, Neukirchen–Vluyn 1996, s. 452-453.

Na uwagę zasługuje powtórzenie terminu „mesjasz” w w. 16b i 20 oraz podwójne odniesienie do Piotra w w. 16 i 18, które stanowią elementy świadczące o wewnętrznej jedności perykopy¹⁸.

Podobnie jak w Mk 8,27-28, także w Mt 16,13-14 ewangelista przytacza wypowiedzi zasłyszane przez uczniów na temat ich zdania o Jezusie. Warto podkreślić, że w wersji Mt Jezus nie pytał bezpośrednio o to, „za kogo uważają Mnie” (por. Mk 8,27), ale „za kogo ludzie uważają Syna Człowieczego” (Mt 16,13; por. Mk 8,31). W porównaniu do Mk obok Jana Chrzciciela, Eliasza i któregoś z proroków Mt wymienił także Jeremiasza (16,14). Podobnie jak u Mk, drugi etap stanowiła odpowiedź na pytanie skierowane bezpośrednio do uczniów: „a wy za kogo Mnie uważacie?” (w. 15; Mk 8,29). O ile w wersji Mk odpowiedź Piotra ograniczała się do stwierdzenia: „Ty jesteś Mesjaszem” (Mk 8,29), o tyle u Mt 16,16 podkreślona została boskość Mesjasza. Piotr podkreślił tę szczególną godność mówiąc: σὺ εἶ ὁ χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος – dosł.: „Ty jesteś Chrystusem Synem Boga żyjącego” (w. 16; por. 17,5).

Kolejne trzy wersety (w. 17-19) wystąpiły jedynie u Mt. Wewnętrzna struktura każdego z nich była podobna i zawierała trzy strofy¹⁹. Za każdym razem w strofie pierwszej prezentowano temat wiodący, natomiast strofy druga i trzecia tworzyły paralelne antytezy. Zawierały one odpowiednio uroczystą pochwałę wiary Piotra (w. 17), obietnicę zbudowania Kościoła na skale (w. 18) oraz przekazanie tzw. władzy kluczy (w. 19). W. 20 kończy perykopę.

W w. 17 Jezus stwierdził:

- a) μακάριος εἶ, Σίμων Βαριωνᾶ – dosł.: „błogosławiony jesteś Szymonie Barjona”;
- b) ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψέν σοι – dosł.: „ponieważ ciało i krew nie objawiły ci”;
- c) ἀλλ’ ὁ πατήρ μου ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς – dosł.: „ale Ojciec mój, ten w niebiosach”.

Błogosławieństwo, które Jezus wiązał z Piotrem, wskazuje na szczególny stan szczęścia pochodzący wyłącznie od Boga (por. Mt 5,3-11)²⁰. Jezus zwracał się do Piotra w sposób uroczysty, wskazując na jego pełne imię. Samo imię „Szymon” w kontekście Mt podkreślało pewną poufałość i bliskość z Jezusem²¹. Określenie „Barjona” wskazywało na jego ojca Jana (por. J 1,42;

¹⁸ Zob. Z. Żywica, *Kościół Jezusa*, s. 101, przyp. 1.

¹⁹ J. Gnilka, *Piotr i Rzym*, s. 181.

²⁰ Zob. M. Karczewski, *Makarioi (Mt 5,3a) – błogosławiony czy (czyli) szczęśliwy?*, w: *Z Chrystusem w służbie Boga i ludziom. Księga Pamiątkowa dla Księdza Profesora Romana Krawczyka*, red. J. Gmitruk, A. Wielgosz, Warszawa–Siedlce 2012, s. 91-97.

²¹ J. Gnilka, *Piotr i Rzym*, s. 176.

21,15)²². W ten sposób Jezus przygotowywał nadanie mu nowego imienia (por. w. 18).

Kolejny etap stanowiła zmiana imienia i przekazanie szczególnej misji (w. 18). Jezus mówił:

- a) *καὶ γὰρ σοὶ λέγω ὅτι σὺ εἶ Πέτρος* – dosł. „Ja zaś tobie mówię, że ty jesteś Piotr”;
- b) *καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν* – dosł. „i na tej skale zbuduję mój kościół”;
- c) *καὶ πύλαι ᾗδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς* – dosł. a bramy piekła nie przewyżczą go”.

Wskazuje się na ścisły związek powtórzenia w w.18a: *Πέτρος – πέτρα* (w. 18a). Wyraźne podkreślenie Jezusa – „na tej [konkretnie, właśnie] skale” sugeruje, że chodziło o Piotra, którego aramejskie brzmienie imienia Kefas zbliżało jeszcze bardziej do aramejskiego terminu Kefa (skała)²³. W w. 18b Jezus mówił o przyszłym budowaniu Kościoła na tej skale. Użyty termin *ἐκκλησία* wskazywał na wspólnotę kościelną w sensie uniwersalnym (por. J 21,15-17). Moce piekła nie zwyciężą Go, ponieważ jest to Kościół Jezusa (zob. 1 P 3,19; Ap 1,18)²⁴.

Ostatni człon wypowiedzi Jezusa dotyczył tzw. władzy kluczy (w. 19). Mt przytoczył słowa Jezusa:

- a) *δώσω σοὶ τὰς κλεῖδας τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν* – dosł. „dam tobie klucze królestwa niebios”;
- b) *καὶ ὃ ἐὰν δήσης ἐπὶ τῆς γῆς ἔσται δεδεμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς* – dosł. „i to co związałbyś na ziemi, będzie związane w niebiosach”;
- c) *καὶ ὃ ἐὰν λύσης ἐπὶ τῆς γῆς ἔσται λελυμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς* – dosł. „a to co rozwiązałbyś na ziemi, będzie rozwiązane w niebiosach”.

Podkreślono zatem wielką moc władzy kluczy. Jednak tekst nie zawiera dodatkowych wskazówek, czego konkretnie związywanie i rozwiązywanie miało dotyczyć. Przekazanie kluczy wskazywało na władzę, którą miał otrzymać Piotr. Mateuszowa władza kluczy jest interpretowana jako udzielona przez Jezusa partycypacja w Jego władzy mesjańskiej (por. Iz 22,22; Ap 3,7).

²² Tamże, s. 181, przyp. 28.

²³ Literalnie forma grecka *Πέτρος* pod względem gramatycznym wyraża rodzaj męski i oznacza kamień – forma rodzaju żeńskiego *πέτρα* wskazuje na skałę. Jednak również w języku greckim możliwe jest intencjonalne podkreślenie znaczenia imienia Piotr jako związanego ściśle ze skałą. Zob. R. Pesch, *Πέτρος*, w: EWNT, III, kol.193-201.

²⁴ R Kratz, *πύλη*, w: EWNT, III, kol. 476.

Posiadałaby ona zatem charakter religijny i zbawczy²⁵. Temat rozwiązywania i związywania pojawił się także w Mt 18,18 w odniesieniu do wszystkich uczniów. Temat ten wiąże się również z kontekstem rabinistycznym, szczególnie zaś z reformami judaizmu po roku 70 podejmowanymi w Jabne²⁶.

We współczesnej interpretacji katolickiej tekst Mt 16,17-19 stanowi jasne wskazanie na wyjątkową rolę Piotra w Kościele, wskazaną mu przez samego Jezusa²⁷. Kościół nie ~~należał~~ do Piotra, ale do Jezusa. Piotr miał spełniać funkcję bazy, na której Jezus będzie budował swoją wspólnotę. W pewnym sensie Piotr od początku swojej historii biblijnej był przygotowywany przez Jezusa do pełnienia tej szczególnej roli. W kontekście historii Piotra, świadectwo Mt 16,17-19 wiązało się z jego powołaniem, pełnieniem funkcji pierwszego z Dwunastu, wyróżnieniem go spośród trzech głównych Apostołów²⁸. Piotr pełnił funkcję służebną wobec wspólnoty Kościoła. W interpretacji katolickiej nie mówi się o Piotrze jako skale obok Chrystusa-Skały, ponad czy poza Kościołem²⁹. Wskazuje się natomiast na zasadę partycypacji w mocy Chrystusa-Skały. Piotr był pierwszym kamieniem w budowni Kościoła. Nie był kamieniem węgielnym, którym jest wyłącznie Jezus Chrystus. Jezus buduje na Piotrze w czasie. Mt mówił o perspektywie otwartej ku przyszłości budowania Kościoła Jezusa Chrystusa, w którym Piotr miał element zwierzchnictwa zapewniający tej społeczności trwałość i jedność³⁰. Kościół ten będzie celem ataków wrogich sił, które walczą z królestwem Bożym. Piotr miał być włączony w tę walkę, jednak tak samo jak cały Kościół Jezusa mógł być pewien Jego opieki.

W pierwotnym Kościele zwracano uwagę właśnie na władzę kluczy, natomiast mniej interesowano się kwestią prymatu. Na początku III w. widziało tu władzę odpuszczania grzechów ciężkich, którą mieliby dysponować biskupi³¹. Warto także pamiętać, że podstawę słów Jezusa stanowiło wyznanie wiary przez Piotra. W kontekście Mt 16,13-20 wyznanie Piotra było wzorem właściwej relacji do Jezusa (por. 14,33)³². W aktualnej interpretacji

²⁵ M. Żmudziński (*Ty jesteś Piotr. Świadomość funkcji prymacjalnej Jana Pawła II*, Biblioteka Wydziału Teologii UWM 11, Olsztyn 2003, s. 22) pisał o symbolu kluczy, że „na tym, kto posiada klucze, spoczywa obowiązek troski o bezpieczeństwo pozostałych osób”.

²⁶ Z. Żywica, *Kościół Jezusa*, s. 106-107.

²⁷ Zob. M. Żmudziński, *Ty jesteś Piotr*, s. 19-24; Z. Żywica, *Kościół Jezusa*, s. 103-107.

²⁸ J. Gnilk, *Piotr i Rzym*, s. 186.

²⁹ M. Żmudziński, *Ty jesteś Piotr*, s. 21-22.

³⁰ Zob. tamże, s. 22.

³¹ Problem ten wyzwał jednak gorące dyskusje, zob. W. Klausnitzer, *Der Primat*, s. 101.

³² Tamże, s. 102.

katolickiej władzy kluczy wskazuje się na aspekt doktrynalny lub na władzę przebaczenia (por. J 20,23)³³. Jest to zatem zakres czuwania nad stadem oraz odpowiedzialności w duchu J 21,15-17.

Tekst Mt 16,17-19 ma istotne znaczenie w katolickiej interpretacji urzędu papieskiego. Pierwsze pewne świadectwa, powołujące się na związek Mt 16,18 z urzędem biskupa Rzymu jako następcy, pojawiały się za papieża Stefana I (254–257)³⁴. Ideę sukcesji dostrzec można w apokryficznych Homiliach pseudoklementyńskich, datowanych podobnie na połowę III w. i w pismach północnoafrykańskiego biskupa Optata z Mileve³⁵. Na przełomie wieków IV i V zwracano uwagę, że związek biskupa Rzymu z Piotrem to coś więcej niż tylko prosta sukcesja historyczna. Pisali o tym papież Syrycjusz (384–399) oraz Leon Wielki (440–461). W Dekrecie Gelazego (VI w.) tekst Mt 16,18 stanowi dowód na ponadnaturalne pochodzenie prymatu papieża. Teologowie reformacyjni nigdy nie kojarzyli tematu skały z Mt 16,18 z Piotrem. Dopiero O. Cullmann (1902–1999) uznał, że w tekście Mt mówiono o osobie Piotra. Odrzucał on jednak ideę sukcesji³⁶. Podobną postawę przyjmowano w przypadku J 21,15-17. Pomimo pewnego zbliżenia stanowisk w dialogu z Kościołami Wschodnimi, także tu nie doszło jeszcze do uzgodnienia roli następcy Piotra w perspektywie ogólnochrześcijańskiej³⁷. W egzegezie współczesnej zarówno niekatolickiej, jak i katolickiej podnoszono kwestię historyczności (prawdziwości) Mt 16,18-19³⁸. Kwestia ta nie ma jednak znaczenia wobec nauczania Kościoła na temat natchnienia tekstów biblijnych. Z perspektywy egzegezy katolickiej fragment Mt 16,17-19 należy do najważniejszych tekstów biblijnych, wskazujących na wyjątkowy charakter posługi Piotra i jego następców. Na płaszczyźnie ekumenicznej dyskusja na ten temat nie została zakończona.

4.4. Piotr i podatek świątynny (Mt 17,24-27)

Do materiału własnego Mt, związanego z postacią Piotra, należy także epizod z zapłatą podatku dwudrachmy (Mt 17,24-27)³⁹. W perykopie można wyróżnić wprowadzenie (w. 24-25a) oraz dialog Jezusa z Piotrem wewnątrz jego

³³ M. Żmudziński, *Ty jesteś Piotr*, s. 22-23.

³⁴ W. Klausnitzer, *Der Primat*, s. 102-103.

³⁵ Tamże, s. 103.

³⁶ Piotr i tylko Piotr pełnił szczególną rolę w Kościele, tamże, s. 104.

³⁷ Zob. P. Rabczyński, „*Fides quaerens dialogum*”. *Prymat biskupa Rzymu w dialogu z Kościołami Wschodu*, *Teologia w Polsce* 13/2 (2019), s. 165-185.

³⁸ Tamże, s. 104-105.

³⁹ Z. Żywica, *Kościół Jezusa*, s. 122-125.

domu (w. 25b-27). Poborcy dwudrachmy zwrócili się do Piotra z pytaniem dotyczącym relacji Jezusa do opłaty, którą zbierali (w. 24). Piotr, potwierdzając praktykę Jezusa opłaty podatku, wszedł do domu prawdopodobnie, aby poinformować Jezusa o ich przybyciu (w. 25a). Uprzedzając go Jezus zwrócił się do Piotra, poszerzając temat danin i podatków. W wypowiedzi Jezusa zawarto krótki dialog z Piotrem, dotyczący synów i obcych (w 25b-26a), który kończył się nakazem zapłaty (w. 26b-27).

Nie wiadomo dokładnie o jakim podatku pisał Mt. Wskazuje się na wspomniany przez Józefa Flawiusza „fiscus Iudaicus” (podatek dwudrachmy na świątynie Jowisza Kapitońskiego) lub doroczny podatek na świątynię jerozolimską⁴⁰. Akcja działa się w Kafarnaum. W domu Piotra Jezus zamieszkał po opuszczeniu Nazaretu (4,13; por. 8,5-17). W ocenie poborców Piotr był przedstawicielem uczniów i samego Nauczyciela (w. 24). Temat wolności synów wiązał się z rozróżnieniem dwóch porządków. Podatek był znakiem podlegania prawom ziemskim. Jednak ostatecznie w królestwie niebieskim nie ma podatków. Wierzący w Chrystusa należą do innego porządku. Jezus nakazał Piotrowi zapłacić podatek za Siebie i za niego oraz zarzucić wędkę (w. 25). W cudowny sposób w pyszczku ryby znalazła się moneta jednego statera⁴¹ (por. 26,15), którą opłacono podatek za Piotra i za Jezusa ἵνα δὲ μὴ σκανδαλίσωμεν⁴² αὐτοῦς – dosł. „abyśmy więc nie zgorszyli ich” (w. 27). Cudowny połów ryby i znalezienie pieniędzy na podatek potwierdza wyższość Nowego Prawa, które daje Jezus.

Postać Piotra odgrywa w tekście Mt 17,24-27 podwójną rolę. Z jednej strony był on postrzegany jako przedstawiciel grupy uczniów i osoba mająca szczególny związek z Jezusem. Jako przedstawiciel uczniów stał się odbiorcą nauczania z perspektywy eklezjalnej uniwersalnym. Jezus wskazał na różnicę między porządkiem ziemskim i panującym w królestwie Bożym. Z drugiej zaś perspektywy Mt po raz kolejny podkreślił bliskość Jezusa i Piotra. Wydarzenie dokonało się w domu Piotra. Byli zatem współmieszkańcami. Jezus był u Piotra u siebie. Ponadto bliskość podkreślało zastosowanie dwóch wersji imienia. Jezus zwracał się do Piotra za pomocą jego imienia Szymon. Może to sugerować mniej oficjalny charakter łączącej ich relacji. Ponadto Jezus rozmawiał jedynie z Szymonem. Pouczenie o wolności synów i obowiązkach obcych było kierowane bezpośrednio do niego. On też uczestniczył

⁴⁰ Zob. tamże, s. 123-124

⁴¹ WB, kol. 1527. Moneta grecka równa czterem drachmom.

⁴² WB, kol. 1504-1505.

bezpośrednio w cudownym połowie ryby. Tekst opisuje zatem wydarzenie, w którym podkreślano związek Piotra z Jezusem.

4.5. Piotr i przebaczenie (Mt 18,21-22)

W Mt 18,21-22 Piotr **pytał**, ile razy ma przebaczyć. Pytanie Piotra i odpowiedź Jezusa wkomponowano w bezpośredni kontekst Jego nauczania na temat grzechu, upomnienia i przebaczenia (18,6-11.12-14.15-20.23-35; por. Łk 17,3)⁴³. Tekst Mt 18,21-22 poprzedzony został przez nauczanie Jezusa, dotyczące zachowania wobec grzeszników w kontekście wspólnoty wierzących (18,15-17). Bezpośrednio zaś łączy się on z przypowieścią o nielitościwym dłużniku (18,23-25).

W nauczanie na temat praktyki przebaczenia Mt włączył pytanie Piotra i odpowiedź Jezusa. Autor podkreślił, że Piotr zbliżył się do Jezusa, aby zadać pytanie (w. 21a). Ruch ten może sugerować osobisty charakter pytania i praktyczny problem, który widział Piotr. Podkreśla go także zastosowanie tytułu „Panie”. Był on stosowany głównie wówczas, gdy uczniowie szukali u Jezusa pomocy⁴⁴. Piotr postawił pytanie w pierwszej osobie: κύριε, ποσάκις ἀμαρτήσῃ εἰς ἐμέ ὁ ἀδελφός μου καὶ ἀφήσω αὐτόν; ἕως ἐπτάκις; – dosł. „Panie, ilekroć zgrzeszy przeciw mnie brat mój a odpuszczę mu? Aż siedemkroć?” Pytanie Piotra wskazuje na osobisty charakter zła wyrządzonego przez osobę bliską oraz na górną granicę przebaczenia. Pojęcie „brat” może posiadać wymiar eklezjalny i dotyczyć relacji we wspólnocie wierzących (por. Mt 18,15-17)⁴⁵. Siedmiokrotne przebaczenie sugeruje, że Piotr pytał, czy na pewno trzeba przebaczać zawsze⁴⁶. Odpowiedź Jezusa była skierowana bezpośrednio do Piotra: οὐ λέγω σοι ἕως ἐπτάκις ἀλλ’ ἕως ἑβδομηκοντάκις ἐπτά – dosł. „nie mówię ci aż siedemkroć, ale siedemdziesiąt siedem” (lub „siedemdziesiąt razy siedem”). Było zatem oczywiste, że Jezus akcentował konieczność ciągłego przebaczenia (por. Rdz 4,24)⁴⁷.

⁴³ M. Bockmuehl, *Simon Peter*, s. 80.

⁴⁴ Z. Żywica, *Kościół Jezusa*, s. 143, przyp. 167.

⁴⁵ Inaczej WB, kol. 28-29. Autor sugerował znaczenie wolne od związków narodowych i wyznaniowych z akcentem na bliską relację osobistą. O oczywistym kontekście eklezjalnym pisał J. Gnilka, *Teologia Nowego Testamentu*, s. 250.

⁴⁶ C.S. Keener (*Komentarz historyczno-kulturowy*, s. 49) wysunął przypuszczenie, że Piotr mógł uważać swoją propozycję za wspańałościwą.

⁴⁷ Niektórzy późniejsi rabini żydowscy ograniczali możliwość przebaczenia do trzech razy, zob. C.S. Keener, *Komentarz historyczno-kulturowy*, s. 49.

Piotr postawił konkretne pytanie, które zostało następnie zilustrowane przez przypowieść o nielitościwym dłużniku (Mt 18,23-35). Odpowiedź Jezusa kierowana do Piotra miała oczywisty wymiar eklezjalny. Piotr powinien przebaczać zawsze⁴⁸, podobnie reszta wspólnoty Kościoła. Otrzymanie przebaczenia Boga jest uwarunkowane przebaczeniem osobistym winowajcom. Chodzi o fundamentalną zasadę funkcjonowania wspólnoty wierzących aktualnie i w perspektywie eschatologicznej.

4.6. Piotr w Mateuszowej interpretacji Ewangelii według św. Marka

Poza fragmentami, wskazywanymi jako materiał własny Mt, pewne oryginalne cechy obrazu Piotra zawarte zostały w tekstach paralelnych, zaczerpniętych z omawianej powyżej Ewangelii według św. Marka. Są wkomponowane we własną perspektywę teologiczną Mt. Do tych tekstów zalicza się m.in.: Mt 4,18-22; 8,14-15; 10,2.

Mt 4,11-22. W Mt 4,18-22 w sposób analogiczny do Mk 1,16-20 przedstawiono okoliczności powołania pierwszych uczniów. Mt wskazywał, że pierwszym z nim był Szymon, zwany Piotrem. W odróżnieniu od Mk, który zmianę imienia wiązał z ustanowieniem Dwunastu (Mk 3,16), w Mt od początku pisano o Piotrze. Prawdopodobnie fakt ten ma znaczenie eklezjologiczne⁴⁹. Szymon Piotr był bratem Andrzeja, ale był także bratem w wierze pozostałych wierzących (por. 23,8)⁵⁰. Społeczność Kościoła to jedna rodzina, w której także Piotr pozostawał bratem, choć został powołany jako pierwszy.

Mt 8,14-15. W Mt 8,14-15 zawarto opis uzdrowienia teściowej Piotra. Był on jednak bardziej związany niż relacja w Mk 1,29-31. Nie wspomniano o konkretnych Apostołach ani o prośbie o uzdrowienie. Mt położył akcent na misję Jezusa⁵¹ i widział uzdrowienie teściowej Piotra jako element całej serii uzdrowień (por. Mt 8,2-3.5-13.16-17). Potwierdzały one przede wszystkim posłannictwo Jezusa jako Syna Bożego i Mesjasza. W misję tę wkomponowana została także historia Piotra i jego najbliższych.

Mt 10,1-4. W strukturze Mt wybór Dwunastu (10,1-4) poprzedzał tzw. mowę misyjną. W Mt 10,2a Piotr był przedstawiony, zgodnie z Mt 4,18, jako Szymon zwany Piotrem. Wspomniany już tekst Mk 3,16 wiązał natomiast

⁴⁸ W szerszej perspektywie sam Piotr potrzebował przebaczenia, szczególnie w kontekście jego zaparcia się w momencie aresztowania Jezusa (Mt 26,31-35.69-74).

⁴⁹ J. Gnilka, *Piotr i Rzym*, s. 176.

⁵⁰ Zob. J. Gnilka, *Teologia Nowego Testamentu*, s. 249-250.

⁵¹ Z. Żywica, *Kościół Jezusa*, s. 55-59.

moment ustanowienia Dwunastu ze zmianą imienia Szymon na Piotr. Mt dodał natomiast istotną wskazówkę, określając Piotra jako $\pi\rho\omega\tau\omicron\varsigma$ – „pierwszy”. Piotr mógł być zatem postrzegany jako lider działalności ewangelizacyjnej⁵². Wskazanie na pierwszeństwo Piotra rozpatruje się także w związku z jego szczególną rolą w świetle Mt 16,17-19.

W powyższych tekstach Mt podkreślał związek Piotra z dziełem zbawczym Jezusa Mesjasza i Syna Bożego. To On ustanowił Piotra pierwszym spośród Apostołów. Piotr pozostał jednak także jednym z członków wspólnoty eklezjalnej.

4.7. Podsumowanie

Obraz Szymona Piotra w Mt jest wielobarwny. Przeważają jednak dwie perspektywy teologiczne: relacja Jezusa do Piotra i jego pozycja we wspólnocie Kościoła. Perspektywa chrystologiczna i eklezjologiczna w przypadku Piotra Apostoła wzajemnie się uzupełniają. Jezus uważał Piotra za osobę sobie bliską, o specjalnym statucie. Nie znaczy to, że Piotr był faworyzowany, ale wydaje się, że można od niego więcej oczekiwać. Cechę stałą stanowi akcentowanie pierwszeństwa Piotra wobec grona Apostołów oraz wspólnoty wierzących. Piotr był przedstawicielem uczniów. Piotr był skałą, na której Jezus miał budować swój Kościół. Kluczowy tekst dotyczący fundacji Kościoła na skale podkreślał znaczenie Piotra w kontekście walki z jego duchowymi przeciwnikami. Nie zmienia to faktu, że Kościół nie był własnością Piotra, ale należał on do Jezusa Chrystusa. Dla wyznawców Chrystusa Piotr miał być znakiem jedności i zakotwiczenia w prawdziwej wierze. Jednocześnie Piotr pozostawał bratem innych chrześcijan, zachowywał własny temperament, nie zawsze rozumiał słowa Jezusa, popełniał błędy. Brał na siebie ciężar stawiania Jezusowi pytań, które mogły świadczyć o pewnej ignorancji Apostołów. Odpowiedź kierowana do Piotra dotyczyła często wszystkich uczniów lub całej wspólnoty wierzących. Mt prezentował Piotra jako osobę ważną w istnieniu i funkcjonowaniu Kościoła. Jednak wartość jego posługi związana była ściśle z misją zbawczą Jezusa Mesjasza, Syna Bożego i Emmanuela, w której Kościół uczestniczy.

⁵² M. Bockmuehl, *Simon Peter*, s. 72.

5.

Piotr w Dziele Łukaszowym

W myśl ogólnie akceptowanej opinii nowotestamentowa twórczość Ewangelisty Łukasza obejmuje nie tylko Ewangelię według św. Łukasza, ale także Dzieje Apostolskie. Dzieje stanowią bowiem zamierzoną kontynuację Ewangelii¹. Pomimo niewątpliwych ścisłych związków teologicznych między Łk a Dz perspektywa spojrzenia na Piotra w obydwu pismach ~~była~~ nieco inna. W Łk Piotr pojawił się w kontekście prezentacji ziemskiego życia i działalności Jezusa Chrystusa, z którym jest związany. W Dz natomiast Piotr był uczestnikiem wydarzeń popaschalnych oraz początku Kościoła w Jerozolimie i poza nią.

5.1. Piotr w Ewangelii według św. Łukasza

Podobnie jak w pozostałych Ewangeliach synoptycznych, także w Ewangelii według św. Łukasza Piotr zajmuje ważne miejsce. Jedenaście razy Łk użył imienia Szymon (zob. 4,38; 5,3-5.10; 6,14; 22,31; 24,34). Imię Piotr zostało zastosowane osiemnastokrotnie (6,14; 8,45.51; 9,20.28.32; 12,41; 18,28; 22,8.34.54.58.60.61; 24,12). Raz użyto podwójnego imienia – Szymon Piotr (5,8). Wskazuje się na stopniowe przechodzenie od imienia Szymon do imienia Piotr². Podobnie jak Mt, również Łk w dużej mierze nawiązał do tekstów zawartych w Mk. Jako teksty własne Łk dotyczące postaci Piotra wskazuje się³ 5,1-11; 22,31-34 oraz 24,34.

¹ R.J. Karris, *Ewangelia według świętego Łukasza*, w: KKB, s. 1035.

² J. Gnilka, *Piotr i Rzym*, s. 189.

³ W. Klausnitzer, *Der Primat*, s. 106.

5.1.1 Powołanie Piotra (Łk 5,1-11)

Tekst Łk 5,1-11 zawierał Łukaszkowy opis powołania Piotra i jego towarzyszy (por. Mk 1,16-20)⁴. Na uwagę zasługuje fakt, że w odróżnieniu od Mk, według Łk Jezus przebywał w domu Piotra już przed jego powołaniem (Łk 4,38-41). Podobnie jak Mk i Mt, również Łk, oprócz opowiadania o powołaniu pierwszych uczniów, oddzielnie prezentował scenę ustanowienia dwunastu Apostołów (Łk 6,12-16; por. Mk 3,13-39; Mt 10,1-4). Tu też ponownie wspomniano o Szymonie, którego Jezus nazwał Piotrem.

W Łk 5,1-11 autor skoncentrował się na powołaniu Szymona Piotra. Dostrzec można dwa etapy opowiadania: 5,1-3 oraz 5,4-11. W części pierwszej opisano nauczanie, które Jezus prowadził z łodzi Szymona. W drugiej części zawarto opis cudownego połowu ryb, poprzedzającego jego powołanie. Łączy je to samo miejsce akcji i część uczestników wydarzeń. W obydwu częściach tekstu użyto imienia Szymon (w. 3.4.10, natomiast raz pojawia się imię Szymon Piotr (w. 8). Różnią się jednak pod względem zawartego w nich przesłania teologicznego.

W 5,1a wskazano na ten sam nieokreślony czasowy moment wydarzeń, łączący w. 1b-3 i w. 5-11. Łk skoncentrował się na postaci Jezusa. Podążały za Nim masy ludzi. Był to zapewne skutek rozpoczętej przez Niego działalności apostołskiej (zob. Łk 4,14-44; por. Mk 1,21-45). Łk wyraźnie akcentował znaczenie działalności nauczycielskiej Jezusa. Jednocześnie scena w w. 1b-3 wprowadzała do opowiadania na temat wyjątkowego połowu ryb i jego rzeczywistych konsekwencji (w. 4-11). Podkreśla to wzmianka o Jezio-rze Genenezet, dwóch łodziach i rybakach, którzy opuściwszy je płukali sieci (w. 1b-2) Z jednej z nich Jezus skorzystał, aby uniknąć nacisku tłumu i nauczać. Łk podkreśla, że była to łódź Szymona. W tekście dostrzegalna jest zamierzona struktura wewnętrzna o cechach chiasmu: a) słuchanie słowa Bożego (w. 1b), b) łodzi (w. 2), b1) łódź Szymona (w. 3a), a1) nauczanie słowa Bożego (w. 3b). Główną postacią jest Jezus, nauczający tłumy z łodzi Szymona (w.1b.3b). Na prośbę Jezusa Szymon operował łodzią zgodnie z Jego życzeniem. Można zatem przyjąć, że Szymon był nie tylko świadkiem nauczania Jezusa, ale bezpośrednio je wspierał⁵.

Z tego powodu, po zakończeniu nauczania (w. 4a) Jezus zwrócił się do Szymona, aby wypłynęli na głęboką wodę i zarzucili sieci (w. 4b)⁶. Słowa Jezusa

⁴ Tamże, s. 107.

⁵ Podobnie J. Gnilk, *Piotr i Rzym*, s. 191.

⁶ Wskazuje się na możliwy związek opisu połowu z kontekstem paschalnym i cudownym połowem w J 21,1-11, R.J. Karris, *Ewangelia według świętego Łukasza*, s. 1060.

zostały skierowane nie tylko do Szymona, ale także do pozostałych rybaków. Byli to Jakub i Jan, synowie Zebedeusza, oraz anonimowi pomocnicy Szymona. Decyzję o wypłynięciu podjąć musiał jednak Szymon. Nakaz Jezusa, aby wyruszyć znowu na głęboką wodę i zacząć połów był nietypowy z dwóch względów. Pierwszy jest dostrzegalny już w Łk 5,2-3. Fakt, że łodzie stały puste na brzegu, a rybacy płukali sieci może sugerować, że właśnie zakończyli pracę. Z tego powodu łódź Szymona, która zasadniczo była stanowiskiem pracy, mogła zostać użyta jako miejsce przepowiadania Jezusa (por. w. 3). Powód drugi wskazywał sam Szymon. Całonocna praca nie przyniosła efektu (w. 5a). Jednak Szymon stwierdził, że na słowo Jezusa zarzucił sieci (w. 5b)⁷. Połów był niezwykle obfity. Podkreślały to napelnione do granic możliwości sieci, konieczność wezwania współników oraz prawie zanurzające się pod ciężarem złowionych ryb łodzie (w. 6-7). Łk przedstawił reakcję Szymona na ewidentny cud, którego dokonał Jezus. Jedynie w tym miejscu na tle całego opowiadania użył podwójnej wersji imienia: Szymon Piotr (w. 8a: Σίμων Πέτρος). Fakt ten podkreśla wagę słów Piotra. Piotr, przypadając do kolan Jezusa, rzekł: ἔξελθε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι ἀνὴρ ἁμαρτωλὸς εἰμι, κύριε – dosł. „odejdz ode mnie, ponieważ człowiekiem grzesznym jestem Panie” (w. 8a). Wyznanie Piotra dotyczy więc nie tyle zachwyty, który ogarnął wszystkich uczestników połowu, co świadomości własnej grzeszności (w. 9a)⁸. Wobec Jezusa czyniącego cuda Szymon uważał się za niegodnego przebywania z Nim (zob. Iz 6,1-8; Jr 1,4-10; 1 Kor 15,8). Przytoczone przez Łk słowa Szymona stanowiły przygotowanie posłannictwa, którego **udziela** mu Jezus. W w. 10b Jezus zwrócił się do Szymona: μὴ φοβοῦ· ἀπὸ τοῦ νῦν ἀνθρώπους ἔσῃ ζῶγρῶν – dosł. „nie bój się, od teraz ludzi będziesz łowić”. W konsekwencji nie tylko Szymon, ale wszyscy rybacy zostawili wszystko i poszli za Nim (w. 11b: ἀφέντες πάντα ἠκολούθησαν αὐτῷ – dosł. „pozostawiając wszystko poszli za Nim”).

Wezwanie Jezusa „nie bój się” zdaje odnosić się do przekonania o własnej słabości, które wyznał Szymon. W perspektywie powołania Szymona do pracy apostołskiej wyznanie własnej słabości **nawiazało** do podobnych wątpliwości osób, powoływanych przez Boga do pełnienia szczególnych funkcji. Jednocześnie Piotr traktował Jezusa jak Boga. Jezus nie polemizował z Szymonem w kwestii jego grzeszności, ale uwolnił go od strachu. Podobnie jak Bóg w przypadku powoływanych w Starym Testamencie, tak i Jezus nie

⁷ C.S. Keener (*Komentarz historyczno-kulturowy*, s. 134) wskazał na wzorowe posłuszeństwo Piotra.

⁸ Cała scena miała charakter epifanii, J. Gnilka, *Piotr i Rzym*, s. 191.

wybrała ludzi pozbawionych wad i lęków. Siła powołanych nie tkwiła w ich zdolnościach, ale w samym Jezusie i Jego słowach. Na wzorcowy charakter powołania Szymona może wskazywać fakt, że również Jakub i Jan poszli za Jezusem. Jednak według Łk jednak Jezus rozmawiał jedynie z Szymonem. Dialog z nim wyznaczył główną linię tematyki cudownego połowu ryb, który w konsekwencji stał się zapowiedzią wielkich owoców pracy misyjnej⁹, podjętej przez Piotra i innych Apostołów.

5.1.2. Piotr umacniający wiarę (Łk 22,31-34)

W kontekście relacji Łk na temat okoliczności ostatniej wieczerzy, określonej niekiedy jako mowa pożegnalna Jezusa¹⁰, pojawiło się jedno z najbardziej charakterystycznych świadectw biblijnych, dotyczących Piotra (Łk 22,31-34; zob. 22,1-38). Bezpośrednio przed zwróceniem się do Piotra Jezus rozwiązał spór Apostołów o to, który z nich jest największy (22,24-30). W konsekwencji Jezus przypominał im, że powinni służyć oraz zapowiedział, że w przyszłości zasiądą na tronach, aby sądzić dwanaście pokoleń Izraela (w. 30).

Następnie bez żadnego wprowadzenia Jezus zwrócił się do Szymona, wzywając go do wykonania szczególnej misji na rzecz Kościoła. Kontekst bezpośredni tworzą w. 31-34. Wypowiedź Jezusa (w. 31-32) wywołała reakcję Piotra (w. 33), skomentowaną przez Jezusa (w. 33). Piotr zapewniał o swojej wierności, natomiast Jezus zapowiadał jego zaparcie się. Całość tworzyły zatem dwie kontrastujące pod względem przesłania tekstu części: w. 31-32 i w. 33-34. Wypowiedź Jezusa ma wstęp i trzy etapy. Jezus zwracał się do Szymona, wymieniając dwukrotnie jego imię – w. 31a: Σίμων Σίμων; por. 4,38; 24,34¹¹. Podkreśla to wagę i osobisty charakter następujących potem słów. Pierwszy człon dotyczył całego Kościoła, którego Szymon był przedstawicielem. Jezus stwierdzał, że szatan domagał się, aby przesiać „was jak pszenicę” (w. 31b: τοῦ σιναΐσαι¹² – „aby przesiać”). Niezależnie od przyjętej perspektywy interpretacji tych słów, jest oczywiste, że Kościół będzie poddawany presji, za którą odpowiedzialny jest szatan¹³ (por. Ap 12,17). Jezus

⁹ Tamże.

¹⁰ R.J. Karris, *Ewangelia według świętego Łukasza*, s. 1096.

¹¹ Zob. J. Gnilką, *Piotr i Rzym*, s. 190.

¹² Było to jedyne zastosowanie czasownika σιναΐζω w Nowym Testamencie, zob. WB, kol. 1502.

¹³ Zob. K. Kościelniak, *Zło osobowe w Biblii. Egzegetyczne, historyczne, religioznawcze i kulturowe aspekty demonologii biblijnej*, Kraków 2002, s. 85-87. Publikacja dostępna także online (https://www.academia.edu/25539318/Z%C5%82o_osobowe_w_Biblii._Egzegetyczne_historyczne_religioznawcze_i_kulturowe_aspekty_demonologii_biblijnej, dostęp 12.05.2020).

będzie wspomagał Kościół, modląc się za Szymona. Cel modlitwy jest jeden: ἵνα μὴ ἐκλίπῃ ἡ πίστις σου – dosł. „aby nie ustała wiara twoja” (w. 32a). Ostatni etap stanowiło wezwanie Szymona do pełnienia szczególnej misji: καὶ σὺ ποτε ἐπιστρέψας στήρισον τοὺς ἀδελφοὺς σου – dosł. „a ty nawróciwszy się, utwierdzaj braci twoich” (w. 32b). Wyrażenie ἐπιστρέφω¹⁴ podkreśla znaczenie nawrócenia Szymona, jednak akcent położony został na związane z nim nowe zadanie (por. Jr 18,4; Mi 7,19; Ps 85, 7). Pytanie o moment nawrócenia Szymona oraz czas realizacji wezwania Jezusa zdaje się pozostawać otwarte¹⁵. Prawdopodobnie wiąże się ono z przezwyciężeniem kryzysu wywołanego przez osobiste zaparcie się Nauczyciela¹⁶. Sugerowały to kolejne wersety, które wprowadzały ten temat Piotra. Najpierw, jakby w nawiązaniu do słów Jezusa i okoliczności ostatniej wieczerzy, zapewniał on o swojej wierności (w. 33). Następnie jednak słyszał kolejne słowa Jezusa, zapowiadające jego trzykrotne zaparcie się (w. 34). Warto zauważyć, że Jezus używał dwóch różnych imion: Szymon (w. 31a: Σίμων Σίμων), wobec nakazu utwierdzania braci, oraz Piotr (w. 34b: Πέτρος) – w kontekście zapowiedzi jego upadku. Zadanie umacniania braci wyrażone zostało za pomocą czasownika στηρίζω¹⁷. W kontekście teologicznym Nowego Testamentu wskazuje ono na utwierdzanie w wierze i moralności chrześcijańskiej w perspektywie funkcjonowania wspólnoty kościelnej (zob. Dz 14,22; 15,32.41; 18,23; por. Rz 1,11; 1 Tes 3.2.13; 2 P 1,12; 3,17; Jk 5,8; Ap 3,2). Zadanie Piotra dotyczyło zatem jego odpowiedzialności za powierzoną mu wspólnotę wierzących¹⁸.

Tekst Łk 22,31-32 w interpretacji katolickiej stanowi klasyczne potwierdzenie wyjątkowej roli Piotra w Kościele. Wyraźniej niż w Mt 16,17-19 podkreśla się tu misję Szymona wobec Dwunastu i całego Kościoła¹⁹. Typowe dla Łk zastosowanie imienia Szymon może wskazywać, że mimo swojego wyjątkowego powołania nie był on kimś ponad braćmi, ale pozostawał bratem – czyli częścią Kościoła. Temat nawrócenia podkreśla specyfikę umacniania, która powinno dokonywać się w świadomości własnej słabości i wyrozumiałości dla słabości współbraci.

¹⁴ „Nawrócić się, zmienić kierunek, obrócić się”, zob. S. Légasse, ἐπιστρέφω, w: EWNT, II, kol. 99-102. Występuje 36 razy w NT, z tego 7 razy u Łk i 11 razy w Dz.

¹⁵ Zob. M. Bockmuehl, *The Remembered Peter*, s. 189-195.

¹⁶ S. Légasse, ἐπιστρέφω, kol. 101-102.

¹⁷ G. Schneider, στηρίζω, w: EWNT, III, kol. 660-661.

¹⁸ Tamże, kol. 660.

¹⁹ W. Klausnitzer, *Der Primat*, s. 107-108.

5.1.3. Piotr i świadectwo uczniów z drogi do Emaus (Łk 24,34)

Ostatnia wzmianka dotycząca Piotra w materiale własnym Łk pojawiła się w relacji na temat spotkania ze Zmartwychwstałym w drodze do Emaus (Łk 24,13-35). W czasie wędrówki do Emaus dwaj uczniowie Jezusa, Kleofas i drugi, którego imienia nie podano, spotkali Zmartwychwstałego Jezusa. Początkowo nie rozpoznali go. Kiedy dał się im poznać (24,30-32), poruszeniem wydarzeniem natychmiast wrócili do wspólnoty wierzących w Jerozolimie. Tworzyli ją Jedenastu i inni. Jednak wieść o Zmartwychwstaniu Jezusa dotarła w tym czasie do nich za pośrednictwem Szymona (w. 34). Sformułowanie ὁὗτος²⁰ ἠγέρθη ὁ κύριος καὶ ὤφθη Σίμωνι – dosł. „rzeczywiście zmartwychwstał Pan i ukazał się Szymonowi”, nie pozostawia wątpliwości, że wspólnota jerozolimska była przekonana, że Jezus powstał z martwych. Według Łk Piotr udał się do grobu Jezusa zaniepokojony słowami kobiet, które usłyszały słowa aniołów, oznajmiające Zmartwychwstanie Syna Człowieczego (w. 12; por. 24,1-11). Jednak w w. 24,12 nie napisano nic na temat chrystofanii Jezusa. Musiała więc ona nastąpić w późniejszym czasie, zbieżnym z czasem wędrówki uczniów do Emaus. Wzmianka wiąże się z tradycją przytoczoną przez Pawła w 1 Kor 15,5. Paweł zastosował typowe dla siebie imię Kefas. Jego pierwszego wymienił jako świadka Zmartwychwstania. Zaraz po nim mówi się o Dwunastu i innych (1 Kor 15,3-8). W relacji Łk pojawił się jedynie Szymon. Sama wzmianka o ukazaniu się Jezusa Szymonowi została przedstawiona jako forma potwierdzenia faktu Zmartwychwstania, którą uzupełnia świadectwo z Emaus (Łk 24,35). W Łk 24,36-43 spotkanie uczniów ze wspólnotą jerozolimską poszerzono o niespodziewane ukazanie się Jezusa. Łk podkreślał, że nastąpiło ono w czasie toczącej się rozmowy (w. 36a). Opis chrystofanii dostarczał informacji, dotyczących ciała Zmartwychwstałego, czyli realizmu Jego Zmartwychwstania. Autor biblijny wskazywał także na trudności, jakie z przyjęciem prawdy o Zmartwychwstaniu Jezusa miała wspólnota w Jerozolimie (w. 37.41a; por. J 20,19-29). Istniały one mimo świadectwa Szymona i uczniów z Emaus oraz kobiet (Łk 24,1-11.22-24.34-35). Drugi etap spotkania Jezusa ze wspólnotą jerozolimską stanowiło skierowanie do niej ostatnich pouczeń i nakazów (24,44-49).

Świadectwo Szymona o spotkaniu ze Zmartwychwstałym zostało zatem potwierdzone przez osobiste świadectwo pozostałych Jedenastu oraz zebranej wokół nich wspólnoty wierzących. W perspektywie paschalnej Łk Szymon zajmował zatem szczególną rolę²¹. Jego świadectwo zostało jednak

²⁰ Zob. WB, kol 1163-1164. Por. Mk 11,32; Łk 23,47; J 8,36; Ga 3,21.

²¹ S. Cipriani, *Św. Piotr Apostoł*, s. 85.

potwierdzone przez samego Jezusa, który ukazał się również tym, którzy budowali swoją wiarę na słowach Apostoła. Doświadczenia uczniów idących do Emaus oraz uczestników chrystofanii w Jerozolimie potwierdzały słowa Piotra. W ten sposób Łk łączył swoje świadectwo z kerygmatem z 1 Kor 15,3-5²². Pierwszeństwo Piotra związane zostało z jego znaczeniem w pierwotnej wspólnotie oraz z faktem, że z nim jako pierwszym z Apostołów spotkał się Jezus po swoim Zmartwychwstaniu.

5.2. Piotr w Dziejach Apostolskich

Dzieje Apostolskie stanowią wyjątkowe źródło informacji na temat początku Kościoła²³. Pomimo dostrzegalnych problemów o charakterze historyczno-literackim²⁴, sposób prezentacji historii w Dz nie odbiega znacznie od pozostałych pism nowotestamentowych. Cel podstawowy narracji historycznej stanowi przekaz o charakterze teologicznym²⁵. Teologia Dz pozostaje w ścisłym związku z przesłaniem teologicznym Łk²⁶. Dotyczy to również teologicznej charakterystyki Piotra. Dostrzegalne w Łk akcentowanie ważnego znaczenia Piotra w kolegium Dwunastu oraz w szerzej pojętym gronie uczniów znajduje swoją kontynuację w Dz. Tym niemniej warto zauważyć, że Piotr występował jedynie w Dz 1-12 i Dz 15, natomiast potem Łukasz koncentrował się głównie na postaci Pawła Apostoła. Imię Piotra wymieniono pięćdziesiąt siedem razy²⁷. Cztery razy pojawiło się w formie poszerzonej jako „Szymon zwany Piotrem” (10,5.8.32; 11,13). Pomimo faktu, że zawarta w Dz historia Piotra ~~nie była~~ kompletna, tekst księgi ~~dostarczył~~ wielu informacji, których nie ma w żadnej innej księdze Nowego Testamentu. Z dużą

²² B. Prete, *L'opera di Luca. Contenuti e prospettive*, Leumann 1986, s. 321-323.

²³ Na temat relacji Dz do innych źródeł historycznych epoki zob. J. Kręcidło, *Dzieje Apostolskie na tle starożytnej historiografii*, BPTH 1 (2008), s. 17-34.

²⁴ Zob. R.J. Dillon, *Dzieje Apostolskie*, w: KKB, s. 1177-1182.

²⁵ Zob. J.-N. Aletti, *Il racconto come teologia. Studio narrativo del terzo vangelo e del libro degli Atti degli Apostoli*, Bologna 2009.

²⁶ Zob. W. Rakocy, „Będziecie moimi świadkami ...” (Dz 1,8). *Dzieje Apostolskie*, w: *Dzieje Apostolskie. Listy św. Pawła*, oprac. A.S. Jasiński, S. Mędała, G. Rafiński i in., „Wprowadzenie w myśl i wezwanie ksiąg biblijnych” 9, Warszawa 1997, s. 14; D. Kotecki, „Droga” jako element jedności literackiej i teologicznej Ewangelii Łukasza i Dziejów Apostolskich, BPTH 1 (2008), s. 55-57.

²⁷ Dz 1.13.15; 2,14.37.38; 3.1.3.4.6.11.12; 4,8.13.19; 5,3.8.9.15.29; 8,14.20; 9,32.34.38.40.40.41; 10,5.9.13.14.17.18.19.21.25.26.32.34.44.45.47; 11,2.4.13; 12,3.5.6.7.11.14.14.16.18; 15,7.

łatwością można wyszczególnić teksty Dz, w których Piotr odgrywał rolę pierwszorzędną²⁸. Należą do nich:

- opis stanu wspólnoty jerozolimskiej zebranej w Wieczerniku (1,12-26);
- wystąpienie Piotra w dniu Pięćdziesiątnicy i jego skutki (2,14-41);
- uzdrowienie chromego od urodzenia (3,1-11);
- mowa Piotra po uzdrowieniu (3,12-26);
- przesłuchanie Piotra i Jana przed Sanhedrynem (4,1-22);
- opowiadanie o Piotrze oraz Ananiaszu i Safirze (5,1-11);
- wzmianka o cudach (5,12-16);
- przesłuchanie Apostołów przed Sanhedrynem (5,17-42);
- uzdrowienie Eneasa (9,32-35);
- wskrzeszenie Tabity (9,36-43);
- spotkanie z Korneliuszem (10,1-48);
- relacja Piotra o wydarzeniach w Cezarei wobec wspólnoty jerozolimskiej (11,1-18);
- opowiadanie o aresztowaniu Piotra z rozkazu Heroda Agryppy (12,1-25);
- wystąpienie Piotra w trakcie tzw. Soboru Jerozolimskiego (15,7-12).

Wspomniane opowiadania i mowy²⁹ tworzą powiązane ze sobą grupy, dotyczące trzech wymiarów działalności Piotra: jego funkcji jako przedstawiciela Dwunastu, jego działalności misyjnej oraz cudów, które czynił.

5.2.1. Piotr w Wieczerniku (Dz 1,12-26)

Historia zawarta w „drugiej księdze”, jak Łukasz nazywał dalszy ciąg swojej Ewangelii (Dz 1,1), rozpoczęła się w Jerozolimie. Jerozolima odgrywała w Łk–Dz szczególną rolę. Była bowiem nie tylko celem, do którego zmierzał Jezus, aby wypełnić swoje posłannictwo, ale także punktem wyjścia dalszej misji i siedzibą pierwszej wspólnoty chrześcijańskiej³⁰. Po relacji, dotyczącej wniebowstąpienia Jezusa (Dz 1,1-11), Łukasz opisał sytuację wspólnoty wierzących bezpośrednio przez dzień Pięćdziesiątnicy. Rozpoznawalne

²⁸ Zob. M. Miłek, *Piotr jako głowa Kościoła w Dziejach Apostolskich*, w: *Utwierdzaj swoich braci* (Łk 22,32), red. T.M. Dąbek, Kraków–Tyniec 2003, s. 277-292; W. Klausnitzer, *Der Primat*, s. 108-109.

²⁹ Zob. W. Rakocy, „Będziecie moimi świadkami ...” (Dz 1,8), s. 16-17.

³⁰ K. Mielcarek, *ΙΕΡΟΥΣΑΛΗΜ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΑ. Starotestamentowe i hellenistyczne korzenie Łukasowego obrazu świętego miasta w świetle onomastki greckiej*, *Studia Biblica Lublinensia* II, Lublin 2008, s. 25-74; A. Banaszek, *Teologiczny wizerunek Jerozolimy w dwuczłonowym dziele Łukasza*, w: *Więcej szczęścia jest w dawaniu aniżeli w braniu. Księga Pamiątkowa dla Ks. Prof. W. Chrostowskiego w 60 rocz. urodzin*, red. B. Strzałkowska, t. II, Warszawa 2011, s. 545-565.

są dwa etapy: pierwsza charakterystyka wspólnoty (1,12-14) oraz uzupełnienie grona Apostołów (1,15-26).

W scenie wstępnej wspólnota jedenastu Apostołów, niewiast, Maryi i braci Jezusa trwała na modlitwie, oczekując spełnienia obietnicy Zesłania Ducha Świętego (Dz 1,8; Łk 24,47-49)³¹. Wprost wymieniono jedynie imiona jedenastu Apostołów i Maryi, Matki Jezusa (Dz 1,13-14; por. Łk 6,14-16)³². Jako pierwszy spośród Apostołów wystąpił Piotr (Dz 1,13). Pierwszą czynnością zebranych było jednomyślne³³ trwanie na modlitwie (por. 2,46; 4,24; 5,16). Miejscem modlitwy była sala na górze³⁴.

Scena druga ~~zawierała~~ narrację, związaną z uzupełnieniem grona Apostołów po śmierci Judasza (1,15-22). Piotr przewodniczył całej procedurze wobec szerokiego grona wierzących. Rozpoczęła ją mowa Piotra skierowana do obecnych. Dotyczyła ona dwóch głównych kwestii. Pierwszą stanowiła zdrada i śmierć Judasza. Według Piotra była ona przepowiedziana w tekstach biblijnych³⁵. Piotr powoływał się na kompilację dwóch krótkich tekstów z Ps 69,26 i 109,8. Tekst z Ps 109,8 nakazywał wprost, aby ktoś inny objął „urząd” zajmowany dotąd przez Judasza. Kwestię drugą stanowił sposób uzupełnienia grona Dwunastu. Piotr wskazał kryteria, które musiał spełnić kandydat: obecność z Apostołami przez cały czas ziemskiego pobytu Jezusa od chrztu Janowego aż do momentu Wniebowstąpienia. Dołączenie do grona Apostołów było równoznaczne z uznaniem go za świadka Zmartwychwstania Jezusa (w. 22).

Wyboru dokonano przez losowanie. Zostało ono poprzedzone modlitwą do Boga (w. 24-25). W ten sposób miejsce Judasza zajął Maciej (w. 26). Losowanie sugerowało, że dokonany wybór był wolny od względów ludzkich i był zgodny z wolą Boga.

W omawianych wstępnych scenach Dz Piotr był przedstawiany jako pierwszy z Apostołów. Występował wobec szerokiej grupy wierzących jerozolimskich. Interpretował teologicznie bolesne wydarzenie zdrady Judasza. Dbał także o uzupełnienie składu w kolegium apostolskim. Piotr określał kryteria, które powinien spełnić kandydat. Sam wybór został jednak dokonany w sposób niezależny od Piotra i pozostałych obecnych.

³¹ Zob. F. Mickiewicz, *Świadkowie Jezusa*, s. 215-224.

³² Zob. B. Prete, *L'opera di Luca*, s. 484-492.

³³ Jednomyślność wskazywała na harmonijne funkcjonowanie wspólnoty, zob. R.J. Dillon, *Dzieje Apostolskie*, s. 1188.

³⁴ Wieczernik lub inne miejsce, np. dom Marii, matki Jana zwanego Markiem, lub Jakuba (Dz 12,12).

³⁵ Zob. W. Linke, *Śmierć Judasza w Dz 1,18 jako przykład śmierci prześladowcy*, BPTH 1 (2008), s. 163-179.

5.2.2. Wystąpienie Piotra w dniu Pięćdziesiątnicy (Dz 2,14-41)

O ile tekst Dz 1,12-26 zawierał opisy tego, co działo się we wspólnocie jerozolimskiej przed Zesłaniem Ducha Świętego, o tyle pierwsze publiczne wystąpienie Piotra było ściśle z nim związane. Zesłanie Ducha Świętego, które dokonało się w dniu Pięćdziesiątnicy wywołało spore zamieszanie wśród pielgrzymów pochodzenia żydowskiego, prozelitów i pozostałych przybyłych na to święto do Jerozolimy. Każdy z obecnych słyszał swój własny język ojczysty (Dz 2,8) oraz głoszone w nim wielkie dzieła Boże (2,11). Zamieszanie to prowadziło świadków wydarzeń Pięćdziesiątnicy do dezorientacji, a nawet do drwin (w. 12-13).

Piotr wystąpił razem z Jedenastoma³⁶ i po raz pierwszy przemówił publicznie (2,14). Była to mowa o charakterze misyjnym³⁷. Wystąpienie Piotra w dniu Pięćdziesiątnicy zawarte w w. 2,14-36 koncentrowało się wokół dwóch głównych tematów. Stanowiły je wyjaśnienie znaczenia teologicznego Zesłania Ducha Świętego (w. 15-21) oraz głoszenie prawdy o Jezusie Chrystusie (w. 22-36). W podsumowaniu mowy w w. 36 wskazano na podstawowy sens i cel wystąpienia Piotra. Cały dom Izraela powinien być przekonany, że καὶ κύριον αὐτὸν καὶ χριστὸν ἐποίησεν ὁ θεός, τοῦτον τὸν Ἰησοῦν ὃν ὑμεῖς ἐσταυρώσατε – dosł. „i Panem jego i Mesjaszem uczynił Bóg tego Jezusa, którego wy ukrzyżowaliście”. Podstawowe przesłanie wystąpienia Piotra dotyczyło zatem kerygmatu o Jezusie, Mesjaszu i Synu Bożym³⁸. Najważniejszy dowód mesjańskości Jezusa stanowiło Jego Zmartwychwstanie³⁹.

Efekt przemówienia stanowiła reakcja wielu słuchaczy, aby coś uczynić i zmienić swoje życie (w. 37-40). Zwrócili się oni do Piotra i Jedenastu, natomiast Piotr wskazał im drogę nawrócenia (w. 38-39.40b). Tekst 2,14-41 zawiera bogate treści teologiczne⁴⁰. Rzuca także światło na znaczenie Piotra w kontekście chrystologicznym i eklezjologicznym.

W perspektywie teologii Dzieła Łukasowego wystąpienie Piotra w dniu Pięćdziesiątnicy potwierdzało jego znaczenie jako przedstawiciela kolegium apostoelskiego. Jednocześnie uwidaczniało sens posłannictwa Piotra jako

³⁶ Zob. M. Wojciechowski, *Funkcje Dwunastu w Dziejach Apostolskich*, w: *Czynem i prawdą. Księga pamiątkowa na 75 urodziny Ks. Arcybiskupa Warmińskiego E. Piszcza*, red. C. Rogowski, W. Nowak, A. Kopiczko, M. Wojciechowski, Olsztyn 2004, s. 61–68.

³⁷ R.J. Dillon, *Dzieje Apostolskie*, s. 1192–1193.

³⁸ Zob. D. Dziadosz, *Apostoelski kerygmat Kościoła rodzącego się z Bożego Ducha*, BPTH 1 (2008), s. 77–98.

³⁹ W. Rakocy, „Będziecie moimi świadkami ...” (Dz 1,8), s. 45–52. Drugi dowód to wywyższenie Jezusa w chwale.

⁴⁰ Zob. R.J. Dillon, *Dzieje Apostolskie*, s. 1192–1197.

Apostoła Jezusa Chrystusa. Dokonana interpretacja wydarzeń, związanych z Pięćdziesiątnicą, oraz teologiczne uzasadnienie prawd chrystologicznych po raz kolejny pozwalały dostrzec w Łukaszowym obrazie Piotra w Dz 1-2 autorytet w kwestiach interpretacji teologicznej. W narracji o początku Kościoła Piotr ~~odgrywał~~ ważną rolę jako ten, który rozpoczął publiczne głoszenie Dobrej Nowiny. Było ono wyjątkowo skuteczne, ponieważ wypełniał się historiozbowczy plan Boga i obietnica dana przez Jezusa Chrystusa.

5.2.3. Uzdrawienie chromego i mowa Piotra (Dz 3,1-11.12-26)

Pierwszy z cudów, którego dokonał uzdrawiając chromego od urodzenia (3,1-11), stał się powodem jego drugiego publicznego wystąpienia (3,12-26) oraz przesłuchania przed Sanhedrynem (4,1-22). Łk ~~podał~~ liczne okoliczności dotyczące cudownego uzdrawienia, które dokonało się przy Bramie Pięknej⁴¹ w świątyni jerozolimskiej (3,1-10). Uczestnikami wydarzeń byli Piotr i Jan, chromy żebrak i lud. Zamiast oczekiwanej jałmużny żebrak został uzdrowiony. Piotr dokonał cudu uzdrawienia nie we własnym, ale w imieniu Jezusa Chrystusa (w. 6)⁴². Cud był natychmiastowy i spowodował wielką radość uzdrowionego (w. 7-8). Jego oczywiste uzdrowienie wywołało także zdumienie i zachwyt osób, które znały dotychczasowego żebraka (w. 9-10). Ponieważ uzdrowiony trzymał się Piotra i Jana, wszyscy zebrali się w świątynnym kruzganku Salomona, w którym się gromadzili (w. 11). Ostatni werset opowiadania o uzdrowieniu stanowi łącznik do następującej po nim mowy Piotra.

Epizod z uzdrowieniem dostarcza kilku informacji na temat Piotra. Piotr występował razem z Janem. Udawanie się na modlitwę do świątyni wskazuje, że nawrócenie Piotra nie zmieniło jego relacji do praktyk judaistycznych. Apostołowie i chrześcijanie jerozolimscy uważali się za Żydów związanych z Chrystusem Zmartwychwstałym. Był to zatem moment, który można określić jako czas przed rozejściem się synagogi i chrześcijańskiej wspólnoty jerozolimskiej. W konsekwencji cudu spór między oficjalnym judaizmem i zgromadzoną wokół Apostołów judaistyczną wspólnotą uczniów Jezusa zaczynał

⁴¹ Prawdopodobnie chodziło o wykonaną z korynckiego brązu bramę Nikanora, oddzielającą dziedziniec kobiet od dziedzińca pogan, R.J. Dillon, *Dzieje Apostolskie*, s. 1197. C.S. Kenner (*Komentarz historyczno-kulturowy*, s. 242) pisał o prowadzących do niej piętnastu stopniach, na których przesiadywali żebracy.

⁴² Zob. R. O'Toole, *L'unità della teologia di Luca. Un'analisi del Vangelo di Luca e degli Atti*, Leumann 1994, s. 101-138.

się bardzo szybko pogłębiać (zob. 4,1-22; 5,17-32; 6,1-15; 7,51-60; 8,1-3; 11,19; 12,1-17, itd.)⁴³.

Cud dokonany przez Piotra miał charakter bardzo spektakularny i przypominał cuda dokonywane przez Jezusa (zob. Łk 5,17-26). Piotr stwierdzał, że nie ma złota ani srebra (w. 6a). Łukasz podkreślał zatem, że Piotr i Jan wszystko, co posiadali, rozdawali potrzebującym i nic nie zatrzymywali dla siebie. Wyrażenie zawarte w w. 6b: ὃ δὲ ἔχω τοῦτό σοι δίδωμι – dosł. „to zaś co mam tobie daję” podkreśla pełną świadomość Piotra, że może dokonać cudu. Kontynuację stanowiła sama formuła uzdrowienia: ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Ναζωραίου [ἔγειρε καὶ] περιπάτει – dosł. „w imię Jezusa Mesjasza Nazarejczyka [wstań] i chodź” (w. 6c). Wezwanie imienia Jezusa miało podwójne znaczenie. Po pierwsze było nośnikiem działania Chrystusa, który współdziała z wierzącymi w Niego (por. 4,10-12; J 14,12-14). Po drugie, odniesienie do Jezusa pochodzącego z Nazaretu Mesjasza miało wymiar misyjny i potwierdzało prawdziwość drogi chrześcijańskiej (zob. Dz 3,16). Piotr działał zatem jako przedstawiciel Zmartwychwstałego Jezusa Mesjasza działającego realnie w historii⁴⁴.

Wystąpienie Piotra dokonało się w obrębie terenu świątyni jerozolimskiej, w krużganku Salomona. Tu zebrali się świadkowie uzdrowienia chromego, podążając za nim i Apostołami (3,11; por. 5,12b). Mowa Piotra miała charakter typowej mowy misyjnej (por. 2,14-36). Piotr wyjaśniał, kim jest Jezus Chrystus i co daje wiara chrześcijańska⁴⁵. Przykładem działania Jezusa było dokonane właśnie uzdrowienie (w. 15-16). Temat przewodni stanowiło wezwanie Żydów do nawrócenia i uzyskania odpuszczenia grzechów (w. 13-15.19-26). Podobnie jak w mowie w dniu Pięćdziesiątnicy, również w drugiej mowie Piotr argumentując, nawiązywał do wypowiedzi i wydarzeń zbawczych związanych ze Starym Testamentem. Jego postawa wpisywała się w perspektywę teologiczną Dzieła Łukasowego, według której wspólnota chrześcijańska nie powstała w próżni, ale stanowiła naturalną kontynuację biblijnego Izraela. Piotr przedstawiony został jako nawrócony członek Narodu Wybranego (w. 13a). Uczestniczył w modlitwie w świątyni jerozolimskiej, ale uznawał, że Jezus Chrystus jest zapowiadany i oczekiwany Mesjaszem.

⁴³ W. Rakocy, „Będziecie moimi świadkami ...” (Dz 1,8), s. 34-35.

⁴⁴ C.S. Kenner, *Komentarz historyczno-kulturowy*, s. 243.

⁴⁵ Mowa ta należy do grupy tzw. mów kerygmatycznych, W. Rakocy, „Będziecie moimi świadkami ...” (Dz 1,8), s. 17.

Piotr uzdrawiał w imię Jezusa, a nie własną mocą. W ten sposób realizowała się zapowiedź współdziałania Jezusa w działaniach apostołskich pierwotnego Kościoła (zob. 3,12)⁴⁶.

5.2.4. Piotr i Jan przed Sanhedrynem (Dz 4,1-22)

W związku z wystąpieniem publicznym po uzdrowieniu chromego ~~po-~~ został opis przesłuchania Piotra i Jana przed Sanhedrynem w Dz 4,1-22⁴⁷. Dz 4,1-4 stanowił pomost między wydarzeniami z terenu świątynnego a tym, co nastąpiło potem. Łk podał, że kapłani, dowódca straży świątynnej oraz saduceusze oddali ich pod straż z powodu ich publicznego nauczania i głoszenia zmartwychwstania umarłych (w. 1-3). Choć wcześniej przytoczono jedynie wystąpienie Piotra w w. 1, napisano o przemawianiu w liczbie mnogiej. Można zatem przypuszczać, że Jan także przemawiał bądź wywiązała się dyskusja. Główny powód zatrzymania stanowiło głoszenie zmartwychwstania⁴⁸. Prawdę tę stronnictwo saduceuszy uważało za „niebiblijną” i dlatego zaciekle zwalczało powstające chrześcijaństwo (zob. Łk 20,27-30; Dz 5,17-18; 23,6-10). W w. 4 narrator ~~podkreślał~~, że nauczanie Apostołów było bardzo efektywne, o czym świadczyła liczba pięciu tysięcy nawróconych. Piotr i Jan zostali zatrzymani w dniu cudu (por. 3,1-11). Spędzili noc w areszcie. Następnego dnia odbyło się ich właściwe przesłuchanie przed Sanhedrynem (w. 5-21).

Relacja o bezpośrednim przesłuchaniu zawiera wyraźne etapy. Są to: prezentacja przesłuchujących (w. 5-6), postawienie zarzutu (w. 7), obrona Piotra (w. 8-12), reakcja Sanhedrynu w obecności oskarżonych (w. 13-14), narada Sanhedrynu bez udziału oskarżonych (w. 15-17), zakaz przemawiania wydany przez Sanhedryn (w. 18), odpowiedź Piotra i Jana (w. 19-20), groźby Sanhedrynu i uwolnienie zatrzymanych (w. 21). Historię uzdrowienia zamyka komentarz Łk, dotyczący wieku uzdrowionego (w. 22).

W kontekście Dz 4,1-22 Piotr został przedstawiony jako niezłomny świadek Jezusa Chrystusa⁴⁹. Prezentując postać Piotra, Łk dostrzegał w nim osobę odważnie broniącą swoich przekonań w momencie represji i konieczności występowania wobec autorytetów religijnych. Wymienienie rozbudowanej grupy przełożonych, starszych i uczonych oraz grupy osobistości z rodu

⁴⁶ M. Karczewski, *Jezus – Zbawiciel słabych w teologii św. Łukasza (Łk-Dz)*, SE XIII (2012), s. 128.

⁴⁷ Zob. F. Mickiewicz, *Świadkowie Jezusa*, s. 286-292.

⁴⁸ R.J. Dillon, *Dzieje Apostolskie*, s. 1200.

⁴⁹ Zob. K. Mielcarek, „Będzicie moimi świadkami po krańce Ziemi” (Dz 1,8). *Łukaszcza wizja świadectwa z perspektywy Dziejów Apostolskich*, VV 28 (2015), s. 271-276.

arcykapłańskiego podnosiło dramaturgię sytuacji Piotra i Jana (w. 5-6). Wzmagało ją także ustawienie obydwu Apostołów na środku, w roli oskarżonych (w. 7a). Samo oskarżenie było jednak mało precyzyjne i dotyczy raczej ujawnienia tożsamości i motywów działania Apostołów. Wypowiedź Piotra zawierała jednocześnie kwintesencję kerygmatu chrześcijańskiego. Można zatem powiedzieć, że Piotr nie tyle bronił się, co jednocześnie głosił prawdę o Chrystusie. Łk podkreśla odwagę Apostołów jako efekt dokonanej w nich przemiany (w. 13). Duża liczba świadków cudu spowodowała, że nie zostali oni ukarani wprost, ale zakazano im przepowiadania w imię Jezusa (w. 17). Zakaz ten jednak stanowczo odrzucili (w. 19-20). Ostatecznie Apostołowie zostali zwolnieni z aresztu.

Przesłuchanie Piotra i Jana przed Sanhedrynem było początkiem narastającej kontrowersji między oficjalnym judaizmem i wspólnotą wyznawców Jezusa Chrystusa⁵⁰. Synagoga sięgała po pozostające w dyspozycji środki oficjalne i nieoficjalne, które umożliwiły jej eliminację potencjalnych nieprawowiernych grup judaistycznych. Za takich uważano zwolenników Jezusa. Zastraszenie i zakaz przemawiania głosicieli poglądów chrześcijańskich wydawało się najprostsza droga do powstrzymania ekspansji nowego wyznania. Jednak Łk, w sposób typowy w swojej teologii podkreśla, że Piotr przemawiał i działał z natchnienia Ducha Świętego (w. 8a) i nie mógł milczeć (w. 20). W ten sposób stał się apologetą pierwotnego chrześcijaństwa⁵¹.

5.2.5. Piotr, Ananiasz i Safira (Dz 5,1-11)

Opowiadanie o występku Ananiasza i Safiry, świeżo nawróconych chrześcijan jerozolimskich, związane było z radykalnymi zasadami życia przyjętymi w pierwotnej wspólnocie w tym mieście. Jedną z cech radykalizmu stanowiła wspólnota dóbr⁵². Jej znaczenie podkreślali sumaria w Dz 2,42-47; 4,32-37; 5,12-14. Wspólnota dóbr pozostawała w ścisłym związku z ideałem jedności wierzących, zgromadzonych wokół kolegium Apostołów⁵³. Ostatecznie wy-móg oddania swoich dóbr na rzecz wspólnoty chrześcijańskiej, o której pisał Łukasz, przedstawiając początek chrześcijaństwa w Jerozolimie, nie przyjął

⁵⁰ W. Rakocy, „Będziecie moimi świadkami ...” (Dz 1,8), s. 34-35.

⁵¹ R.J. Dillon, *Dzieje Apostolskie*, s. 1200.

⁵² O przejściowej wspólnocie dóbr w niektórych wspólnotach starożytnych (Qumran, pitagorejczycy) pisał C.S. Keener, *Komentarz historyczno-kulturowy*, s. 246.

⁵³ Na temat związku wspólnoty dóbr z łamaniem chleba zob. P. Podeszwa, *Eucharystia pierwotnego Kościoła w świetle Dziejów Apostolskich*, BPTH 1 (2008), s. 130-131.

się w innych wspólnotach⁵⁴. Również Ananiasz i Safira mieli z tym problem. Sprzedając posiadłość, ukryli część pieniędzy i nie przekazali ich do wspólnej kasy. Pozornie stali się chrześcijanami, ale w rzeczywistości traktowali całą sprawę tylko zewnętrznie. Okłamali także Kościół i okradli potrzebujących, którym rozdzielano wspólne dobro⁵⁵.

Radykalizm opisu w 5,1-11 pozostaje w kontraście do idealnego obrazu wspólnoty jerozolimskiej, zawartego w innych tekstach Dz⁵⁶. Miejsce akcji nie zostało dokładnie określone. Był nim Wieczernik lub inne miejsce, w którym zbierała się wspólnota, np. krużganek Salomona w świątyni jerozolimskiej (5,12). Wydarzenie miało charakter publiczny i dokonało się wobec kolegium Dwunastu (5,2). Ukrywający część otrzymanych ze sprzedaży pieniędzy, Ananiasz stanął wobec Apostołów (por. 2,45; 4,34.37). W imieniu kolegium i całego Kościoła jerozolimskiego⁵⁷ reagował Piotr. Słowa Piotra należą do najbardziej radykalnych w całych Dz (5,3-4.9; por. Joz 7,1 LXX). Przewinienie Ananiasza i Safiry zostało ocenione jako równoznaczne z wystawianiem na próbę samego Boga (5,1-2; zob. Wj 17,2.7; Lb 14,22; Pwt 6,16; 1 Kor 10,6). Reakcja Piotra dotyczyła dwóch wymiarów: dokonania osądu i wymierzenia kary. Drugi wymiar był ewidentny przede wszystkim w przypadku Safiry (5,9b). Piotr wiedział o oszustwie. Nie wiadomo skąd pochodziła ta wiedza. Trudno jednak oprzeć się wrażeniu, że była ona związana z posłannictwem Apostoła i działaniem Jezusa w Kościele. W kontekście nowotestamentowym jedynie Jezus wiedział, co naprawdę kryje się w człowieku i znał jego zamiary. Dotyczyło to zarówno Jego przeciwników, jak i Jego uczniów.

Oszustwo zostało określone przez Piotra jako owoc działania szatana (por. Łk 4,1-2). Piotr pytał Ananiasza: *διὰ τί ἐπλήρωσεν ὁ σατανᾶς τὴν καρδίαν σου* – dosł. „dlaczego szatan wypełnił twoje serce” (Dz 5,3a). Na uwagę zasługuje fakt, że w osądzie Piotra w tekście oryginalnym dwukrotnie występuje termin *καρδία* – „serce” (5,3.4), który odgrywa szczególną rolę w charakterystyce wspólnoty w 4,32. Wspólnota wierzących miała jedno serce i jedną duszę, tzn.

⁵⁴ Radykalna wspólnota dóbr została zastąpiona przez inne sposoby wsparcia materialnego chrześcijan pozostających w potrzebie. Najważniejszą rolę odgrywało celowe wsparcie materialne jednej wspólnoty dla drugiej. Środki zdobywano na zasadzie dobrowolnej zbiórki. Inny ważny wymiar dzielenia się stanowiło praktykowanie gościnności. Wspólnota dóbr przetrwała w pewnych specyficznych nurtach życia chrześcijańskiego, jak np. życie zakonne, zob. M. Karczewski, *Wszystko mieli wspólne* (Dz 2,44b). *Pierwsi chrześcijanie wobec dóbr materialnych*, FT VIII (2006), s. 15-28.

⁵⁵ M. Karczewski, *Jezus – Zbawiciel*, s. 129.

⁵⁶ O tzw. zasadzie nadprzyrodzonej kary pisał R.J. Dillon, *Dzieje Apostolskie*, s. 1202.

⁵⁷ Stopniowo, wraz z rozwojem chrześcijaństwa relacja Piotra wobec wspólnoty jerozolimskiej zmieniała się, zob. M. Karczewski, *El nombre „Jacob-Santiago”*, s. 156-157.

była całkowicie zjednoczona (por. Flp 1,27). Zachowanie Ananiasza i jego małżonki tę jedność niszczyło. Osąd Piotra spowodował piorunujący skutek w postaci nagłej śmierci Ananiasza (Dz 5,5). Autor biblijny akcentuje natychmiastowość wydarzenia (w. 5a). Ponadto **Łukasz** wskazuje na wielki strach, który ogarnął świadków wydarzenia (w. 5b; por. w. 11; por. Pwt 21,21)⁵⁸. Natychmiastowy pochówek Ananiasza podkreśla realizm jego śmierci (Dz 5,6). O ile, w przypadku Ananiasza pozostaje pytanie o pewną przypadkowość jego nagłej śmierci, o tyle nie ma jej w przypadku Safiry. Opis spotkania Safiry z Piotrem stanowi drugi etap całego opowiadania (Dz 5,7-10). Zadając jej pytanie o sumę uzyskaną ze sprzedaży, Piotr niejako upewnił się, że była ona współuczestnikiem oszustwa (w. 7-8). Czyn został określony jako wystawianie na próbę Ducha Pańskiego (w. 9; por. Dz 5,3-4). Piotr wyraźnie przepowiedział jej natychmiastową śmierć, która rzeczywiście nastąpiła. Pogrzebanie Safiry obok Ananiasza, obok zwyczajowego wspólnego pochówku małżonków, potwierdzało ich współuczestnictwo w popełnionym złu⁵⁹.

Obraz Piotra w epizodzie z Ananiaszem i Safirą zasadniczo nawiązuje do obecnej w Dz Łukasowej koncepcji Piotra jako przedstawiciela kolegium apostoelskiego. Jest to jednak obraz oryginalny i odosobniony, gdy chodzi o skutki jego działalności. Zaakcentowano wymiar wertykalny posługi Piotra. Jego wiedza na temat popełnionego zła wydawała się niezwykła i przywoływała działanie niektórych proroków Izraela (por. 2 Krl 2,23-24). Trudno przesądzić czy wynikała z jakiegoś duchowego daru. Jednak niewątpliwie w ocenie Łk Piotr występował w imieniu samego Boga. Akcent teologiczny dostrzegalny jest także w podkreśleniu szczególnego charakteru działania Ducha Świętego. Termin „Duch Pana” w kontekście teologicznym Dz posiada szczególne znaczenie ze względu na znaczenie tytułu *ὁ κύριος* – „Pan”, który łączył w sobie jednocześnie odniesienie do Boga i Jezusa Zmartwychwstałego. Poprzez działanie Piotra Bóg potwierdzał nadprzyrodzony charakter wspólnoty wierzących. Według Łk związek pierwotnego Kościoła jerozolimskiego z Bogiem był potwierdzany przez wiele cudów i znaków, które dokonywały się przez Apostołów (zob. 2,43; 5,12-16). W podstawowej dla Dz 5,1-11 perspektywie eklezjologicznej Piotr jawi się jako osoba, która brała

⁵⁸ O znaczeniu społecznym kary pisał C.S. Keener, *Komentarz historyczno-kulturowy*, s. 246. R.J. Dillon (*Dzieje Apostolskie*, s. 1203) sugerował, że chodzi o konkluzję motywu nadprzyrodzonej kary.

⁵⁹ W. Rakocy [„*Będziecie moimi świadkami ...*” (Dz 1,8), s. 56-57] podkreślał charakter ostrzegawczy epizodu. Według autora udział we wspólnocie dóbr nie był obowiązkiem, ale możliwością. Nie należało zbyt pochopnie podejmować decyzji o zrzeczeniu się dóbr na rzecz wspólnoty.

na siebie odpowiedzialność za relacje wewnątrzkościelne. W przypadku zachowania skrajnie negatywnego Piotr reagował jako przedstawiciel kolegium apostoelskiego dla dobra wspólnoty wierzących. W szerszym kontekście nowotestamentowym nie brakuje świadectw, wskazujących na istotowy związek apostołatu z odpowiedzialnością za poziom moralny powierzonych wspólnot⁶⁰.

5.2.6. Uzdrawienia w Jerozolimie (Dz 5,12-16)

Tekst Dz 5,12-16 posiada formę summarium, związanego z działaniem Apostołów i funkcjonowaniem jerozolimskiej wspólnoty wczesnochrześcijańskiej (por. 2,42-47; 4,32-35). Poprzedza je epizod, dotyczący Ananiasza i Safiry (5,1-11). Bezpośrednio po nim następuje relacja z aresztowania Apostołów przez Sanhedryn (5,17-42).

Łukasz podkreśla, że Apostołowie gromadzili się w świątynnym krużganku Salomona (5,12; por. 3,11). Odniesienia do terenu świątyni jako miejsca ich działalności pojawiły się także w opowiadaniu o przesłuchaniu przed Sanhedrynem (5,20.21a.42a). Doświadczano wielu uzdrowień. Wspólnota konsolidowała się wokół Apostołów (w. 12b-14).

W kontekście relacji na temat uzdrowień na uwagę zasługuje krótka wzmianka o Piotrze. Autor Dz podkreśla, że kładziono chorych tak, aby cień Piotra padł na nich i uzdrowił ich (w. 15; por. Mk 6,55-56). Podstawę takiej nadziei stanowiło popularne wśród starożytnych przekonanie, że cień człowieka jest z nim nierozzerwalnie związany⁶¹. Odniesienie do Piotra miało podwójne znaczenie. Po pierwsze, wskazywało na pierwszego z Apostołów i ówczesnego lidera wspólnoty jerozolimskiej. Cuda czynili wszyscy Apostołowie, jednak Piotr postrzegany był jako ich przedstawiciel. Po drugie, trzeba podkreślić, że Łk poświęcił sporo uwagi cudom, które dokonywały się za pośrednictwem Piotra (zob. Dz 3,1-11; 5,1-11; 9,32-35.36-43). Przypuszczalnie w świadomości pierwotnego Kościoła istniało przekonanie, że Piotr był w tym względzie uprzywilejowany. Uprzywilejowanie to wynikało jednak z planów Bożych i miało charakter chrystocentryczny. Piotr czynił cuda w imię Jezusa Chrystusa (por. 3,6). Tak naprawdę zatem sam Jezus Chrystus działał poprzez członków Kościoła i uzdrawiał nadal⁶². Cuda Jezusa,

⁶⁰ Zob. J. Wilk, *Charakterystyka i zadania przełożonego wspólnoty chrześcijańskiej według Listów Pasterskich. Studium biblijno-pragmatyczne*, Studia i Materiały Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego 81, Katowice 2015, s. 278-407.

⁶¹ C.S. Keener, *Komentarz historyczno-kulturowy*, s. 246.

⁶² Zob. M. Karczewski, *Jezus – Zbawiciel*, s. 128.

dokonywane przez ręce wybranych osób, potwierdzały działania misyjne oraz utwierdzały wiarę pierwszych chrześcijan.

5.2.7. Piotr i Apostołowie przed Sanhedrynem (Dz 5,17-42)

Opowiadanie o przesłuchaniu i prześladowaniu Apostołów w Dz 5,17-42 zostało poprzedzone relacją o dokonywanych przez nich cudach w 5,12-16. Wzrost ich popularności niepokoił oficjalne lokalne władze religijne i doprowadził do aresztowania Piotra i pozostałych Apostołów.

Struktura wewnętrzna opowiadania o przesłuchaniu Apostołów przed Sanhedrynem zawiera dwa etapy narracyjne. Etap pierwszy stanowi opis wydarzeń, związanych z ich aresztowaniem w 5,17-33. Etap drugi to interwencja Gamaliela i jej skutki w 5,34-42. W treści 5,17-33 dostrzec można niespodziewane zwroty akcji. Do aresztowania doprowadzili arcykapłan i związani z nim saduceusze⁶³. Początkowe uwięzienie Apostołów na rozkaz najwyższego kapłana nie przyniosło skutku, ponieważ zostali oni cudownie uwolnieni z więzienia i na nowo podjęli działalność misyjną (5,17-21a). W zaplanowanym momencie przesłuchania zatrzymanych okazało się, że nie ma ich w więzieniu, natomiast nauczają oni w świątyni (5,21b-25). Ponowne zatrzymanie Apostołów dokonało się bez użycia siły i niejako dobrowolnie stanęli oni przed Wysoką Radą (5,26). Zarówno zarzut arcykapłana, jak i odpowiedź Piotra⁶⁴ wpisują się w nurt głównej kontrowersji dotyczącej relacji do Jezusa. Dla Sanhedrynu był On pospolitym przestępcą, słusznie skazanym (5,28). Dla Piotra i Apostołów był Zbawicielem i ofiarą za grzechy (5,29-32)⁶⁵. Piotr wypowiadał się jako przedstawiciel Apostołów i świadek Jezusa Chrystusa (5,29a). Treść wypowiedzi nawiązuje do kazania Piotra w dniu Pięćdziesiątnicy (2,22-25) i ma formę paschalnego wyznania wiary. Styl wypowiedzi posiada charakter wczesnochrześcijańskiej apologii, opartej na argumentach biblijnych i świadectwach działania Boga tu i teraz. Piotr odrzucał zasadność zakazu głoszenia prawdy o Jezusie, wydanego przez Jego prześladowców. Stanowczość Piotra wywołała wściekłość zebranych i chęć zabicia Apostołów. Reakcja Gamaliela świadczyła o tym, że rozejście się Synagogi i pierwotnej wspólnoty chrześcijańskiej nie powodowało odrzucenia judaizmu jako takiego. Argument, aby poczekać z ostateczną oceną chrześcijaństwa do momentu sprawdzenia jego trwałości, został przyjęty przez przesłuchujących

⁶³ C.S. Keener, *Komentarz historyczno-kulturowy*, s. 247.

⁶⁴ Pośród całej gamy różnych wypowiedzi w Dz 5,17-42 Piotr i Apostołowie byli autorami tylko jednej (5,29-32; zob. 5,20.23.25.28.35-39).

⁶⁵ K. Mielcarek, „*Będziecie moimi świadkami po krańce Ziemi*” (Dz 1,8), s. 274.

(5,38-39). Pomimo faktu, że podjęto decyzję o uwolnieniu Apostołów, poddano ich chłoscie i ponownie zakazano działalności publicznej (5,40). Zakaz ten konsekwentnie do wcześniejszych zaleceń Sanhedrynu został przez Apostołów złamany (5,41-42; zob. 4,1-22).

W świetle narracji zawartej w Dz głoszenie Ewangelii o Zmartwychwstałym Jezusie Zbawicielu napotykało wiele przeszkód. Także one określały, na czym polega bycie Apostołem i świadkiem Zmartwychwstałego. Prześladowanie opisane w 5,17-42 stanowiło jeden z przykładów⁶⁶. Po raz kolejny Piotr stanął przed prześladowcami jako przedstawiciel wspólnoty wierzących i zarazem ofiara represji. Biczowanie Apostołów poprzedzało męczeństwo diakona Szczepana (6,8-15,54-60). Wówczas dokonana została ostateczna charakterystyka świadectwa chrześcijan o Jezusie⁶⁷. Nieustępliwość i odwaga Piotra i Apostołów wobec prześladowań potwierdzały ich wierność głoszonej prawdzie oraz odpowiedzialność za wspólnotę wierzących. Apostołowie cierpieli, ponieważ cierpiał Jezus (zob. Łk 12,11-12; 21,12-19). W pewnym sensie Jezus był nadal prześladowany w swoim Kościele⁶⁸. Prześladowany Piotr był nie tylko solidarny z innymi chrześcijanami, ale stawał się dla nich wzorem wytrwałości w wierze.

5.2.8. Piotr i Jan w Samarii (Dz 8,14-25)

Epizod, związany z pobytem Piotra i Jana w Samarii (Dz 8,14-25), stanowi część opowiadania o okolicznościach działalności misyjnej Filipa w tym mieście (8,4-25)⁶⁹. Samaria odgrywa w Łk–Dz ważną rolę (por. Łk 9,52-56; 10,25-37)⁷⁰. Pierwszy cel podróży Apostołów do Samarii stanowiło przekazanie daru Ducha Świętego ochrzczonej w imię Jezusa Chrystusa (Dz 8,12.15-16). Do misji tej Piotr i Jan zostali skierowani przez kolegium apostoelskie w Jerozolimie (8,14a). W kontekście opowiadania o sukcesach misyjnej działalności Filipa oraz czynionych przez niego cudach (8,6.13b) konieczność przybycia Apostołów może zastanawiać. Autor biblijny akcentuje jednak, że jedynie Apostołowie mogli przekazać Ducha Świętego (8,17). Sytuacja ta wskazuje na znaczenie apostołatu w budowaniu pierwotnego Kościoła (zob. 10,44-48; 19,6). Temat wyjątkowości przekazywanego przez Apostołów daru Ducha Świętego jest kontynuowany na przykładzie nawróconego

⁶⁶ F. Mickiewicz, *Świadkowie Jezusa*, s. 288-289.

⁶⁷ Zob. M. Karczewski, *Jezus – Zbawiciel*, s. 130.

⁶⁸ Tamże, s. 130-131.

⁶⁹ Zob. P. Paczewski, *Trudności młodego Kościoła w głoszeniu Ewangelii w świetle Dziejów Apostolskich (Dz 8,5-24; 14,8-18). Refleksja biblijno-teologiczna*, BPTH 1 (2008), s. 207-213.

⁷⁰ Zob. M. Karczewski, *Jezus – Zbawiciel*, s. 131.

na chrześcijaństwo mieszkańca Samarii, maga Szymona (8,9-13). Był on pod wielkim wrażeniem cudów czynionych przez Filipa, jak również daru Ducha Świętego przekazywanego przez Apostołów (8,13b.18a). Autor biblijny nie dostarcza konkretnych wiadomości, czy nałożeniu rąk towarzyszyły nadzwyczajne znaki. Przykład z Efezu, gdzie Paweł nałożył ręce na uczniów Apollosa, może sugerować, że mogło dojść do manifestacji daru mówienia obcymi językami lub prorokowania (19,6). O darach tych wspomniano w kontekście Zesłania Ducha Świętego w dniu Pięćdziesiątnicy w Jerozolimie (2,1-11). Wspomina się o nich także w kontekście nawrócenia setnika Korneliusza, choć dokonała się ona przed chrztem (10,44-48). Na związek ze szczególnymi znakami działania Ducha Świętego, towarzyszącymi nakładaniu rąk przez Apostołów, może wskazywać postawa maga Szymona⁷¹. Świeżo nawrócony Szymon był nią do tego stopnia zainteresowany, że próbował „kupić” prawo przekazywania Ducha Świętego (8,19)⁷². Do pierwszej w historii chrześcijaństwa próby dokonania symonii, czyli zakupu świętości, jednak nie doszło (8,20-23). Piotr wskazywał na błędne postępowania Szymona⁷³, upominał go i wzywał do uczciwości wobec Boga. Próba przekupstwa stanowi kolejny po występie Ananiasza i Safiry przykład niedojrzałości religijnej niektórych wierzących. W przypadku Szymona ostra reprimenda Apostoła przyniosła skutek. Szymon uznał swój błąd i prosił Piotra i Jana o modlitwę za siebie (8,24). W podsumowaniu epizodu stwierdzono, że Apostołowie udali się w drogę powrotną do Jerozolimy, głosząc Ewangelię w innych miasteczkach samarytańskich (8,25).

Zawarty w Dz opis wydarzeń, związanych z działalnością misyjną Filipa, Piotra i Jana, otwierał nową perspektywę głoszenia Ewangelii nie-Żydom⁷⁴. Omawiany epizod dostarcza kilku konkretnych informacji na temat Piotra Apostoła. Po pierwsze, Piotr był jednym z przedstawicieli kolegium apostoelskiego. Wraz z Janem reprezentował je w Samarii, jednak jedynie on wypowiadał się w kwestii Szymona. Pod drugie, Piotr podobnie jak pozostali Apostołowie przekazywał ochrzczonego Ducha Świętego. Wydaje się, że autor Dz intencjonalnie nie pisał o jakiś szczególnych manifestacjach tego daru, koncentrując się na geście nałożenia rąk i autorytecie apostołatu. Nie

⁷¹ Zob. P. Paczewski, *Trudności młodego Kościoła*, s. 210-212.

⁷² Szymon widział w cudach jedynie pozbawione charakteru moralnego sztuczki magiczne, zob. C.S. Keener, *Komentarz historyczno-kulturowy*, s. 254-255.

⁷³ W późniejszych pismach Szymon Mag był kojarzony m.in. z gnozą, zob. A. Ferreira, *Simon Magus in Patristic, Medieval, and Modern Traditions*, Studies in the History of Christian Traditions 6, Leiden 2005.

⁷⁴ W. Rakocy, „Będziecie moimi świadkami ...” (Dz 1,8), s. 42-43.

da się w pełni budować Kościoła bez Apostołów. Po trzecie, wobec błędnego rozumowania Szymona i próby kupczenia sprawami Bożymi Piotr reagował w sposób stanowczy przeciwstawiając się im.

5.2.9. Uzdrawienie Eneasa (Dz 9,32-35)

W Dz 9,32 rozpoczyna się ostatni etap relacji, dedykowany działalności Piotra (9,32-11,18; 12,1-19; 15,7-12). Opowiadania o cudach w Liddzie i Jafie stanowią przygotowanie do wydarzeń w Cezarei Nadmorskiej⁷⁵. Autor Dz stwierdza, że Piotr „odwiedzał wszystkich”, wskazując na pierwotne wspólnoty chrześcijańskie powstające w okolicy Jerozolimy⁷⁶ (9,32). Pierwsza wspólnota znajdowała się w Liddzie⁷⁷. W tym kontekście przytacza on relację o uzdrowieniu dokonany przez Apostoła⁷⁸. Dotyczyło ono osoby ciężko i nieodwracalnie chorej. Eneasze był od ośmiu lat sparaliżowany. Opis uzdrowienia jest zwięzły i koncentruje się na dwóch elementach: słowach wypowiedzianych przez Piotra oraz ich skutku (9,34). Autor Dz przytacza formułę uzdrowienia, wypowiedzianą przez Piotra: Αἰνέα, ἰάται σε Ἰησοῦς Χριστός· ἀνάσθη καὶ στρω̐σον σεαυτῷ – dosł. „Eneasz, leczy cię Jezus Mesjasz, podnieś się i pościel sobie”. Piotr dokonał uzdrowienia w imię Jezusa Chrystusa. Uzdrawił zatem nie Piotr, ale sam Jezus (zob. 3,1-11.16; 4,10.30). Cud dokonał się natychmiastowo. **Lukasz** stwierdza, że wydarzenie wpłynęło na nawrócenie mieszkańców Liddy i nadmorskiej niziny Saron (9,35).

Krótką relacją z uzdrowienia paralityka w Liddzie wpisuje się w zawartą w Dz charakterystykę apostołatu Piotra. Piotr odwiedzał lokalne wspólnoty. Oznacza to, że czuł się za nie odpowiedzialny. Dokonany cud przypominał, że Panem Kościoła jest Jezus Zmartwychwstały (por. Mk 2,1-12). Uzdrawienie, którego dokonał Piotr nastąpiło dzięki Jezusowi i stanowiło ważny element w perspektywie jego działalności misyjnej.

⁷⁵ R.J. Dillon, *Dzieje Apostolskie*, s. 1213.

⁷⁶ Kościół w Jerozolimie był „matką” pozostałych wspólnot, W. Rakocy, „Będziecie moimi świadkami ...” (Dz 1,8), s. 59. C.S. Keener (*Komentarz historyczno-kulturowy*, s. 253) podkreślał, że ówczesni mieszkańcy Sebaste (stolica Samarii) byli w większości Grekami.

⁷⁷ Lidda inaczej Lod lub Diospolis. W tym czasie stolica jednego z dystryktów Judei z dużym procentem nie-Żydów, C.S. Keener, *Komentarz historyczno-kulturowy*, s. 258. O lokalnej tradycji o uzdrowieniu Eneasa pisał R.J. Dillon, *Dzieje Apostolskie*, s. 1213.

⁷⁸ Zob. J. Schwartz, *Bem Stada and Peter in Lydda*, w: *The Book of Acts in its Palestynian Setting*, red. R. Bauckham, *The Book of Acts in its First Century Setting* 4, Grand Rapids 1995, s. 391-414.

5.2.10. Wskrzeszenie Tabity (Dz 9,36-43)

Kolejny etap podróży Piotra stanowił pobyt w Jafie, na wybrzeżu Morza Śródziemnego (Dz 9,36-43)⁷⁹. Piotr przybył tu w trybie nagłym na prośbę lokalnych chrześcijan (w. 38). Powód stanowiła śmierć chrześcijanki Tabity⁸⁰. W Dz 9,36 Łukasz przedstawia jej krótką charakterystykę: była uczennicą; jej aramejskie imię Tabita odpowiadało greckiemu Dorkas, czyli Gazela⁸¹; czyniła wiele dobra i jałmużny. Zastosowany jedynie raz w Nowym Testamencie termin μαθήτρια – „uczennica” może wskazywać na jej rolę w lokalnej wspólnocie lub po prostu oznaczać chrześcijankę⁸². W w. 39 grupę inicjatywną stanowili οἱ μαθηταί – „uczniowie”. W Dziele Łukasowym temat uczniów i współpracujących z nimi kobiet zajmuje ważne miejsce. Należy odróżnić je od Apostołów. Jednakże zarówno uczniowie, jak i kobiety tworzyły pierwszą wspólnotę chrześcijańską w Jerozolimie⁸³. Podstawowym celem uczniów było głoszenie Ewangelii. Być może zatem także Tabita/Dorkas uczestniczyła w dziele ewangelizacji. Niewykluczone, że czyniła to na wzór innych kobiet, które wspierały Jezusa i Apostołów. Wiadomo, że na potrzeby wspólnoty szyła chitony i szaty (w. 31). Obok Tabity w epizodzie z Jafy wymieniono także wdowy, które tworzyły ważną kategorię wewnątrzkościelną (w. 39b.41). Reakcja uczniów z Jafy, którzy w momencie śmierci Tabity posłali po Piotra świadczy o ich silnej więzi ze zmarłą. Prezentowane wydarzenia toczyły się dynamicznie (w. 38-40). Uczniowie prosili Piotra o niezwłoczne przybycie: μη ὀκνήσῃς⁸⁴ διελθεῖν ἕως ἡμῶν – dosł. „nie zwlekaj przyjsz do nas” (w. 38). Na prośbę tę Piotr zareagował natychmiast. Narrator podkreślił, że ἀναστὰς δὲ Πέτρος συνῆλθεν αὐτοῖς – dosł. „Piotr zaś wstając poszedł z nimi” (w. 39a). Pośpiech ten, pełen napięcia i niedomówień, uwypuklał niezwykle charakter wydarzeń. Samo wskrzeszenie z martwych dokonało się bez obecności świadków (w. 40a). Łukasz mówi o pięciu etapach samego cudu (w. 40b-41): a) Piotr upadł na kolana i modlił się; b) zwrócił się do ciała zmarłej; c) zmarła

⁷⁹ Jafa inaczej Joppe. Aktualnie część Tel Awiwu. W czasach Nowego Testamentu bogate miasto portowe, zob. C.S. Keener, *Komentarz historyczno-kulturowy*, s. 258.

⁸⁰ Zob. F. Erichsen-Wendt, *Tabitha – Leben an der Grenze: Ein Beitrag zum Verständnis von Apg 9,36-43*, BN 127 (2005), s. 67-90.

⁸¹ R.J. Dillon (*Dzieje Apostolskie*, s. 1213) sugerował, że wskazanie na dwa imiona wiąże opowiadanie z wiernymi żydowskiego pochodzenia.

⁸² WB, kol. 986. Określenie to pojawiło się w apokryfach chrześcijańskich w odniesieniu do Marii Magdaleny, uczennicy Pana w *Ewangelii Piotra* 12,50 oraz do Eubuli, uczennicy Pawła w *Dziejach Pawła* 2,9.

⁸³ Zob. M. Karczewski, *Jezus – Zbawiciel*, s. 126-128.

⁸⁴ WB, kol. 1141.

otworzyła oczy, spojrzawszy na Piotra usiadła; d) Piotr podał jej rękę i podniósł ją; e) zawołał obecnych, aby zobaczyli, że Tabita żyje.

Wskrzeszenie Tabity przywołuje dokonany przez Jezusa cud wskrzeszenia córki Jaira, którego świadkami byli Piotr, Jakub i Jan (Mk 5,35-43; Mt 9,23-26; Łk 8,49-56)⁸⁵. W porównaniu do ewangelicznych opisów wskrzeszenia córki Jaira w opisie cudu z Jafy zwraca uwagę większa liczba szczegółów. Najdokładniej opisano sam moment wskrzeszenia. Modlitwa Piotra nawiązuje do sytuacji z opisu wskrzeszenia Łazarza (por. J 11,41b-42) oraz wskrzeszenia dokonanego przez Elizeusza (por. 2 Krl 4,33). Krótki nakaz Piotra: Ταβιθά, ἀνάστηθι – dosł. „Tabito powstań” stanowi aluzję przede wszystkim do wskrzeszenia córki Jaira (por. Łk 8,54b). Według Mk 5,41 Jezus, ujmując zmarłą za rękę, użył podobnej formy krótkiego rozkazu w języku aramejskim: ταλιθα κουμ – czyli „dziewczynko wstań”. Podobne świadectwo znajduje się w Łk 8,54. Jezus, biorąc dziewczynkę za rękę, powiedział do niej: ἡ παῖς, ἔγειρε – „dziewczynko wstań/podnieś się”. W relacji Mt 9,25 Jezus wziął zmarłą za rękę i podniosła się. W opisie wskrzeszenia Łazarza Jezus zawołał głośno, nakazując mu wyjście z grobu (J 11,43b). W odróżnieniu od opisów ewangelicznych Piotr podał rękę już wskrzeszonej, a nie zmarłej. Zawarte w etapach c) i d) informacje były bardziej precyzyjne niż w opisach wskrzeszenia córki Jaira. Trudno ostatecznie rozsądzić, na ile szczegóły typu „otworzyła oczy, spojrzała, usiadła” związane są ze stylem literackim zawartej w Dz narracji, a na ile mogą świadczyć, że pochodzą one od świadków tego wydarzenia. Według autora Dz uczestniczyli w nim tylko Piotr i Tabita (por. 9,40a). Podobnie jak w przypadku innych cudownych interwencji Piotra także tutaj wieść o wskrzeszeniu spowodowała wzrost liczby wierzących⁸⁶. Następnie Piotr zatrzymał się u Szymona grabarza (w. 43). Wzmianka ta wiązała opowiadanie o wskrzeszeniu Tabity z opowiadaniem o nawróceniu Korneliusza (zob. Dz 10,6.9-15.17).

Cud wskrzeszenia z martwych jest największym cudem, którego może doświadczyć człowiek. W perspektywie biblijnej nie ma wątpliwości, że przywracać do życia może jedynie Bóg. Piotr był podobny do proroka Elizeusza, męża Bożego (2 Krl 4,18-37). Był przekazicielem ożywiającej mocy Boga. Piotr szedł zatem śladem Jezusa Chrystusa, dzięki któremu mógł czynić znaki, podobne do tych, których dokonywał sam Zbawiciel (Łk 8,54). W perspektywie eklezjalnej szybka reakcja Piotra, jego działanie na rzecz dobra

⁸⁵ K. Mielcarek, „*Będziecie moimi świadkami po krańce Ziemi*” (Dz 1,8), s. 276.

⁸⁶ Można było naocznie przekonać się w wskrzeszeniu widząc Dorkas, C.S. Keener, *Komentarz historyczno-kulturowy*, s. 258.

wspólnego, świadczyły o wewnętrznej więzi, łączącej go ze wspólnotą w Jafie. Jego działalność nie ograniczała się do spraw typowo porządkowych czy doktrynalnych, ale, podobnie jak to miało miejsce w Liddzie, dotyczyła szeregowych członków wspólnoty. Wskreszenie Tabity wpisuje się w kontekst oryginalnego spojrzenia Łukasza na znaczenie kobiet we wspólnocie wierzących. Podobnie jak Jezus, także Piotr wspierał kobiety w ich pracy dla dobra Kościoła.

5.2.11. Piotr i Korneliusz (Dz 10,1-11,18)

Kolejny etap w podróży Piotra stanowi wydarzenie z Cezarei Nadmorskiej⁸⁷. Tekst Dz 10,1-48, mimo wyraźnej odrębności tematycznej, jest ściśle powiązany z szerszym kontekstem księgi⁸⁸. Wzmianka o pobycie Piotra w domu Szymona (9,43) została poszerzona o nowe informacje, dotyczące Korneliusza z Cezarei. W Dz 11,19-30 opisano początki wieloetnicznej wspólnoty chrześcijańskiej w Antiochii Syryjskiej⁸⁹. Temat nawrócenia Korneliusza spaja zatem Dz 10,1-11,18. Struktura wewnętrzna tego tekstu jest zróżnicowana, ale dobrze przemyślana. W centrum rozważań umieszczono problem, z którym musiał zmierzyć się Piotr i inni nawróceni z judaizmu chrześcijanie. Stanowiła go kwestia możliwości włączenia do Kościoła osób pochodzenia pogańskiego. W strukturze Dz 10,1-11,18 dostrzec można następujące elementy, które ostatecznie do tej kwestii nawiązywały. Są to:

- a) widzenie Korneliusza (10,1-8);
- b) widzenie Piotra (10,9-16);
- c) spotkanie z posłańcami Korneliusza (10,17-23);
- d) pobyt Piotra w domu Korneliusza (10,24-48). Podczas tego pobytu nastąpiły: rozmowa Piotra z Korneliuszem (10,24-33), mowa ewangelizacyjna Piotra (10,34-43), zstąpienie Ducha Świętego na pogan i reakcja Piotra (10,44-48);
- e) wyjaśnienia Piotra w Jerozolimie (11,1-18).

Łatwo dostrzec, że moment kluczowy stanowiły wydarzenia, które dokonały się w domu Korneliusza po przybyciu Piotra i innych chrześcijan z Jafy. Dotyczyły one bardzo ważnej z perspektywy autora Dz zmiany w życiu wspólnoty chrześcijańskiej – nawrócenia pogan.

⁸⁷ Od czasów Heroda Wlk. nadmorska twierdza Stratona nosiła nazwę Cezarea. Znajdowała się tu siedziba namiestnika Judei (Dz 23,23-24) oraz stacjonował regularny garnizon rzymski. Zasadniczo pięć kohort było w Cezarei i jedna w Jerozolimie. Zob. C.S. Keener, *Komentarz historyczno-kulturowy*, s. 258.

⁸⁸ Zob. W. Rakocy, „Będziecie moimi świadkami ...” (Dz 1,8), s. 35-37.

⁸⁹ Zob. M. Karczewski, *Wieloetniczny charakter*, s. 47-62.

Widzenie Korneliusza (Dz 10,1-8). Imię Korneliusz może sugerować związek tej postaci ze starym patrycjuszowskim rodem rzymskim Korneliuszów⁹⁰. Czasem wiąże się Korneliusza z Dz ze wspomnianymi przez Apiana wyzwolęncami Sulli⁹¹. Z pewnością Korneliusza należy łączyć z grupą Rzymian, którzy sympatyzowali z judaizmem. Łukasz określił go jako pobożnego i bojącego się Boga (w. 2a). Korneliusz oraz jego domownicy uznawali Boga Izraela i przyjmowali styl życia podobny do Żydów, modląc się i wspomagając potrzebujących (w. 2b). Prawdopodobnie jednak Korneliusz nie nawrócił się jeszcze na judaizm, ale raczej był jego sympatykiem⁹². Nawrócenie go jako prozelity nie miałoby tak przełomowego znaczenia. Piastował on odpowiedzialną funkcję wojskową centuriona w kohorcie tzw. italskiej (w. 1)⁹³. Cezarea Nadmorska stanowiła lokalne centrum władzy rzymskiej w Palestynie. Tutaj znajdowała się siedziba prokuratora rzymskiego. Miasto miało charakter typowo hellenistyczny i portowy. Istniała w nim niewielka mniejszość żydowska. Tu też stacjonował główny garnizon wojsk rzymskich na terenie palestyńskim.

Wizja anioła, którą miał Korneliusz, wpisuje się w cały nurt wizji i snów, przez które w Dziele Łukaszowym Bóg wpływał na historię zbawienia (w. 3-6). Również reakcja na wizję anioła – strach – jest typowa dla opisów Łukasza (w. 4a; por. Łk 1,12). Cel wizji stanowiło skłonienie Korneliusza do sprowadzenia Piotra do Cezarei. Warto zwrócić uwagę na wyrażenie *μετάπεμψαι Σίμωνά τινα ὃς ἐπικαλεῖται Πέτρος* – dosł. „sprowadź pewnego Szymona, który jest nazywany Piotrem” (Dz 10,5). Nie pozostawiało ono wątpliwości, że chodziło o pierwszego z Apostołów powołanych przez Jezusa Chrystusa (zob. Łk 6,14). Anioł podał dokładne informacje na temat jego aktualnego pobytu w Jafie (Dz 10,5-6). Posłuszny nakazowi Boga Korneliusz wysłał do Piotra dwóch domowników i pobożnego żołnierza do Jafy⁹⁴ (w. 7-8). Odniesienie do domowników i żołnierza, którzy podobnie jak Korneliusz wierzą w Boga, wskazywało, że w sprawie nawrócenia Korneliusza nie chodziło tylko o wybitną jednostkę, ale sprawa miała kontekst szerszy. Określenia „domownik” oraz „familia” miały szersze znaczenie niż najbliżsi krewni, czyli żona i dzieci⁹⁵. Od początku historii spotkania centuriona Korneliusza z Piotrem inicjatywa była zatem po stronie Boga. Według Łukasza

⁹⁰ Zob. W. Gajewski, *Ekklesia a oikos epoce Nowego Testamentu*, Gdańsk 2013, s. 155.

⁹¹ W. de Boor, *Dzieje Apostolskie*, Warszawa 1980, s. 510.

⁹² C.S. Keener, *Komentarz historyczno-kulturowy*, s. 259.

⁹³ Tamże, s. 258-259.

⁹⁴ Ok. 50 km drogi, zob. tamże, s. 259.

⁹⁵ W. Gajewski, *Ekklesia a oikos*, s. 85-108.156.

trudny dla judeochrześcijan temat włączenia pogan do wspólnoty chrześcijańskiej nie wynikał z kalkulacji ludzkich, ale z planów Bożych.

Widzenie Piotra (Dz 10,9-16). Widzenie Piotra związane było z wizją Korneliusza (10,9; por. 10,28-33). Miało jednak również charakter bardziej uniwersalny. Problem nieufności Żydów wobec pogan był głęboko zakorzeniony nie tylko w doświadczeniach historycznych, ale w samej religii judaistycznej⁹⁶. Po wizji Piotra stało się oczywiste, że rytualny podział na to, co czyste i nieczyste, dotyczący także ludzi, został zniesiony. Jedyna droga do akceptacji tej zmiany polegała na przemianie mentalności i uznaniu głównego argumentu za tą zmianą. Argument wybrzmiał wyraziście, gdy Piotr usłyszał uroczyste słowa: *ἄ θ εὐδ ε̅ς̅ ἐκαθάρισεν, σὺ μὴ κοῖνου* – „tego, co Bóg oczyścił, ty nie nazywaj nieczystym” (w. 15; por. Kpł 13,13 LXX)⁹⁷. Wizję tę Piotr zrozumiał jednak dopiero w momencie spotkania z Korneliuszem, choć według Pawła, jego proces akceptacji pogan trwał o wiele dłużej (por. Ga 2,1-14)⁹⁸.

Spotkanie z posłańcami Korneliusza (Dz 10,17-23). Spotkanie przedstawicieli Korneliusza z Piotrem dostarcza nowych informacji. Inaczej niż w przypadku chrześcijan, którzy przybyli po Piotra do Liddy (9,18b), przed domem Szymona garbarza stali nieznani mu poganie (10,17-18). Ich dopytywanie się o miejsce pobytu Piotra mogło zastanawiać⁹⁹. Według narracji Łukasza Piotr otrzymał pouczenie od Ducha Świętego¹⁰⁰, co należy czynić (10,19b; por. 11,12). Zatem poprzez Piotra Duch Święty kierował losami Kościoła Jezusa Chrystusa (zob. 1,16.20; 4,25; 8,29; 11,12; 13,2; 21,11; 28,25). Autor Dz nie rozstrzygnął, w jaki sposób Duch Święty przemówił do Piotra. Brak odniesienia do osób trzecich, np. proroków chrześcijańskich¹⁰¹,

⁹⁶ T. Tułodziecki, *Sobór Jerozolimski jako następstwo sporu apostolskiego w Antiochii (Dz 15,1-35)*, BPTH 1 (2008), s. 155.

⁹⁷ R.J. Dillon (*Dzieje Apostolskie*, s. 1214-1215) sugerował, że wymieniane w w. 14 różne rodzaje zwierząt mogą nasuwać przypuszczenie, że sama teologia stworzenia (Rdz 1,31; 1 Tm 4,4) znosiła wszelkie zakazy pokarmowe.

⁹⁸ W. Rakocy [„*Będziecie moimi świadkami ...*” (Dz 1,8), s. 44] stwierdził, że Piotr i pozostali Apostołowie rozumieli konieczność głoszenia Dobrej Nowiny poganom. Problem stanowiło prawo zachowania czystości rytualnej.

⁹⁹ Mogło być wyrazem szacunku dla zwyczajów żydowskich, C.S. Keener, *Komentarz historyczno-kulturowy*, s. 260.

¹⁰⁰ Według teologii Dz Duch Święty jest tym, który kieruje Kościołem. Jego zstąpienie na zgromadzoną wokół Maryi, Piotra, Apostołów wspólnotę zapoczątkowało nowy czas, postrzegany jako realizację zapowiedzi eschatologicznych, zob. J. Gnilka, *Teologia Nowego Testamentu*, s. 258.273-276.

¹⁰¹ W Dz nie było jednolitej koncepcji prorocstwa chrześcijańskiego. Istniały trzy główne jego nurty: prorocy wędrowni (np. Agabos), wybrane osoby, mające dar prorokowania, ale związane z konkretną wspólnotą (np. córki Filipa) oraz prorocy, którzy byli jednocześnie Apostołami

sugerowało, że pouczenie miało charakter wewnętrzny i osobisty. Posłańcy, przekazując prośbę Korneliusza, przedstawiali go jako osobę przyjazną Żydom i religii judaistycznej (10,22b). Przyjęcie ich pod dach domu i ugoszczenie było znakiem praktykowanej przez Piotra gościnności chrześcijańskiej¹⁰². W szerszym kontekście całego opowiadania udzielenie gościny i spożycie posiłku z nie-Żydami stanowiło przekroczenie zwyczajów żydowskich i wiązało się z wizją, której doświadczył Piotr¹⁰³. Według jej przesłania Piotr powinien zwrócić się właśnie do pogan¹⁰⁴. W drogę do Cezarei, oprócz Piotra i posłańców Korneliusza, wyruszyli także przedstawiciele wspólnoty chrześcijańskiej w Jafie (10,23). W świetle 11,12 było to sześciu braci. Stali się oni potem świadkami wydarzeń w domu Korneliusza.

Pobyty Piotra w domu Korneliusza (Dz 10,24-48). Obszerna relacja na temat wydarzeń, które dokonały się w domu setnika zawiera wspomniane wyżej elementy: rozmowę Piotra z Korneliuszem (10,24-33), mowę ewangelizacyjną Piotra (10,34-43), zstąpienie Ducha Świętego na pogan i reakcję Piotra (10,44-48).

Rozmowa Piotra z Korneliuszem w 10,24-33 stanowiła wstęp do jego mowy w 10,34-43. Tekst 10,24-26 pełnił funkcję krótkiego wprowadzenia, dostarczającego informacji na temat okoliczności pierwszych chwil spotkania Piotra i Korneliusza. Pierwsze spotkanie Piotra z Korneliuszem odbyło się w otoczeniu większej grupy osób (w. 24b,27). Obok wymienionych wcześniej osób przybyłych z Piotrem Łukasz wymienił inne towarzyszące Korneliuszowi. Byli to jego krewni i przyjaciele, oczekujący przybycia Piotra w domu (w. 27b). Korneliusz wyszedł naprzeciw wchodzącego Piotra (w. 25a). Następnie oddał mu pokłon (w. 25b). O ile wyjście gospodarza naprzeciw Piotra świadczyło o szacunku dla niego jako wyjątkowego gościa, o tyle sam gest pokłonu mógł mieć podtekst religijny. Korneliusz widział w Piotrze posłańca Boga¹⁰⁵. Z perspektywy żydowskiej gest taki był zarezerwowany wyłącznie dla Boga, dlatego Piotr zaoponował (w. 26; por. Ap 19,10). Powitanie odbyło się przed domem, prawdopodobnie na dziedzińcu wewnętrznym. Począwszy od w. 27 akcja odbywała się w domu Korneliusza. Piotr wyjaśnił obecnym motyw

lub ewangelizatorami (np. Paweł i Barnaba), zob. M. Karczewski, *Prorocy chrześcijańscy w Dziejach Apostolskich*, w: „*Bóg jest miłością*” (1J 4,16). *Studia dla Ks. Prof. J. Kudasiewicza*, red. W. Chrostowski, Warszawa 2006, s. 175-195.

¹⁰² Zob. M. Karczewski, „*Wszystko mieli wspólne*” (Dz 2,44b), s. 21-23.

¹⁰³ C.S. Keener, *Komentarz historyczno-kulturowy*, s. 260.

¹⁰⁴ M. Bockmuehl, *The Remembered Peter*, s. 195.

¹⁰⁵ Zwyczaj padania na twarz znany był także w kulturze grecko-rzymskiej (por. Dz 14,11; 28,6), C.S. Keener, *Komentarz historyczno-kulturowy*, s. 260-261.

naruszenia zwyczajów żydowskich, dotyczących kontaktów z poganami i swoją obecność (w. 28-29). Z kolei Korneliusz wyjaśnił motyw wezwania Piotra (w. 30-33). W jednym i drugim przypadku odnosili się oni do otrzymanych niedawno wizji. Jest zatem oczywiste, że do spotkania nieznanych sobie osób doprowadził Bóg (w. 33).

Mowa Piotra w domu Korneliusza ma charakter kerygmaticzny (10,34-43; por. 2,22-36)¹⁰⁶. Temat główny stanowi świadectwo o zbawieniu, które Bóg oferował wszystkim ludziom przez Jezusa Chrystusa. Akcentowanie powszechności zbawienia pozostawało w związku z kontekstem wydarzenia oraz wcześniejszą wizją (10,34b.36b.43). Piotr dał świadectwo zarówno o życiu i działalności Jezusa, jak i o Jego śmierci i Zmartwychwstaniu (w. 39-41)¹⁰⁷. Był także świadom własnego posłannictwa jako Apostoła Jezusa Chrystusa, głoszącego możliwość odpuszczenia grzechów (w. 42-43). Apostoł kładł nacisk na rzeczywisty charakter Zmartwychwstania, mówiąc o spożywaniu posiłków z Jezusem Zmartwychwstałym (w. 41b).

W Dz 10,44-48 zawarto relację, dotyczącą Zesłania Ducha Świętego na pogan. Zstąpienie Ducha Świętego na słuchaczy mowy Piotra stanowiło kulminacyjny moment całego opowiadania o Piotrze i Korneliuszu. Sama relacja na temat epizodu ma trzy części. Pierwszą stanowił sam opis zjawiska i reakcji obecnych judeochrześcijan (w. 44-46b). Część druga – to reakcja Piotra (w. 46b-48b). Epizod zamyka skierowana do Piotra prośba o pozostanie w Cezarei (w. 48b)¹⁰⁸. Według Łukasza Duch Święty zstąpił na obecnych niespodziewanie podczas mowy Piotra (w. 44: ἐπέπεσεν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπὶ πάντας τοὺς ἀκούοντας – dosł. „spadł¹⁰⁹ Duch Święty na wszystkich słuchających”; por. 8,16; 11,15). Nagły charakter wydarzenia oznaczał, że Duch Święty działał w sposób wolny, niezależny od woli ludzi¹¹⁰. Znaki Zstąpienia Ducha Świętego, które rozpoznali judeochrześcijanie, były jednoznaczne. Mówienie językami i wielbienie Boga wiązały się z działaniem Ducha Świętego w dniu Pięćdziesiątnicy (Dz 2,1-13; 4,31; 19,6). Manifestacja tych darów zaskoczyła jednak obecnych tam chrześcijan.

¹⁰⁶ F. Mickiewicz, *Świadkowie Jezusa*, s. 225.

¹⁰⁷ K. Mielcarek, „*Będziecie moimi świadkami po krańce Ziemi*” (Dz 1,8), s. 275-276.

¹⁰⁸ W normalnych okolicznościach kilkudniowy pobyt w domu poganina stanowił obrazę pobożności żydowskiej, C.S. Keener, *Komentarz historyczno-kulturowy*, s. 261.

¹⁰⁹ Działanie Ducha Świętego było przedstawiane w różny sposób, oddający znaczenie Jego obecności, por. np. Dz 1,16; 2,3,4; 4,31; 5,32; 8,16,39; 10,45; 11,15; 15,28; 16,6; 20,28, 21,11; 28,25.

¹¹⁰ R.J. Dillon, *Dzieje Apostolskie*, s. 1216.

Według Piotra zstąpienie Ducha Świętego na obecnych w domu Korneliusza było danym przez Boga znakiem, aby włączyć ich do wspólnoty chrześcijańskiej (11,15)¹¹¹. Chrztu dokonali przybyli z Jafy chrześcijanie.

Chrzest Korneliusza, jego domowników, krewnych i przyjaciół stanowił wydarzenie niezwykle ważne i przełomowe (11,1.18). Kościół przestał być wspólnotą nawróconych Żydów i stawał się wspólnotą otwartą na wszystkich. Dobra Nowina o Jezusie Chrystusie mogła być głoszona każdemu. Wielkim misjonarzem pogan stał się Paweł z Tarsu, jednak pierwszy krok uczynił Piotr, wyrażając zgodę na chrzest pogan zgromadzonych w domu centuriona Korneliusza w Cezarei Nadmorskiej¹¹².

Wyjaśnienia Piotra w Jerozolimie dotyczące wydarzeń w Cezarei (Dz 11,1-18). Czyn Piotra wzbudził krytykę judeochrześcijan, tworzących Kościół jerozolimski (11,2). Co ciekawe, podstawowy zarzut dotyczył niezachowania przepisów religijnych judaizmu. Zarzucano mu wejście w zbyt bliską relację z nieobrzezаныmi (w. 3: εἰσῆλθες πρὸς ἄνδρας ἀκροβυστίαν ἔχοντας καὶ συνέφαγες αὐτοῖς – dosł. „wszedłeś do ludzi mających napletek i zjadłeś z nimi”)¹¹³. Problem obrzezania stał się jedną z pierwszych i kluczowych kwestii w trudnych relacjach między judeochrześcijanami i chrześcijanami pochodzenia pogańskiego (por. Dz 14,27; 15,5.7-11; Rz 2,25-29). Wspólnota stołu z poganami była obrazą dla Żydów (por. Dz 10,48; Ga 2,12)¹¹⁴. W pierwszym odruchu judeochrześcijanie jerozolimscy zaakceptowali wyjaśnienia Piotra, widząc w nawróceniu pogan plan Boży (Dz 11,18). Jednak, jak dowodzą dzieje działalności misyjnej Pawła, stosunki wewnątrzkościelne nie były wolne od napięć między chrześcijanami pochodzenia żydowskiego i pozostałymi (por. Ga 2,11-14; 5,1-12; Ef 2,11-22)¹¹⁵. Problem zanikał wraz ze zwiększaniem się liczby chrześcijan pochodzenia nieżydowskiego. Bezpośrednio po opowiadaniu dedykowanym Korneliuszowi Łukasz opisał okoliczności powstania pierwszej wspólnoty chrześcijańskiej w Antiochii Syryjskiej (por. Dz 11,19-30). Była to pierwsza wspólnota wieloetniczna. Została otoczona opieką Kościoła jerozolimskiego (11,22-23). Wiąż między Kościołem

¹¹¹ Zob. T. Tułodziecki, *Sobór Jerozolimski*, s. 149.

¹¹² Sugerowano niekiedy, że Piotr przeżył swoiste nawrócenie, które opisał tekst Łk 22,31-32, zob. J.D.G. Dunn, *Beginning From Jerusalem*, Christianity in the Making 2, Grand Rapids–Cambridge 2009, s. 394-396.

¹¹³ W. Rakocy, „Będziecie moimi świadkami ...” (Dz 1,8), s. 36.

¹¹⁴ R.J. Dillon, *Dzieje Apostolskie*, s. 1216.

¹¹⁵ O powszechnym oczekiwaniu judeochrześcijan, aby nawracający się poganie przyjęli siedem przykazań Noego, C.S. Keener, *Komentarz historyczno-kulturowy*, s. 262.

antiocheńskim i jerozolimskim rozwijała się (11,27-30)¹¹⁶. Antiochia stała się bazą wypraw misyjnych, podejmowanych przez Pawła i jego współpracowników (13,1-3; 14,21-28).

Opowiadanie o spotkaniu Piotra i Korneliusza dostarcza kilku szczegółów na temat samego Apostoła. Po pierwsze, Piotr czuł się odpowiedzialny za lokalne wspólnoty chrześcijańskie. Dokonywane przez niego cuda wzmacniały skuteczność ich działań misyjnych. Piotr jako pierwszy z Apostołów przekroczył barierę nieufności wobec pogan. Ponieważ był Żydem, nie było to dla niego łatwe. Nawrócenie Korneliusza stanowiło przełomowy moment w procesie wprowadzania pogan do wspólnoty chrześcijańskiej. Piotr nie działał autonomicznie, ale w łączności z innymi Apostołami i chrześcijanami. Przedstawiał im argumenty, które stały u podstaw podjętych przez niego działań. Motyw główny stanowiła realizacja Bożego planu zbawienia, ogarniającego wszystkich ludzi.

5.2.12. Piotr uwięziony przez Heroda Agryppę (Dz 12,1-23)

Kolejny epizod dotyczący Piotra związany jest z jego cudownym uwolnieniem z więzienia (Dz 12,1-23; por. 5,19-21). Piotr został w nim osadzony w czasie prześladowań chrześcijan, podjętych z inicjatywy Heroda Agryppy¹¹⁷ w roku 43 lub 44. Tekst Dz 12,1-24 opowiada o wydarzeniach, które dokonały się w Jerozolimie. Tu wrócił Piotr z Cezarei (11,2). Tutaj także przebywali w tym czasie Barnaba i Szaweł. Przybyli oni z Antiochii z pomocą materialną dla Kościoła jerozolimskiego (11,30; 12,24-25). Poza Piotrem, drugą ważną osobą, na której koncentrował się autor Dz, jest król Herod Agryppa I¹¹⁸.

W tekście 12,1-24 dostrzec można przemyślaną strukturę wewnętrzną. W 12,1-4 mówi się o destrukcyjnej inicjatywie Heroda Agryppy. Tekst 12,5-17 zawiera opis uwolnienia Piotra z więzienia i tego, co działo się bezpośrednio po tym. W 12,18-23 przedstawia się relację o śmierci Heroda. W. 12,24-25 zawiera krótkie podsumowanie ogólne. Wyłączwszy je, można dopatrywać się w opowiadaniu o Herodzie i Piotrze konstrukcji inkluzji a-b-a':

- a) Herod w centrum narracji (12,1-4);
- b) Piotr w centrum narracji (12,5-17);
- a') Herod w centrum narracji (12,18-23).

¹¹⁶ Zob. M. Karczewski, *Wieloetniczny charakter*, s. 47-62.

¹¹⁷ Panował w latach 41–44 po Chr. Siostrzeniec Heroda Antypasa, wnuk Heroda Wielkiego. Rezydował w Jerozolimie, zob. C.S. Keener, *Komentarz historyczno-kulturowy*, s. 263.

¹¹⁸ O programowym charakterze Dz 12,1-24 w relacji do całej księgi pisał W. Rakocy, „*A Słowo Boże rozszerzało się i rosło*”. *Programowa funkcja Dz 12,1-24*, Lublin 1995, s. 105.

Po prześladowaniach, prowokowanych przez Sanhedryn (4,1-22; 5,17-42; 6,8-7,1.54-8,3; 11,19), nadszedł czas prześladowań firmowanych przez lokalną władzę polityczną. Prześladowanie, które podjął król Herod Agryppa, miało charakter rozwojowy. Jako pierwszy jego ofiarą padł Jakub Starszy (12,2a)¹¹⁹. Jakub, brat Jana Apostoła, był synem Zebedeusza. Obok Piotra należał do trzech filarów kolegium apostoelskiego, najbliższych współpracowników Jezusa Chrystusa¹²⁰. Razem z Piotrem i Janem Jakub, syn Zebedeusza był jednym z wybranych świadków niektórych cudów (Mk 1,29¹²¹; 5,37; Łk 8,51) – przemienienia Jezusa (Mk 9,2; Mt 17,1; Łk 9,28) i czuwania w ogrodzie Getsemani (Mk 14,32-41). Jego postać pojawiała się także w innych kontekstach (Mk 10,35; 13,3; Łk 9,51-56). Według Dz 12,2 Jakub stał się drugim po Szczepanie męczennikiem chrześcijańskim¹²². Zabójstwo Jakuba oznaczało, że Herod uderzał w najważniejsze osoby we Kościele jerozolimskim. Aresztowanie Piotra miało być kolejnym ciosem zadanyim tej wspólnoty. Decyzja o uwięzieniu Apostoła była dokładnie przemyślana. Łukasz podkreślał, że pilnowała go straż składająca się z szesnastu żołnierzy, a termin samego skazania dokładnie zaplanowano (12,4.6). Herod wiedział zatem bardzo dokładnie kogo aresztował i jaką rolę odgrywał Piotr we wspólnocie chrześcijańskiej.

W części dedykowanej cudownemu uwolnieniu z więzienia dostrzegalne są dwa etapy: samo uwolnienie (12,5-11) oraz spotkanie ze wspólnotą w domu Marii (12,12-17). W czasie Piotra uwięzienia wspólnota jerozolimska modliła się za niego nieustannie (12,5). Wytrwała modlitwa Kościoła jerozolimskiego świadczyła o więzi, jaką chrześcijanie odczuwali z Apostołem, ale także o powadze sytuacji i realnym zagrożeniu jego życia. Według 12,6-10 Piotr był wyjątkowo dobrze strzeżony (por. 21,33; 28,16.20). Był skuty podwójnym łańcuchem, spał między żołnierzami, strażnicy pilnowali bramy¹²³. Wspomniano o dwóch strażach i żelaznej bramie, prowadzącej do miasta. Według autora Dz Piotr został uwolniony w cudowny sposób. Pojawienie się anioła Pańskiego i światłości nie pozostawia wątpliwości, że chodziło o ingerencję Boską (12,11). Jej skutki dostrzegalne były w konkretnych szczegółach,

¹¹⁹ M. Karczewski, *El nombre „Jacob-Santiago”*, s. 154-155.

¹²⁰ W tekstach NT Jakub syn Zebedeusza wystąpił 19 razy, zob. Mt 4,21; 10,2; 17,1; Mk 1,19.29; 3,17; 5,37; 9,2; 10,35.41; 13,3; 14,33; Łk 5,10; 6,14; 8,51; 9,28.54; Dz 1,13a; 12,2.

¹²¹ M. Rosik, *Rola Piotra, Jakuba i Jana w Dziele Markowym*, *Perspectiva III*, 2 (2004), s. 49-51.

¹²² Od początku chrześcijaństwa jego postać była otaczana powszechnym szacunkiem zarówno na Wschodzie, jak i na Zachodzie, zob. M. Starowieyski, *Legenda św. Jakuba Większego*, *Warszawskie Studia Teologiczne VIII* (1995), s. 39-96.

¹²³ Ucieczka była niemożliwa, zob. C.S. Keener, *Komentarz historyczno-kulturowy*, s. 264.

takich jak: całkowita inicjatywa anioła (12,7b.8.10.11), opadające kajdany (12,7), polecenie przygotowania się do drogi (12,8), brak reakcji strażników (12,6-8.10) i wyprowadzenie na wolność (12,10). Sugerowano niekiedy, że wyprowadzenie Piotra z niewoli mogło nawiązywać do wyprowadzenia Izraela z niewoli egipskiej (zob. Wj 12,11; 14,19.20).

Po uwolnieniu Piotr udał się do domu Marii, matki Jana zwanego Markiem (12,12). Było to jedno z miejsc, w którym gromadzili się chrześcijanie¹²⁴. Tu też modlono się o uwolnienie Piotra (por. 12,5). Jednak mimo słów Rode, obecni nie mogli uwierzyć w to, że stał on już przed bramą domu (12,15-16a.17). Zaskoczenie i niedowierzanie obecnych może nawiązywać do sytuacji uczniów po Zmartwychwstaniu Jezusa (Łk 24,36-48). W opowiadaniach paschalnych pojawił się motyw kobiet świadczących o pustym grobie, ale nikt im nie dawał wiary (Łk 24,11.22-23).

Podczas krótkiego pobytu w domu Marii Piotr prosił o przekazanie informacji o uwolnieniu Jakubowi i innym braciom (12,17). Imię Jakub wskazuje na Jakuba, brata Pańskiego¹²⁵, który po Zesłaniu Ducha Świętego odgrywał ważną rolę we wspólnocie jerozolimskiej (Dz 12,17; 15,13; 21,18; Ga 1,19; 2,9). Z kontekstu wynika, że Piotr liczył się z Jakubem i widział w nim lidera lokalnej wspólnoty.

Odpowiedź na pytanie, dokąd potem udał się Piotr pozostaje w sferze domysłów. Podana przez Łukasza informacja jest bardzo lakoniczna (12,17c: εἰς ἕτερον τόπον – „na inne miejsce”). Skłaniała ona do snucia przypuszczeń, że Piotr udał się do Rzymu lub do Antiochii Syryjskiej. Faktem jest, że autor Dz wspominał o nim dopiero w kontekście tzw. Soboru Jerozolimskiego w 15,7.

Historia cudownego uwolnienia Piotra kończy się właściwie w 12,18-19. Piotra nie odnaleziono. Strażnicy zostali przesłuchani i skazani na śmierć. Herod udał się do Cezarei Nadmorskiej. W Dz 12,20-23 zawarto opis okoliczności jego śmierci. W wersji Łk przyczyny śmierci Heroda Agryppy wiążą się z jego próbą równania się z Bogiem (12,22-23). W perspektywie biblijnej była to typowa śmierć prześladowcy (zob. 2 Mch 9,5-9)¹²⁶. O okolicznościach śmierci pisał także Józef Flawiusz. Szczególnie opis zawarty w *Dawnych Dziejach Izraela* (XIX, 7,2) wykazywał pewne podobieństwa do wersji z Dz,

¹²⁴ C.S. Keener (*Komentarz historyczno-kulturowy*, s. 264) sugerował, że istnienie bramy zewnętrznej oraz zebranie większej grupy wewnątrz domu może wskazywać na rezydencję bogatego mieszkańca Jerozolimy w Górnym Mieście.

¹²⁵ W NT wspomniano o nim 11 razy, zob. Mk 6,3; Mt 13,55; Dz 12,17; 15,13; 21,18; 1 Kor 15,7; Ga 1,19; 2,9.12; Jk 1,1; Jud 1. Zob. M. Karczewski, *El nombre „Jacob-Santiago”*, s. 156-158.

¹²⁶ W. Linke, *Śmierć Judasza w Dz 1,18*, s. 174-176.

choć postać Heroda przedstawiano w sposób pozytywny¹²⁷. Krótką wzmiankę o Herodzie Flawiusz umieścił także w *Wojnie Żydowskiej* (II, 11,6)¹²⁸. Temat śmierci Agryppy obecny jest także w *Historii kościelnej* (II, 20,1) Euzebiusza z Cezarei. Jego wersja opiera się na świadectwie obecnym w Dz¹²⁹.

W opowiadaniu o prześladowaniu Piotra przez Heroda Agryppę Piotr ~~wy-~~
~~stępował~~ jako ważny przedstawiciel Kościoła w Jerozolimie. Wartość ta jest podkreślona na dwa sposoby. Aresztowanie Piotra nastąpiło po męczeństwie Jakuba, brata Jana. A właśnie Piotr, Jakub i jego brat występowali jako filary kolegium apostołskiego. Niezależnie od tego jak ważną pozycję we wspólnocie jerozolimskiej zajmował Jakub, brat Pański, w omawianej narracji odgrywał on na razie jedynie rolę epizodyczną. Ponadto Piotr był osobą ważną dla chrześcijan jerozolimskich, którzy modlili się z wielkim zaangażowaniem o jego uwolnienie. Jego uwolnienie było związane z misją przewidzianą przez Boga. W konfrontacji z planami Boga plany króla-prześladowcy, nawet najbardziej starannie przygotowane, nie miały szans realizacji. Spotkanie z zaskoczonymi chrześcijanami po cudownym uwolnieniu wiązało się z obecną w Dz tendencją do przedstawiania niektórych postaci pierwotnego Kościoła jako idących śladem Chrystusa. W przypadku Piotra mogło dotyczyć to spotkań pierwotnego Kościoła ze Zmartwychwstałym.

5.2.13. Piotr na tzw. Soborze Jerozolimskim (Dz 15,1-35)

Opis tzw. Soboru Jerozolimskiego w Dz 15,1-35 to ostatni tekst księgi, w którym pojawił się Piotr. Niezależnie od pewnych problemów, dotyczących kompozycji i historii redakcji tekstu, element jednoczący stanowi problem główny, z powodu którego spotkanie w Jerozolimie odbyło się (por. Ga 2,1-14)¹³⁰. Stanowi go kwestia warunków, na których poganie mieli wchodzić do wspólnoty chrześcijańskiej. Jest to relacja z momentu, kiedy istniały już dwa główne stanowiska. Z jednej strony – opinia judeochrześcijan, aby przed chrztem pogan poddać obrzezaniu, czyli włączyć ich formalnie do synów Izraela i wymagać przestrzegania przepisów Prawa (15,1-2). Z drugiej zaś, włączenie ich do wspólnoty chrześcijańskiej bez uwzględnienia wymogów Prawa Mojżeszowego, czyli poprzez chrzest w imię Jezusa

¹²⁷ Józef Flawiusz, *Dawne Dzieje Izraela*, Warszawa 1997, XIX, 7,2, s. 847.

¹²⁸ Tenże, *Wojna Żydowska*, Warszawa 2001, II, 11,6, s. 172.

¹²⁹ Zob. P. Lorek, *Retoryka opisów śmierci Heroda Agryppy*, Scripta Biblica et Orientalia 1 (2009), s. 245-258.

¹³⁰ Szeroko na ten temat T. Tułodziecki, *Sobór Jerozolimski*, s. 141-162. Kwestię relacji do Ga 2,1-14 oraz problem historyczności tzw. soboru jako jednego czy dwóch wydarzeń omówił W. Rakocy, „*Będziecie moimi świadkami ...*” (Dz 1,8), s. 36-39.

Chrystusa i przekazanie daru Ducha Świętego. Problem ten wyniknął wraz z pojawieniem się we wspólnocie w Antiochii Syryjskiej judeochrześcijan, którzy nawróconym poganom głosili konieczność bezwarunkowego wypełnienia Prawa. Ostry sprzeciw Pawła¹³¹ i Barnaby (15,2) spowodował, że odwołano się do Kościoła-Matki w Jerozolimie (15,6)¹³².

Wewnętrzna struktura relacji z Soboru jest przejrzysta. W 15,1-6 zaprezentowano bezpośrednie powody wspólnej dyskusji i wydarzenia je poprzedzające. Następnie Łukasz zrelacjonował główne punkty debaty i jej efekty (15,7-29). Ostatnią część stanowi wzmianka o przekazaniu decyzji do Antiochii (15,30-35).

W opisie debaty dostrzec można dwa główne jej etapy: dyskusję (15,7-21) i jej efekt w postaci listu (15,22-29). W samej dyskusji brali udział różni uczestnicy (15,6-7a.7b-11.12.13-21), jednak Łukasz przytoczył wypowiedzi jedynie dwóch: Piotra i Jakuba. Według autora Dz przebieg dyskusji był następujący. Najpierw toczono długą debatę (7a). Następnie głos zabrał Piotr Apostoł. Treść wystąpienia zawarty jest w w. 7b-11. Po Piotrze wysłuchano świadectwa Barnaby i Pawła (w. 12). Na końcu przemówił Jakub (w. 13-21).

W swoim wystąpieniu Piotr (15,7-11)¹³³ prezentował pogląd przyjęty po nawróceniu Korneliusza (Dz 10,9-48; 11,1-18). Według Piotra nie było różnicy między Żydami i poganami, skoro Bóg jednym i drugim udzielił wiary oraz obdarzył zbawieniem (por. Rz 3,22). Podstawowy argument, na który powoływał się Piotr, stanowiło wypełnienie planu Bożego, potwierdzanego przez oczywiste znaki (w. 7-8). Na ten argument powoływali się także Barnaba i Paweł (15,12b, por. 14,27b; 15,4b). Z mowy Piotra wynikało zatem, że zgadzał się on ze stanowiskiem Kościoła w Antiochii, aby nie nakładać na chrześcijan pochodzenia pogańskiego żadnych zwyczajów żydowskich (por. Mt 11,29-30; Jr 31,32-34)¹³⁴. Wystąpienie Piotra zrobiło wrażenie na słuchaczach, ale brakowało w nim konkretnych wskazówek (Dz 15,12).

Decydujący głos miał Jakub (15,13-21), który przyznał rację Piotrowi, wskazując, że potwierdzały ją zapowiedzi prorockie. Na uwagę zasługuje fakt, że Jakub mówił o Piotrze używając imienia Szymon. Co więcej, w tekście greckim Dz nie było tu standardowej formy Σίμων – „Szymon” (por. Mk 3,16; Mt 16,17-18; J, 1,24), ale pełne imię Συμεὼν – dosł. „Symeon”

¹³¹ Zob. K. Mielcarek, „Będziecie moimi świadkami po krańce Ziemi” (Dz 1,8), s. 280-284.

¹³² C.S. Keener, *Komentarz historyczno-kulturowy*, s. 270.

¹³³ Zob. T. Tułodziecki, *Sobór Jerozolimski*, s. 149.

¹³⁴ C.S. Keener, *Komentarz historyczno-kulturowy*, s. 270.

(por. 2 Pt 1,1). Użycie pełnej wersji hebrajskiej imienia może być zabiegiem celowym, podkreślającym żydowską tożsamość Piotra¹³⁵. Możliwe, że cień nieufności, spowodowany przez zachowanie Piotra podczas wydarzeń w Cezarei Nadmorskiej, był ciągle obecny wśród judeochrześcijan jerozolimskich. Stąd rzadka forma imienia Piotra i potwierdzenie jego słów przez tekst prorocki¹³⁶. Pomimo tych szczegółów, w wystąpieniu Jakuba nie dostrzega się polemiki wobec stanowiska Piotra. Przytoczony w Dz 15,16-18 tekst prorocki identyfikowano jako zapowiedź mesjańska z Am 9,11-12 LXX (por. Jr 12,15). W drugiej części wystąpienia Jakuba zawarte są konkretne zalecenia, będące efektem kompromisu między opcją judeochrześcijańską i opcją antiocheńską (15,19-21). Zalecono powstrzymanie się od spożywania pokarmów ofiarowanych bożkom (zob. 1 Kor 8,1-13), od nierządu (zob. 1 Kor 6,12-20; por. Kpł 17,8-9.10-12.15; 18,6-18), od tego, co uduszone i od krwi (Rdz 9,4; Kpł 17,10-16). Te tzw. klauzule Jakubowe¹³⁷ zostały przyjęte przez Apostołów i Starszych i przesłane jako zalecenia do Kościoła w Antiochii (Dz 15,22-29). Według Łukasza nie było problemów z akceptacją wskazówek z Jerozolimy (w. 31.33b). Wśród zaleceń, zaproponowanych przez Jakuba i przyjętych przez Apostołów, nie było głównego żądania judeochrześcijan – konieczności przyjęcia znaku obrzezania. Dwa pierwsze nakazy dotyczyły błędnych praktyk, które stosowali niektórzy chrześcijanie pochodzenia pogańskiego, niezależnie od ich konkretnego bądź metaforycznego znaczenia w środowisku judaistycznym.

W kontekście tzw. Soboru Jerozolimskiego Piotr odegrał ważną rolę. Był jedną z dwóch osób, których wystąpienia **Łukasz** przytoczył. Apostoł Piotr przemówił jako pierwszy. Tym niemniej warto zauważyć, że centralną rolę odegrał Jakub¹³⁸. W opisach samego obradującego zgromadzenia wspomniano ogólnie o Apostołach i Starszych (15,6.22). Ważny natomiast jest fakt, że Piotr występował niejako w imieniu Barnaby i Pawła, w opozycji do opcji konserwatywnej. Trudny do rozwiązania problem stanowi próba zdefiniowania relacji między Piotrem i Jakubem, stojącym na czele chrześcijan jerozolimskich. Jak wspomniano wyżej, Jakuba utożsamia się przeważnie z Jakubem, bratem Pańskim. Dość powszechnie przyjmuje się, że Jakub,

¹³⁵ T. Tułodziecki, *Sobór Jerozolimski*, s. 151.

¹³⁶ R.J. Dillon (*Dzieje Apostolskie*, s. 1225) pisał o użyciu hebrajskiej wersji imienia w celu podkreślenia „świętej atmosfery” obrad.

¹³⁷ Zob. W. Rakocy, „Będziecie moimi świadkami ...” (Dz 1,8), s. 39-41; T. Tułodziecki, *Sobór Jerozolimski*, s. 154-155.

¹³⁸ Zob. B. Chilton, *James, Peter, Paul, and the Formation of Gospels*, w: *Missions of James, Peter and Paul*, Leiden 2005, s. 3-28.

brat Pański pierwotnie nie wierzył w mesjańskie posłannictwo Jezusa (por. J 7,5)¹³⁹. Wszystko zmieniło się po jego cudownym nawróceniu, które zaowocowało zaangażowaniem w pracy na rzecz krzewienia wiary chrześcijańskiej (zob/ 1 Kor 15,7; Jk 1,1; 2,1). Według źródeł pozabiblijnych Jakub, brat Pański nosił tytuł „Sprawiedliwy” i był pierwszym biskupem Jerozolimy¹⁴⁰. Według tradycji Jakub został zabity w roku 62 za rządów arcykapłana Ananiasza¹⁴¹. Jakub, brat Pański nie należał do kolegium apostoelskiego¹⁴². Istnieje także możliwość, że imię przedstawiciela chrześcijan jerozolimskich dotyczyło Jakuba Mniejszego, kuzyna Jezusa¹⁴³. W tym przypadku zarząd nad Kościołem jerozolimskim posiadałby Jakub, syn Alfeusza, który zastąpił Jakuba Starszego, prawdopodobnie pierwszego zarządcę tej wspólnoty. Sytuacja zatem nie była ewidentnie jasna¹⁴⁴.

Niezależnie od tego, czy Jakub należał do grona Apostołów czy nie, w kontekście debaty w Jerozolimie to właśnie Piotr koncentrował się bardziej na doktrynie niż na konkretnych zaleceniach. Wydaje się również, że głos decydujący należał do ogółu obejmującego Apostołów i Starszych, a nie do konkretnej jednostki.

5.3. Podsumowanie

W Dziele Łukaszowym znajduje się sporo tekstów, które odgrywały istotną rolę w tworzeniu nowotestamentowego obrazu Szymona Piotra. W materiale własnym Łk podkreśla się wyjątkową rolę Piotra w tworzącej się wspólnocie chrześcijańskiej. Opis powołania Piotra w kontekście najpierw nieudanego, a potem cudownego połowu rzuca światło na jego wyjątkowy związek z Jezusem. Zadanie umacniania wiary pozostałych wierzących związane było z osobistym nawróceniem Piotra. Podobnie jak Paweł, również

¹³⁹ B. Adamczewski, *Jakub, brat Pański*, CT 74/1 (2004), s. 82.

¹⁴⁰ Euzebiusz, *Historia kościelna*, II, 1, 2. Zob. F. Mussner, *Der Jakobusbrief*, Stuttgart 2008, s. 3-4; J. Kozyra, *List świętego Jakuba*, NKB NT XVI, Częstochowa 2011, s. 26-27.

¹⁴¹ J. Gnilk, *Pierwsi chrześcijanie*, s. 335.

¹⁴² Stanowisko to zajęli m.in. WB, kol. 748; A. Paciorek, *Ewangelia według świętego Mateusza. Rozdz. 1-13*, NKB NT I, Częstochowa 2008, s. 571; W. Gajewski, *Charyzmat, urząd, hierarchia*, Kraków 2010, s. 52-55.124-125; A. Malina, *Ewangelia świętego Marka*, NKB NT II/1, Częstochowa 2013, s. 363-364; J. Kozyra, *List świętego Jakuba*, s. 24-25.

¹⁴³ Tak uważają m.in. M. Rosik, *Pierwszy List do Koryntian*, s. 297-298; W. Chrostowski, *Między Synagogą a Kościołem. Dzieje św. Pawła*, Żabki-Kraków 2015, s. 146-147. Podobnie sugerował Benedykt XVI, *Apostołowie i pierwsi uczniowie Jezusa*, Kraków 2008, s. 54-58.

¹⁴⁴ Na temat stanu dyskusji naukowej i argumentów zob. M. Karczewski, *El nombre „Jacob-Santiago”*, s. 156-158.

Łukasz wspominał o jego spotkaniu ze Zmartwychwstałym. Świadeństwo Piotra potwierdzało jego autorytet w gronie Dwunastu i kręgach pierwotnego Kościoła. Historia Piotra jest kontynuowana w Księdze Dziejów Apostolskich. W Dz 1-15 Piotr jest przedstawiany jako główny przedstawiciel Apostołów oraz rodzącego się Kościoła. Od momentu Zesłania Ducha Świętego Piotr występował publicznie zarówno wobec tłumów, jak i prześladowców. Jego działalność była związana ściśle z rolą Apostołów, którą odgrywali we wspólnocie jerozolimskiej. Piotr był odpowiedzialny za dyscyplinę w Kościele jerozolimskim, wspomagał misje chrześcijańskie, odwiedzał lokalne wspólnoty. Dokonywał cudów w imię Jezusa Chrystusa. Jego współpracownikiem był Jan. Po śmierci Jakuba Starszego, jego rola we wspólnocie chrześcijańskiej zmieniała się i prawdopodobnie ewoluowała w kierunku działań, wychodzących poza granice Palestyny.

Obraz Piotra jest wkomponowany w podstawowe perspektywy teologiczne typowe w Dziele Łukaszowym. W perspektywie chrystologicznej powołanie i misja Piotra są ściśle związane z chrystologią Łukasza. Według autora Łk–Dz Jezus żyje w Kościele i działa poprzez powołanych przez siebie ludzi. Chrześcijanie idą śladem Jezusa także w momentach prześladowań, jednak czynią to w blasku Zmartwychwstania Jezusa Chrystusa i działania Jego Ducha. Panem Kościoła jest Jezus. Piotr był jego wybranym narzędziem. Łukasz nie ucieka od przedstawiania pewnych wątpliwości i schematów myślowych Piotra. Jednak zmieniały się one pod wpływem działania Boga. Był On na różne sposoby obecny w życiu Piotra.

Z chrystologią wiąże się ściśle eklezjologia Dzieła Łukaszowego. Od początku swej misji Piotr odgrywał w Kościele szczególną rolę. Polegała ona na ponoszeniu odpowiedzialności za reprezentowanie wspólnoty wierzących, wspieranie działań misyjnych, opiece nad lokalnymi wspólnotami. Właśnie Piotr zapoczątkował proces włączenia do pierwotnego Kościoła nie-Żydów. Fakt ten zmienił radykalnie kształt Kościoła. Piotr służył Kościołowi, był narzędziem Jezusa Zmartwychwstałego. Jako Apostoł posiadał dar Ducha Świętego i przekazywał go innym. Był osobą otwartą na wewnątrzkościelny dialog. Dbął także o dyscyplinę we wspólnocie wierzących i otwarcie korygował pojawiające się postawy naganne. Piotr był szanowany przez chrześcijan. Wspierano jego dzieła. Poszukiwano jego pomocy. W teologii Łk–Dz należy postrzegać zawsze w szerokim kontekście proklamacji prawdy o odpuszczeniu grzechów i zbawieniu, oferowanych przez Jezusa Chrystusa.

6. Piotr w Ewangelii według św. Jana

Świadectwo Ewangelii według św. Jana jest szczególnie wartościowe w biblijno-teologicznej charakterystyce Piotra Apostoła. Pominąwszy doktrynalne znaczenie niektórych tekstów (jak np. J 21,15-17), należy podkreślić główne powody sprawiające, że jest ona szczególna. Po pierwsze, co oczywiste, w relacji do ewangelii synoptycznych J zachował najdalej idącą oryginalność. Dotyczyła ona zarówno treści, terminologii, jak i zastosowanych technik narracyjnych i struktury literackiej¹. Stąd wydaje się, że aby dokonać właściwej interpretacji znaczenia Piotra w tej ewangelii, należy zwrócić uwagę na jej specyfikę literacką i teologiczną. W tle rozważań istotną rolę może odgrywać kwestia autorstwa tej księgi². W przypadku, gdy wraz z grupą egzegetów przyjmie się pogląd, że autorem J był Jan Apostoł³ należałoby uwzględnić wszystkie pozostałe świadectwa nowotestamentowe, świadczące o bliskim związku Piotra i Jana. Ewangelia ta może zawierać świadectwo osoby, która wraz z Piotrem i Jakubem tworzyła trzon kolegium apostoelskiego. Znajomość Jana i Piotra mogła sięgać czasu przed powołaniem ich na Apostołów. Bezpośrednio o Piotrze napisano w J 1,40-42; 6,67-69; 13,6-11.23-26.36-38; 18,10.15.17.25-27; 20,2-20; 21,1-14.15-27. Teksty te znajdują się w dwóch głównych częściach Ewangelii⁴, w Księdze Znaków

¹ Zob. R.E. Brown, *I Bogiem było Słowo. Komentarz do Ewangelii wg św. Jana*, Kraków 2010, s. 99-103. Możliwe strukturyzacje J przedstawił J. Kręcidło, *Duch Święty i Jezus w Ewangelii świętego Jana. Funkcja pneumatologii w chrystologicznej strukturze czwartej Ewangelii*, Series Biblica Paulina 2, Częstochowa 2006, s. 17-38.

² Zob. P. Perkins, *Ewangelia według świętego Jana*, w: KKB, s. 1114-1115.

³ Papieska Komisja Biblijna, *Natchnienie i prawda Pisma świętego*, Kielce 2014, nr 31-32, s. 56-57.

⁴ Zob. P. Perkins, *Ewangelia według świętego Jana*, s. 1120-1121; R.E. Brown, *I Bogiem było Słowo*, s. 108-109.

(1,19-12,50) i w Księdze Chwały (13,1-20,31) oraz w J 21, który jest traktowany jako dodatek uzupełniający.

6.1. Piotr w Księdze Znaków

W kontekście Księgi Znaków o Piotrze wspomniano wprost jedynie dwa razy. W J 1,40-42 autor biblijny przedstawił własną wersję powołania Szymona. W J 6,68-69 Piotr wyznał wiarę w Jezusa Mesjasza. Okoliczności tego wyznania związane były z mową eucharystyczną Jezusa. W jej wyniku część uczniów opuściła Go.

6.1.1. Powołanie Piotra (J 1,40-42)

Postać Szymona, brata Andrzeja pojawia się w kontekście powołania pierwszych uczniów w J 1,35-51⁵. Fragment ten można traktować jako kontynuację wydarzeń związanych z chrztem, którego Jan Chrzciciel udzielił Jezusowi w Betanii, na brzegu Jordanu (1,19-34). W J 2,1 rozpoczyna się opowiadanie o cudzie dokonanym przez Jezusa na weselu w Kanie Galilejskiej. Opis powołania uczniów dotyczył dwóch kolejnych dni. W naturalny sposób zatem można mówić o dwóch jego częściach: J 1,35-42 i 1,43-51. Kontekst bezpośredni omawianego fragmentu J stanowiła część pierwsza – J 1,35-42. W tekście tym dostrzec można zmiany akcji i zaangażowanych w nie osób. Pozwalały one na przyjęcie jego wewnętrznej strukturyzacji. Cała akcja działa się dzień po chrzcie Jezusa⁶ (1,35a: τῇ ἐπαύριον – „nazajutrz”; por. 1,29.43). W J 1,35-36 autor nawiązał do postaci Jana Chrzciciela oraz jego wyznania, dotyczącego misji Jezusa Chrystusa (1,36b: ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ – „oto Baranek Boga”, por. 1,29b-31). Kolejny etap narracji to w. 38-39. Dwaj uczniowie Jana opuścili go i poszli za Jezusem⁷. W w. 40-42 zawarto opis powołania Szymona. W opowiadaniu o powołaniu pierwszych uczniów w J 1,35-42 najważniejszą osobą jest Jezus. Jego imię pojawiło się w w. 36.37.38.42. Kilkakrotnie pojawiły się inne tytuły, które odnosiły się do Jezusa, jak „Baranek Boga” (w. 36b), „Rabbi” (w. 38b), „Mesjasz” (w. 41b) oraz wskazujące na Niego zaimki osobowe (w. 38.39.40). Od początku Jezus stał się punktem

⁵ O wewnętrznym związku między J 1,34-50 i J 13-17 pisał S. Mędala, *Ewangelia według św. Jana. Rozdziały 13-17*, NKB NT IV/2, Częstochowa 2010, s. 33.

⁶ R.E. Brown (*I Bogiem było Słowo*, s. 133) wskazał, że pierwsi uczniowie zostali powołani trzeciego, Piotr czwartego, a Filip i Natanael piątego dnia.

⁷ O konieczności dokonania wyboru pisał Z. Grochowski, *Il discepolo di Gesù nell'ora della prova (Gv 18-19), luogo di rivelazione del Maestro*, Studia Biblica Lublinensia XIII, Lublin 2015, s. 409-410.

odniesienia i był w centrum wydarzeń. Jego Jan Chrzciciel wskazał jako Baranka Bożego. Za Nim poszli dwaj dotychczasowi jego uczniowie – Andrzej i Jan⁸. Uczniowie ci udali się z Jezusem i pozostali razem z Nim. Według relacji ewangelisty Andrzej powiedział bratu o swoim nowym Nauczycielu, a następnie przyprowadził go do Jezusa. Sam opis spotkania Piotra z Jezusem był krótki, a najważniejszą część stanowiły Jego słowa (w. 42b).

Pierwsze w J odniesienie do Piotra pojawia się w kontekście prezentacji jego brata Andrzeja w J 1,40. Autor J wspomniał o Andrzeju, bracie Szymona Piotra. W ten sposób uprzedził sam fakt zmiany imienia Szymona, podkreślając rolę narratora opowiadającego o wydarzeniach minionych. Z drugiej strony użył on imienia Piotra, które funkcjonowało wśród pierwszych chrześcijan w momencie redagowania tekstu ewangelicznego. Przytoczone wyznanie Andrzeja – εὗρήκαμεν τὸν Μεσσίαν – „znaleźliśmy Mesjasza” świadczyło o wewnętrznym przekonaniu o odkryciu, które z perspektywy praktykujących judaizm miało niezwykłą, nieporównywalną z niczym wartość⁹. Podobne, jeszcze bardziej rozbudowane wyznanie złożył Filip wobec Natanaela (w. 45). W odróżnieniu od Natanaela, który wątpił w prawdziwość świadectwa Filipa, Szymon Piotr poszedł z bratem do Jezusa. Jan podkreśla, że Andrzej przyprowadził go do Jezusa (w. 42a). Jezus, przypatrując się Piotrowi, powiedział mu kim jest i kim będzie. Autor J zaakcentował znaczenie tego spojrzenia, używając formy imiesłowu aorystu (w. 42b: ἐμβλέψας αὐτῷ – „przypatrując się mu, przyglądając się mu”). Jezus wiedział, kim jest nowoprzybyły – σὺ εἶ Σίμων ὁ υἱὸς Ἰωάννου – „ty jesteś Szymon syn Jana” (zob. J 21,15-17). Wiedza ta wpisuje się w teologiczny obraz Jezusa – Mesjasza w J. Jezus Mesjasz jest Bogiem (por. 1,51). Zmiana imienia w J 1,42 (σὺ κληθήσῃ Κηφᾶς, ὃ ἐρμηνεύεται Πέτρος – dosł. „ty będziesz nazywać się Kefas, co znaczy Piotr”) przywołuje sytuację opisaną w Mt 16,13-20. Okoliczności wydarzenia jednak przedstawiono w zupełnie inny sposób. Jan, w odróżnieniu od Mt nie interpretował imienia Kefas, ale wskazał, że było to imię nadane Szymonowi przez Jezusa¹⁰. Przywołanie całej formuły imienia „Szymon syn Jana” opisuje się jeszcze w J 21,15-17. Imię Kefas zostało zastosowane jedynie w momencie

⁸ Zob. F. Mickiewicz, *Świadkowie Jezusa*, s. 89-90.

⁹ Zastosowanie formy czasu przeszłego dokonanego (perfectum) oznacza, że rozpoznanie Mesjasza już dokonało się i spowodowało konsekwencje w teraźniejszości wypowiadającego. Zob. P. Perkins (*Ewangelia według świętego Jana*, s. 1125) sugerował, że l. mn. wskazuje na formę, złożoną przez wspólnotę wczesnochrześcijańską.

¹⁰ Imię Kefas w odniesieniu do Szymona Piotra pojawiało się często w pismach Pawła, por. 1 Kor 1,17; 3,22; 9,5; 15,5; Ga 1,18; 2,9.11.

powołania¹¹. Warto zauważyć, że opis powołania Piotra w J 1,40-42 dostarcza wielu dodatkowych szczegółów. Według J Piotr był trzecim powołanym uczniem Jezusa. Spotkanie z Jezusem dokonało się w miejscu, w którym mieszkał Jezus, późnym popołudniem. Musiało to być chwilowe mieszkanie, gdzieś w okolicy miejsca działalności Jana Chrzciciela nad Jordanem, czyli w pobliżu Betanii, albo w samej miejscowości. Dopiero po powołaniu Jana, Andrzeja i Piotra Jezus wyruszył do Galilei (w. 43). O ile można zrozumieć powód przebywania tam uczniów Jana Chrzciciela, o tyle przebywanie tam Piotra było zastanawiające. Jan jednak pominął te szczegóły, koncentrując się na nowej tożsamości nadanej Szymonowi.

Opis powołania Szymona, syna Jana, w J 1,40-42 zasadniczo różnił się od świadectw synoptyków. Według Mk 1,16-20 Jezus powołał Szymona i Andrzeja oraz Jakuba i Jana nad Jeziorem Galilejskim podczas ich związanych z pracą rybaków. Podobnie opisał to wydarzenie Mateusz (Mt 4,18-22). Dodał wcześniej, że Jezus mieszkał w tym czasie w Kafarnaum (Mt 4,13). Z relacji Łukasza wynikało, że Jezus i Szymon znali się przed jego powołaniem (Łk 4,38-39; 5,1-3). Powołał Piotra po obfitym połowie ryb w Jeziorze Genenezaret wraz z Jakubem i Janem (Łk 5,4-11). Różnice te związane były z oryginalną teologią poszczególnych Ewangelii. W J Piotr nie był pierwszym powołanym, ale jedynym, któremu Jezus nadał nowe imię¹². Może to oznaczać, że autor J potwierdził istniejącą już tradycję synoptyczną, wskazującą na pozycję Piotra we wspólnocie kościelnej¹³.

W przypadku Janowego opisu powołania Piotra jest oczywiste, że miał on do wypełnienia szczególną misję. Symboliczna zmiana imienia miała charakter programowy¹⁴. Wiązała się ona ściśle z misją przewidzianą dla niego przez Jezusa, Baranka Bożego, Mesjasza zapowiedzianego przez Prawo i Proroków. Następne teksty dostarczają kolejnych informacji na temat oryginalnych cech obrazu Piotra w perspektywie teologii Janowej.

6.1.2. Wyznanie Piotra w Kafarnaum (J 6,68-69)

Tzw. mowa eucharystyczna w J 6,22-71 należy do materiału własnego J. Poprzedzają ją dwa teksty, mające swoje paralele u synoptyków, a mianowicie opis cudownego rozmnożenia chleba¹⁵ (J 6,1-15; por. Mk 6,34-44;

¹¹ R.E. Brown (*I Bogiem było Słowo*, s. 133) sugerował, że J celowo streścił tradycję synoptyków dotyczącą Piotra.

¹² Zob. V. Mannucci, *Giovanni il vangelo narrante*, Bologna 1993, s. 230.

¹³ Zob. P. Perkins, *Ewangelia według świętego Jana*, s. 1125.

¹⁴ M. Bockmuehl, *Simon Peter*, s. 58-59.

¹⁵ O bliskim związku relacji J oraz Mk 6-8 pisał R.E. Brown, *I Bogiem było Słowo*, s. 160-161.

Mt 14,14-21; Łk 9,11-17) oraz Jezusa kroczącego po jeziorze (J 6,16-21; por. Mk 6,45-52; Mt 14,22-33). W J 7,1 rozpoczyna się relacja z obchodu Święta Namiotów i związana z nim prezentacja nowych tematów teologicznych (J 7,1-53). Ze względu na obszerny i złożony charakter literacki struktura literacka mowy eucharystycznej może być rozpatrywana na różne sposoby. Na podstawie odniesienia do miejsca akcji i poruszonej tematyki można zaproponować następujący ramowy schemat J 6,22-71¹⁶:

- 6,22-26 – spotkanie Jezusa, uczniów i tłumu w Kafarnaum; pierwszy dialog Jezusa;
- 6,27-31 – drugi dialog Jezusa ze słuchaczami;
- 6,32-59 – mowa Jezusa na temat Chleba Życia;
- 6,60-71 – reakcja uczniów.

Postać Piotra pojawia się w kontekście reakcji, którą wywołała mowa eucharystyczna w gronie dotychczasowych zwolenników nauki Jezusa w J 6,60-71. Temat niezrozumienia części Jego uczniów dla prawd, przekazanych przez Jezusa w synagodze w Kafarnaum, wiąże całość jednostki. Od niezrozumienia niektórych uczniów (w. 60.61.64a) przechodzi się do egzemplifikacji, wskazując na przyszłą zdradę Judasza (w. 64b.70b-71). W kontekście J 6,60-71 wyróżnione zostały wyraźnie dwie grupy wyznawców Jezusa. Pierwszą stanowią uczniowie. Nie podano ich imion ani liczby. Wskazuje się natomiast, że po usłyszeniu mowy Jezusa na temat Chleba Życia oraz Jego Ciała i Krwi, część z nich odeszła nie rozumiejąc jej i gorsząc się jej treścią (w. 60-61.66)¹⁷. Drugą grupę tworzą najbliżsi współpracownicy Jezusa, którzy początkowo milczeli, ale zostali sprowokowani do zajęcia stanowiska przez Niego samego (w. 67). Ze względu na rozmówców Jezusa w części dedykowanej opisowi reakcji po wygłoszonej nauce można rozróżnić zatem reakcję uczniów (w. 60-66) oraz rozmowę Jezusa z Dwunastoma (w. 67-71).

Właśnie w kontekście związanej z mową eucharystyczną rozmowy Jezusa z Apostołami pojawia się wypowiedź Piotra (w.68-69). Pomimo wyjątkowej głębi teologicznej słów Jezusa, skierowanych do słuchaczy w synagodze w Kafarnaum, nie zostały one przez nich ani zrozumiane, ani dobrze przyjęte (w. 30.34.36.41-42.52.60.64.66.71). Jezus zwrócił się zatem do Apostołów z pytaniem, które uderza radykalizmem: μή καὶ ὑμεῖς θέλετε ὑπάγειν – dosł. „a wy nie chcecie odejść” (w. 67b). Słowa te były podszyte

¹⁶ Zob. J. Kręcidło, *Duch Święty i Jezus*, s. 43. Inny podział na 6,22-40; 41-51a; 51b-59; 60-66; 67-71 zastosował P. Perkins, *Ewangelia według świętego Jana*, s. 1138-1141.

¹⁷ Szerzej na ten temat zob. V. Mannucci, *Giovanni il vangelo narrante*, s. 114-116.

ironią¹⁸. Podobnie jak w innych tekstach ewangelicznych, Piotr odpowiadał w imieniu wszystkich. Odpowiedź Szymona Piotra jest bezpośrednia, typowa dla jego temperamentu, szczerza, posiadająca formę wyznania wiary. Zastosowanie liczby mnogiej nie pozostawia wątpliwości, że Piotr wypowiadał się w imieniu pozostałych Apostołów. Na pytanie Jezusa najpierw odpowiedział pytaniem retorycznym: κύριε, πρὸς τίνα ἀπελευσόμεθα – dosł. „Panie, do kogo odejdziemy?” (w. 68b). Użycie terminu „Pan” sugerowało, że Piotr nie miał wątpliwości, że Jezus jest Synem Bożym, posłanym przez Boga Mesjaszem. W dalszej odpowiedzi Piotr sprecyzował, dlaczego on sam i Apostołowie trwali przy Jezusie. Wypowiedź koncentrowała się na wyznaniu wiary w Jezusa: ῥήματα ζωῆς αἰωνίου ἔχεις – dosł. „słowa życia wiecznego masz” (w. 68c)¹⁹. Użycie terminu ῥήμα – „słowo” może odnosić się do mowy eucharystycznej (por. w. 63b), ale przede wszystkim do całości objawienia, które przekazał Jezus. Wyznanie wiary Piotra jest bardzo dobitne: καὶ ἡμεῖς πεπιστεύκαμεν καὶ ἐγνώκαμεν ὅτι σὺ εἶ ὁ ἅγιος τοῦ θεοῦ – „a my uwierzyliśmy i poznaliśmy, że Ty jesteś Świętym Boga” (w. 69). Tytuł „Święty Boga” dotyczyło tożsamości Jezusa i uznania, że wypełnia On misję samego Boga²⁰. Apostołowie nie mieli zatem wątpliwości, jak inni słuchacze z Kafarnaum, widząc w Nim jedynie znajomego cudotwórcę (w. 42). Wyznanie „my uwierzyliśmy i poznaliśmy” wyrażało głęboką osobistą więź, jaką Piotr i Apostołowie odczuwali wobec Jezusa. Problem wiary bądź niewiary był kluczowy w teologii J. Przedstawiano go na różne sposoby i w rozmaitych kontekstach. „Poznanie” osiągało swoją pełnię na płaszczyźnie osobistej więzi z Jezusem²¹. Osobiste przekonanie oparte na więzi z Jezusem, Panem, Świętym Boga, stanowiło według występującego w imieniu kolegium apostoelskiego Piotra fundament bycia Jego uczniem²². W w. 70-71 Jezus przepowiedział zdradę Judasza (por. 64b). Zarówno jednak zdrada Judasza, jak i odejście części uczniów oraz negatywne reakcje słuchaczy mowy eucharystycznej były związane z ich brakiem wiary w posłannictwo Jezusa. Większość słuchaczy w synagodze w Kafarnaum widziała znak rozmnożenia chleba. Jednocześnie jednak nie była w stanie dostrzec w Jezusie nikogo poza

¹⁸ Na temat ironii w wypowiedziach Jezusa zob. V. Mannucci, *Giovanni il vangelo narrante*, s. 72-73.

¹⁹ M. Bockmuehl (*Simon Peter*, s. 59) podkreślał podobieństwo do wyznania wiary Piotra w Mk 8,27-30. Wskazał jednak na szerszy kontekst mesjański i eklezjalny.

²⁰ Temat ten omówił szeroko M. Wojciechowski, *Jezus jako święty w pismach Nowego Testamentu*, Rozprawy i Studia Biblijne 2, Warszawa 1996.

²¹ Zob. M. Karczewski, *Jakże możemy znać drogę (J 14,5)?*, s. 97-109.

²² R.E. Brown, *I Bogiem było Słowo*, s. 166.

cudotwórcą lub prorokiem (J 6,14-15.22-25.26.42). Apostołowie początkowo nie poznali Jezusa krocącego po jeziorze (w. 16-21). Jednak wobec trudnej do zrozumienia mowy Jezusa nie stracili wiary, a Jego wyjątkowe Boże posłannictwo w kontekście kryzysu, który dotknął środowisko zwolenników Jezusa po wygłoszeniu przez Niego mowy eucharystycznej, postawa Piotra i Apostołów jawiła się jako wzór dla odbiorców Ewangelii.

Wyznanie Piotra wpisuje się w inne wypowiedzi ewangeliczne, według których wyznał on wiarę w bóstwo Jezusa. Odpowiedź na pytanie Jezusa: „do kogóż odejdziemy” podkreśla wyłączność i wyjątkowość powołania apostołskiego. Piotr był wyrazicielem pozostałych Apostołów. W J jest to pierwszy przykład podkreślenia szczególnej pozycji Piotra w tym kolegium, zgodny ze świadectwami zawartymi w większości wskazanych powyżej tekstów nowotestamentowych.

6.2. Piotr w Księdze Chwały

Janowy opis ostatniej wieczerzy stanowi istotną część tzw. Księgi, dedykowanej tematyce związanej z męką i Zmartwychwstaniem Jezusa Chrystusa (J 13,1-20,31)²³. W odróżnieniu od synoptyków autor J poświęcił jej aż połowę swojej Ewangelii. Opis ostatniej wieczerzy należy do grupy tekstów, dotyczących czasu przed aresztowaniem Jezusa. Początek Księgi Chwały wiąże się niekiedy z opisem namaszczenia Jezusa w Betanii (12,1-8). Inni uważają, że jej pierwszy etap stanowi relacja z ostatnią wieczerzą (13,1-30), jeszcze inni widzą go w uroczystym wjeździe Jezusa do Jerozolimy (12,12-19). Niezależnie od tego jest oczywiste, że ostatnia wieczerza pozostaje w ścisłym związku z kontekstem męki i Zmartwychwstania Jezusa. Po zakończeniu obchodu wieczerzy przed rozpoczęciem relacji z aresztowania Jezusa Jan umieścił jeszcze mowę pożegnalną (13,31-16,33) oraz modlitwę arcykapłańską Jezusa (17,1-26). Wskazane jest zatem odczytywanie J 13,1-17,26 jako tekstu związanego z ostatnią wieczerzą, ale stanowiącego testament Jezusa²⁴. W tym kontekście Piotra wspomniano trzy razy. Dwukrotnie pojawia się on w Janowym opisie ostatniej wieczerzy: jako oponujący wobec umywania nóg (13,6-11) oraz w związku z pytaniem o obecnego w kolegium Apostołów zdrajcę

²³ Jest oczywiste, że w J 13,1 rozpoczyna się kolejna część Ewangelii. Kwestią sporną jest m.in. ulokowanie w strukturze J tekstu 12,1-50, który zależnie od przyjętych kryteriów wiąże się niekiedy z kontekstem J 13-17. Szeroko na ten temat zob. J. Kręcidło, *Duch Święty i Jezus*, s. 26-38.

²⁴ S. Mędala, *Ewangelia według św. Jana*, s. 35-40.

(13,21-26). Ponadto Piotr nawiązuje dialog z Jezusem (13,36-38). Tekst ten zawiera także zapowiedź zaparcia się Piotra, zrealizowaną w 18,15-27.

6.2.1. Piotr i umycie nóg (J 13,1-20)

Janowa relacja, dotycząca ostatniej wieczerzy, różni się znacznie od związanych z nią świadectw synoptyków (zob. Mk 14,22-15; Mt 26,26-20; Łk 22,14-20; por. 1 Kor 11,23-27)²⁵. Jan pominął obecny w innych tekstach nowotestamentowych opis ustanowienia Eucharystii, a skoncentrował się na dwóch kwestiach, z których pierwszą i najważniejszą stanowił wzór miłości braterskiej (J 13,5-9.12-16), drugą natomiast – zdrada jednego z uczestników wieczerzy (w. 2.10-11.18.21.26-30)²⁶. Piotr jest związany zarówno z pierwszą, jak i z drugą główną linią tematyczną.

Gest umycia stóp był wyrazem gościnności i czynnością wykonywaną przez służbę (por. Rdz 18,24; 1 Sm 25,41; Ps 60,10; Łk 7,44)²⁷. Jezus umywał stopy kolejnym Apostołom i wycierał je płótnem, którym był przepasany (w. 13,3-5.12a; por. Wj 30,17-20; 40,30-32; 2 Sm 11,8; Rdz 18,3). W ich gronie autor J wyróżnił jedynie Szymona Piotra, opisując dokładnie towarzyszące czynnościom Jezusa okoliczności i dialog (J 13,6-10). Wzmianka o umywaniu nóg innym Apostołom tworzy tło rozmowy z Piotrem (w. 5.12a). Sam gest Jezus interpretował i wskazywał jako przykład relacji wewnątrz wspólnoty Apostołów (w. 12b-18a). W odróżnieniu od pozostałych Apostołów (w. 5b) Piotr stanowczo oponował, widząc podchodzącego do niego Jezusa. Opowiadanie o tym fakcie było pełne dynamiki i napięcia²⁸. W w. 6a autor napisał o chwili, w której Jezus zbliżył się do Piotra, aby umyć jego nogi. Na podstawie pełnego niedowierzania i wyrzutu pytania Piotra można przypuszczać, że Jezus już prawie zaczynał swoją czynność. Piotr czynił wyrzut: κύριε, σύ μου νίπτεις τοὺς πόδας – dosł. „Panie, Ty myjesz moje stopy?” (w. 6b). Piotr był przekonany, że nie może dopuścić do tego, aby jego Pan wykonywał czynność służebną²⁹. Jego determinacja była tak wielka, że nie przyjął do wiadomości cierpliwego wyjaśnienia Jezusa, że zrozumie ten gest w przyszłości (w. 7). Ponownie sprzeciwił się Jezusowi mówiąc: οὐ μὴ νίψῃς μου τοὺς πόδας εἰς τὸν αἰῶνα – dosł. „nie nie będziesz mył moich stóp na wieki” (w. 8a). Dopiero słowa Jezusa, wskazujące umycie mu stóp

²⁵ Szeroko na ten temat S. Mędała, *Ewangelia według św. Jana*, s. 40-84.

²⁶ Na temat możliwej kompozycji J 13 zob. M. Wojciechowski, *La source de Jean 13*, NTS 38 (1988), s. 135-141.

²⁷ P. Perkins, *Ewangelia według świętego Jana*, s. 1157.

²⁸ M. Bockmuehl (*Simon Peter*, s. 60) stwierdził, że Piotr jest pełen zapału i niechęci.

²⁹ S. Mędała, *Ewangelia według św. Jana*, s. 47.

będące warunkiem zachowania z Nim wspólnoty przyniosło skutek: ἐὰν μὴ νίψω σε, οὐκ ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ – dosł. „jeżeli nie umyję cię, nie masz części ze mną” (w 8b; por. 14,3; 17,24)³⁰. Groźba Jezusa zadziałała przesadną prośbą Piotra o umycie nie tylko stóp, ale także rąk i głowy (w. 9). W odpowiedzi Jezus skorygował przesadę Piotra (w. 10). Podkreślenie, że wykąpany myje tylko nogi zmienia perspektywę, łącząc czystość ze stanem moralnym. Czyn Jezusa zapowiada Jego ofiarę złożoną także za swoich uczniów³¹. W w. 11 autor J wskazał wyraźnie, że Jezus wiedział, kto jest nieczysty, ponieważ znał zdrajcę (w. 11). O ile gest obmycia stóp w 13,4-8, zgodnie z wyjaśnieniem zawartym w J 13,12-20, jest wzorem miłości służebnej dla wyznawców Jezusa, o tyle interpretacja J 13,10 wybiegała dalej³². Uważano, że określenie „wykąpany” może wskazywać kogoś, kto przyjął naukę Jezusa, a potem chrzest³³. Natomiast konieczność obmycia stóp mogła dotyczyć oczyszczenie z grzechów powszednich, lub zgładzenie win dokonujących się przez Eucharystię (zob. J 15,3; Ef 5,26; Tt 3,5; Hbr 10,22).

Krótki tekst dedykowany Piotrowi, który sprzeciwiał się Jezusowi, dostarcza interesujących informacji na temat Apostoła. Po pierwsze, jest oczywiste, że Piotr szanował Jezusa, co wykazał ulegając w końcu Jezusowi. Można założyć, że Piotr dbał o zachowanie właściwej relacji wobec Tego, w którym rozpoznał posłanego przez Boga Mesjasza i Zbawiciela. Jednak trudno nie zauważyć, że Jan zwraca uwagę na emocje Piotra i jego upór. Paradoks w postawie Piotra uwidocznił się w momencie jego przesadzonej reakcji na groźbę Jezusa. Piotr czuł się tak mocno związany z Jezusem, że otwarcie sprzeciwiał się Mu. Epizod ten wskazuje, że Jezus nie zniechęcał się brakiem zrozumienia Piotra (por. w. 7). Poznanie Jezusa nie jest rzeczywistością statyczną, ale wymaga czasu i cierpliwości, także w odniesieniu do Piotra. Przykład umywania nóg dotyczył również Piotra, który podobnie jak inni uczniowie powinien darzyć pozostałych miłością braterską.

6.2.2. Piotr i ujawienie zdrajcy (J 13,21-30)

W J 13,21-30 rozwinięto temat zdrajcy, o którym wspomniano od początku wieczery (zob. J 13,2.11.18). W świetle narracji J Jezus wraz ze zbliżaniem się jej przeżywał bardzo boleśnie zdradę Judasza (w. 21; por. 11,33.38).

³⁰ S. Mędała (tamże, s. 44) umieścił ten werset w centrum chiastycznej struktury narracji 13,1-20.

³¹ P. Perkins, *Ewangelia według świętego Jana*, s. 1157.

³² Na temat recepcji obmycia nóg w pierwotnym chrześcijaństwie i współczesnej egzegezie zob. S. Mędała, *Ewangelia według św. Jana*, s. 62-69.

³³ O związku obmycia wodą i śmiercią krzyżową Jezusa pisał S. Mędała, *Ewangelia według św. Jana*, s. 57.

W kontekście ostatniej wieczerzy narastała dramaturgia z nią związana. Swoje apogeum osiągnęła w w. 26b-30. Judasz opuścił grono Apostołów, wchodząc w mrok nocy (w. 30b). Według J zdrada Judasza była znakiem opętania przez szatana (J 13,2.27a; por. Łk 22,3). Judasz zdawał się działać zgodnie z wolą Jezusa (w. 27b). Zdrada Judasza stanowiła zatem część planu zbawienia (zob. J 18,1-8). O tym, co stało się z Judaszem po skazaniu Jezusa, podaje jedynie Mt i Łk (Mt 27,3-10; Dz 1,16-20).

W J 13,21-30 zdrada Judasza jest rozpatrywana w kontekście eklezjalnym³⁴. Publiczne, uroczyste wyznanie Jezusa nie pozostawiało wątpliwości, że jeden z Apostołów był zdrajcą: ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με – dosł. „zaprawdę, zaprawdę mówię wam, że jeden z was mnie wyda” (w. 21b). Zdrada ta została przedstawiona jako wydanie na śmierć gwałtowną (por. Mk 9,31; 10,33; Mt 20,17-20; Łk 18,32; Dz 2,23; J 18,2). Chodziło zatem o najcięższy typ zdrady. Stąd reakcja Apostołów była pełna niepewności i bezradności (J 13,22: ἀπορούμενοι³⁵). W tym kontekście pojawił się ponownie Piotr. Także jego ogarnęła niepewność, stąd skorzystanie z pomocy „umiłowanego ucznia” (J 13,23)³⁶. Postać „umiłowanego ucznia” jest utożsamiana głównie z Janem Apostołem (zob. J 19,26-27; 20,2; 21,20-23)³⁷. Piotr skinieniem dał znać Janowi, aby zapytał, kto jest zdrajcą (J 13,24). Postawa Jana, który oparł głowę na piersi Jezusa, mogła sugerować, że jego pytanie ma charakter poufny (J 13,25)³⁸. Jezus wskazał na Judasza (J 13,26.27.30). Podany kawałek chleba był znakiem wspólnoty i zaufania (w. 25.26b.30; por. Mk 14,18; Mt 26,20-25). Jan wyjaśnia, że uczestnicy wieczerzy usłyszeli skierowany do Judasza nakaz Jezusa, jednak nie kojarzyli go ze zdradą (w. 27-29). Apostołowie nie dowiedzieli się, o kim mówił Jezus (w. 28). Autor Ewangelii podkreśla, że Judasz został opanowany przez szatana (w. 27; por. Łk 22,3). Związek Judasza z siłami ciemności podkreśla

³⁴ Doświadczenie zdrady stanowiło moment próby dla wspólnoty, zob. Z. Grochowski, *Il discepolo di Gesù*, s. 414.

³⁵ WB, kol. 195 sugerował, że chodzi o wątpliwość, niepewność.

³⁶ O związku „umiłowanego ucznia” z obecną w J tradycją wspólnoty Janowej pisał M. Bockmuehl, *Simon Peter*, s. 60-61.

³⁷ W tradycji kościelnej powszechnie wiązano tę postać z Janem Apostołem i Ewangelistą. V. Mannucci (*Giovanni il vangelo narrante*, s. 238-240) omówił inne propozycje identyfikacji, takie jak: Łazarz, Jan zwany Markiem, Jan prezbiter uczeń Jezusa, anonimowy założyciel szkoły Janowej. O tradycji Janowej pisał P. Perkins, *Ewangelia według świętego Jana*, s. 1158.

³⁸ S. Mędała, *Ewangelia według św. Jana*, s. 73-74. Według autora pozycja „umiłowanego ucznia” w pobliżu Jezusa może wskazywać na pewne napięcie między dwiema szkołami teologicznymi: Piotra i Jana. Ta druga uznawała zwierzchnictwo tej pierwszej, ale rościła sobie prawo do lepszego rozumienia myśli Jezusa.

symboliczne wyjście z wieczernika w mrok nocy (J 13,30b)³⁹. Judasz opuścił definitywnie Jezusa, Światłość świata i zgromadzonych z Nim Apostołów i pograżył się w ciemności (zob. J 18,3).

Postawa Piotra uwidoczniła kolejne cechy jego osobowości. Piotrowi udzieliła się atmosfera zakłopotania i niepewności, związana z wypowiedzią Jezusa. Potrafił jednak wykorzystać wewnętrzne relacje we wspólnocie Apostołów, aby dotrzeć do Jezusa. „Umiłowany uczeń” przekazał pytanie Jezusowi. Jezus odpowiedział w sposób symboliczny bez podawania imienia zdrajcy. Apostołowie nie zrozumieli, kogo miał na myśli. Dyplomatyczna reakcja Piotra może sugerować, że czuł się on odpowiedzialny za kolegium Apostołów. Informacja o ciężkiej zdradzie, którą miał popełnić jeden z jego współpracowników poraziła także jego. Scena ta wskazuje, że wśród najbliższych współpracowników Jezusa były osoby słabe. Należał do nich Judasz, ale również pozostali Apostołowie mieli być poddani próbie.

6.2.3. Dialog Piotra z Jezusem (J 13,36-38)

Początek tzw. mowy pożegnalnej z J 13-16 wprowadza temat odejścia Jezusa i związany z nim motyw drogi (zob. 13,9.33.36-37; 14,2-6.18-19a.27-28; 16,5-7.16.27-28). W tym kontekście Jan umieścił krótki dialog Piotra z Jezusem (J 13,36-38; por. Mk 14,26-31; Łk 22,31-34). Główny problem stanowiły słowa Jezusa, w których zapowiadał swoje bliskie odejście i oznajmiał Apostołom, że nie mogą iść z Nim (J 13,33). Piotr był wyraźnie poruszony słowami Jezusa, stąd jego pytanie: κύριε, ποῦ ὑπάγεις – dosł. „Panie, dokąd odchodzisz?” (w. 36; por. w. 33). Odpowiedź Jezusa była podobna do wyjaśnienia, dotyczącego czynności umywania stóp (zob. w. 7). Jezus, nie udzielając Piotrowi konkretnej odpowiedzi, oznajmił mu, że pójdzie Jego drogą, ale później (por. 21,18-19). Zastosowana terminologia, dotycząca pójścia za Jezusem, może sugerować związek z wypełnieniem misji ucznia Jezusa (w. 36b-37: ἀκολουθῆσαι – „iść/ pójść za kimś lub za czymś”⁴⁰). Jest oczywiste, że swoisty bunt Piotra z powodu niemożności pójścia z Jezusem był spowodowany jego przynależnością do grona Apostołów. Jako osoba będąca od początku powołania w bliskiej relacji z Jezusem nie mógł zrozumieć, dlaczego nie może iść z Nim (por. 12,26; 14,5.8.22)⁴¹. Gwałtowny temperament

³⁹ R.E. Brown, *I Bogiem było Słowo*, s. 205.

⁴⁰ WB, kol. 60. Znaczenie to jest bardziej typowe dla synoptyków, ale możliwe także w J. Sens podstawowy to „iść za kimś, przyjść za, naśladować, dołączyć do, ponosić skutki”.

⁴¹ P. Perkins (*Ewangelia według świętego Jana*, s. 1159) podkreślił, że nikt z Apostołów przed uwielbieniem Jezusa nie mógł w pełni zrozumieć sensu Jego słów.

Piotra powodował, że nie chciał czekać, choć Jezus zapewniał go, że pójdzie za Nim później⁴². To napięcie między „teraz–potem” powodowało, że Piotr podjął próbę wywarcia nacisku na Jezusa, podkreślając swoje oddanie aż do ofiary z życia (w. 37: τὴν ψυχὴν μου ὑπὲρ σοῦ θήσω – dosł. „życie me za Ciebie położyć”; por. 10,15b.17)⁴³. Jezus nie tylko nie uległ presji, ale powiedział Apostołowi wprost, że jego deklaracja jest bezwartościowa, bowiem bliska była chwila jego trzykrotnego zaparcia się (w. 38). Odpowiedź Jezusa została w tym momencie bez odpowiedzi i brzmiała jak ostry wyrzut. Jan poświęcił wiele uwagi okolicznościom zaparcia się Piotra w 18,15-18.25-27. Nawiązanie do zapowiedzi Jezusa, dotyczącej przyszłego pójścia Piotra Jego śladem, pojawiło się w kontekście powierzenia mu zadań pasterskich w J 21,15-19. Zapowiedź późniejszego pójścia za Jezusem w w. 13,36b dotyczyła przyszłej męczeńskiej śmierci Piotra (por. 21,18-19)⁴⁴.

W świetle J 13,36-38 charakterystyka Piotra nie zmieniła się. Piotr czuł się bardzo związany z Jezusem. Jednocześnie trudno mu było zaakceptować niektóre Jego decyzje. W J 13,36-37 Piotr zachowywał się w sposób niedojrzały i gwałtowny. Nie tylko lekceważył słowa Jezusa, ale także próbował wymusić zmianę decyzji. Był to jednak dopiero pierwszy etap⁴⁵ drogi Piotra za Jezusem w czasie Jego męki i Zmartwychwstania. Wraz z uwielbieniem Jezusa i nadejściem Parakleta zarówno Piotr, jak i pozostali Apostołowie mieli zrozumieć sens ofiary Jezusa Chrystusa.

6.2.4. Piotr w ogrodzie za potokiem Cedron (J 18,1-11)

Według J 18,1-2 Jezus udał się do ogrodu za Cedronem, w którym przebywał często razem z uczniami. W odróżnieniu od synoptyków nie wspomina się ani o czuwaniu, ani o trwodze Jezusa (por. Mk 14,32-42; Mt 26,36-46; Łk 22,39-46)⁴⁶. Bezpośrednio po przybyciu nastąpiło brzemienne w treści teologiczne aresztowanie Jezusa (J 18,3-11). Jan zaakcentował majestat Jezusa. Zarówno wypowiedź Jezusa: ἐγώ εἰμι – „Ja jestem” (por. Wj 3,14), jak i pokłon oddany Mu przez prześladowców sugerują, że jest to majestat Syna Bożego (J 18,5-8a). Jezus dobrowolnie poddał się swoim prześladowcom, aby

⁴² Było to zachowanie związane z jego ludzką słabością, zob. Z. Grochowski, *Il discepolo di Gesù*, s. 410.

⁴³ R.E. Brown (*I Bogiem było Słowo*, s. 206-207) wskazał, że gotowość oddania życia za Jezusa może przywoływać postawę Dobrego Pasterza.

⁴⁴ M. Bockmuehl (*Simon Peter*, s. 62) podkreślił znaczenie Janowych zapowiedzi męczeństwa Piotra w kontekście Nowego Testamentu.

⁴⁵ Zob. V. Mannucci, *Giovanni il vangelo narrante*, s. 300.

⁴⁶ Dokładne porównanie zaprezentował S. Mędała, *Ewangelia według św. Jana*, s. 178-179.

wypełnić Boży plan zbawienia ludzi. Według J 18,8b-9 Jezus doprowadził do tego, że przebywający z Nim Apostołowie zostali puszczeni wolno. Kontekst wolności Jezusa w podjęciu męki podkreślał także krótki epizod, dotyczący reakcji Piotr. Zachowanie Piotra w J 18,10 stało w kontraście do wolnego wyboru Jezusa oraz bezpieczeństwa Jego towarzyszy. W odruchu obrony Jezusa okaleczył Malchosa, sługę arcykapłana. Jezus powstrzymał go jednak podkreślając, że wypełnia wolę Boga (w. 11; por. 10,17; Mk 14,35-36). Uwagę zwraca szczegółowa charakterystyka ofiary Piotra, czyli jego imię oraz odcięte prawe ucho. Jedynie Jan podał imię Piotra i wskazał na konkretne ucho (por. Mt 26,51-52; Łk 22,49-51). Wskazuje się na symboliczny tryptyk, który w scenie aresztowania Jezusa tworzyli Judasz – Jezus – Piotr⁴⁷. Piotr nadużył swojej bliskości z Jezusem, jednak ostatecznie został przez Niego oczyszczony. Judasz wykorzystał bliskość z Jezusem, aby Go zdradzić.

W kontekście aresztowania Jezusa w J 18,1-11 Piotr, zgodnie z obietnicami (13,37), jawi się jako oddany obrońca Jezusa. Ciągłe jednak nie rozumiał, czego naprawdę chce Jezus. Ton upomnienia, zawarty w skierowanych do Piotra słowach Jezusa, dotyczył nie tylko Apostoła, ale wszystkich odbiorców Ewangelii, którzy wątpili w dobrowolność Jego męki i śmierci (por. J 10,18; 13,1; 19,11.28)⁴⁸. Podobnie jak w epizodzie opisującym mycie nóg (13,6b-8) oraz w pytaniu o odejście Jezusa (13,36-38), czyny Piotra świadczyły o jego porywczoci.

6.2.5. Zaparcie się Piotra (J 18,12-18.25-27)

Wszyscy ewangelisti przekazali własne wersje zaparcia się Piotra w momencie aresztowania Jezusa (Mk 14,53-72; Mt 26,69-75; Łk 22,54-62). Jednak jedynie Jan i Marek włączyli w narrację o Piotrze opis przesłuchania Jezusa przed arcykapłanem (J 18,12-14.15-18.19-24.25-27; zob. Mk 14,53-54.66-72)⁴⁹. W ten sposób powstały dwa opowiadania, tworzące równoczesny obraz odgrywających się jednocześnie wydarzeń. Jezus był

⁴⁷ Tamże, s. 188.

⁴⁸ Zob. I. de la Potterie, *Męka Jezusa Chrystusa według Ewangelii Jana*, Kraków 2006, s. 52.

⁴⁹ W Mk 14,53-65 opisano przesłuchanie Jezusa przed Sanhedrynem w obecności najwyższego kapłana. W Mt 26,57-68 – przesłuchanie u Kajfasza w obecności Sanhedrynu. Według Łk 22,54.63-65.66-71 Jezus był prowadzony najpierw do domu arcykapłana, a rano do stanął przed Sanhedrynem. W wersji J nie ma relacji z przesłuchania Jezusa przed Kajfaszem, choć o nim wspomina się (J 18,24). Szeroko na temat możliwych strukturyzacji J 18,1-27 zob. Z. Grochowski, *Il discepolo di Gesù*, s. 66-92.152-180.

przesłuchiwany w pałacu arcykapłana⁵⁰, natomiast Piotr przebywał na zewnątrz, na dziedzińcu wewnętrznym. W ten sposób towarzyszył Jezusowi. Możliwe są przynajmniej dwie strukturyzacje J 18,12-27⁵¹. W pierwszej istnieją dwa opowiadania paralelne⁵²:

A) w. 12-14, 19-24;

B) w. 15-18;

A¹) w. 19-24;

B¹) w. 25-27.

W drugiej strukturyzacji w.12-14 tworzą łącznik między opisem aresztowania i wprowadzeniem do dalszych wydarzeń. Następnie w. 15-27 dotyczą wydarzeń, związanych z przesłuchaniem Jezusa i zaparciem się Piotra, tworząc możliwą inkluzję⁵³: A) Piotr na dziedzińcu (w. 15-18), B) przesłuchanie Jezusa (w. 19-24), A¹) Piotr na dziedzińcu (w. 25-27). W tym układzie w centrum narracji byłyby dialog i zniewagi, związane z przesłuchaniem Jezusa w pałacu Annasza. Natomiast zaparcie się Piotra tworzyłoby tło całej historii. Kontrast między postawą Piotra i sytuacją Jezusa był ewidentny, także w przypadku lektury dwóch opowiadań równoległych.

Opowiadanie o Szymonie Piotrze, przerwane w w. 18,11 zostało podjęte na nowo w w. 18,15. W pierwszej jego części (w. 15-18) dostrzec można trzy etapy. W odróżnieniu od innych ewangelistów Jan⁵⁴ dostarczył szczegółowych informacji na temat tego, w jaki sposób Piotr dostał się na dziedziniec pałacu arcykapłana (w. 15-17). Następnie opisał pierwsze zaparcie się Piotra (w. 17). W w. 18 Piotr stał i grzał się przy ognisku, rozpalonym przez strażników i służących. W części drugiej dostrzegalne były trzy następujące po sobie punkty: Piotr stał i grzał się (w. 25a), Piotr odpowiadał na pytania o związek z Jezusem (w. 25b-27a), potwierdzenie wypełnienia się zapowiedzi Jezusa (kogut zapiał, w. 27b). Warto zauważyć, że motyw grzania się Piotra przy ogniu powtarza się prawie idealnie w w. 18 i 25a. Powtórzenie to może podkreślać intencjonalne zawieszenie opowiadania o Piotrze oraz wskazać kontynuację opowiadania, związaną z reakcją stojących z Piotrem (w.18.25)

W części pierwszej opowiadania pojawia się także tajemniczy inny uczeń (w. 15-16). Nie ma pewności, że tym uczniem był Jan, choć jest to możliwe.

⁵⁰ W literaturze rabinicznej dom Annasza został określony jako dom ludzi skorumpowanych i chciwców, zob. R.E. Brown, *I Bogiem było Słowo*, s. 227.

⁵¹ Inaczej S. Mędała, *Ewangelia według św. Jana*, s. 194.

⁵² Z. Grochowski (*Il discepolo di Gesù*, s. 229-258) napisał o paralelizmie wertykalnym i horyzontalnym dwóch perykop.

⁵³ Podobnie I. de la Potterie, *Męka Jezusa Chrystusa*, s. 59.

W historii zaparcia w wersji **Jana**⁵⁴ występują także zadający Piotrowi niewygodne pytania: służąca przy drzwiach wejściowych (w. 16b-17a), ci, którzy stali z nim przy ogniu (w. 18a.25b) oraz jeden ze służących arcykapłana, krewny Malchosa (w. 26). Warto podkreślić, że pytanie dwukrotnie dotyczy przynależności do grona uczniów. Wspomniana służąca zapytała: μή καὶ σὺ ἐκ τῶν μαθητῶν εἶ τοῦ ἀνθρώπου τούτου – „czy i ty jesteś jednym z uczniów tego człowieka?” (w. 17). Podobnie inni obecni przy ognisku zadali pytanie: μή καὶ σὺ ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ εἶ – „czy i ty jesteś jednym z Jego uczniów?” (w. 25b). Piotr wyraźnie udzielił odpowiedzi negatywnej: οὐκ εἰμί – dosł. „nie jestem” (w. 17.25)⁵⁵. Odpowiedź nawiązywała nie tylko do postępowania za Mistrzem w w. 15, ale miała wyjątkowy charakter. W w. 15 stwierdzono, że Szymon Piotr i inny uczeń⁵⁶ szli za Jezusem. Dwa pierwsze pytania różniły się od ostatniego, zadanego przez sługę arcykapłana, który był w ogrodzie w momencie aresztowania Jezusa (w. 26)⁵⁷. Okaleczenie Malchosa musiało w szczególny sposób zainteresować jego krewnego. Jan potwierdził jedynie, że Piotr ponownie wyparł się (w. 27: πάλιν ἠρνῆσατο Πέτρος – dosł. „znów Piotr zaprzeczył”⁵⁸; zob. w. 25). To zwięzłe potwierdzenie wraz ze wzmianką o pianiu koguta nie pozostawiały wątpliwości, że wypowiedziane przez Jezusa słowa wypełniły się (zob. J 13,38).

Piotr próbował iść za Jezusem i towarzyszyć Mu także w godzinie panowania ciemności. Nie był jednak w stanie. Piotr zawiódł. Podwójne wyznanie „nie jestem jednym z uczniów tego człowieka” brzmi bardzo dramatycznie. Piotr negował bowiem całą historię swojego powołania, począwszy od momentu pierwszego spotkania i powierzenia mu szczególnej misji poprzez wyznania w synagodze w Kafarnaum i w wieczerniku⁵⁹. Zanegowanie obecności w momencie aresztowania oznaczało, że próba uratowania Jezusa przy pomocy siły była jedną wielką pomyłką. Podobnie jak spoliczkowanie Jezusa w czasie przesłuchania, tak i zaparcie się Piotra były znakami

⁵⁴ Według Mk 14,66-72 byli to: służąca arcykapłana, ta sama służąca i obecni przy ognisku, obecni przy ognisku. Według Mt 26,69-75 byli to: służąca z dziedzińca, służąca przy bramie, stojący na dziedzińcu. W wersji Łk 22,54-62 byli to: jakaś służąca arcykapłana, ktoś inny, ktoś inny z obecnych, który rozpoznał w nim Galilejczyka.

⁵⁵ Z. Grochowski, *Il discepolo di Gesù*, s. 219.

⁵⁶ Anonimowy uczeń mógłby być utożsamiony z „umiłowanym uczniem”, jednak zdania egzegetów są podzielone, zob. M. Bockmuehl, *Simon Peter*, s. 62-63.

⁵⁷ Z. Grochowski (*Il discepolo di Gesù*, s. 220) pisał o spotkaniu twarzą w twarz.

⁵⁸ WB, kol. 217. P. Perkins (*Ewangelia według świętego Jana*, s. 1168) stwierdził, że Piotr uparcie kłamał.

⁵⁹ S. Mędala, *Ewangelia według św. Jana*, s. 198-203; Z. Grochowski, *Il discepolo di Gesù*, s. 181-201.

odrzuć Jezusa⁶⁰. Czasem próbuje się interpretować reakcje Piotra jako efekt marzenia sennego, iluzji, w której działał, aż do otrzeźwienia wywołanego przez odgłos piania koguta⁶¹. Wskazuje się na moment kryzysu, który minął⁶². W odróżnieniu od synoptyków⁶³, wspominających o gorzkim płaczu, Jan nie pisał jak zareagował Piotr, słysząc pianie koguta. Prawdopodobnie epizod ten był dobrze znany w pierwotnym Kościele. Historia zaparcia się Piotra znalazła swój dalszy ciąg w spotkaniu z Jezusem Zmartwychwstałym w Galilei (zob. J 21,20-23)⁶⁴. W kontekście przekazania władzy pasterskiej można znaleźć antytezę trzykrotnego zaparcia się Piotra. Przypadek Piotra miał istotne znaczenie jako uniwersalna ilustracja możliwego etapu trwania w Jezusie. Ważny w teologii J temat świadectwa dotyczył bowiem konkretnej Osoby. Więż z Nią mogła być wystawiana na próby. W przypadku Piotra była to próba szczególna, związana z ryzykiem poniesienia konsekwencji bycia Apostołem⁶⁵. Jej szczególny charakter wynikał także ze znaczenia Piotra w pierwotnym Kościele⁶⁶. W kontekście szerszym „próbie Piotra” poddawani byli pierwsi chrześcijanie w momentach prześladowań i nierzadko są jej poddawani współcześni uczniowie Jezusa. Doświadczenie własnej słabości i braku wierności oczyszczało wspólnotę wierzących z tryumfalizmu. Przykład Piotra wiąże się z innymi sławnymi sytuacjami upadków ważnych postaci biblijnych, powołanych przez Boga do pełnienia odpowiedzialnych misji. W kontekście J taką postacią był z pewnością Tomasz Apostoł. Określany przez następne pokolenia jako „niewierny”, nie wydaje się, aby był bardziej niewierny od Piotra (J 20,24-29)⁶⁷. Wątpliwości w wierze i obawy o swoje życie w przypadku zagrożenia prześladowań nie są wzorem, ale nie przekreślają wierzącego, skoro nie przekreśliły ani Tomasza, ani Piotra. Przykład zaparcia się Piotra należy zatem odczytywać w relacji do wielkiej miłości Jezusa, który nie wahał się powołać jako swoich współpracowników ludzi słabych.

⁶⁰ I. de la Potterie, *Męka Jezusa Chrystusa*, s. 64-67.

⁶¹ S. Mędała, *Ewangelia według św. Jana*, s. 201.

⁶² V. Mannucci (*Giovanni il vangelo narrante*, s. 300) podkreślał, że Piotr nie negował tego, kim jest Jezus, ale wyparł się znajomości z Nim.

⁶³ Mk 14,72: wybuchnął płaczem; Mt 26,75: gorzko zapłakał; Łk 22,62: gorzko zapłakał.

⁶⁴ S. Mędała, *Ewangelia według św. Jana*, s. 204-205.

⁶⁵ Z. Grochowski, *Il discepolo di Gesù*, s. 425-428.

⁶⁶ R.E. Brown, *I Bogiem było Słowo*, s. 228.

⁶⁷ Zob. T. Wieczorek, „Niewierny” Tomasz jako uczeń Jezusa w Ewangelii według św. Jana, SE VIII (2007), s. 123-140.

6.2.6. Piotr i „umiłowany uczeń” przy pustym grobie Jezusa (J 20,1-10)

Zawarty w J 20,1-10 opis spotkania Marii Magdaleny ze Zmartwychwstałym otwiera grupę świadectw o chrystofaniach, które miały miejsce zarówno w Jerozolimie, jak i w Galilei (zob. J 20,19-23.24-29; 21,1-23). W wersji J opowiadanie o pustym grobie Jezusa różni się znacznie od świadectw synoptyków (Mk 16,1-8; Mt 28,1-8; Łk 24,1-11). Główne rozbieżności dotyczą samych uczestników wydarzeń. W J 20,1-10 nie wspomniano o grupie kobiet ani o Apostołach w sposób ogólny. Pojawiła się natomiast rozbudowana relacja o spotkaniu Marii Magdaleny⁶⁸ z Piotrem i Janem (por. Łk 24,12) oraz samym z Jezusem (por. Mk 16,9-11; Mt 28,1). Struktura wewnętrzna tekstu J 20,1-10 opiera się na prezentowanej w nim chronologii wydarzeń. Tworzą ją trzy główne momenty: a) Maria Magdalena przy grobie i u Apostołów Piotra i Jana (w. 1-2), b) Piotr i Jan w grobie (w. 3-10), c) spotkanie Marii Magdaleny z aniołami i Jezusem Zmartwychwstałym (w. 11-18). Główną bohaterką opowiadania jest zatem Maria Magdalena⁶⁹. Jednak autor biblijny wyróżnił także Piotra i „umiłowanego ucznia” jako naocznych świadków pustego grobu. W części dedykowanej Apostołom dostrzec można dwie prawidłowości. Piotr został przedstawiany jako osoba, która wydaje się mieć inny status niż „umiłowany uczeń”. W duecie Apostołów Piotr był wymieniany jako pierwszy i to on wszedł jako pierwszy do grobu (J 20,2.3.6). Jednak tekst J 20,3-10 miał formę naocznego świadectwa „umiłowanego ucznia”, czyli Jana Apostoła (J 20,2.3.4-5.8.). Sam autor J był zatem naocznym świadkiem niezwykłego biegu do grobu. Piotr przemieszczał się wprawdzie wolniej, ale wszedł pierwszy (w. 3.6-7). Jan dał osobiste świadectwo o wierze w zmartwychwstanie Jezusa, która zrodziła się w Jego pustym grobie (w. 8a)⁷⁰. Nie pisał natomiast wprost o wierze Piotra (w. 9-10)⁷¹.

Reakcje Piotra zostały przedstawione w sposób adekwatny do niezwykłego charakteru całej sytuacji⁷². Maria Magdalena poinformowała Piotra i Jana o naruszeniu grobu i braku ciała Jezusa (w. 2). Z relacji Marii Magdaleny można wysnuć wniosek, że musiała zajrzeć do środka. Ponadto Maria

⁶⁸ Szerzej na ten temat zob. A. Nalewaj, *Funkcje kobiet*, s. 188-204.

⁶⁹ Zob. A. Nalewaj, *Spotkanie Magdaleny i Zmartwychwstałego w Janowej Ewangelii (por. J 20,1-2.11-18) a poszukiwanie Oblubieńca w Pieśni nad Pieśniami w perspektywie intertekstualnej*, w: *Misja teologii na uniwersytecie*, red. M. Jodkowski, Olsztyn 2015, s. 203-215.

⁷⁰ „Ujrzał i uwierzył” to formuła typowa dla J, zob. M. Bockmuehl, *Simon Peter*, s. 63

⁷¹ V. Mannucci (*Giovanni il vangelo narrante*, s. 229) uważa, że w J 13-20 „umiłowany uczeń” przewyższał Piotra pod względem wierności, bliskości i zrozumienia Jezusa.

⁷² J. Gnilińska, *Piotr i Rzym*, s. 199-201.

nazwała Jezusa Panem, co podkreślało Jego znaczenie we wspólnocie wierzących oraz jej osobistą relację do Jezusa (w. 13; por. w. 16.18). Maria użyła liczby mnogiej (w. 2.). Oznaczało to, że uważała się za członkinię tej wspólnoty, do której należeli Piotr i Jan (por. w. 17-18). Piotr i Jan niezwłocznie wyruszyli, aby sprawdzić, co się stało (Łk 24,12)⁷³. Szczegółne znaczenie ma także sam sposób, w jaki udali się do grobu. Był to bieg (J 20,4). Wskazuje on na stan emocjonalny, który wywołała wiadomość przekazana przez Marię Magdalenę. Autor nie podaje, czy była to radość, czy, co jest bardziej prawdopodobne, wielki niepokój i niepewność⁷⁴. Fakt, że Jan wyprzedził Piotra może wskazywać, że jako młodszy był bardziej sprawny fizycznie. Może także wskazywać na więź, którą Jan odczuwał wobec Jezusa także po Jego śmierci (w. 4b). Jan nie wszedł do środka grobu, mimo że widział leżące płótna (w. 5). Piotr wszedł pierwszy, co może sugerować rangę pierwszeństwa, która w ocenie Jana należała się właśnie jemu (w. 6-7). Świadek dotyczący układu chusty oraz płócien wewnątrz grobu zostało przedstawione jako świadectwo Piotra⁷⁵. Wiadomo jednak, że „umiłowany uczeń” zobaczył to samo (w. 8: εἶδεν καὶ ἐπίστευσεν – „zobaczył i uwierzył”⁷⁶). W ten sposób o pustym grobie, chuście i płótnach mogło zaświadczyć dwóch świadków⁷⁷.

W kontekście J 20,1-10 Piotr został przedstawiony jako jeden z pierwszych świadków pustego grobu Jezusa, który zweryfikował i potwierdził słowa Marii Magdaleny (por. 1 Kor 15,5)⁷⁸. Jan dostarcza wielu szczegółów, dotyczących ich wspólnego biegu do grobu. Piotr, wchodząc do niego jako pierwszy, potwierdzał swój związek z Jezusem i odpowiedzialność za świadectwo o Zmartwychwstaniu. Jest to pierwszy tekst J dedykowany wydarzeniom po Zmartwychwstaniu Jezusa, jednak ważny z perspektywy poszukiwania oryginalnych elementów charakterystyki Piotra w J.

⁷³ W Łk 24,1-11 podaje się, że początkowo Apostołowie nie dali wiary słowom kobiet, które mówiły o wizji aniołów i Zmartwychwstaniu. Potem jednak Piotr pobiegł do pustego grobu, choć nie wiedział, jak rozumieć całe zdarzenie (Łk 24,12.22-24). Zob. V. Mannucci, *Giovanni il vangelo narrante*, s. 91.

⁷⁴ O kontekście próby pisał Z. Grochowski, *Il discepolo di Gesù*, s. 416-417.

⁷⁵ R.E. Brown (*I Bogiem było Słowo*, s. 240) sugerował, że widok pustego grobu był dla Piotra początkowo niezrozumiały.

⁷⁶ Zob. A.R. Sikora, „Zobaczył i uwierzył” (J 20,8). *Droga wiary umiłowanego ucznia Jezusa w ujęciu egzegezy teologicznej*, Poznań 2012.

⁷⁷ Drugi świadek był uważany za symbolicznego przedstawiciela chrześcijan pochodzących z pogaństwa; chrześcijaństwo profetyczne lub medytacyjne, zob. S. Mędała, *Ewangelia według św. Jana*, s. 279.

⁷⁸ Tamże.

6.3. Piotr w dodatku uzupełniającym (J 21,1-25)

Tekst J 21 w dyskusji egzegetycznej na temat kompozycji J traktowany jest jako dodatek do jej zasadniczej treści⁷⁹. Bez wątpienia na uzupełniający charakter opowiadania o chrystofanii w Galilei wskazują dwa epilogi w J 20,30-31 oraz w 21,24-25. Po pierwszym zakończeniu następuje dalszy ciąg narracji. W narracji na temat wydarzeń w Galilei J 21,1-23, obok Jezusa, szczególną rolę odgrywa Piotr oraz „umiłowany uczeń”. Ich obecność świadczy o logicznej ciągłości zachowanej w J 21. Zauważyć można także, że podwójne zakończenia pojawiają się w kontekście literatury starożytnej⁸⁰. Z perspektywy analizy retorycznej J obydwie zakończenia Ewangelii uważa się czasem za podwójny epilog formy kanonicznej⁸¹. J 20,30-31 stanowi podsumowanie znaków, natomiast w J 21,24-25 dostrzega się epilog całej księgi⁸². Tekst J 21,1-23 traktuje się jako dygresję na temat „świadczenia o Jezusie uwielbionym”. W drugim zakończeniu (J 21,24-25) zawarte zostały interesujące wskazówki dotyczące autora i wspólnoty, z którą on identyfikuje się (por. J 21,20-23). W umieszczonym między dwoma zakończeniami tekście J 21,1-23 dostrzegalne są elementy, wskazujące na akcentowanie znaczenia Piotra. Interpretuje się je niekiedy, wskazując na ich możliwy związek z tendencjami rozłamowymi we wspólnocie Janowej⁸³. Dowartościowanie znaczenia Piotra miało służyć budowaniu jedności wspólnoty wierzących⁸⁴. Pomimo zabiegów redakcyjnych, relacja dotycząca galilejskiego spotkania Apostołów z Jezusem zmartwychwstałym nie może być traktowana jako

⁷⁹ Zob. R. Schnackenburg, *Das Johannesevangelium. Kommentar zu Kap. 13-21*, Freiburg 1975, s. 406-417; G.R. Osborne, *John 21: Test Case for History and Redaction Narratives*, w: *Gospel Perspectives: Studies of History and Tradition in the Four Gospels*, red. R.T. France, D. Wenham, Sheffield 1981, s. 293-328; D.A. Carson, *The Purpose of the Fourth Gospel John 20:31 Reconsidered*, JBL 106 (1987), s. 639-651; H. Roose, *Joh. 20,30 ff.: Ein (un)passender Schluss? Joh 9 und 11 als primäre Verweisstellen der Schlussnotiz des Johannesevangelium*, Biblica 2003, s. 326-343; R.E. Brown, *I Bogiem było Słowo*, s. 98.

⁸⁰ Zob. J. Breck, *John 21: Appendix, Epilogue or Conclusion*, St. Vladimir's Theological Quarterly 36 (1992), s. 27-49; C.S. Keener, *Komentarz historyczno-kulturowy*, s. 232.

⁸¹ S. Mędała, *Ewangelia według św. Jana*, s. 319. Zob. także F. Neyrnck, *John 21*, NTS 36 (1990), s. 321-336; F.F. Segovia, *The Final Farewell of Jesus. A Reading of John 20:30-21:15*, Semeia 53 (1991), s. 167-190; T. Wiadra, *John 21,1-23: Narrative Unity and Its Implications*, JSNT 46 (1992), s. 53-71.

⁸² S. Mędała, *Ewangelia według św. Jana*, s. 319-321.

⁸³ Tenże, *Apologia autorytetu Piotra we wspólnocie Janowej. Analiza retoryczna J 21,1-25*, STV 39/2 (2001), s. 11-46.

⁸⁴ Tenże, *Ewangelia według św. Jana*, s. 330.

uzupełnienie obce teologii J⁸⁵. W tradycji wewnątrzkościelnej interpretacji J 21 jest traktowany tak samo jak prolog i pozostały tekst Ewangelii według św. Jana jako tekst natchniony⁸⁶.

Wspomniane dwa zakończenia J 20,30-31 i 21,24-25 stanowią paralelne teksty graniczne dla tekstu J 21,1-23. Tworzą one strukturę chiasmiczną: A – 20,30; B – 20,31; B' – 21,24; A' – 21,25⁸⁷. W samym tekście J 21,1-23 między można rozróżnić trzy główne etapy narracyjne. Etap początkowy w J 21,1-14 stanowi opis cudownego połowu ryb, w czasie chrystofanii nad Jeziorem Tyberiadzkim (por. Mt 14,28-31; Łk 5,4-11; J 6). W J 21,14 zawarto podsumowanie wydarzenia, wiążąc je jednocześnie z poprzednimi dwiema chrystofaniami (por. J 20,11-18; 20,19-29). Obok Jezusa główną postacią opowiadania jest Piotr Apostoł (J 21,2.3.7.7.11).

Postać Piotra znajduje się także w centrum drugiego etapu chrystofanii galilejskiej, związanej z przekazaniem władzy pasterskiej w J 21,15-19. Pomimo podsumowania w J 21,14, kontynuacja wcześniejszej sceny jest ewidentna. Motyw posiłku, który zakończył połów ryb, stanowił wprowadzenie do dialogu Jezusa z Piotrem (J 21,13.15).

Trzecia część J 21,20-23 jest dedykowana przede wszystkim postaci „umilowanego ucznia”. Jednak zawarta w niej treść pozostaje w ścisłym związku z poprzednią perykopą. Ponownie pojawili się Jezus i Piotr oraz powtórzone zostało wezwanie do pójścia za Jezusem (J 21,19.22)⁸⁸.

Piotr występuje zatem we wszystkich jednostkach literackich, zawartych w J 21, poza drugim epilogiem (w. 24-25).

6.3.1. Cudowny połów w Galilei (J 21,1-14)

Opowiadanie o spotkaniu z Jezusem w Galilei w J 21,1-14 rozpoczyna i kończy nawiązanie do chrystofanii z J 20,1-29. Jezus ukazał się po raz trzeci (w. 1.14). Zasadnicza narracja, dotycząca samego wydarzenia, została zawarta w w. 2-13. W w. 2 autor biblijny zaprezentował uczniów Jezusa, obecnych nad Jeziorem Tyberiadzkim. W w. 3 zawarto krótką relację na temat nieudanego nocnego połowu. W J 21,5-13 głównym bohaterem opowiadania jest Jezus Zmartwychwstały, przebywający na brzegu jeziora. Powodem cudownego połowu była wyrażona przez Niego chęć spożycia posiłku z uczniami

⁸⁵ Szerzej na ten temat M. Karczewski, *Piotr jako Pasterz*, s. 33-36.

⁸⁶ Papieska Komisja Biblijna, *Natchnienie i prawda*, nr 32, s. 58.

⁸⁷ S. Mędała, *Ewangelia według świętego Jana*, s. 377.

⁸⁸ Dlatego w strukturyzacji J 21 przyjmuje się niekiedy podział na dwie główne części: a) w. 1-14 oraz b) w. 15-23, zob. S. Mędała, *Ewangelia według świętego Jana*, s. 364.

(por. w. 5.9.10.12a.13.15a). Jezus wskazał zniechęconym rybakom, gdzie mają zarzucić sieci, co przyniosło niezwykle skuteczną opowieść. Opowiadanie o cudownym połowie rodzi wiele pytań, dotyczących jego interpretacji i związanych z zawartymi w nim symbolami⁸⁹. Wskazuje się także na echa opowiadań o Piotrze z Łk 5,1-11 (por. Łk 4,38; 6,13-14)⁹⁰.

Szymon Piotr otwiera krótką listę siedmiu Apostołów, którzy znaleźli się w Galilei. Zastosowane dwuczłonowe imię Szymon Piotr (Σίμων Πέτρος) jest typowe dla J, choć stosuje się także czasem jedynie jedną z jego części, lub zwrot Szymon syna Jana⁹¹. Decyzja Piotra o wyruszeniu na połów wzbudziła w innych obecnych chęć, aby udać się razem z nim. Może to sugerować, że Piotr i inni wracają do życia, które prowadzili przed powołaniem. Warto jednak podkreślić, że w odróżnieniu od synoptyków powołanie Szymona i Andrzeja, Jakuba i Jana wiąże się z innymi okolicznościami. Oznaczałoby to, że perspektywa teologiczna w J 21,2-13 uwzględnia treść ewangelii synoptycznych. Piotr i pozostali Apostołowie łowili razem, przebywając w jednej łodzi (w. 3b). Podkreśla się zatem łączącą ich więź, związaną z powołaniem ich przez Jezusa. Połów nocny był nieudany. Poranek to moment, w którym Jezus im objawił się (por. 20,1). Autor nie podał, kiedy dokładnie dokonała się trzecia chrystofania. Można jednak przypuszczać, że było to jakiś czas po spotkaniach Apostołów ze Zmartwychwstałym w wieczerniku. Fakt, że Apostołowie nie rozpoznali Jezusa (w. 4b: οὐ μὲντοι ᾔδεισαν οἱ μαθηταὶ ὅτι Ἰησοῦς ἐστίν – dosł. „jednakże nie wiedzieli, że Jezus jest”) przypominało reakcję Marii Magdaleny przy grobie Jezusa, kiedy myślała, że jest ogrodnikiem (20,14: οὐκ ᾔδει ὅτι Ἰησοῦς ἐστίν – dosł. „nie wiedziała, że Jezus jest”)⁹². Poznanie Jezusa następowało stopniowo i zamieniało się w pewność w kontekście wspólnego posiłku w J 21,12. Nierozpoznanie Jezusa zwrócił się do Apostołów w sposób nietypowy: παῖδια – „dzieci” (w. 5). Określenie to jest natomiast typowe w 1 J, choć dotyczy tam relacji autora listu do odbiorców. W kontekście wydarzenia w Galilei określenie

⁸⁹ Zob. A. Pitta, *Ichthys ed opsarion in Gv 21,1-14: semplice variazione lessicale o differenza con un valore simbolico?*, Biblica 71 (1990), s. 348-364; P.E. Spencer, *Narrative Echos in John 21: Intertextual Interpretation and Intertextual Connection*, JSNT 75 (1999), s. 49-68; A. Paciorek, *Ewangelia według świętego Jana*, s. 217-218; R.A. Culpepper, *Designs for the Church in the Imagery of John 21:1-14*, w: *Imagery in the Gospel of John: Terms, Forms, Themes, and Theology of Johannine Figurative Language*, red. J. Frey, J.G. van der Watt, R. Zimmermann, WUNT 200, Tübingen 2006, s. 369-402.

⁹⁰ M. Bockmuehl, *Simon Peter*, s. 64.

⁹¹ Zob. J 1,40.41; 6,68; 13,6.8.9.24.36.37; 18,10.15.16.17.18.25.26.27; 20,2.3; 21,2.3.7.7.11.15.15.16.17.20.21.

⁹² P. Perkins, *Ewangelia według św. Jana*, s. 1175.

„dzieci” podkreśla różnicę mentalną między Jezusem i Jego rozmówcami, ale również wyjątkowość relacji. Wyjątkowo udany połów spowodował, że „umilowany uczeń” rozpoznał Jezusa (w. 7a; por. J 13,23-25). To na jego słowa Piotr zareagował bardzo emocjonalnie rzucając się w pław do brzegu, na którym stał Jezus (w. 7b; por. J 18,10). Przedstawione w tekście okoliczności wskazują, że łódź była tak pełna, że ledwo posuwała się w stronę brzegu. Odległość ok. 90-100 m do brzegu Piotr pokonał szybciej. Założenie przez niego wierzchniej szaty świadczyło o szacunku dla Jezusa. Piotr jest przedstawiony jako osoba, która wyciągnęła sieć na brzeg. Podana liczba stu pięćdziesięciu trzech ryb sugeruje, że narrator mógł być uczestnikiem połowu. W historii egzegezy w liczbie tej dopatrywano się różnych treści symbolicznych⁹³. Przygotowanie posiłku przez Jezusa Zmartwychwstałego (J 21,12-13) nawiązuje do rozmnożenia chleba i ryb w J 6,1-13. Kontekst paschalny może sugerować związek z Eucharystią, a także z perspektywą eschatologiczną (por. Iz 25,6-8)⁹⁴. W kontekście całości J 21,1-23 cudowny połów i wspólny posiłek (w. 2-13) stanowiły przygotowanie do wyjątkowej rozmowy, którą Jezus podjął z Piotrem (w. 15-19).

W kontekście J 21,1-14 postać Piotra odgrywa istotną rolę. Piotr był pierwszym z uczniów obecnych nad Jeziorem Galilejskim. Do niego należała inicjatywa wyruszenia na połów, który ostatecznie doprowadził do spotkania z Jezusem. Emocjonalna reakcja Piotra odpowiadała opisom jego zachowania w innych sytuacjach. Emocje te podkreślały szczerość relacji Piotra do Jezusa i łączącą go z Nim więź.

6.3.2. Przekazanie władzy pasterskiej (J 21,15-19)

W tekście J 21,15-19, obok krótkiego wprowadzenia w w. 15a, dostrzec można dwie główne części. Część pierwszą stanowią trzy pytania Jezusa i trzy odpowiedzi Piotra w w. 15b-17 oraz zapowiedź jego śmierci w w. 18-19⁹⁵. W ważnym z perspektywy doktrynalnej tekście dostrzegalne

⁹³ Zob. M. Wojciechowski, *Certains aspects algébriques de quelques nombres symboliques de la Bible* (Gen 5; Gen 14,14; J 21,11), *Biblische Notizen* 23 (1984), s. 29-31; W. Oberweis, *Die Bedeutung der neutestamentlichen „Rätselzahlen” 666 (Ap 13,18) und 153 (Joh 21,11)*, *ZNW* 77 (1986), s. 226-241.

⁹⁴ Na temat innych możliwych związków zob. A. Paciorek, *Ewangelia świętego Jana*, s. 218-219.

⁹⁵ Możliwe jest także rozdzielenie w. 18 i w. 19. Wówczas w J 21,15-19 istniałyby cztery części, zob. G.L. Bartolomew, *Feed my Lambs: John 21:15-19 as Oral Gospel*, *Semeia* 39 (1987), s. 69-96.

są pewne problemy o charakterze krytyczno-literackim, jednak bez istotnego znaczenia w przesłaniu teologicznym⁹⁶.

J 21,15-17. Struktura w. 15-17 ma regularny układ logiczny obejmujący schemat: pytanie Jezusa – odpowiedź Piotra – nakaz Jezusa. Schemat ten zastosowano trzykrotnie w w.15b.16 i 17. Pomimo ewidentnej regularności w układzie dialogu, zauważalne są także pewne różnice. Na początku każdego pytania Jezus zwraca się do Piotra, określając go imieniem z momentu powołania: Σίμων Ἰωάννου – dosł. „Szymonie Jana”, czyli Szymonie synu Jana (J 1,40-41). Następnie, oprócz regularności w układzie pytań, były dostrzegalne różnice w stosowanej terminologii i nieliczne poszerzenia treści pytania Jezusa czy odpowiedzi Piotra.

Pytanie pierwsze brzmi (w. 15b): ἀγαπᾷς με πλεον τούτων – dosł. „miłujesz mnie pełniej od nich?”. Odpowiedź Piotra: ναὶ κύριε, σὺ οἶδας ὅτι φιλῶ σε – dosł. „tak Panie, Ty wiesz, że kocham Cię”. Następuje nakaz Jezusa: βόσκει τὰ ἀρνία μου – dosł. „paś baranki moje”.

Drugie pytanie jest następujące (w. 16): ἀγαπᾷς με – „miłujesz mnie?”. Odpowiedź Piotra: ναὶ κύριε, σὺ οἶδας ὅτι φιλῶ σε – dosł. „tak Panie, Ty wiesz, że kocham Cię”. Jezus nakazuje: ποιμαίνε τὰ πρόβατά μου – dosł. „paś owce moje”.

Pytanie ostatnie brzmi: φιλεῖς με – dosł. „kochasz mnie?” (w. 17a). Autor dodał informację o smutku Piotra (w. 17b.). Piotr odpowiada: κύριε, πάντα σὺ οἶδας, σὺ γινώσκεις ὅτι φιλῶ σε – dosł. „Panie, Ty wszystko wiesz, Ty wiesz, że kocham Cię” (w. 17c). Jezus nakazuje: βόσκει τὰ πρόβατά μου – dosł. „paś owce moje” (w. 17d).

To zestawienie uwidacznia stopniowe zmiany w zastosowanej w dialogu Jezusa z Piotrem terminologii. W pierwszym i drugim pytaniu Jezus pytał Piotra: ἀγαπᾷς με, natomiast w ostatnim: φιλεῖς με (w. 15b.17). Odpowiedź Piotra była zawsze taka sama: φιλῶ σε (w.15b;16.17c). Nakaz Jezusa dotyczący czynności pasienia wyrażono na dwa sposoby. W pierwszym i ostatnim przypadku padł nakaz: βόσκει (w. 15c), natomiast w drugim: ποιμαίνε (w. 16c). Ponadto pasienie to miało dotyczyć w przypadku pierwszym baranków (w. 15c), natomiast w drugim i trzecim – owiec (w. 16c.17d). Kwestie te mogą mieć wpływ na interpretację tekstu.

W kontekście J 21,15-17 Piotr odgrywa rolę wyjątkową. W odróżnieniu od synoptyków Jan umieścił opis szczególnego powołania Piotr w kontekście

⁹⁶ Szczegółowe omówienie wersji tekstu w najstarszych manuskryptach zawierających J 21,15-19 zaprezentował M. Karczewski, *Piotr jako pasterz*, s. 32-33.

paschalnym⁹⁷. Wspomnienie o spożytym posiłku sugerowało, że osobisty dialog Jezusa z Piotrem był zaplanowany i odbywał się w atmosferze spokoju, bez udziału świadków. Liczba zadanych pytań nie jest przypadkowa. Z jednej strony nawiązuje do trzykrotnego zaparcia się Piotra (J 18,15-18.25-27). Zgodnie z opinią Cyryla z Aleksandrii trzykrotne pytanie Jezusa sugeruje związek z przywróceniem funkcji „Piotra-Skały”⁹⁸. Ponadto trzykrotne pytanie ma charakter symboliczny i uroczysty. Wyjątkowość chwili została podkreślona przez użycie pełnego imienia Σίμων Ἰωάννου – „Szymon syn Jana”, które pojawia się także w kontekście powołania Piotra (por. J 1,42). Zastanawia pominięcie przez Jezusa imienia Piotr. Odniesienie do innych uczniów w J 21,15 związane jest z pytaniem o miłość większą od pozostałych Apostołów. Wyjątkowość więzi Piotra z Jezusem podkreślano zarówno w ostatniej wieczerzy, jak i w momencie aresztowania Jezusa. Była to jednak miłość niedojrzała, nierespektująca woli Jezusa. Teraz Jezus wymagał deklaracji większej miłości i większej odpowiedzialności, miłości absolutnej⁹⁹. W ten sposób Jezus pytał o podjęcie szczególnej misji, różnej od posłannictwa pozostałych Apostołów. Odpowiedzi twierdzące na pytania Jezusa świadczą, że Piotr podejmował się jej pełnienia. Jak wspomniano pytanie „czy miłujesz/kochasz mnie” i odpowiedź „kocham” zostały wyrażane odpowiednio przez czasowniki ἀγαπάω i φιλέω¹⁰⁰. Sugeruje się niekiedy, że obydwa te terminy mogą być synonimami. Jest oczywiste, że termin ἀγαπάω należy do słownictwa typowego dla J. Wydaje się, że chodzi tu bardziej o decyzję woli, wypełnienie obowiązku, trwanie (zob. J 3,16; 13,31-35). Natomiast φιλέω może sugerować działanie bardziej emocjonalne, angażujące także uczucia¹⁰¹. Z pewnością zastosowanie tych czasowników w kontekście J może wskazywać na ich odcienie znaczeniowe¹⁰². Nie wydaje się jednak, aby zmieniały one na tyle sens pytań Jezusa i odpowiedzi Piotra,

⁹⁷ A.H. Maynard, *The Role of Peter in the Fourth Gospel*, NTS 30 (1984), s. 531-548.

⁹⁸ S. Mędała, *Ewangelia według świętego Jana*, s. 366.

⁹⁹ Zob. J. Kręciło, „Piotrze czy miłujesz mnie ponad wszystko”. *Propozycja alternatywnej interpretacji πλέον τοῦτων J 21,15*, w: *Verbum caro fatum est*, red. R. Bogacz, W. Chrostowski, Warszawa 2007, s. 315-329.

¹⁰⁰ D. Shepherd, „Do You Love Me?” *A Narrative-Critical Reappraisal of ἀγαπάω and φιλέω in John 21:15-17*, JBL 129,4 (2010), s. 777.

¹⁰¹ Zob. J. Barr, *Words of Love in Biblical Greek*, w: *The Glory of Christ in the New Testament: Studies in Christology in Memory of G.B. Caird*, red. L.D. Hurst, N.T. Wright, Oxford 1987, s. 3-18; G.L. Bartolomew, *Feed my Lambs*, s. 76; C.S. Keener, *The Gospel of John: A Commentary*, t. 2, Peabody 2004, s. 676.

¹⁰² D. Shepherd, „Do You Love Me?”, s. 780-786.

że powodowałoby to konieczność zastosowania odpowiednio różnych ich tłumaczeń. Mogą one świadczyć o stylu autora J¹⁰³.

Po każdej z odpowiedzi Piotra Jezus nakazywał mu pasienie swojej owczarni (zob. J 10,1-18; Dz 20,28; Ef 4,11; 1 P 2,5). Czynność ta jest dwukrotnie wyrażona za pomocą terminu βόσκω (J 21,15c.17d) i raz jako ποιμαίνω (w. 16c). Choć obydwa terminy odnoszą się do pełnienia zadań pasterskich, dostrzec można ich oryginalne zabarwienia znaczeniowe. W przypadku βόσκω pasterzowanie polegało głównie na zapewnieniu paszy i ochronie stada¹⁰⁴. Natomiast ποιμαίνω podkreślało rolę pasterza jako przewodnika ponoszącego odpowiedzialność za powierzone owce¹⁰⁵. W kontekście J 10,11.15 Dobry Pasterz jest zdolny do ofiarowania samego siebie za owce (por. Ap 7,17). Szerze tło figury Dobrego Pasterza oraz przekazania władzy pasterskiej stanowiły teksty starotestamentowe, dedykowane pasterzowaniu samego Boga (zob. Jr 23,1-8; Ez 34,1-24; Ps 23). Bardzo możliwe, że porządek zestawienia dwóch typów pasterzowania, o których mówił Jezus, nie jest przypadkowy. W myśl typowej w logice semickiej inkluzji a – βόσκε, b – ποιμαίνε, a' – βόσκε centralny termin jest najważniejszy. Właśnie ποιμαίνω poprzez związek z pasterzowaniem Jezusa najpełniej wyraża znaczenie funkcji pasterskiej¹⁰⁶.

Natomiast trudno wyjaśnić zamienne użycie określeń τὰ ἀρνία μου – „baranki moje” (w. 15c) i τὰ πρόβατά μου – „owce moje” (w. 16c.17d). Najprawdopodobniej określenia te należy rozumieć synonimicznie¹⁰⁷. W interpretacji patrystycznej uważano niekiedy, że baranki oznaczają katechumenów, natomiast owce wszystkich wierzących¹⁰⁸. Możliwe także, że nakazy Jezusa stanowiły aluzję do dwóch rodzajów owiec z J 10,16¹⁰⁹. Piotr miałby więc troszczyć się o budowanie jedności wspólnoty wierzących¹¹⁰.

Warto podkreślić, że owce, które miał paść Piotr nie należały do niego, ale do Jezusa (zob. w. 15b.16c.17d). Nie były to zatem owce Piotra (por.

¹⁰³ Zob. K.L. McKay, *Style and Significance of Language of John 21:15-17*, NT 27 (1985), s. 319-333.

¹⁰⁴ WB, kol. 289.

¹⁰⁵ S. Mędała, *Ewangelia według świętego Jana*, s. 366.

¹⁰⁶ Zob. D.F. Tolmie, *The (Not So Good) Shepherd: The Use of Shepherd Imagery in the Characterization of Peter in the Fourth Gospel*, w: *Imagery in the Gospel of John*, s. 353-368.

¹⁰⁷ WB, kol. 217

¹⁰⁸ WB, kol. 1408.

¹⁰⁹ Zob. H. Witczyk, *Kościół Syna Bożego. Studium eklezjologii Czwartej Ewangelii*, Biblioteka Verbum Vitae 3, Kielce 2012, s. 424-426.

¹¹⁰ Zob. J. Gnlika, *Piotr i Rzym*, s. 203. Autor przestrzegał jednocześnie przed nadinterpretacją tego porównania. Analizę egzegetyczną J 10,16c przedstawił H. Witczyk, *Kościół Syna Bożego. Studium eklezjologii Czwartej Ewangelii*, Biblioteka Verbum Vitae 3, Kielce 2012, s. 424-426.

1 Kor 1,10-17; 3,16-17). Piotr miał wykonywać misję pasterską w imieniu Jezusa, ale także idąc wzorem prawdziwego dobrego Pasterza. Podkreślenie „moje” świadczy o wyjątkowej więzi Jezusa ze wspólnotą wierzących.

J 21,18-19. Drugą część J 21,15-19 tworzą w. 18-19. Tekst zawarty w w. 18 stanowi dalszy ciąg nakazu z 17c. Po wezwaniu do pasienia owiec, Jezus skierował do Piotra zapowiedź jego męczeńskiej śmierci. Zapowiedź ma uroczysty i osobisty charakter (w. 18a: Ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι – dosł. „zaprawdę, zaprawdę mówię ci”). W. 19a stanowi komentarz autora dotyczący rodzaju śmierci, którą miał ponieść Piotr. Temat ten kończy związana z nim formuła powołaniowa (w. 19b: ἀκολούθει μοι – „pójdź za mną”; zob. 1,43).

Tekst J 21,18-19 określa się niekiedy jako zawierająca proroctwo uroczystą wypowiedź objawieniową¹¹¹. Proroctwo koncentruje się na męczeńskim charakterze przyszłej śmierci Piotra. Wskazuje się na kontrast między okresem młodości i czasem starości w jego życiu. Piotr zostanie opasany i poprowadzony wbrew swojej woli (w. 18c: ἄλλος σε ζώσει καὶ οἴσει ὅπου οὐ θέλεις – dosł. „inny cię opasze i poprowadzi dokąd nie chcesz”). Opasanie oznacza ograniczenie wolności, związanie i aresztowanie (por. Dz 21,11)¹¹². Od czasów starożytnych gest opasania wiązano z tradycją o ukrzyżowaniu Piotra poprzez przywiązanie do krzyża¹¹³. Przypuszcza się także, że chodzi o przywiązanie Piotra do poprzecznej belki (patibulum) podczas prowadzenia go na stracenie¹¹⁴. Również wyciągnięcie rąk interpretowano zarówno jako ukrzyżowanie, jak i gest modlitwy (w. 18b: ἐκτενεῖς τὰς χεῖράς σου – dosł. „wyciągniesz ręce twoje”). W komentarzu autora w w. 19a podkreśla się symboliczny charakter tej śmierci (σημαίνων – „dając znak/zaznaczając”) oraz jej charakter uwielbienia Boga (δοξάσει τὸν θεόν – „uwielbi Boga”). Temat uwielbienia jest istotny w chrystologii J i wiązał się z posłannictwem Jezusa Syna Bożego, Zbawiciela ludzkości. Jego wywyższenie dokonało się na krzyżu. Stąd możliwe jest dostrzeżenie w zapowiedzi męczeńskiej śmierci Piotra podobieństwa do losu Jezusa. W tradycji wczesnochrześcijańskiej postawa wyciągniętych ramion w postawie modlitwy (orantes) nawiązywała do Chrystusa ukrzyżowanego¹¹⁵. Tradycja o śmierci Piotra na krzyżu głową w dół pochodziła od Euzebiusza¹¹⁶ i pojawiła się w jego *Historii ecclesiastica* III 1,2.

¹¹¹ Zob. S. Mędała, *Ewangelia według świętego Jana*, s. 365.367.

¹¹² W Dz 21,11 prorok Agabos poprzez symbol związania się prorokował na temat losu Pawła, zob. M. Karczewski, *Prorok Agabos w Dziejach Apostolskich*, BPTH 1 (2008), s. 99-122.

¹¹³ S. Mędała, *Ewangelia według świętego Jana*, s. 367.

¹¹⁴ J. Gnilka, *Piotr i Rzym*, s. 128.

¹¹⁵ S. Mędała, *Ewangelia według świętego Jana*, s. 367-368.

¹¹⁶ J. Gnilka, *Piotr i Rzym*, s. 129.

W tekście J 21,18-19a opisano jedynie męczeństwo Piotra, nie wskazując dokładnie jak miałyby przebiegać¹¹⁷. Zapowiedź męczeńskiej śmierci poprzedziło wezwanie do pójścia za Jezusem w w. 19b (por. w. 22b). W kontekście najbliższym należy je odczytywać w relacji do przekazania władzy pasterskiej oraz zapowiedzi męczeństwa. Pójście za Jezusem oznaczało tu wypełnienie szczególnej misji wobec Kościoła. Łączyło się także z wytrwaniem w więzi z Jezusem aż do śmierci. Wezwanie do pójścia za Jezusem pojawia się po przełomie, który nastąpił wraz z wyznaniem miłości Piotra w J 21,15-17. W przypadku całej wspólnoty wierzących moment wyjątkowy stanowiło Zmartwychwstanie Jezusa (por. J 20,17.29)¹¹⁸. Właśnie w tym kontekście należy interpretować powołanie w J 21,19.22.

Można mówić o drodze powołania Piotra od chwili nadania mu nowego imienia „Kefas to znaczy Piotr” (J 1,42) do wezwania w 21,19¹¹⁹. W kontekście teologii J pierwsze powołanie Piotra należy traktować raczej jako zapowiedź dotyczącą przyszłości. Sugeruje się, że wyrażenie $\sigma\upsilon\ \kappa\lambda\eta\theta\acute{\eta}\sigma\eta\ \text{Κηφᾶς}$ – „tu będziesz nazywany Kefas” (1,42) nieprzypadkowo dotyczy przyszłości¹²⁰. Drugie powołanie opierało się na decyzji Piotra. Była ona dojrzała (zob. 21,17-18), ponieważ poprzedziły ją bycie uczniem, gwałtownikiem, a przede wszystkim zaparcie się Jezusa. Perspektywa ta stanowi część większej całości, jaką w eklezjologii J jest koncepcja wiary jako rzeczywistości dynamicznej, dojrzewającej, sukcesywnie coraz bardziej chrystocentrycznej.

W szerszej perspektywie, uwzględniającej koncepcję powołania apostoelskiego u synoptyków, postępowanie za Jezusem było równoznaczne z ciągłym trwaniem w postawie ucznia. Uczeń powinien iść za Mistrzem (w.19b.22b). Nie może wychodzić przed Niego albo zmieniać Jego nauki (por. J 13,6.36-38; 18,10-11).

Tekst J 21,15-19 stanowi najważniejsze świadectwo, dotyczące Piotra w J. Relacja ze spotkania z Jezusem Zmartwychwstałym w w. 15-17 jest opisem przekazania władzy pasterskiej Piotrowi. Nastąpiło to w sposób

¹¹⁷ R.E. Brown (*I Bogiem było Słowo*, s. 249) sugerował, że redaktor był pod wrażeniem precyzyjnego wypełnienia się proroctwa w momencie śmierci Piotra na Wzgórzu Watykańskim.

¹¹⁸ Zob. I. de la Potterie, *Studi di cristologia giovannea*, Dabar Studi biblici e giudaistici 4, Genova 1992, s. 191-214; H. Witczyk, *Kościół Syna Bożego*, s. 303-343.

¹¹⁹ Zob. A. Gangemi, *Pietro il pastore: la sua Vicenda secondo cap. 13 del Vangelo di S. Giovanni*, Synaxis 4 (1986), s. 7-75.

¹²⁰ H. Witczyk, *Kościół Syna Bożego*, s. 180-182.

uroczysty, nie budzący żadnych wątpliwości¹²¹. Owczarnia nie należała jednak do Piotra, ale została mu jedynie powierzona. Miłość Piotra do Jezusa miała wyrażać się w trosce o Kościół, w przewodzeniu mu na wzór Dobrego Pasterza, budowaniu jedności i obronie przed niebezpieczeństwem¹²². Piotr został wezwany do pójścia z Jezusem, do wierności aż do ofiary z życia. Piotr był pasterzem Jezusa Zmartwychwstałego, działającym w perspektywie wydarzeń paschalnych, które zmieniły zupełnie wizję rzeczywistości.

6.3.3. Piotr wobec losu „umiłowanego ucznia” (J 21,20-23)

Przedostatni tekst J 21 stanowi krótki dialog Piotra z Jezusem na temat „umiłowanego ucznia” w w. 20-23. Epizod miał miejsce po rozmowie, w czasie której Jezus przekazał Piotrowi władzę pasterską i zapowiedział jego przyszlą śmierć (w. 15-17.18-19). W tekście J 21,20-23 dostrzec można dwa etapy: wymianę zdań Piotra z Jezusem (w. 20-22) oraz komentarz autora J (w. 23). Główny temat stanowi pytanie o przyszłość „umiłowanego ucznia” (w. 20.21.22.23).

Krótką rozmowa dokonała się w ruchu (w. 20). Poprzednie wydarzenie zakończyło się. Pojawiła się dodatkowa osoba, która szła z Piotrem i Jezusem. Autor tekstu pisze: Ἐπιστραφεὶς ὁ Πέτρος βλέπει τὸν μαθητὴν ὃν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς ἀκολουθοῦντα – dosł. „obróciwszy się Piotr widzi ucznia, którego miłował Jezus, idącego [za nim]/towarzyszącego” (w. 20). Określenie „umiłowany uczeń” zostało rozbudowane o nawiązanie do ostatniej wieczerzy i pytania o zdraycę (J 13,23-25). Ten tajemniczy uczeń pojawił się także w innych kontekstach (J 19,26-27; 20,1-10). Dokładna charakterystyka ucznia, który szedł za Piotrem wiązała zatem cały epizod z kontekstem paschalnym J. Warto zauważyć, że określenie to nie pojawiło się w prezentacji Apostołów obecnych w Galilei w J 21,2. Z pozostałych tekstów, w których zastosowano określenie „uczeń, którego Jezus miłował” można wysnuć wniosek, że oprócz podkreślenia bliskiej relacji z Jezusem, był także bliski Piotrowi (13,24; 20,2). W powszechnej opinii osobą tą był Jan Apostoł i Ewangelista. Motyw autobiograficzny został wyraźnie zaznaczony w komentarzu w 21,23-25.

Widząc Jana, Piotr zadał pytanie, które związane było pośrednio z prorocstwem, dotyczącym własnej przyszłości (zob. 21,18): κύριε, οὗτος δὲ τί – dosł. „Panie, ten zaś co?” (w. 21b). Reakcja Jezusa miała charakter upomnienia.

¹²¹ W perspektywie egzegezy protestanckiej nie jest to oczywiste. Przekazanie władzy Piotrowi traktuje się głównie jako uniwersalny przykład dla wszystkich odpowiedzialnych za wspólnotę, zob. M. Bockmuehl, *Simon Peter*, s. 65-67.

¹²² V. Mannucci (*Giovanni il vangelo narrante*, s. 300-301) pisał o prymacie pasterskim Piotra.

Jezus nie tylko nie odpowiedział na pytanie, ale zareagował w sposób ironiczny, korygując sposób myślenia Piotra. Zdanie warunkowe w w. 22 wyraża realną możliwość: ἐὰν αὐτὸν θέλω μένειν ἕως ἔρχομαι, τί πρὸς σέ – dosł. „jeżeli jego chcę zostawić, aż przychodzę, cóż tobie [do tego]?” Los Jana miał być inny niż Piotra. Wskazanie na perspektywę paruzji na początku chrześcijaństwa miało nieco inny wymiar biorąc pod uwagę przypuszczenia, że nastąpi ona wkrótce (zob. Mt 24,34; 1 Kor 11,26; Flp 4,5; 2 Tes 2; Ap 22,7.20)¹²³. Jednak nikt nie wiedział, kiedy Pan przyjdzie powtórnie. Do tego elementu wiedzy Bożej i niewiedzy ludzkiej odniósł się Jezus, strofując Piotra. Wskazał przy tym na pozycję i zadanie Piotra, który powinien skoncentrować się na wypełnianiu Jego woli. Wezwanie w w. 22 (σύ μοι ἀκολούθει – dosł. „ty za mną idź/mi towarzyszy”) wiąże się z perspektywą teologiczną poprzedniego wezwania z w. 19. Komentarz redakcyjny w w. 23 wskazuje na kontekst kościelny i krążącą wśród chrześcijan fałszywą pogłoskę, dotyczącą losu Jana¹²⁴. Na świadectwo „umiłowanego ucznia” powoływała się związana z nim wspólnota (J 21,24-25)¹²⁵.

W omawianym epizodzie J 21,20-23 Piotr został skarcony przez Jezusa za pytanie, dotyczące losu Jana. Piotr, słysząc o własnej przyszłości, pytał o los innego Apostoła, który był mu bliski. Odpowiedź Jezusa oznaczała, że postępowanie za Nim jest najważniejsze.

W całym tekście J 21 Piotr jest najbardziej eksponowanym Apostołem. Może to świadczyć o wzroście jego znaczenia w okresie popaschalnym¹²⁶. Piotr został przedstawiony jako pasterz całej owczarni Jezusa Chrystusa, wypełniający swoją misję z Jego woli (por. Dz 1,13; 2,14-37)¹²⁷. Wybór dokonany przez Jezusa oznaczał najwyższy stopień autorytetu, ale także najwyższy poziom odpowiedzialności za wierne wypełnienie powierzonych misji Chrystusa, którą podjął po Jego Zmartwychwstaniu. Ten wybór i związaną z nim odpowiedzialność Piotr podjął w sposób wewnętrznie dojrzały i zdecydowany. Uczynił to, koncentrując się na jedynej relacji do Jezusa Chrystusa Zmartwychwstałego.

¹²³ R.E. Brown, *I Bogiem było Słowo*, s.249-250.

¹²⁴ W odróżnieniu od Piotra „umiłowany uczeń” miał nie umrzeć śmiercią męczeńską, zob. P. Perkins, *Ewangelia według św. Jana*, s. 1176.

¹²⁵ Temat świadectwa „umiłowanego ucznia” w J 21,24 wiąże się z tradycją wspólnoty, w której powstała J. W w. 24b padły słowa: οἶδαμεν ὅτι ἀληθὴς αὐτοῦ ἡ μαρτυρία ἐστίν – dosł. „wiemy, że prawdziwe jego świadectwo jest”. Wskazują one na pracę redakcyjną i związek wspólnoty z Janem, V. Mannucci, *Giovanni il vangelo narrante*, s. 204.

¹²⁶ Zob. R.E. Brown, *I Bogiem było Słowo*, s. 245-250.

¹²⁷ Zob. J. Gnilka, *Piotr i Rzym*, s. 201; A. Paciorek, *Ewangelia według świętego Jana*, s. 221-222.

6.4. Podsumowanie

Charakterystyka Piotra zawarta w Ewangelii według św. Jana rozwija się w dwóch kierunkach. Z jednej strony dostrzec można zasadniczą zbieżność z przekazem synoptyków. Dotyczy ona przede wszystkim znaczenia Piotra jako pierwszego z Dwunastu, jako świadka nauczania, aresztowania i zmartwychwstania Jezusa. Piotr był uczniem bardzo związanym z Jezusem, gotowym do największych poświęceń, ale także słabym w momencie próby. Druga perspektywa to prezentacja Piotra jako pozostającego w pewnej relacji do autora Ewangelii. Spojrzenie na Piotra było oryginalne i krytyczne. Dotyczy to szczególnie wydarzeń, poprzedzających mękę Chrystusa. Piotr był oddany Jezusowi, jednak nie zawsze rozumiał, na czym polega realizowany przez Jezusa plan zbawienia. Według J Piotr odgrywał istotną rolę jako świadek zmartwychwstania. W określonym jako uzupełnienie dzieła tekście J 21 Piotr jest eksponowany jako pełniący szczególną rolę w gronie Apostołów oraz osoba bardzo mocno związana z Jezusem. Opis przekazania władzy pasterskiej w J 21,15-19 wskazuje na udział Piotra w pasterzowaniu Jezusa Dobrego Pasterza (J 10,1-18). Piotr został wezwany do szczególnej troski o powierzony mu Kościół. Zapowiada się także, że odda życie jako męczennik.

W perspektywie teologicznej J sens powołania i działania Piotra związany jest ściśle z posłannictwem Jezusa Chrystusa. Należał do najbliższych współpracowników Jezusa. Piotr był jedynym, któremu Jezus zmienił imię. Piotr trwał w byciu uczniem Jezusa i pozostał nim do końca narracji zawartej w J. Moment przełomowy stanowiło wywyższenie i uwielbienie Jezusa przez Jego śmierć krzyżową i Zmartwychwstanie. W perspektywie paschalnej Piotr osiągnął etap, który radykalnie zmienił jego mentalność. W pełni zrealizowała się zapowiedź jego misji, zawarta w imieniu nadanym mu w chwili powołania (J 1,42). W perspektywie eklezjologicznej ukoronowanie dynamicznego dojrzewania Piotra jako ucznia Jezusa stanowiło wspomniane przekazanie władzy pasterskiej. To Jezus Zmartwychwstały dał Kościołowi Piotra jako pasterza. Misja Piotra wskazała na konieczność nieustannej troski o powierzoną mu wspólnotę. Wspólnota, której powinien bronić, strzec i karmić, nie była jego własnością. Wspólnota Kościoła należy do Jezusa Chrystusa. Piotr działał w Jego imieniu.

Obraz Piotra w J w dużej mierze uzupełnia spojrzenia synoptyków i charakterystykę zawartą w Listach Pawła. Umożliwia także precyzyjne określenie, na czym polegała specyfika posługi apostoelskiej Piotra w kontekście nowotestamentowym.

7. Piotr i 1. List św. Piotra

1. List św. Piotra stanowi jedno z dwóch pism nowotestamentowych, związanych nominalnie z Piotrem Apostołem. Autor 1 P przedstawił sam siebie w sposób nie pozostawiający wątpliwości: Πέτρος ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ – „Piotr Apostoł Jezusa Chrystusa” (1,1a). W okresie egzegezy przednaukowej do XIX w. w środowisku chrześcijańskim istniało przekonanie, że właśnie Szymon Piotr był autorem tego listu (zob. Euzebiusz z Cezarei, *Historia Ecclesiastica*, IV, 4, 19)¹. Wraz z rozwojem studiów historyczno-krytycznych coraz większa grupa naukowców zaczęła kwestionować tradycyjny pogląd na temat autorstwa 1 P². Wskazywano m.in. na nienaganny styl greki, w której powstało to pismo i pewne związki z późniejszymi pismami nowotestamentowymi, takimi jak Dz, Ef, Jud, 2 P, Ap. Podobieństwa te, jak również różnice, dostrzegano w stosunku do wczesnych listów św. Pawła (Rz, 1-2 Kor, Flp, 1-2 Tes, Kol itp.). Aktualnie większość badaczy uważa, że autorem 1 P nie był osobiście Piotr Apostoł. Pismo to jednak powstało w imieniu Piotra, w kręgu jego najbliższych współpracowników³. Niektórych z nich, prawdopodobnie najważniejszych, wymieniono w pozdrowieniach końcowych w 5,12-13. Należeli do nich Marek i Sylwan, utożsamiany z Sylasem⁴. Zarówno Marek (zob. Kol 4,10; 2 Tm 4,11; Flm 24; Dz 12,12.25), jak i Sylas (zob. 2 Kor 1,19; 1 Tes 1,1; 2 Tes 1,1; Dz 15,22.27) byli zaangażowani w działania apostolskie. Wysuwa się nawet przypuszczenie, że właśnie Sylwan mógł być sekretarzem, który spisał list. Większość egzegetów sugeruje jednak, że nie da się jednoznacznie wskazać bezpośredniego autora tekstu. Wskazuje się jednak, że

¹ Zob. W.J. Dalton, *Pierwszy List Świętego Piotra*, w: KKB, s. 1504.

² Dokładną relację na temat dyskusji naukowej dot. autorstwa 1 P przedstawił S. Hałas, *Pierwszy List św. Piotra*, NKB NT XVII, Edycja Świętego Pawła, Częstochowa 2007, s. 24-31.

³ Tamże, s. 26.

⁴ Tamże, s. 352.

1 P powstał w tzw. kręgu Piotrowym⁵. Najbardziej prawdopodobne miejsce powstania listu stanowiła związana z Piotrem Apostołem wspólnota chrześcijańska w Rzymie. Przyjmuje się, że pismo powstało po męczeńskiej śmierci Piotra, a najprawdopodobniej po zburzeniu Jerozolimy. W wyniku tej tragedii wzrosła rola wspólnoty w Rzymie, który w 1 P 5,13 został określany jako Babilon. Do treści 1 P nawiązywał Klemens Rzymski w 1. Liście do Efezjan z roku 95. Najprawdopodobniej więc omawiane pismo powstało między 70 a 95 rokiem. Możliwe, że powstał w latach 70. I w. Nie należy zatem do najpóźniejszych pism nowotestamentowych. Szczegółowa analiza treści listu wskazuje na jej osadzenie we wspólnej tradycji apostoelskiej, przechowywanej w Kościele Rzymskim⁶.

O znaczeniu tej wspólnoty i samego Piotra w pierwotnym Kościele świadczy fakt, że 1 P nie został skierowany do konkretnej wspólnoty kościelnej, ale do szerszego grona odbiorców. W 1 P 1,1 wymieniono chrześcijan w Poncie, Galacji, Kapadocji, Azji i Bitynii, czyli w regionach północnych Azji Mniejszej. Regiony te są znacznie oddalone od Rzymu, a mimo to kierowano do nich słowa z Rzymu (por. 1 P 5,13). Dlaczego? Prawdopodobnie po zburzeniu Jerozolimy Piotr przybył do Rzymu, który stanowił niekwestionowane centrum ówczesnego imperium. W szybkim tempie stawało się ono także najważniejszym ośrodkiem chrześcijańskim. Tradycja o męczeństwie w Rzymie dwóch największych Apostołów Piotra i Pawła jest istotnym argumentem, potwierdzającym tę tendencję. Wobec utraty znaczenia wspólnoty jerozolimskiej, Kościół rzymski zajął jej miejsce i przejął odpowiedzialność za istniejące wspólnoty chrześcijańskie, także te na peryferiach cesarstwa⁷. Wskazanie na Piotra Apostoła jako autora listu świadczy o tym, że odgrywał on ważną rolę wśród chrześcijan rzymskich (Mk 3,16; Ga 1,18)⁸. Inna możliwość, to przyjęcie hipotezy o tradycyjnym związku Piotra z wymienionymi regionami, spowodowanym działalnością misyjną Piotra w Azji Mniejszej (por. Dz 16,6-7; Rz 15,20)⁹.

Sformułowanie „Piotr, Apostoł Jezusa Chrystusa” przywołuje te teksty, które określają znaczenie jego apostołatu zarówno w relacji do Jezusa Chrystusa, jak i pozostałych Apostołów. Piotr był pierwszym w kolegium Apostołów. Jezus powołał go do szczególnej misji, zmieniając mu imię i powierzając

⁵ Tamże, s. 29.

⁶ Tamże, s. 34.

⁷ Tamże, s. 33.

⁸ Zob. W.J. Dalton, *Pierwszy List Świętego Piotra*, s. 1504-1505.

⁹ Tak sugerował F. Mickiewicz, *Działalność misjonarska*, s. 98-101. Autor stwierdził, że na podstawie skąpych poszlak nie da się ustalić szczegółów.

troskę pasterską o swój Kościół (por. Mt 16,13-20, J 1,42; 21,16-17). Treść 1 P nie została poświęcona postaci Apostoła, rzuca jednak pewne światło na etos jego posługi i autorytet, który mu przypisywano¹⁰. W liście wyróżnić można: adres (1,1-2), część główną (1,3-5,11) oraz podsumowanie i pozdrowienia końcowe (5,12-14). W części głównej natomiast wyróżnia się część bardziej kerygmatyczną (1,3-2,10) oraz część parentyczną (2,11-5,11)¹¹. W części kerygmatycznej zawarto podstawowe prawdy, dotyczące powołania chrześcijańskiego. W części praktycznej motyw przeważający stanowi cierpienie, spowodowane głównie przez wrogi świat zewnętrzny. Wyróżnia się w niej trzy sekcje, odpowiadające¹² zachowaniu wierzących w społeczności cywilnej i w rodzinie (2,11-3,12), postawie chrześcijańskiej wobec wrogich pogan (3,13-4,11) oraz zachętom do wytrwałości (4,12-5,11). Według autora 1 P wzór cierpienia pozostawił sam Jezus, niewinnie prześladowany (2,21-24). Chrystologia pasyjna zajmowała w tym liście ważne miejsce¹³.

Jaki obraz Piotra wyłania się z treści listu? Piotr został przedstawiony jako jeden z wierzących, powołanych przez Boga do życia wiecznego (1,3-4; 5,1b-c). Postawa Piotra jest teo- i chrystocentryczna (1,1-4; 4,11.12b.19; 5,10-11.14). Chrystus jest kamieniem węgielnym (2,4-8), Barankiem (1,19), Zbawicielem (2,21-24; 3,18-22; 4,1.18-22; 5,10) i Pasterzem (2,25; 5,4; por. J 10,11; 13,10). Piotr jest głosicielem i interpretatorem Słowa Bożego (1,10-12.23-25; 4,17b; 5,1). Ale jest on przede wszystkim wezwany do szczególnej troski o innych chrześcijan (1,1-2). Wyrażała się ona w utrwaleniu głoszonej prawdy o chrześcijańskiej nadziei (1,5-12) i wezwaniu do osobistej świętości (1,13-2,9; 5,5b-11). Autor w imieniu Piotra wzywał chrześcijan do zachowania poziomu życia moralnego, odpowiedniego do otrzymanej godności (1,3-25; 2,1.9-10.11-25; 3,21; 4,7b-9.15a). Według autora listu Piotr czuł się także odpowiedzialny za wewnętrzne relacje we wspólnotach chrześcijańskich (2,18; 3,1-17). Był także ekspertem w zakresie rozwoju życia wiary i darów duchowych (4,7b-11.12-16; 5,5-11). Godność ludu Bożego, który tworzą chrześcijanie w rozproszeniu, wynika z jego zjednoczenia z Chrystusem (2,9-10).

Zatem według autora 1 P Apostoł wpływał zarówno na doktrynę, jak i na praktykę życia chrześcijańskiego w środowisku wrogim chrześcijaństwu. W perspektywie odpowiedzialności pasterskiej Piotra istotne znaczenie

¹⁰ Zob. L. Doering, *Gottes Volk*, s. 81-114.

¹¹ S. Hałas, *Pierwszy List św. Piotra*, s. 49-50.

¹² Tamże, s. 51.

¹³ J. Gnilka, *Teologia Nowego Testamentu*, s. 549-553.

ma zanurzone w soteriologii listu eklezjologiczne przesłanie 1 P 5,1-5¹⁴. Jest to ważny tekst, dedykowany grupie osób odpowiedzialnych za kierowanie wspólnotami chrześcijańskim w Azji Mniejszej. Są oni określani jako πρεσβύτεροι – „starsi, prezbiterzy” (5,1a). Sam Piotr występuje najpierw jako ὁ συμπρεσβύτερος – dosł. „współstarszy, współprezbiter” (w. 1a)¹⁵. Dodaje się jednak cechy Piotra, których adresaci listu nie posiadali. Był on świadkiem cierpień Chrystusa (w. 1b: μάρτυς τῶν τοῦ Χριστοῦ παθημάτων; por. 1,11; 4,13). Świadcstwo to może sugerować, że poniósł on skutki prześladowań ze względu na Jezusa Chrystusa. Może jednak oznaczać również naocznego świadka Jego cierpień¹⁶. Możliwe, że właśnie do tego doświadczenia Piotra odwołał się autor listu. Sformułowanie „uczestnik chwały, która ma się objawić” (w. 1c: τῆς μελλούσης ἀποκαλύπτεσθαι δόξης κοινωνός – dosł. „uczestnik chwały zamierzającej się objawić”) może wskazywać na udział w eschatologicznej nadziei chrześcijańskiej (por. 4,13) lub doświadczenie Piotra, dotyczące spotkania z Jezusem przemienionym (por. Mk 9,2; 2 P 1, 16-18) i Zmartwychwstałym¹⁷.

Piotr zwraca się z zachętą do Starszych w sposób podkreślający ich odpowiedzialność pasterską (5,1a: παρακαλῶ¹⁸). Aspekt pasterski został wyrażony poprzez trzykrotne bezpośrednie zastosowanie związanej z nim terminologii. W w. 2a Piotr prosi: ποιμάνετε τὸ ἐν ὑμῖν ποῖμνιον τοῦ θεοῦ – dosł. „paśćcie to [, które jest] pośród was stado Boga”. Zachęta po pasienia wskazuje na związek z arcypasterzem z w. 4 (ἀρχιποίμενος), który tę służbę wyznagodzi (por. 2,25). Wiąże się ona z zadaniem Piotra w świetle J 21,15-16 oraz mową Pawła w Dz 20,28-30. Określenie τὸ ποῖμνιον τοῦ θεοῦ – „stado/owczarnia Boga” (5,2a; por. w. 3) nawiązuje do motywu owczarni jako obrazu ludu Bożego i Kościoła (por. Ez 34,12,23; J 10,1-18)¹⁹. Zadanie pasienia, które Starszym stawiał Piotr, było doprecyzowane przez następujące bezpośrednio po w. 2a treści. Po pierwsze, Starsi mają paść strzegąc stada

¹⁴ Tamże, s. 561.

¹⁵ O sztucznym, doraźnym charakterze zastosowania tego terminu pisał W.J. Dalton, *Pierwszy List Świętego Piotra*, s. 1512.

¹⁶ S. Hałas (*Pierwszy List św. Piotra*, s. 326) podkreślał osobisty charakter świadectwa, nie przesądzając o jaki jego typ chodzi.

¹⁷ S. Hałas (*Pierwszy List św. Piotra*, s. 327) sugerował, że chodzi o nadzieję w sensie eschatologicznym.

¹⁸ WB, kol. 1249-1248. Termin ma szeroką gamę znaczeń: przywołać, zaprosić, prosić o pomoc, upomnieć, prosić, zachęcać, pocieszać itd.

¹⁹ Termin ποῖμνιον oznacza stado owiec lub owczarnię (zob. Jr 13,17 LXX; Łk 12,32; Dz 20,28). Pokrewne określenie ποίμνη – „owczarnia, stado owiec” pojawił się w J 10,16 oraz w Mt 26,31; Łk 2,8; 1 Kor 9,7. Zob. WB, kol. 1372.

(w. 2b). Autor 1 P zastosował formę gramatyczną imiesłowu czasu teraźniejszego ἐπισκοποῦντες. Podkreśla ona ciągłość czynności poświęcania uwagi, troszczenia się, nadzorowania²⁰. Ponadto czasownik ἐπισκοπέω wiąże się z rzeczownikiem ἐπίσκοπος („nadzorca, stróż, opiekun”)²¹, od którego bierze początek określenie biskupa w pierwotnym Kościele. W kontekście 1 P 5,2 pasienie i strzeżenie owczarni Bożej wyrażało całokształt troski o wspólnotę w wymiarze wewnętrznym i zewnętrznym, obejmującym sprawy moralne, budowanie jedności, naukę wiary chrześcijańskiej, sprawy organizacji i zabezpieczenia materialnego²². Opieka nad stadem miała odbywać się z zaangażowaniem, nie w sposób minimalistyczny. Być może wspólnoty chrześcijańskie, do których kierowany był list, przeżywały jakąś formę kryzysu przywództwa lub autor widział konieczność szczególnej mobilizacji osób odpowiedzialnych w kontekście istniejących problemów²³. Wyrażenie κατὰ θεόν – dosł. „według Boga/po Bożemu” wskazuje na wzór, który stanowiła troska Boga o zbawienie ludzi. W w. 2c autor podkreślał konieczność odrzucenia chciwości, przeciwstawiając chęć materialnego zysku (αἰσχροκερδῶς²⁴) i prawdziwe oddanie (προθύμως²⁵). Zalecenie to potwierdza, że od początku istnienia chrześcijaństwa pojawiały się tendencje do wykorzystania sprawowanych urzędów czy funkcji w celu osiągnięcia materialnych korzyści (por. 1 Tm 3,8; 6,10; Tt 1,7)²⁶. O stylu zarządzania wspólnoty wspomniano także w antytezie w w. 3. Odrzucano żądzę władzy. Sformułowanie μηδ’ ὡς κατακυριεύοντες τῶν κλήρων (dosł. „nie jak ciemiężący posiadających udział”) zawiera w sobie formę imiesłowu od κατακυριεύω. Termin ten miał zabarwienie negatywne i oznaczał tu²⁷ panowanie w sposób gwałtowny, podporządkowanie sobie, zmuszenie do poddania się. W kontekście 1 P 5,3a chodziło o nadużywanie władzy nad członkami wspólnot chrześcijańskich. Określenie κληρὸς w większości tekstów nowotestamentowych oznacza udział, wybranie, wylosowanie²⁸. Termin ten wskazuje zatem na udział we wspólnocie, przynależność do owczarni Bożej. Dla tej wspólnoty

²⁰ WB, kol. 605.

²¹ WB, kol. 606.

²² S. Hałas, *Pierwszy List św. Piotra*, s. 328-329.

²³ W.J. Dalton, *Pierwszy List Świętego Piotra*, s. 1512.

²⁴ WB, kol. 47 sugerował nieuczciwą chęć zysku.

²⁵ WB, kol. 1415 wskazywał na chęć działania, gotowość.

²⁶ Zob. J. Wilk, *Charakterystyka i zadania*, s. 70-71.

²⁷ WB, kol. 838.

²⁸ WB, kol. 885-886.

pasterze powinni być wzorem (w. 3b: τύποι²⁹; por. 1 Tm 3,14; Tt 2,7; Flp 3,17; 1 Tes 1,7; 2 Tes 3,9). Nagrodą za dobre wypełnienie służby pasterskiej będzie wieniec chwały od Najwyższego Pasterza (w. 4). Jest to wieniec niewiedzący (por. 1 P 1,4), inny od wszystkiego, co oferuje świat. W 5,5 autor zwracał się prawdopodobnie do nowo ochrzczonych, zalecając im posłuszeństwo wobec Starszych³⁰.

Tekst 1 P 5,1-5 prawdopodobnie nie może być przypisany wprost Piotrowi. Jednak w kontekście troski pasterskiej, której wyrazem był ten list, wydaje się, że powiązanie go z Apostołem nie jest bez znaczenia. 1 P 5,1-5 rzuca światło na tworzący się model pasterza, zarządcy wspólnoty chrześcijańskiej. Cechy charakterystyczne tego modelu wskazywał nominalny autor listu – Piotr³¹. W kontekście znaczenia Piotra w pierwotnym chrześcijaństwie przypisane mu słowa świadczyły o postrzeganiu go przez pryzmat szczególnej odpowiedzialności pasterskiej³². Piotr został przedstawiony jako odpowiedzialny za funkcjonowanie wspólnot w innych regionach cesarstwa. Wspólnota w Rzymie została wybrana razem ze wspólnotami, do których kierowała list (1 P 5,13; por. 1,2; 2,4.6.9). To jednak w jej środowisku postawało to pismo. Można zatem je postrzegać jako krok w kierunku świadomości Kościoła w Rzymie³³, szczególnie zobowiązanego do kontynuowania misji Piotra w świecie.

²⁹ WB, kol. 1654-1655.

³⁰ S. Hałas, *Pierwszy List św. Piotra*, s. 333-334.

³¹ J. Gnilka, *Teologia Nowego Testamentu*, s. 566.

³² Zob. M. Bockmuehl, *Simon Peter*, s. 31.

³³ M. Bockmuehl, *Simon Peter*, s. 32-33.

8.

Piotr i 2. List św. Piotra

We współczesnej dyskusji egzegetycznej praktycznie odrzuca się historyczny związek Apostoła Piotra z przypisywanym mu drugim listem. 2. List św. Piotra powstał prawdopodobnie na początku II w. w środowisku Azji Mniejszej lub Rzymu¹. W opinii niektórych komentatorów² z Piotrem mogą być związane jedynie fragmenty 1,1.12-15 i 3,1. Niezależnie od odrębności od 1 P, licznych związków z Jud³ oraz Listami św. Pawła cel powstania 2 P stanowiło zaprezentowanie nauki Piotra Apostoła jako jego duchowego testamentu. W odróżnieniu od 1 P autor 2 P nie odniósł się do konkretnych wspólnot, ale do wszystkich wierzących, co może świadczyć o rosnącym uniwersalnym autorytecie Piotra w środowisku kościelnym⁴. W treści listu można wyróżnić trzy główne części. Część pierwsza zawiera świadectwo, dotyczące apostołatu Piotra i paruzji (1,3-21). W części drugiej główny temat zajmuje polemika z fałszywymi nauczycielami (2,1-22). Część trzecia zawiera nauczanie, dotyczące paruzji i właściwego postępowania chrześcijan (3,1-16). List rozpoczął wstęp (1,1-2), a zamknęło zakończenie (3,17-18).

Imię Piotra pojawia się we wstępie listu (1,1a). Autor przedstawił się jako Συμεὼν Πέτρος δοῦλος καὶ ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ – „Szymon Piotr sługa i apostoł Jezusa Chrystusa”. Ponadto w liście występuje argument „naoczego świadka”⁵, czyli odniesienie do osobistej obecności autora listu w czasie Przemienienia Jezusa (1,16-18; por. Mk 9,2-8; Mt 17,1-8; Łk 9,28-36). W 3,1a autor wspomniał o pierwszym, wcześniejszym liście. Powołał się na tradycję

¹ M. Bockmuehl, *Simon Peter*, s. 32.

² J.H. Neyrey, *Drugi List Świętego Piotra*, w: KKB, s. 1513.

³ Bliski związek 2 P i Jud akcentował m.in. J. Gnilka, *Teologia Nowego Testamentu*, s. 571-572.

⁴ M. Bockmuehl, *Simon Peter*, s. 32.

⁵ Zob. J.H. Neyrey, *Drugi List Świętego Piotra*, s. 1516-1517.

apostolską (3,2b), pisma starotestamentowe (1,20-21; 3,16) oraz listy Pawła (3,15).

W świetle 2 P Piotr jawi się jako zatroskany niebezpieczeństwami, które grożą chrześcijanom. Szkodę przynosił zamęt powodowany przez nauczycieli błędnych nauk, różnych od prawd wiary chrześcijańskich (zob. 1,9; 2,1-21; 3,3). Szczególne miejsce zajmowały fałszywe poglądy, dotyczące paruzji Jezusa Chrystusa (zob. 1,19; 3,3-4.9). Piotr polemizował z fałszywą eschatologią, podkreślając pewność nadejścia sądu Boga i nowego świata (2,9-13a; 3,9-10.13). Autor 2 P prezentował Piotra jako osobiście związanego z Jezusem. Z osobistej relacji Apostoła i świadka rodziło się przekonanie, że właśnie jego nauczanie ma wyjątkową wartość (zob. 1,1.14.16). Nauczanie Apostołów oraz proroków stanowiło właściwy fundament niezafałszowanej prawdy (por. 3,2). Piotr przedstawiony został jako nauczyciel prawdziwej wiary. W treści listu zawarto jego polemikę z praktyką prywatnych interpretacji zarówno pism Starego Testamentu, jak i listów Pawła (zob. 1,20-21; 2,1.15; 3,16). Piotra pokazano jako strażnika wierności prawom Bożym oraz nauczaniu apostolskiemu (1,5-8.10-11.19; 3,2.13.17.18a). Podstawową troską Piotra, według autora 2 P, była świadomość osobistej odpowiedzialności za powierzonych mu wierzących (1,12-13; 2,2-3; 3,11-12.14-15).

Charakterystyka Piotra w 2 P wiąże się z postrzeganiem go jako autentycznego nauczyciela prawd wiary chrześcijańskiej oraz jej obrońcy wobec fałszywych poglądów i interpretacji. Cel jego nauczania i korygowania stanowi właściwe zrozumienie prawd soteriologicznych⁶. Podkreśla się przy tym ścisły związek nauczania Starego Testamentu, tradycji apostolskiej oraz nauczania Pawła Apostoła⁷. Akcentuje się także znaczenie poprawnej interpretacji, związanej z autorytetem Kościoła apostolskiego. Piotr został przedstawiony jako osoba całkowicie zaangażowana w dzieło doprowadzenia wierzących do pełni zbawienia. Podkreślenie uniwersalnego charakteru posługi Piotra może wskazywać na rosnące zapotrzebowanie środowiska pierwotnego chrześcijaństwa na jasną wykładnię doktryny. Piotr był postrzegany jako jeden z głównych autorytetów w tym zakresie.

⁶ J. Gnilk, *Teologia Nowego Testamentu*, s. 575-576.

⁷ Także Paweł był uważany w Rzymie za bohaterskiego świadka wiary chrześcijańskiej, M. Bockmuehl, *Simon Peter*, s. 33.

Zakończenie

W świetle tekstów nowotestamentowych obraz Szymona zwanego Piotrem jawi się jako ~~fragment większej całości~~. Wśród wielu szczegółowych wątków, które można dostrzec w świadectwach poszczególnych ksiąg, fundamentalną rolę odgrywają niezmiennie dwie perspektywy. Są one dostrzegalne we wszystkich związanych z Piotrem tekstach Nowego Testamentu. Pierwszą z nich tworzy prezentowanie Piotra w relacji do Jezusa. Kolejną natomiast wyznacza relacja Piotra do Kościoła. Dodatkowe znaczenie ma pytanie o związek biblijnego obrazu Piotra z pierwotnym Kościołem rzymskim. Chodzi tu jednak nie tyle debatę o charakterze doktrynalnym czy ekumenicznym, ale rzucenie światła na biblijne korzenie posługi biskupa Rzymu, którego wielu chrześcijan uważa za kontynuatora misji Piotra Apostoła.

Jezus i Piotr. Szymon zwany Piotrem nie pojawił się w gronie bliskich współpracowników z własnej woli. Podobnie jak pozostali Apostołowie, został wybrany i powołany w sposób wolny i suwerenny przez samego Jezusa (por. Mk 1,16-20; 3,13-19; Łk 5,1-11; J 1,42). W większości relacji ewangelicznych Szymon został powołany jako pierwszy. Razem ze swoim bratem Andrzejem oraz Janem i Jakubem Piotr należał do grupy uczniów, którzy poszli za Jezusem. Jezus „upatrzył” go sobie i wezwał. Wydaje się, że powołanie Piotra stanowiło część planów Jezusa dotyczących roli, które miał on odegrać w budowaniu wspólnoty nowego ludu Bożego. Misja, którą Jezus obdarzył Piotra, została przez niego przyjęta. Szczególnie uderzające jest „podwójne” powołanie Piotra: na początku i na końcu Ewangelii według św. Jana (J 1,42; 21,23). Wszelkie działania Piotra, opisane na kartach Nowego Testamentu, było związane z realizacją osobistego powołania przez Jezusa. Piotr nie powinien działać we własnym, ale w imieniu Jezusa Chrystusa. Zmiana i dodanie imienia Piotr oznaczało, że Szymon pozostawał w szczególnej relacji z Jezusem.

W świetle opisów ewangelicznych oraz świadectwa listów Piotr nie był Apostołem wolnym od ograniczeń i wad. Został wezwany, aby iść za Mistrzem. Dynamika stawania się coraz bardziej dojrzałym uczniem Jezusa została odwzorowana w tekstach biblijnych. Są wśród nich opisy bliskości Piotra i Jezusa (por. Mt 17,24-27; Łk 5,1-11; J 21,1-14). Jezus mieszkał w domu Piotra w Kafarnaum (por. Mk 1,29-31; Mt 17,24-27). Przebywanie razem pod jednym dachem czyniło z niego pierwszego świadka wydarzeń, które związane były z działalnością publiczną Nauczyciela. Piotr razem z Jakubem i Janem należeli do wybranych świadków Jezusa oraz Jego niektórych cudów (por. Mk 5,35-43; 9,2-13; 13,32-42). Piotr, naśladowując Jezusa, próbował kroczyć po wzburzonych falach jeziora (Mt 14,25-31). Jego wyznania wiary świadczyły o wyjątkowym, osobistym i nieszablونowym związku z Jezusem. Piotr widział w Jezusie Mesjasza i Syna Bożego (Mk 8,27-30; Mt 16,13-20; J 6,68-69). Jednak nie brakuje także świadectw wskazujących, że Piotr nie rozumiał misji Jezusa jako Zbawiciela świata (zob. Mk 8,31-33; J 13,36-38). Buntował się wobec słów Jezusa, gdy zapowiadał swoją mękę, śmierć i Zmartwychwstanie. Wydaje się, że nie dopuszczał do swojej świadomości możliwości, że Jezus musi umrzeć (por. Mk 14,27-31; J 18,1-11). Jednak Piotr dojrzał do akceptacji planu zbawienia, który konsekwentnie realizował Jezus. Dojrzewania tego nie przerwał nawet kryzys, wywołany przez aresztowanie Jezusa. Wszyscy ewangeliciści, choć różniąc się w szczegółach, potwierdzili zaparcie się Piotra. Piotr idący za Jezusem nie był zatem typem nieskazitelnego bohatera wiary. Wydaje się, że dwóch Apostołów Jezusa można określić jako szczególnie z Nim związanych. Byli nimi Piotr oraz „umiłowany uczeń”. Jednak „umiłowany uczeń”, którym był prawdopodobnie Jan Apostoł, występował jedynie w Ewangelii według św. Jana (zob. J 13,21-30; 20,1-10; 21,20-23). Przykłady emocjonalnego związku Piotra z Jezusem, jego Mistrzem były bardziej liczne i obecne we wszystkich ewangeliach kanonicznych (zob. Mk 9,2-13; Mt 14,25-31; 18,21-22; Łk 5,1-11; 22,34).

Wydarzeniem szczególnym, które zmieniło Piotra i stanowiło moment przełomowy w jego drodze ucznia, było doświadczenie Zmartwychwstania Jezusa. Tradycja o jego osobistym spotkaniu z Jezusem Zmartwychwstałym, o której mówił Paweł w 1 Kor 15,5, pobrzmiewała także w innych tekstach Nowego Testamentu (por. Mk 16,7; Łk 24,43; J 21,1-14). Piotr był przekonany, że Jezus ukrzyżowany nie spoczywa w grobie, ale żyje. Doświadczenie Zmartwychwstania Jezusa wprowadziło realizację powołania Piotra na inny poziom (por. J 20,1-10). W świetle świadectw autora Dziejów Apostolskich Piotr z całą mocą głosił prawdę o Jezusie Mesjaszu i Zbawicielu świata,

który oddał życie na krzyżu, umarł za grzechy, ale zmartwychwstał (por. Dz 2,14-41; 3,12-26). W kontekście paschalnym Apostołowie i Piotr nadal wypełniali swoją misję, jednak Jezus towarzyszył im w inny sposób (por. Dz 3,1-11; 8,14-25; 9,32-35.36-43; 12,1-23). Uwielbiony Jezus nie przestał być Mistrzem Piotra, ale wskazał prawdziwy sens jego misji i cel istnienia Dwunastu oraz wspólnoty wierzących.

Piotr i Kościół. Wszystkie świadectwa ewangeliczne oraz liczne pozostałe teksty podkreślają szczególne znaczenie Piotra w kontekście eklezyjalnym. Zmiana imienia oraz świadectwo Ewangelii według św. Mateusza o Piotrze jako skale wskazują na jego misję zarówno w gronie Apostołów, jak i w całym Kościele (por. Mk 3,13-19; Mt 16,13-20; J 1,42). O jego szczególnej roli jako umacniającego wiarę Kościoła pisał Łukasz (Łk 22,34). Podobnie czynił Jan, przekazując Kościołowi tradycję o Piotrze wezwanym przez Jezusa do wypełniania misji pasterza Jego owczarni (J 21,15-19). Teksty te potwierdzała praktyka Apostoła Pawła, który prawie zawsze określał Piotra imieniem Kefas (1 Kor 1,12; 3,22; 9,5; 15,5; Ga 1,18; 2,7-9.11-14). Został on wezwany przez Jezusa do wypełniania szczególnej misji w kontekście istnienia i działania wspólnoty wierzących. W świetle Nowego Testamentu żaden z pozostałych Apostołów nie mógł go w tej misji zastąpić. Piotr był jedyny i wypełniał szczególne, wyjątkowe zadania. Był pierwszym z Apostołów (por. Mk 3,13-19). W opisach ziemskiej działalności Jezusa Piotr często występował w imieniu wszystkich Jego uczniów (por. Mk 1,36; 11,21; Mt 15,15; 18,21-22; J 6,68-69; 21,1-14; Dz 1,12-26). We fragmentach Dziejów Apostolskich, opisujących działalność Piotra, właśnie on był pierwszym przemawiającym, głoszącym kerygmat wiary chrześcijańskiej (Dz 2,14-41). On także zabierał głos wobec prześladowców i ponosił konsekwencje bycia Apostołem (por. Dz 4,1-22; 5,17-42). Podejmowano próbę jego fizycznej eliminacji, widząc w nim głowę wspólnoty chrześcijańskiej (Dz 12,1-23). Piotr jednak szedł śladem Jezusa, przyjmując cierpienie i prześladowanie.

Łukasz oraz autorzy 1 i 2 P widzieli w Piotrze pasterza wspólnot chrześcijańskich. W świetle Dziejów Apostolskich troska Piotra o Kościół polegała także na dbałości o jego poziom moralny i doktrynalny (Dz 5,1-11; 8,14-25). Piotr głosił Dobrą Nowinę nie tylko Żydom. Nawrócenie Korneliusza stanowiło ważny argument, aby Kościół otworzył się na wszystkie narody (Dz 10,1-11,18). Nie ma wątpliwości, że Piotr działał dla dobra Kościoła. Jego obraz, do którego nawiązywali autorzy 1 i 2 P, świadczył o istnieniu na początku chrześcijaństwa przeświadczenia, że Piotr troszczył się o Kościół nie tylko w Jerozolimie, Judei czy Samarii (por. Dz 8,14-25; 9,32-35.36-43).

Zwracanie uwagi na czystość wiary i umocnienie wyznawców Chrystusa wobec prześladowań to cechy związane z koncepcją Piotra jako pasterza wspólnot chrześcijańskich. Pouczenia, które Piotr kierował do innych uczestniczących w pasterzowaniu Jezusa zwierzchników lokalnych Kościołów, świadczyły o współdziałaniu w budowania Kościoła Chrystusa w różnych miejscach ówczesnego Imperium Rzymskiego.

Apostoł Paweł dostrzegał pewne problemy w związku z istnieniem w Koryncie grupy zwolenników Kefasa (por. 1 Kor 1,12; 3,22). Wyrażał także wątpliwości odnośnie do jego relacji do nawróconych na chrześcijaństwo pogan (por. Ga 2,11-14). Jednak nie można uważać go za przeciwnika Piotra. Paweł właśnie u Piotra szukał potwierdzenia własnego apostołatu oraz prowadzonych działań misyjnych (Ga 1,18; 2,7-9). Według Łukasza takie wsparcie u Piotra otrzymał (Dz 15,1-35).

Piotr i Rzym. Zgodnie z tym, co założono we wstępie publikacji, nie ma w niej rozważań o charakterze apologetycznym ani odniesień do stanu dyskusji na temat znaczenia biskupa Rzymu w kontekście dialogu ekumenicznego¹. W kontekście literatury nowotestamentowej kwestia pobytu Piotra w Rzymie nie pojawia się wprost. Związek Piotra ze stolicą imperium został poświadczony jednak przez wskazaną w pierwszym rozdziale publikacji przez pozabiblijną tradycję wczesnochrześcijańską. Poszukiwanie charakterystycznych cech Piotra Apostoła w Nowym Testamencie jest jednak zadaniem, którego efekty mogą rzucić światło na niektóre kwestie istotne we współczesnej koncepcji posługi Piotra. W myśl teologii katolickiej misja Piotra trwa nadal. Sprawują ją kolejni jego następcy. Także oni budują swoją posługę na fundamencie biblijnego przekazu o Szymonie, zwanym Piotrem. Jest oczywiste, że pełnią swoją misję w imieniu Jezusa Zmartwychwstałego. Jej cel stanowi doprowadzenie owiec do ich pełnego zjednoczenia z najwyższym Pasterzem, do którego owce należą. Z perspektywy katolickiej eklezjologii biblijnej konieczne jest nieustanne uznawanie wyjątkowego znaczenia Piotra. Sens tej posługi nie wynika z kalkulacji ludzkich. Wynika on z planów Boga. Na początku posługi Piotra znajduje się Jezus Chrystus. Temu Jezusowi oraz Jego Kościołowi Piotr oddał całe swoje życie.

Główny cel powstania tej publikacji stanowiło wskazanie na znaczenie Piotra w kontekście poszczególnych ksiąg Nowego Testamentu. Każda z nich

¹ Zob. G. Wenz, *Kirche. Perspektiven eformatorischer Ekklesiologie in ökumenischer Absicht*, Göttingen 2005, s. 177-199.234-249; P. Rabczyński, „*Fides quaerens dialogum*”, s. 165-185; M.A. Żmudziński, *Papal Titles as a Manifestation of the Primatial Power of the Bishop of Rome*, *Horyzonty Polityki* 10/31 (2019), s. 45-59.

tworzy oryginalny kontekst literacki i teologiczny. W tych różnych kontekstach Piotr przedstawiany został w sposób podobny, ale często z nieco odmiennej perspektywy. W ten sposób próbowano przedstawić gamę kolorów, tworzących jego nowotestamentowy portret. Komentarz doktrynalny z natury rzeczy powinien odwoływać się do wybranych tekstów Nowego Testamentu. Teksty te zostały wskazane w tej książce. Istnieje jednak wiele dodatkowych treści, pozwalających dostrzec w Piotrze pozostałe cechy, które w perspektywie doktrynalnej nie mają tak wielkiego znaczenia. Są one jednak ważne dla kogoś, kto zamierza zebrać wszystkie informacje na temat tej ważnej postaci biblijnej. Należy wyrazić nadzieję, że zaproponowana tu synteza informacji na temat Piotra w Nowym Testamencie okaże się przydatna w ogólnej orientacji w temacie, koniecznej przed podjęciem analiz bardziej szczegółowych, dotyczących poszczególnych tradycji literackich i teologicznych oraz pojedynczych tekstów, które są ich świadectwem. Być może po książkę tę sięgną teologowie praktyczni, duszpasterze, studium teologię oraz wszyscy, których biblijna historia Piotra inspiruje do poszukiwania własnej drogi bycia uczniem Jezusa Chrystusa.

Wykaz skrótów

BibOr	– „Bibbia ed Oriente”
BN	– „Biblische Notizen”
BPTH	– „Biblica et Patristica Thoruniensia”
BTZ	– „Beihefte zur Theologischen Zeitschrift“
BZNW	– „Beiträge zur Zeitschrift für neutestamentliche Wissenschaft”
CT	– „Collectanea Theologica“
EWNT	– <i>Exegetisches Wörterbuch zum Neuen Testament</i> , red. H. Balz, G. Schneider, t. I–III, Stuttgart–Berlin–Köln ² 1992
FRLANT	– „Forschungen zur Religion und Literatur des Alten und Neuen Testaments”
FT	– „Forum Teologiczne”
JBL	– „Journal of Biblical Literature”
JSNT	– „Journal for the Study of the New Testament”
KKB	– <i>Katolicki Komentarz Biblijny</i> , red. R.E. Brown, J.A. Fitzmyer, R.E. Murphy, Warszawa ² 2004
LXX	– <i>Septuaginta. Id est Vetus Testamentum graece iuxta LXX interpretes</i> , wyd. A. Rahlfs, Stuttgart ² 1979
NKB NT	– Nowy Komentarz Biblijny. Nowy Testament
NT	– „Novum Testamentum”
NTS	– „New Testament Studies”
RBL	– „Ruch Biblijny i Liturgiczny”
RTK	– „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne”
SE	– „Studia Elbląskie”
SNT PAN	– „Studia Nauk Teologicznych” Polskiej Akademii Nauk
STV	– „Studia Theologica Varsoviensia”
SWB	– <i>Słownik Wiedzy Biblijnej</i> , red. B.M. Metzger, M.D. Coogan, Warszawa 1996

-
- ŚSHT – „*Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne*”
VV – „*Verbum Vitae*”
WUNT – *Wissenschaftliche Untersuchungen zum Neuen Testament*
WB – W. Bauer, *Wörterbuch zum Neuen Testament*, oprac.
K. i B. Aland, Berlin–New York ⁶1988
ZNW – „*Zeitschrift für neutestamentliche Wissenschaft*“

Bibliografia

I Teksty źródłowe

Biblia Hebraica Stuttgartensia, wyd. K. Ellinger, W. Rudolph, Stuttgart 41990.

Novum Testamentum Graece, wyd. E. Nestle, K. Aland, Stuttgart ²⁸2011.

Grecko-polski Nowy Testament, wyd. R. Popowski, M. Wojciechowski, Warszawa 1995.

Septuaginta. Id est Vetus Testamentum graece iuxta LXX interpretes, wyd. A. Rahlfs, Stuttgart ²1979.

The Greek New Testament, wyd. K. Aland, M. Black, C.M. Martini, B.M. Metzger, A. Wikgren, Stuttgart ⁵2014.

II Teksty starożytne

De Vita XII Caesarum C. Suetonii Tranquilli, wyd. Loeb Classical Library, online http://penelope.uchicago.edu/Thayer/L/Roman/Texts/Suetonius/12Caesars/Claudius*.html (dostęp 15.04.2020).

Euzebiusz z Cezarei, *Historia kościelna*, Kraków 2013.

Józef Flawiusz, *Dawne dzieje Izraela*, Warszawa 1997.

Józef Flawiusz, *Wojna żydowska*, Warszawa 2001.

Tertulian, *De praescriptione haereticorum*, XXIII, 1-3, online http://www.tertullian.org/latin/de_praescriptione_haereticorum.htm (dostęp 15.04.2020).

III Dokumenty Kościoła i nauczanie papieskie

Benedykt XVI, *Apostołowie i pierwsi uczniowie Jezusa*, Kraków 2008.

Papieska Komisja Biblijna, *Natchnienie i prawda Pisma świętego*, Kielce 2014.

IV Słowniki, pomoce encyklopedyczne i leksykograficzne

Bauer W., *Wörterbuch zum Neuen Testament*, oprac. K i B. Aland, Berlin–New York ⁶1988.

Exegetisches Wörterbuch zum Neuen Testament, red. H. Balz, G. Schneider, t. I–III, Stuttgart–Berlin–Köln 21992.

Popowski R., *Wielki Słownik Grecko-Polski Nowego Testamentu*, Warszawa 1995.

Słownik Wiedzy Biblijnej, red. B.M. Metzger, M.D. Coogan, Warszawa 1996.
The Oxford Encyclopedia of the Bible and Archaeology, vol. 1, New York 2013.

V Komentarze biblijne

Barrett C.K., *La Prima Lettera ai Corinti*, Bologna 1979.

Brown R.E., *I Bogiem było Słowo. Komentarz do Ewangelii wg św. Jana*, Kraków 2010.

Dalton W.J., *Pierwszy List Świętego Piotra*, w: KKB, s. 1504-1512.

de Boor W., *Dzieje Apostolskie*, Warszawa 1980.

Dillon R.J., *Dzieje Apostolskie*, w: KKB, s. 1177-1250.

Hałas S., *Pierwszy List św. Piotra*, Nowy Komentarz Biblijny. Nowy Testament XVII, Edycja Świętego Pawła, Częstochowa 2007.

Harrington D.J., *Ewangelia według świętego Marka*, w: KKB, s. 981-1033.

Gnilka J., *Das Matthäusevangelium*, Freiburg–Basel–Wien 2000.

Karris R.J., *Ewangelia według świętego Łukasza*, w: KKB, s. 1034-1107.

Katolicki Komentarz Biblijny, red. R.E. Brown, J.A. Fitzmyer, R.E. Murphy, Warszawa 22004.

Keener C.S., *Komentarz historyczno-kulturowy do Nowego Testamentu*, Warszawa 2000.

Keener C.S., *The Gospel of John: A Commentary*, t. II, Peabody 2004.

Klauck H.-J., *I Korintherbrief*, Würzburg 1987.

Kozyra J., *List świętego Jakuba*, Nowy Komentarz Biblijny. Nowy Testament XVI, Częstochowa 2011.

Langkammer L., *Ewangelia według św. Marka*, Lublin 2004.

Luz U., *Das Evangelium nach Matthäus*, II, Neukirchen–Vluyn 21996.

Malina A., *Ewangelia według świętego Marka. Rozdziały 1, 1-8, 6*, Nowy Komentarz Biblijny. Nowy Testament II/1, Częstochowa 2013.

Malina A., *Ewangelia świętego Marka*, Nowy Komentarz Biblijny. Nowy Testament II/1, Częstochowa 2013.

Mannucci V., *Giovanni il vangelo narrante*, Bologna 1993.

Mędała S., *Ewangelia według św. Jana. Rozdziały 13-17*, Nowy Komentarz Biblijny. Nowy Testament IV/2, Częstochowa 2010.

Mussner F., *Der Jakobusbrief*, Stuttgart 2008.

Neyrey J.H., *Drugi List Świętego Piotra*, w: KKB, s. 1513-1521.

- Paciorek A., *Ewangelia według świętego Mateusza. Rozdz. 1-13*, Nowy Komentarz Biblijny. Nowy Testament I, Częstochowa 2008.
- Perkins P., *Ewangelia według świętego Jana*, w: KKB, s. 1108-1176.
- Rosik M., *Pierwszy List do Koryntian*, Nowy Komentarz Biblijny. Nowy Testament VII, Częstochowa 2009.
- Vanhoeye A., *La Lettera ai Galati*, Roma 1992.

VI Pozostałe opracowania

- Adamczewski B., *Jakub, brat Pański*, CT 74/1 (2004), s. 65-82.
- Aletti J.-N., *Il racconto come teologia. Studio narrativo del terzo vangelo e del libro degli Atti degli Apostoli*, Bologna 2009.
- Banaszek A., *Teologiczny wizerunek Jerozolimy w dwuczłonowym dziele Łukasza*, w: *Więcej szczęścia jest w dawaniu aniżeli w braniu. Księga Pamiątkowa dla Ks. Prof. W. Chrostowskiego w 60 rocz. urodzin*, red. B. Strzałkowska, t. II, Warszawa 2011, s. 545-565.
- Barr J., *Words of Love in Biblical Greek*, w: *The Glory of Christ in the New Testament: Studies in Christology in Memory of G.B. Caird*, red. L.D. Hurst, N.T. Wright, Oxford 1987, s. 3-18.
- Bartolomew G.L., *Feed my Lambs: John 21:15-19 as Oral Gospel*, Semeia 39 (1987), s. 69-96.
- Bethsaida. A City by North Shore of the Sea of Galilee*, red. R. Arav, R.A. Freund, Vols. 1-4, Kirksville 1995-2009.
- Bisconti F., *L'origine dell'iconografia di Pietro i Paolo*, w: *Pietro e Paolo. Il loro rapporto con Roma nelle testimonianze antiche*, red. P. Grech, Studia Ephemeridis Augustianum 74, Roma 2001, s. 393-401.
- Blaine B., *Peter in the Gospel of John: The Making of an Authentic Disciple*, SBL Academia Biblica 27, Atlanta 2007.
- Bockmuehl M., *The Remembered Peter in Ancient Reception and Modern Debate*, WUNT 262, Mohr Siebeck, Tübingen 2010.
- Bockmuehl M., *Simon Peter in Scripture and Memory. The New Testament Apostle in the Early Church*, Grand Rapids 2012.
- Breck J., *John 21: Appendix, Epilogue or Conclusion*, St. Vladimir's Theological Quarterly 36 (1992), s. 27-49.
- Caragounis C.C., *Peter and the Rock*, BZNW 58, Berlin-New York 1990.
- Carson D.A., *The Purpose of the Fourth Gospel John 20:31 Reconsidered*, JBL 106 (1987), s. 639-651.
- Chilton B., *James, Peter, Paul, and the Formation of Gospels*, w: *Missions of James, Peter and Paul*, Leiden 2005, s. 1-28.

- Chrostowski W., *Między Synagogą a Kościołem. Dzieje św. Pawła*, Ząbki–Kraków 2015.
- Cipriani S., Brown R.E., Dornfield K.P., Reumann J., *Peter in the New Testament*, Minneapolis–New York 1973.
- Cipriani S., *Św. Piotr Apostoł*, Kraków 2008.
- Corbo V., *La casa di S. Pietro ritrovata a Cafarnaon*, BibOr 9 (1959), s. 87-94.
- Corbo V., *The House of Saint Peter at Capharnaum. A Preliminary Report of the First Two Campaigns of Excavations, April 16–June 19, Sept. 12–Nov. 26, 1968*, Jerusalem 21972.
- Cullmann O., *Petrus. Jünger, Apostel, Märtyrer. Das historische und theologische Petrusproblem*, Zürich–Stuttgart 1952.
- Culpepper R.A., *Designs for the Church in the Imagery of John 21:1–14*, w: *Imagery in the Gospel of John: Terms, Forms, Themes, and Theology of Johannine Figurative Language*, red. J. Frey, J.G. van der Watt, R. Zimmermann, WUNT 200, Tübingen 2006, s. 369–402.
- de la Potterie I., *Męka Jezusa Chrystusa według Ewangelii Jana*, Kraków 2006.
- de la Potterie I., *Studi di cristologia giovannea*, Dabar Studi biblici e giudaistici 4, Genova 1992.
- De Luca S., *Capernaum*, w: *The Oxford Encyclopedia of the Bible and Archaeology*, vol. 1, New York 2013, s. 168-180.
- Doering L., *Gottes Volk. Die Adressaten als „Israel“ im Ersten Petrusbrief*, w: *Bedrängnis und Identität: Studien zu Situation, Kommunikation und Theologie des 1. Petrusbriefes*, red. D. du Toit, Berlin–Boston, de Gruyter, 2013, s. 81-113.
- Doering L., *Schwerpunkte und Tendenzen der neueren Petrus-Forschung*, BTZ 19 (2002), s. 203-223.
- Dschulnigg P., *Petrus im Neuen Testament*, Stuttgart 1996.
- Dunn J.D.G., *Beginning From Jerusalem*, Grand Rapids–Cambridge 2009.
- Dziadosz D., *Apostolski kerygmat Kościoła rodzącego się z Bożego Ducha*, BPTH 1 (2008), s. 77-98.
- Erichsen-Wendt F., *Tabitha – Leben an der Grenze: Ein Beitrag zum Verständnis von Apg 9,36-43*, Biblische Notizen 127 (2005), s. 67-90.
- Ferreiro A., *Simon Magus in Patristic, Medieval, and Modern Traditions*, Studies in the History of Christian Traditions 6, Leiden 2005.
- Fitzmyer J.A., *Aramaic Kepha and Peter's name in New Testament*, Cambridge 1979.
- Freyne S., *Jezioro Galilejskie*, w: SWB, s. 260-261.
- Gajewski W., *Charyzmat, urząd, hierarchia*, Kraków 2010.

- Gajewski W., *Ekklesia a oikos w epoce Nowego Testamentu*, Gdańsk 2013.
- Gangemi A., *Pietro il pastore: la sua Vicenda secondo cap. 13 del Vangelo di S. Giovanni*, Synaxis 4 (1986), s. 7-75.
- Giesen H., *σκανδαλίζω*, w: EWNT, III, kol. 592-594.
- Gnilka J., *Pierwsi chrześcijanie. Źródła i początki Kościoła*, Kraków 2004.
- Gnilka J., *Piotr i Rzym. Obraz Piotra w pierwszych dwóch wiekach*, Kraków 2002.
- Gnilka J., *Teologia Nowego Testamentu*, Kraków 2002.
- Grant M., *Święty Piotr*, Warszawa 2001.
- Grochowski Z., *Il discepolo di Gesù nell'ora della prova (Gv 18-19), luogo di rivelazione del Maestro*, Studia Biblica Lublinensia XIII, Lublin 2015.
- Hareźga S., *Powołanie Jezusowych uczniów w świetle tekstu Mk 1,16-20*, RTK 51 (2004) z. 1, s. 45-55.
- Hengel M., *Der unterschätzte Petrus. Zwei Studien*, Tübingen 2006.
- Holtz T., *δώδεκα*, w: EWNT, I, kol. 874-880.
- Karczewski M., „Chciałbym, abyście wszyscy mówili językami...” (1 Kor 14,5). *Św. Paweł jako apostoł w świetle 1 Kor 12–14*, ŚSHT 42,1 (2009), s. 27-38.
- Karczewski M., *El nombre „Jacob-Santiago” en el contexto literario y teológico del Nuevo Testamento*, FT XX (2019) 151-162.
- Karczewski M., *Jakże możemy znać drogę (J 14,5)? Czasowniki oida i ginōskō w kontekście teologicznym J 14,1-14*, w: *Veritas Christi Liberat. Księga Pamiątkowa ku czci Ks. Bpa J. Jezierskiego w 65 rocz. urodzin, 40 rocz. kapłaństwa i 20 rocz. biskupstwa*, red. K. Parzych-Blakiewicz, P. Rabczyński, J.M. Wojtkowski, Olsztyn 2014, s. 97-109.
- Karczewski M., *Jezus – Zbawiciel słabych w teologii św. Łukasza (Łk-Dz)*, SE XIII (2012), s. 121-132.
- Karczewski M., *Makarioi (Mt 5,3a) – błogosławiony czy (czyli) szczęśliwy?*, w: *Z Chrystusem w służbie Boga i ludziom. Księga Pamiątkowa dla Księdza Profesora Romana Krawczyka*, red. J. Gmitruk, A. Wielgosz, Warszawa–Siedlce 2012, s. 91-97.
- Karczewski M., *Piotr jako Pasterz w J 21,15-19*, SNT PAN 10 (2015), s. 31-48.
- Karczewski M., *Prorocy chrześcijańscy w Dziejach Apostolskich*, w: „*Bóg jest miłością*” (1J 4,16). *Studia dla Ks. Prof. J. Kudasiewicza*, red. W. Chrostowski, Warszawa 2006, s. 175-195.
- Karczewski M., *Prorok Agabos w Dziejach Apostolskich*, BTTh 1 (2008), s. 99-122.

- Karczewski M., *Wieloetniczny charakter nowotestamentowej wspólnoty chrześcijańskiej w Antiochii Syryjskiej*, w: *Christo et Ecclesiae Patriae et Scientiae. 15-lecie Wydziału Teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie*, red. J. Guzowski, Olsztyn 2015, s. 47-62.
- Karczewski M., *Wszystko mieli wspólne (Dz 2,44b). Pierwsi chrześcijanie wobec dóbr materialnych*, FT VIII (2006), s. 15-28.
- Karrer M., *Petrus in paulinischen Gemeindekreis*, ZNW 80 (1989), s. 210-231.
- Klausnitzer W., *Der Primat des Bischofs von Rom: Entwicklung, Dogma, Ökumenische Zukunft*, Freiburg 2004.
- Kościelniak K., *Zło osobowe w Biblii. Egzegetyczne, historyczne, religioznawcze i kulturowe aspekty demonologii biblijnej*, Kraków 2002.
- Kotecki D., „Droga” jako element jedności literackiej i teologicznej Ewangelii Łukasza i Dziejów Apostolskich, BPTH 1 (2008), s. 55-76.
- Kotecki D., *Jezus wychowuje swoich uczniów w Mk 1,35-39*, VV 21 (2012), s. 107-137.
- Kotecki D., *Lęk kobiet przed Zmartwychwstałym (Mk 16,8). Kłopotliwe zakończenie Ewangelii wg św. Marka*, Teologia i Człowiek 11 (2008), s. 65-84.
- Kotecki D., „Powołanie pierwszych uczniów” (Mk 1,16-20) i „Nakaz powiedzenia Piotrowi” (Mk 16,7) jako początek i koniec formacji uczniów w Ewangelii według św. Marka, Theologica Thoruniensia 2 (2001), s. 33-39.
- Kratz R., *πύλη*, w: EWNT, III, kol. 476.
- Kręcidło J., *Duch Święty i Jezus w Ewangelii świętego Jana. Funkcja pneumatologii w chrystologicznej strukturze czwartej Ewangelii*, Series Biblica Paulina 2, Częstochowa 2006.
- Kręcidło J., *Dzieje Apostolskie na tle starożytnej historiografii*, BPTH 1 (2008), s. 17-34.
- Kręcidło J., „Piotrze czy miłujesz mnie ponad wszystko”. Propozycja alternatywnej interpretacji *πλέον τούτων* J 21,15, w: *Verbum caro fatum est*, red. R. Bogacz, W. Chrostowski, Warszawa 2007, s. 315-329.
- Légasse S., *ἐπιστρέφω*, w: EWNT, II, kol. 99-102.
- Linke W., *Śmierć Judasza w Dz 1,18 jako przykład śmierci prześladowcy*, BPTH 1 (2008), s. 163-179.
- Loffreda S., *Cafarnao, Vol. II, La Ceramica*, Jerozolima 1974.
- Lohse B., *Luthers Theologie in ihrer historischen Entwicklung und ihrem systematischen Zusammenhang*, Göttingen 1995.

- Lohse E., *Petrus und Paulus*, w: *Das Neue Testament als Urkunde des Evangeliums: Exegetische Studien zur Theologie des Neuen Testaments* 3, FRLANT 192, Göttingen 2000, s. 144-159.
- Lorek P., *Retoryka opisów śmierci Heroda Agryppy*, Scripta Biblica et Orientalia 1 (2009), s. 245-258.
- Lüdemann G., *Die Auferstehung Jesu. Historie – Erfahrung – Theologie*, Göttingen–Stuttgart 1994.
- Malina A., *Dobra nowina nieupiększona. Obraz Piotra w Ewangelii Marka*, CT 74/1 (2004), s. 21-38.
- Malina A., *Gli scribi nel Vangelo di Marco*, Katowice 2002.
- Maynard A.H., *The Role of Peter in the Fourth Gospel*, NTS 30 (1984), s. 531-548.
- Mazzeo M., *Pietro – roccia della Chiesa*, Milano 2004.
- McKay K.L., *Style and Significance of Language of John 21:15-17*, NT 27 (1985), s. 319-333.
- Melczewski P., *Niewłaściwe postępowanie Piotra w Antiochii (Ga 2,14)*, RBL 58 (2005), s. 263-277.
- Messner F., *Petrus und Paulus. Pole der Einheit. Eine Hilfe für Kirche*, Freiburg–Basel–Wien 1976.
- Mędala S., *Apologia autorytetu Piotra we wspólnocie Janowej. Analiza retoryczna J 21,1-25*, STV 39/2 (2001), s. 11-46.
- Mickiewicz F., *Działalność misjonarska św. Piotra poza Palestyną w świetle literatury nowotestamentowej*, CT 89/3 (2019), s. 85-109.
- Mickiewicz F., *Świadkowie Jezusa. Świadkowie zbawczego posłannictwa oraz mesjańskiej i boskiej godności Jezusa w pismach św. Łukasza i św. Jana*, Ząbki 2003.
- Mielcarek K., „Będziecie moimi świadkami po krańce Ziemi” (Dz 1,8). *Łukaszowa wizja świadectwa z perspektywy Dziejów Apostolskich*, VV 28 (2015), s. 257-296.
- Mielcarek K., *ΙΕΡΟΥΣΑΛΗΜ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΑ. Starotestamentowe i hellenistyczne korzenie Łukaszowego obrazu świętego miasta w świetle onomastyki greckiej*, Studia Biblica Lublinensia II, Lublin 2008.
- Milek M., *Piotr jako głowa Kościoła w Dziejach Apostolskich*, w: *Utwierdzaj twoich braci (Łk 22,32)*, red. T.M. Dąbek, Kraków–Tyniec 2003, s. 277-292.
- Murphy-O'Connor J., *Przewodnik po Ziemi Świętej*, Warszawa 2001.
- Nalewaj A., *Funkcje kobiet w Ewangelii według świętego Jana*, Olsztyn 2017.

- Nalewaj A., *Spotkanie Magdaleny i Zmartwychwstałego w Janowej Ewangelii (por. J 20,1-2.11-18) a poszukiwanie Oblubieńca w Pieśni nad Pieśniami w perspektywie intertekstualnej*, w: *Misja teologii na uniwersytecie*, red. M. Jodkowski, Olsztyn 2015, s. 203-215.
- Neyrynck F., *John 21*, NTS 36 (1990), s. 321-336.
- Oberweis W., *Die Bedeutung der neutestamentlichen „Rätselzahlen“ 666 (Ap 13,18) und 153 (Joh 21,11)*, ZNW 77 (1986), s. 226-241.
- Ordon H., *Autorytet św. Piotra w świetle tzw. konfliktu antiocheńskiego (Ga 2,11-14)*, w: *Opoka Kościoła Chrystusowego. Bibliści KUL w 25. rocznicę pontyfikatu Jana Pawła II*, red. S. Szymik, H. Ordon, Lublin 2004, s. 129-142.
- Osborne G.R., *John 21: Test Case for History and Redaction Narratives*, w: *Gospel Perspectives: Studies of History and Tradition in the Four Gospels*, red. R.T. France, D. Wenham, Sheffield 1981, s. 293-328.
- O'Toole R., *L'unità della teologia di Luca. Un'analisi del Vangelo di Luca e degli Atti*, Leumann 1994.
- Paczewski P., *Trudności młodego Kościoła w głoszeniu Ewangelii w świetle Dziejów Apostolskich (Dz 8,5-24; 14,8-18). Refleksja biblijno-teologiczna*, BPTH 1 (2008), s. 229-262.
- Pesch R., *Die biblischen Grundlagen des Primats*, Freiburg in Breisgau 2001.
- Pesch R., *Πέτρος*, w: EWNT, III, kol.193-201.
- Pesch R., *Simon – Petrus. Geschichte und geschichtliche Bedeutung des ersten Jünger Jesu Christi*, Stuttgart 1980.
- Pitta A., *Ichthys ed opsarion in Gv 21,1-14: semplice variazione lessicale o differenza con un valore simbolico?*, Biblica 71 (1990), s. 348-364.
- Podeszwa P., *Eucharystia pierwotnego Kościoła w świetle Dziejów Apostolskich*, BPTH 1 (2008), s. 123-140.
- Popkes W., *δεῖ*, w: EWNT, I, kol. 668-671.
- Prete B., *L'opera di Luca. Contenuti e prospettive*, Leumann 1986.
- Rabczyński P., *„Fides quaerens dialogum”*. Prymat biskupa Rzymu w dialogu z Kościołami Wschodu, *Teologia w Polsce* 13/2 (2019), s. 165-185.
- Rakocy W., *„A Słowo Boże rozszerzało się i rosło”. Programowa funkcja Dz 12,1-24*, Lublin 1995.
- Rakocy W., *„Będziecie moimi świadkami...” (Dz 1,8). Dzieje Apostolskie*, w: *Dzieje Apostolskie. Listy św. Pawła*, oprac. A.S. Jasiński, S. Mędała, G. Rafiński i in., Wprowadzenie w myśl i wezwanie ksiąg biblijnych 9, Warszawa 1997, s. 13-81.

- Rakocy W., *Lata pobytu Apostoła Piotra w Rzymie (rys historyczny)*, w: *Opoka Kościoła Chrystusowego. Bibliści KUL w 25. rocznicę pontyfikatu Jana Pawła II*, red. S. Szymik, H. Ordon, Lublin 2004, s. 143-159.
- Romaniuk K., *Św. Piotr. Życie i dzieło*, Katowice 1995.
- Rome in the Bible and Early Church*, red. P. Oakes, Grand Rapids 2002.
- Rosik M., *Rola Piotra, Jakuba i Jana w Dziele Markowym*, *Perspectiva III* (2004) nr 2, s. 32-51.
- Roose H., *Joh. 20,30 ff.: Ein (un)passender Schluss? Joh 9 und 11 als primäre Verweisstellen der Schlussnotiz des Johannesevangelium*, *Biblica* 2003, s. 326-343.
- Rosik M., *Rysy eschatologicznego Królestwa Bożego w Pawłowej nauce o zmartwychwstaniu (1 Kor 15,1-58)*, w: *Ewangelia o królestwie*, red. A. Paciurek, A. Czaja, A. Tronina, *Scripturae Lumen* 1, Lublin 2009, s. 247-264.
- Schnackenburg R., *Das Johannesevangelium. Kommentar zu Kap.13-21*, III, Freiburg 1975.
- Schneider G., *στηρίζω*, w: *EWNT*, III, kol. 660-661.
- Schwartz J., *Bem Stada and Peter in Lydda*, w: *The Book of Acts in its Palestinian Setting*, red. R. Bauckham, *The Book of Acts in its First Century Setting* 4, Grand Rapids 1995, s. 391-414.
- Segovia F.F., *The Final Farewell of Jesus. A Reading of John 20:30-21:15*, *Semeia* 53 (1991), s. 167-190.
- Shepherd D., „Do You Love Me?” *A Narrative-Critical Reappraisal of ἀγαπάω and φιλέω in John 21:15-17*, *JBL* 129,4 (2010), s. 777-792.
- Spencer P.E., *Narrative Echos in John 21: Intertextual Interpretation and Intertextual Connection*, *JSNT* 75 (1999), s. 49-68.
- Starowieyski M., *Legenda św. Jakuba Większego*, *Warszawskie Studia Teologiczne VIII* (1995), s. 39-96.
- Stock K., *Boten aus dem Mit Ihm sein. Das Verhältnis zwischen Jesus und den Zwölf nach Markus*, Rom 1975.
- Thiede C.P., *Simon Peter*, Exeter 1999.
- Tułodziecki T., *Sobór Jerozolimski jako następstwo sporu apostołskiego w Antiochii (Dz 15,1-35)*, *BPTH* 1 (2008), s. 141-162.
- Vielhauer P., *Paulus und die Kephaspartei in Korinth*, *NTS* 21 (1975), s. 341-351.
- Wenz G., *Kirche. Perspektiven reformatorischer Ekklesiologie in ökumenischer Absicht*, Göttingen 2005.
- Wiadra T.J., *Peter in the Gospels. Pattern, Personality and Relationship*, Tübingen 2000.

- Wieczorek T., „Niewierny” Tomasz jako uczeń Jezusa w Ewangelii według św. Jana, SE VIII (2007), s. 123-140.
- Wilk J., *Charakterystyka i zadania przełożonego wspólnoty chrześcijańskiej według Listów Pasterskich. Studium biblijno-pragmatyczne*, Studia i Materiały Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego 81, Katowice 2015.
- Wilk M., *Jeden dzień Jezusa w Kafarnaum? Analiza struktury literackiej i interpretacja Mk 1,21-2,12*, w: *Radość Słowa. Przekład i interpretacja Biblii*, red. R. Pindel, E. Wieczorek, Kraków 2011, s. 123-140.
- Witczyk H., *Kościół Syna Bożego. Studium eklezjologii Czwartej Ewangelii*, Biblioteka Verbum Vitae 3, Kielce 2012.
- Wojciechowski M., *Certains aspects algébriques de quelques nombres symboliques de la Bible (Gen 5; Gen 14,14; J 21,11)*, Biblische Notizen 23 (1984), s. 29-31.
- Wojciechowski W., *Funkcje Dwunastu w Dziejach Apostolskich*, w: *Czynem i prawdą. Księga pamiątkowa na 75 urodziny Ks. Arcybiskupa Warmińskiego E. Piszczka*, red. C. Rogowski, W. Nowak, A. Kopiczko, M. Wojciechowski, Olsztyn 2004, s. 61-68.
- Wojciechowski W., *Jezus jako święty w pismach Nowego Testamentu*, Rozprawy i Studia Biblijne 2, Warszawa 1996.
- Wojciechowski M., *La source de Jean 13*, NTS 38 (1988), s. 135-141.
- Zwierlein O., *Petrus in Rom: Die literarischen Zeugnisse. Mit einer kritischen Edition der Martyrien des Petrus und Paulus auf neuer handschriftlicher Grundlage*, Untersuchungen zur antiken Literatur und Geschichte 96, Berlin-New York 2009.
- Żmudziński M.A., *Papal Titles as a Manifestation of the Primatial Power of the Bishop of Rome*, Horyzonty Polityki 10/31 (2019), s. 45-59.
- Żmudziński M., *Ty jesteś Piotr. Świadomość funkcji prymacjalnej Jana Pawła II*, Biblioteka Wydziału Teologii UWM 11, Olsztyn 2003.
- Żywica Z., *Kościół Jezusa a judaizm i poganie według ewangelisty Mateusza. Teologia narratywna*, Olsztyn 2006.

Sommario

Lo studio intitolato „*Pietro Apostolo nel Nuovo Testamento*” contiene gli effetti dell’analisi teologico-biblica dedicata alla figura del primo apostolo nell’ambiente letterario del Nuovo Testamento. Il tema non è nuovo. Nel corso della discussione scientifica sono state pubblicati numerosi articoli scientifici e numerose monografie dedicate ai diversi aspetti storici e teologici della funzione svolta da Pietro nella prima comunità cristiana. Lo scopo principale di questa pubblicazione è dimostrare la ricchezza dello sguardo biblico di Pietro nella realzione a originalità teologico-biblica dei singoli libri nuovotestamentari. In questo campo gli studi sono relativamente pochi.

La presentata pubblicazione ha uno schema tipico per gli studi biblici. Accanto all’introduzione e conclusione, elenco delle abbreviazioni e sommario nella lingua italiana il libro contiene otto capitoli. Il primo ha un carattere introduttivo e contiene le informazioni fondamentali riguardanti la biografia di Pietro. I capitoli seguenti contengono l’analisi di tutti testi nuovotestamentari, in cui appare Pietro. Come primi vengono discussi testi di Paolo Apostolo (Ga, 1 Cor). A causa del contesto storico e teologico della attività i Paolo di Taro la sua testimonianza rimane particolarmente importante. Inoltre vengono discussi i testi appartenenti alle diverse tradizioni sinottiche. La tradizione di Marco forma la base della prospettiva sinottica. Essa viene arricchita nel Vangelo di Matteo e nell’Opera di Luca. Nell’ambiente dei vangeli molti elementi originali del quadro teologico di Pietro sono contenuti nei testi del Vangelo di Giovanni. Due ultimi capitoli sono dedicati alla relazione di Pietro Apostolo ai scritti nominalmente legati con lui, cioè – alla Prima e Seconda Lettera di Pietro.

Nel corso della pubblicazione viene presentata una sintesi della lettura scientifica senza entrare nella discussione esegetica dettagliata. Questo non indica, che lo studio non contiene delle riflessioni scientifiche approfondite.

Il quadro di Pietro Apostolo viene presentato dai tre prospettivi principali. La prima è legata a Cristo. La prospettiva cristologica della vocazione e funzione di Pietro svolge un ruolo principale nel Nuovo Testamento. La prospettiva seconda riguarda la relazione di Pietro alla prima comunità cristiana. Il tema non è facile. Inoltre pare impossibile lasciare a parte le domande di tipo confessionale. La terza prospettiva viene formata dallo sviluppo della personalità di Pietro. Nel contesto nuovotestamentario, nel caso di Pietro forse in modo particolare gli aspetti teologici si legano strettamente al suo aspetto umano. Pietro è un particolare esempio dell'uomo che pur essendo una persona molto vicina a Gesù non perde mai il suo carattere. Pietro presenta molti valori, ma anche non poche debolezze. Forse per questo lui rimane vicino all'uomo di oggi, in particolare al cristiano contemporaneo. La storia biblica di Pietro nel suo contesto cristologico e ecclesiastico illustra chiaramente, che la fede è una realtà dinamica. A volte la persona credente vive un'illusione di essa basandosi alla propria concezione di Dio e del suo Messia. Pietro passa questa via, a volte faticosa. Per lui la via della fede era legata al processo della compressione dell'identità di Gesù Cristo.

Si esprime la speranza, che presentata pubblicazione possa servire come uno strumento utile per lo studio biblico sia delle persone che cercano un approfondimento scientifico a proposito di Pietro, sia dell'apostolato biblico, dell'animazione biblica e pastorale.

